

**TC.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI
SOSYOLOJİ BİLİM DALI**

**ÇİN'DEKİ AZINLIK SOSYOLOJİSİ ÜZERİNE NİTEL BİR
ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Mihrullah Tevekkül QARLUQ
(Miherela TAIWAIKU)**

**Niğde
Mayıs, 2015**

**TC.
NİĞDE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SOSYOLOJİ ANABİLİM DALI**

**ÇİN'DEKİ AZINLIK SOSYOLOJİSİ ÜZERİNE NİTEL BİR
ARAŞTIRMA**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**Hazırlayan
Mihrullah Tevekkül QARLUQ
(Miherela TAIWAIKU)**

Danışman: Prof. Dr. Abdureşit Jelil QARLUQ

Üye : Doç. Dr. Erdal AKSOY

Üye : Doç. Dr. Mustafa TALAS

**Niğde
Mayıs, 2015**

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “**ÇİN’DEKİ AZINLIK SOSYOLOJİSİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA**” başlıklı bu çalışmanın, bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde tez yazım kılavuzuna uygun olarak tarafımdan yazıldığını yararlandığım eserlerin tamamının kaynaklarda gösterildiğini ve çalışmamın içinde kullanıldıkları her yerde bunlara atıf yapıldığını belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

03/06/2015

Mihrullah TEVEKKÜL QARLUQ (Miherela TAIWAIKU)

ONAY SAYFASI

Prof. Dr. ABDUREŞİT JELİL QARLUQ danışmanlığında **MİHRULLAH TEVEKKÜL QARLUQ (MIHERELA TAIWAIKU)** tarafından hazırlanan “ÇİN’DEKİ AZINLIK SOSYOLOJİSİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyoloji Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

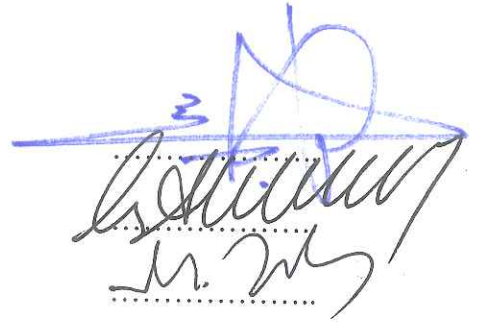
Tarih: 03/06/2015

JÜRÜ:

Danışman: Prof. Dr. Abdureşit Jelil QARLUQ

Üye: Doç. Dr. Erdal AKSOY

Üye: Doç. Dr. Mustafa TALAS

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu’nun Tarihi ve sayılı kararı ile onaylanmıştır.

Doç. Dr. Ömer İSKENDEROĞLU

Enstitü Müdürü

ÖNSÖZ

Çalışma Niğde Üniversitesi Sosyoloji Bölümünün yabancı uyruklu öğretim üyesi sayın Prof. Dr. Abdureşit Jelil QARLUQ'un danışmanlığında yürütülmüştür. Çalışmanın amacı, Çin Azınlık/Milliyetler Sosyolojisinin başlangıcından günümüze kadar olan gelişimini, mevcut durumunu ortaya çıkartmak; Çin tarzı Azınlık Sosyoloji çalışmalarının nasıl inşa edildiğini ve Çin Azınlık Sosyolojisinin Çin'deki azınlık-çoğunluk ilişkilerine yönelik etkisi ve önemini incelemektir. Azınlık Sosyolojisi sosyoloji biliminin en önemli alt disiplininin birini oluşturur. Dolayısıyla çalışmamızda yukarıda belirtilen amaçlar doğrultusunda araştırmanın metodolojisi ve kuramsal çerçevesi oluşturulmuştur; Çince, İngilizce ve Türkçedeki ilgili kaynaklar tarandıktan sonra sosyal bilimlerdeki nitel araştırmanın veri analizi yöntemiyle bilgiler değerlendirilerek sonuç yorumların sunulması ile çalışma sonlandırılmıştır.

Çalışmanın bütün aşamalarında desteğini aldığım, getirdiği eleştirileri ve önerileri ile çalışmamın tamamlanmasında çok değerli yardımlarını gördüğüm kıymetli hocam, danışmanım sayın Prof. Dr. Abdureşit Jelil QARLUQ'a teşekkür etmeyi borç bilirim.

Türkiye'deki Yüksek lisans eğitimini tamamlamam için bana her açıdan destek olan ve hayırlı dualarını hiç eksik etmeyen aileme, Türkiye'de bana kardeşlik eden, en yakın destekçimden biri, ablam Anaqiz İsmayil QARLUQ'a çok teşekkür ederim.

Haziran, 2015

Mihrullah TEVEKKÜL QARLUQ (Miherela TAIWAIKU)

ÖZET

YÜKSEK LİSANS TEZİ

ÇİN'DEKİ AZINLIK SOSYOLOJİSİ ÜZERİNE NİTEL BİR ARAŞTIRMA

QARLUQ, Mihrullah Tevekkül (Miherela Taiwaiku)

Sosyoloji Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. Abdureşit Jelil QARLUQ

Haziran 2015, 147 sayfa

Sovyetler Birliğinin kurulması ile birlikte önceleri SSCB’de daha sonra Çin’de yaygınlaşarak gelişen (daha çok) Rus merkezli sosyalist “Milliyetler Araştırması” Ruslar ve Çinlilerin yönetmeye talip oldukları geniş Avrasya bölgesindeki halkların yönetimi için vazgeçilmez bir araç haline gelmiştir. Doğu bloğundan farklı olarak Batı’da gelişen Etnik-Azınlık Sosyolojisi ise Avrupa ve Amerika’daki birçok üniversitelerde okutulan uygulamalı saha araştırması yapan, ülkelerindeki farklı etnik veya ırksal grupların ilişkilerinin çözümünde destek alınan Sosyoloji biliminin önemli bir alt disiplini.

Bu çalışmada Sosyolojinin nitel araştırma yöntemi çerçevesinde Çin Halk Cumhuriyetindeki Azınlıklar veya Milliyetler Sosyolojisi üzerine sosyolojik bir değerlendirme yapmaya çalışmıştır. Öncelikle Çin’deki konu ile ilgili kaynaklar taranmış ve değerlendirmeye tabi tutulmuştur. Ayrıca konu ile ilgili İngilizce kaynaklara da önem verilmiştir.

Çalışmada Çin’deki Azınlık Sosyolojisinin başlangıcından günümüze kadar olan durumu incelenmiştir. Birinci bölümünde araştırma konusu, önemi, amacı, yöntemi, varsayımlar ve sınırlılıklar yer almıştır. İkinci bölümde Azınlık Sosyolojisi ile ilgili kavramların Batı ve Türk sosyolojisindeki açıklaması, Çin sosyolojisindeki değerlendirilmesine yer verilmiştir. Üçüncü bölümde, Çin’in geçmişte ve günümüzde

çok milliyetlilik durumu açıklanmıştır. Dördüncü bölümde Çin'deki Azınlık Sosyolojisi çalışmaları incelenmiştir. Beşinci bölümde Çin'deki Azınlık Sosyolojisinde öne çıkan isimler ve onların çalışmalarına yer verilmiştir. Son bölümde ise, Çin Azınlık Sosyolojisi üzerine genel bir değerlendirme yapılmıştır.

Araştırmada, Batıda gelişen Etnik-Azınlık Sosyolojisinden farklı olarak Çin'in milliyetler araştırması temelinde geliştirdiği Azınlıklar/Milliyetler sosyolojisi, Çin tarihi, kültürü ve resmî ideolojisine uyarlanmış kavram, kuram ve yöntemlerle belirli düzeyde gelişme kaydetmiş olduğu ortaya konmuştur. Özellikle 1980 sonrasındaki artan Azınlık Sosyolojisi araştırmalar Çin'in azınlık milliyetlere yönelik politikalarının belirlenmesi, uygulanması, azınlık-çoğunluk ilişkilerinin devlet çıkarları doğrultusunda düzenlenmesinde çok etkili olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar kelimeler: Çin, Azınlık Sosyolojisi, Milliyetler, Azınlıklar, Etnik Grup

ABSTRACT
MASTER THESIS
A QUALITATIVE RESEARCH ON THE CHINA’S MINORITY SOCIOLOGY
QARLUQ, Mihrullah Tevekkül (MiherelaTaiwaiku)

Sociology

Supervisor: Prof. Dr. AbdureşitJelil QARLUQ

May 2015, 147 Pages

With the establishment of the Soviet Union firstly in USSR after in China, Russian based socialist “Nationality Research” which develops widespreadly was become a indispensable instrument in broad Eurasia region peoples who are wanted to be controlled by Russia and China. Unlike eastern bloc The Ethnic minority sociology which is developing in west is an important sub-disciple of a sociology science which helps the resolution of the different ethnic or racial groups, and also taught in many universities in Europe and United States.

Within the qualitative research method, in this study, the purpose was to make a sociologic assessment about the Minorities or Sociology of the Nationalities which are held in People of Republic of China. Firstly a literature review did on the Chinese sources about the subject and evaluated. Also the English sources about the subject took into account too.

In this study, the Minority Sociology of China is examined from beginning to the todays. Research subject, importance of the study, purpose of the study, method of the study, assumptions and finiteness has appeared in the first section. In the second section, the concept about the Minority Sociologies explanation in the western and Turkish sociology and the consideration in the Chinese sociology has appeared. In the third section, the past and present Multinational Situation of the China has appeared.in the fourth section the Minority Sociology studies in China has

examined. In fifth section the featured people and their works about The Minority Sociology of in China has appeared. And a general consideration did on to Chinese Minority Sociology at the last section.

Unlike the developing ethnic minority sociology in west, it is revealed that Chinese nationality research basis developed Minorities/Nationalities Sociology, Chinese history, culture and the concept which is adapted to official ideology, theory and the concepts are developed in a certain level. It's obtained that the Minority Sociology researches which are especially increases after 1980, it is revealed that Chinese determining policy against minority nations, applying the polity and the relationships between minority-majority has to be regulated in the national interest.

Key Words: China, Minority Sociology, Nationalities, Minorities, Ethnic Group

İÇİNDEKİLER

YEMİN METNİ	I
ONAY SAYFASI.....	II
ÖNSÖZ	III
ÖZET	IV
ABSTRACT.....	VI
TABLolar.....	XI
ŞEKİLLER.....	XII
EKLER	XIII
KISALTMALAR	XIV

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ.....	1
1.1. Araştırmanın Amacı.....	1
1.2. Araştırmanın Önemi.....	2
1.3. Problem ve Alt Problemler	2
1.4. Kullanılan Yöntem ve Teknikler.....	3
1.5. Veri Toplama Tekniği.....	4
1.6. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler ve Çözümleri	4
1.7. Açıklanması Gerekenler.....	4

2. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ	6
2.1. Batı Literatürüne göre Irk/Etnik/Azınlık Sosyolojisi Kavramları.....	7
2.2. Çin Literatürüne göre Irk/Etnik/Azınlık Sosyolojisi Kavramları.....	16
2.2.1. Çin Sosyolojisinin Kısa Tarihi.....	16

3. BÖLÜM

ÇİN'DE ÇOK MİLLİYETLİLİK DURUMLAR	31
3.1. Çin Tarihinde Çok Milliyetlilik Durumu	31
3.2. Çin Geleneksel Düşüncesinde “Çinli-Barbar” Ayırımı	34
3.3. Çağdaş Çin’de Çok Milliyetlilik Durumu.....	37
3.3.1. Milliyetçi Çin Dönemi Çok Milliyetlilik Durumu	37
3.3.2. Çin Komünist Partisi İktidarı Sonrası Çok Milliyetlilik Durumu	39
3.4. Çin Halk Cumhuriyeti’ndeki Milliyetlerin Etno-Demografik Özellikleri	39
3.4.1.Çin Halk Cumhuriyeti’nde Azınlıkların Nüfusu ve Genel Dağılımı	39
3.4.2. Çin Halk Cumhuriyeti’nde Azınlıkların Kullandıkları Diller ve Yazılar	47
3.4.3. Çin Halk Cumhuriyeti’nde Azınlıkların Dini İnançları	51
3.4.4. Çin Halk Cumhuriyeti’nde Azınlık Bölgelerinin İdari Yapılanmaları.....	53

4. BÖLÜM

ÇİN'DE AZINLIK SOSYOLOJİSİ ÇALIŞMALARI	57
4.1. Çin Halk Cumhuriyeti’nde Milliyetlerin Belirlenmesi Üzerinde Çalışmalar	58
4.2. Çin’deki Milliyetlerin Belirlenmesi Sürecinde Ortaya Çıkan Sorunlar	59
4.3. Çin’de Azınlık Sosyolojinin Disiplin Haline Gelmesi ve İlgili Çalışmaları.....	62
4.3.1.Azınlık Sosyolojisinin Oluşma (1930-1980) Aşaması.....	63
4.3.2. Azınlık Sosyolojisinin Olgunlaşma Aşaması (1980-).....	65
4.3.3.Azınlık Sosyolojisinin Kurumsallaşma Süreci.....	67
4.3.4. Çin’deki Azınlık Sosyolojisi Üzerine Eğitim- Öğretim ve Araştırma Yapan Kurumlar	70

5. BÖLÜM

ÇİN'DEKİ AZINLIK SOSYOLOJİSİ ALANININ ÖNEMLİ TEMSİLCİLERİ VE ÇALIŞMALARI	72
5.1. Fei Xiaotong.....	73
5.1.1. Fei Xiaotong’un Önemli Eserleri	75
5.1.2. Fei Xiaotong’un Görüşleri ve Çin Azınlıklar Sosyolojisine Katkıları.....	77
5.2. Ma Rong.....	82

5.2.1. Ma Rong'un Önemli Eserleri.....	83
5.2.2. Ma Rong'un Görüşleri ve Çin Azınlıklar Sosyolojisine Katkıları.....	84
5.3. Naran Bilig.....	91
5.3.1. Naran Bilig'in Önemli Eserleri.....	92
5.3.2. Naran Bilig'in Görüşleri ve Çin Azınlıklar Sosyolojisine Katkıları.....	93
6.BÖLÜM	
ÇİN'DEKİ AZINLIK SOSYOLOJİSİ ÜZERİNDE GENEL DEĞERLENDİRME.....	100
6.1. Çin'deki Azınlık Sosyolojisinin Odaklanmış Olduğu Konuları	100
6.1.1. Milliyetler İlişkisi Araştırmaları	102
6.1.2. Milliyetler Bölgesinin Gelişimi ve İstikrar Araştırmaları.....	105
6.1.3. Azınlık Bölgelerinde Modernleşme Araştırmaları.....	107
6.2. Çin Azınlıklar Sosyolojisinin Sorunları.....	111
SONUÇ	114
KAYNAKÇA.....	119
EKLER	135
ÖZGEÇMİŞ	147

TABLÖLAR

Tablo 1. Çin’de Yapılan Resmî Nüfus Sayımlarında Milliyetlerin Nüfus Dağılımı

Tablo 2. Çin’deki Azınlıkların Yaşadıkları Bölgeler

Tablo 3.Ulusal Otonom Alanlarda Bölgelere Göre Yıl Sonu Toplam Nüfus ve Azınlıkların Nüfus Oranları

Tablo 4. Ulusal Otonom Alanların Yıl Sonu Toplam Nüfusu ve Nüfus Yapısı

Tablo 5. Çin’de Azınlıkların Konuştıkları Dillerinin Bağlı Olduğu Diller Ailesi ve Gruplar

Tablo 6. Azınlıkların Yaşadıkları Bölgeler, Kullandıkları Dili, Yazısı ve Dini İnançları

Tablo 7. Çin’deki Milliyetlerin Kullandıkları Yazı Türleri

Tablo 8. Çin’deki Azınlıklara Ait Otonom Alanlardaki İdari Yapılanma (2012 yılı sonu itibari ile)

Tablo 9. Azınlık Otonom Alanlarının Yüzölçümü (2012 yılı)

ŞEKİLLER

Şekil 1: Çin Halk Cumhuriyetinin İdari Haritası

EKLER

EK1. Ю·В·阿鲁丘尼扬 (Ю.В. Арутюнян), Л·М·德罗比热娃 (Л.М.Дробижева), В·С·孔德拉季耶夫 (В.Кондратьев), А.А.苏索科洛夫 (А.А. Соколов). (1992). 民族社会学/Minzu Shehuixue (Azınlıklar Sosyolojisi). --- **İÇİNDEKİLER BÖLÜMÜ TERCÜMESİ**

EK2. Jia Chunzeng/贾春增, Cai Qingsheng/蔡清生, (1996) 民族社会学概论/Minzu Shehuixue Gailun (Azınlık/Milliyet Sosyolojisine Giriş). --- **İÇİNDEKİLER BÖLÜMÜ TERCÜMESİ**

EK3. Ma Rong/马戎. (2004). 民族社会学—社会学的族群关系研究/Minzu Shehuixue—Shehuixue de Zuqun Guanxi Yanjiu (Azınlıklar Sosyolojisi—Sosyolojideki Etnik Gruplar İlişkisi Araştırmaları). --- **İÇİNDEKİLER BÖLÜMÜ TERCÜMESİ**

EK4. Zheng Hangsheng/郑杭生. (2005). 民族社会学概论/Minzu Shehuixue Gailun, (Azınlıklar/Milliyetler Sosyolojisine Giriş). --- **İÇİNDEKİLER BÖLÜMÜ TERCÜMESİ**

KISALTMALAR

ÇHC: Çin Halk Cumhuriyeti

ÇKP: Çin Komünist Partisi

SSCB: Sovyetler Birliğı

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

Han Milliyeti: Hanzular/Han Çinlileri

TDK: Türk Dil Kurumu

Çev.: Çeviren

S.: Sayfa

vs: vesaire

Ed.: Editör

vd.: ve diğerler

Böl.: Bölge

1. BÖLÜM

ARAŞTIRMA METODOLOJİSİ

1.1. Araştırmanın Amacı

Çin’de “Etnoloji” sözcüğünü ilk olarak 1926 yılında Sai Yuanpei¹ (蔡元培) “Etnoloji Hakkında” (说民族学/Shuo Minzuxue) adlı makalesinde kullanmış², 1930 yılında yapmış olduğu “Sosyoloji ve Etnoloji” adlı konuşmasında bu iki bilim dalının çok yakın ilişkisinin olduğunu vurgulamıştır. Daha sonraki yıllarda özellikle Malinowsky’nin öğrencisi Fei Xiaotong’un (费孝通) Güney Çin’de yapmış olduğu azınlık milliyetler araştırmaları ile tedricen Çin’de bağımsız bir disiplin olarak Azınlıklar Sosyolojisi ve Etnoloji bilimi ortaya çıkmaya başlamıştır. 1980’li yıllardan sonra hızla gelişen Çin’deki Azınlık Sosyolojisi, kavramlar, kuram, araştırma yöntemi ve uygulamada kendine özgü yerelleşme eğilimi sergilemeye başlamıştır. Çin’deki resmî ideolojinin de desteğini alan etnoloji ve azınlıklar sosyolojisi, Çin’in azınlık milliyetlere yönelik politikalarının belirlenmesi, uygulanması, azınlık-çoğunluk ilişkilerinin devlet çıkarları doğrultusunda düzenlenmesi ve bunların yürütülmesinde büyük önem arz etmiştir.

Çalışmanın amacı, Çin Etnik-Azınlık Sosyolojisinin başlangıcından günümüze kadar olan gelişimini, mevcut durumunu ortaya çıkartmak; Çin tarzı azınlık sosyoloji çalışmalarının nasıl inşa edildiğini ve Çin Azınlık Sosyolojisinin Çin’deki azınlık-çoğunluk ilişkilerine yönelik etkisi ve önemini incelemektir.

¹ Çalışmada Çince kelimeler kişi ve yer adları için Çinceye mahsus olan Pin-Yin sistemi uygulanmıştır. Bu sistemde Q/q=ç (dil önünde telaffuz edilir), Ch/ch=ç (dil ardından telaffuz edilir), X/x=ş (dil önünde telaffuz edilir), Sh/sh=ş (dil ardından telaffuz edilir), Zh/zh=c (dil ardından telaffuz edilir), J/j=c (dil önünde telaffuz edilir).

²中国民族文学网/Zhongguo Minzu Wenxue Wang (Çin Milliyetler Edebiyatı Ağı), http://iel.cass.cn/news_show.asp?newsid=3953, Erişim tarihi: 09.05.2015

1.2.Araştırmanın Önemi

Türk sosyolojisi bir asırlık geçmişi bulunmasına rağmen istenilen seviyede gelişme ve kurumsallaşma gösterememiştir. Özellikle sosyolojinin önemli alt disiplini olan Etnik veya Azınlık Sosyoloji çalışmaları henüz başlangıç seviyededir. Bundan dolayı, özellikle, Batı dışı toplumların sosyolojisi üzerinde yeterince çalışma hemen hemen hiç yoktur. Oysa Türk toplumunun en önemli sorunlarından biri olan etnik grupların özellikle Kürtçülük bağlamında ortaya çıkan etnik ilişkilerin çözümünde ciddi sorunlar yaşandığı bilinen bir gerçektir. Çalışma, Türk sosyolojisindeki böyle bir boşluğu gidermek, Batı dışı toplumlarda yapılan sosyolojik çalışmaların incelenmesi ve örneklerin çoğaltılması açısından önemlidir. Günümüzde Çin'in Azınlık Sosyolojisi, batı sosyolojisinden farklı olarak kendine özgü kavram ve kuram geliştirme eğilimindedir. Türkiye'de ise etnik-azınlık sosyoloji çalışmaları bölük pörçük olmakla birlikte tamamen Batının kavram ve kuramları ile ülkedeki etnik sorunlara yaklaşma eğiliminde olup fazlasıyla eksikler mevcuttur. Dolayısıyla yapılacak araştırma, bir taraftan Türk sosyolojisindeki boşlukları doldururken, diğer taraftan Türk toplumundaki etnik sorunların araştırılmasında örnek olması veya referans kaynak olabilmesi açısından önem arz eder.

1.3. Problem ve Alt Problemler

20. Yüz yıl milliyetler ve milliyetçilikler çağı olarak tarihe geçmiştir. Sovyetler Birliğinin kurulması ile birlikte Rus merkezli “*Milliyetler Araştırması*” ortaya çıkmış, Rusların işgal ettikleri geniş coğrafyada yaşayan Türk ve Türkî³ halkların mahallî kimlikleri ile veya sun'î oluşturulmuş adları ile aslî Türklüklerinden kopartılarak “milletleştirilmesi” süreci başlatılmış olup bu sürecin pekiştirilmesi için Sosyalist Etnoloji Bilimi geliştirilmiştir. Rus Bolşeviklerinden ilham ve medet alan Çin Komünistleri, 1949 tarihinde Çin'deki iktidarı ele geçirdikten sonra sınırları içindeki farklı milliyet ve etnik grupları daha iyi yönetmek, yönlendirmek ve egemen Han Çinli kültürü içinde eriterek sosyo-kültürel bütünleşmeyi sağlamak için Çin tarzı “*Milliyetler Araştırması*”na hız vermiştir. Çin'de yapılan azınlık milliyetlerine

³ Türkî, Türkler ile asırlardan beri iç içe veya yakın komşuluk ilişkileri içinde uyumlu yaşayan, köken itibarı ile Türk olmayan toplum veya toplulukları kast eder. Türkîler Türk kültüründen fazlasıyla etkilenmiş olmakla birlikte Türk kültürünü de belirli düzeylerde etkilemiştir. Türkistan sahasında Tacikler ve bazı Moğol boyları; Kafkazistan'da Çerkezler, Kabardeyler, Çeçen ve İnguşlar; Anadolu'da Zazalar, Kırmançılar, Lazlar; Balkanlarda Müslüman Arnavutlar, Boşnaklar, Ulahlar, Pomaklar Türkî halklar olarak gösterilebilir. Literatürde zaman zaman kasıtlı olarak veya cehaletten dolayı Türkiye dışındaki Türk kökenli halklara yanlışlıkla “Türkî milletler”, “Türkî halklar” gibi kavramlar kullanıldığı görülmektedir. Bu tamamen yanlıştır.

yönelik araştırmalar, II. Dünya savaşı sonrasında Batı’da hızlanan Etnik Sosyoloji araştırmaları ve 1980’li yıllar sonrasında dünya çapında ortaya çıkan gelişmeler ile hızlanmıştır. Günümüzde Çin’deki Azınlıklar Sosyolojisi araştırmaları, Çin’in azınlık milliyetlere yönelik politikalarının belirlenmesi, uygulanması, azınlık-çoğunluk ilişkilerinin devlet çıkarları doğrultusunda düzenlenmesinde çok önemli etkilerde bulunmaktadır.

Alt Problemler:

- Çin’de sosyolojinin kabul edilmesi ve gelişimi,
- Çin’de azınlık sosyolojisi ile ilgili kavramlar ve yerleştirilmesi,
- Çin tarihinde milliyetler,
- KP iktidarı öncesi çok milliyetlik durum,
- KP iktidarı sonrası çok milliyetlik durum,
- Çin’de Azınlık Sosyolojisi ile ilgili çalışmalar,
- Çin’deki Azınlık Sosyolojisi araştırma ekibi, ilgili akademik topluluk ve yayınlar,
- Çin Azınlık Sosyolojisinde önde gelen isimler ve onların çalışmaları,
- Çin Azınlık Sosyolojisinin odaklanmış olduğu konuları,
- Azınlık Sosyolojisinin resmî ideoloji tarafından önem kazanması,
- Çin’deki azınlık çoğunluk ilişkilerinde Azınlık Sosyolojisinin etkileri,
- Çin Azınlık Sosyolojisinin yerleştirilmesi

gibi soruların cevabı aranacaktır.

1.4. Kullanılan Yöntem ve Teknikler

Çalışma nitel araştırma yöntemi ile gerçekleştirilmiştir. Nitel araştırma: “*Gözlem, görüşme, doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırmadır*” (Yıldırım ve Şimşek, 2011: 39).

Nitel araştırma genellikle kavram açıklaması, kuramların tartışılması veya verilerin irdelenmesi gibi, gözlem, görüşme ve kaynak analizi teknikleri ile de gerçekleştirilir. Bu araştırmada, esas olarak, nitel araştırmanın veri analizi yöntemi kullanılmıştır. Bilindiği gibi doküman incelemesi, araştırılması hedeflenen olgu veya olgular hakkında bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kasteder (Yıldırım ve

Şimşek, 2011: 187). İşbu çalışma Çin, İngiliz ve Türk dillerinde konuyla ilgili yapılmış olan araştırmaların derlenmesi, değerlendirilmesine dayanmaktadır.

1.5. Veri Toplama Tekniği

Çin'deki Azınlık Sosyolojisi ile ilgili araştırmalar, çalışmalar bilindiği üzere genellikle Çin dili ve yazısı ile yapılmaktadır. Bu bilgiler Çin'de çıkan yayınlar (kitap, bilimsel dergi) ve ağ ortamında paylaşılan resmî bilgilerle orijinal kaynaklar taranarak değerlendirilmiştir. Ayrıca, konu ile ilgili Türkçe, İngilizce kaynaklara da mümkün olduğu kadar ulaşılmaya çalışılmıştır.

Araştırmacının lisans öğrenimini tamamladığı Çin Merkezi Milliyetler Üniversitesinin (Pekin) Çin Azınlık Sosyolojisinin en önemli araştırma üssü olması, onun beş sene devam eden lisans eğitimi sürecinde Çin'in milliyetler sorunuyla ve Azınlıklar Sosyolojisi ile yakından ilgilenmesine neden olmuştur. Bu durum konuyla ilgili temelin var olması ve daha kolay ulaşmasına imkân vermiştir.

1.6. Araştırmada Karşılaşılan Güçlükler ve Çözümleri

Araştırma, genel olarak kaynak taramasıyla yapılmıştır. Çin Azınlık Sosyolojisi ile ilgili kaynakların mutlak çoğunluğunun sadece Çin'de olması Çin tarzı kavramların Türkçeye kazandırılması veya karşılığının bulunmasında zorluklar ortaya çıkmıştır. Bu sorun danışman hocamın yardımları ve alan bilgisi ile giderilmeye çalışılmıştır.

Araştırmacının Türkiye'de bulunması, yüksek lisans eğitimi esnasında herhangi bir araştırma/destek bursuna erişememiş olması tez yazım aşamasında Çin'deki kütüphanelere tekrar gidilip konu hakkında geniş çaplı kaynak toplayamaması ve önemli Azınlık Sosyolojisi uzmanları ile mülakat yapamaması durumunu ortaya çıkartmıştır. Bu sorunun aşılması için Pekin'de yaşayan, okuyan arkadaşlardan yardım alınmış, onların desteği ile ilgili kaynakların elektronik kopyaları elde edilmiştir. Azınlık Sosyolojisi alanında çalışmaları olan bazı bilim insanları ile e-posta yoluyla bağlantı kurularak bilgi elde edilmiştir.

1.7. Açıklanması Gerekenler

Çalışmada Çin Azınlık Sosyolojisine özgü kavramların Türkçe karşılığı verilirken veya karşılığı olmayan kavramlar Türkçeye çevrilirken mutlaka yanına asıl

Çincesi ve Çin Pin-Yin alfabesiyle okunuşu eklenmiştir. Bu durum, genellikle, Çin tarzı Azınlık Sosyolojisi ile ilgili özel kavramlar; Türkiye’de bilinmeyen Çin’deki milliyetlerin adları; bazı resmî kurum adları; konuyla ilgili Çinli bilim insanları veya önemli figürlerin ad ve soyadları ile yer adları için uygulanmıştır.

Milliyetlere yönelik sosyolojik araştırmaları yapan sosyolojinin alt disiplini Çince “民族社会学 /Minzu Shehuixue” olarak kavramlaştırılmıştır. Bu tanımlamanın doğrudan tercümesi ise “Milliyetler Sosyolojisi” olup, Çin’de esas olarak azınlık milliyetlere yönelik sosyolojik ve etnolojik araştırmaları kastetmektedir. Fakat bu kavram, Çin’deki hâkim grup olan Han Çinli toplumu veya milliyetine yönelik araştırmaları içermez. Ayrıca, günümüzde Çin literatüründe “Minzu” kavramı esas olarak doğrudan azınlıkları ifade etmek için kullanılmaktadır, dolayısıyla kavram anlamında daha netlik kazandırmak amacıyla, çalışmada, disiplin adının Türkiye Türkçesindeki karşılığı için doğrusu olan “Milliyetler Sosyolojisi” kavramını değil, Batı sosyolojisinde daha yaygın kullanılan “Azınlık Sosyolojisi” kavramının kullanılması uygun bulunmuştur.

2. BÖLÜM

ARAŞTIRMANIN KAVRAMSAL ÇERÇEVESİ

Günümüz sosyolojisi çok sayıda alt disiplinleri barındırmaktadır. Irk ve Etnik Sosyolojisi veya Etnisite ve Azınlık Sosyolojisi adıyla bilinen farklılıkları araştıran sosyolojinin önemi giderek artmaktadır. Bu alandaki çalışmalar, kimi toplumlarda farklı gruplar arası ilişkilerin uyumu üzerine odaklanırken kimi toplumlarda çatışmalar, anlaşmazlıklar üzerine odaklanmaktadır. Batılı toplumlarda daha çok çoğulculuk, çokkültürlülük bağlamında ele alınırken, kimi doğu toplumlarında Çin örneğinde olduğu gibi çoğulculuğun tekilciliğe ve çok kültürlülüğün tek kültürlülüğe indirgenmesi kaygısı veya ideolojik yönlendirme ile araştırmalar yapıldığı gözlemlenmektedir.

Görüldüğü gibi farklı coğrafya, toplum ve kültürlerde farklı kaygılar ile çalışmalar yapılmakta, kavramlar üretilmekte ve kuramlar geliştirilmektedir. Örneğin, yerli halkı soykırım ve benzeri uygulamalarla azınlık konumuna indirgeyip çoğunluğu göçmenlerden oluşturan Amerikan toplumunda ırk ve etnik sorunlar çözüm bekleyen sorundur. Bundan dolayı Amerikan sosyolojisinde “ırk” ve “etnik ilişki” esas araştırma konusudur. Sovyetler kalıntısı Rusya’da ise halen milliyetler sorunu önemli bir sorundur dolayısıyla bu ülkede milliyetler araştırmaları, etnoloji önemlidir. Türkiye Cumhuriyetinin kuruluşundan beri ulus devlet ve üniter yapı hassasiyetlerinden dolayı (olsa gerek) Ortodoks Türk sosyologları genellikle etnik sosyoloji veya azınlıklar sosyolojisine ihtiyaç duymamıştır. 21.Yüzyıla girerken, gün geçtikçe açığa çıkan başarısız milletleşme sürecinin sonuçları olarak yükselen Kürtçülük hareketi ile birlikte ülkedeki farklı sosyal ve kültürel grupların etnik temelde gruplaşma eğilimi taşıması, Batının oryantalist yaklaşımı ve ilmî kisveler altında Türkiye’yi etnik mozaik olarak gösterme çabaları artık Türk merkezli Etnik Sosyoloji çalışmalarının kaçınılmaz olduğu durumunu ortaya çıkartmıştır. Araştırma,

konumuz itibari ile Türk sosyolojisindeki bu eksikler veya sorunlar üzerinde şimdilik fazla durulmayacaktır.

Araştırma konumuz olan Çin’de ise çoğunluk olan etnik Han Çinlilerden (汉族 /Hanzu) başka resmî yasa tarafından kabul edilen 55 azınlık milliyet vardır. Bundan dolayı Çin’de azınlık milliyetleri ve toplumlarını araştırma odağına almış bir Çin tarzı Azınlık Sosyolojisi söz konusudur. Çin tarzı Azınlık Sosyolojisinin Batı tarzı Azınlık veya Etnik Sosyolojilerinden farklı kavram ve araştırma yöntemlerini geliştirerek “Milliyetler Araştırması”nda çeşitliliği artırma gayreti içinde olduğu biliniyor. Dolayısıyla ırk, azınlık, etnik grup, etnisite ve kimlik araştırmalarında farklı toplum ve kültürlerde zaman zaman yerleşme eğilimi olan yöntemlerin olabileceği unutulmamalıdır. Bu durum kavramların tanımlanmasındaki güçlükleri ortaya çıkartmakla birlikte, kuramlarda çeşitliliği veya daha önceleri ortaya atılan bazı tezlerin sorgulanmasına da neden olabilmektedir. Aşağıda sosyolojinin alt disiplini olan Azınlık Sosyolojisi veya Irk ve Etnik Sosyolojiyi ilgilendiren kavram ve kuramlar üzerinde durulacaktır.

2.1. Batı Literatürüne göre Irk/Etnik/Azınlık Sosyolojisi Kavramları

Irk, Antropoloji ve Sosyolojide kullanılan önemli bir kavram olmakla birlikte günümüz sosyoloji disiplininde kullanımı giderek azalmaktadır. Anthony Giddens’e göre (2008: 1061) Irk, “*Bireyler ve grupların sınıflandırılmasına olanak veren toplumsal ilişkiler ile biyolojik özelliklere dayanarak, bireyler ve gruplara yüklenen değişik nitelik ya da beceriler kümesidir.*”.

“Irk” kavramının başka farklı bir ifadesi ise “*Renk, boy, ses, vücut yapısı vb. gibi kalıtımla gelecek kuşaklara aktarılabilecek özellikler bakımından benzeşen ve insan topluluklarının dikey olarak sınıflandırılmasına imkân veren kategorilerdir.*” (Demir-Acar, 1992: 162).

Orhan Türkdoğan’a göre (2005: 40) Irk: “*Genellikle kendine özgü ortak katılımsal özellikler sergileyen ve biyolojik olarak diğerlerinden farklı bir grup*” olarak düşünülür. Fakat “ırk” konusunda bilinen sosyolojik bir gerçek şu ki, dünyada tam olarak saf bir ırk mevcut değildir, günümüzde “ırk” diye bahsedilen ve Amerikan etnik sosyolojisinde ağırlık basan insanların ten rengi ve biyolojik özelliklerine dayalı olan, önemli fiziksel özellikleri taşıyan tiplerdir. Dolayısıyla “*Irk teriminin gerçek*

manası biyolojiktir. Irk, genetik farklılıkları uzak atalarına dayalı insan tipleri manasına gelir. Bu farklılıklar genellikle çevresel ve kültürel ayrılıklardan kaynaklanır.” (Türkdoğan, 2005: 40). Günümüz etnik sosyolojisinin “ırk” ile ilgili araştırmaları ırk’ı biyolojik açıdan değil, ırk ayırt etme bilincine sahip insanları araştırır.

Günümüzde bazı sosyologlar, “Irk” teriminin tırnak içindeki kullanımının bireyleri ve grupları bu şekilde kategorileştirmenin, farklı olarak tanımlanmış ırkların genetik yapısını arasındaki geçerli bir biyolojik ayırımı dayanmadığını göstermeye çalışmaktadır (Marshall 1999: 311).

Irkçılık; bir tarz, davranış biçimi olup, kurumsallaşmış ayrımcılığın en yaygın görülen dışa vurumlarından biridir. Genellikle, *“Kalıt yoluyla edinilen belirli fiziksel özellikleri paylaşan bir nüfusa üstün olma ya da aşağıda olma niteliklerinin yüklenmesidir.”* (Giddens, 2008: 1061). Irkçılık, önyargının insanlar arasındaki fiziksel farklılıklar üzerinde odaklanan özgül bir biçimdir. Irkçı tutumlar veya davranışlar, genellikle Batının sömürgeci genişlemesi esnasında yerleşmiştir. Fakat Doğuda da bu tarz davranışın eskiden beri var olduğu da bilinmektedir. Örneğin, eski ve yeni Çinlilerdeki Çinli-Barbar ayırımı veya önyargıları genellikle fiziksel farklılıklar ile pekişen kültürel ayrımcılık durumudur. Irkçılık bir sosyal davranış olarak ABD’de siyah-beyaz çatışmalarında, Çin’de ise Çinli-Türk/Uygur çatışmasında bariz olarak göze çarpmaktadır.

Millet, Arapça sözcük olan Milletin anlamı TDK güncel Türkçe sözlüğünde, *“Çoğunlukla aynı topraklar üzerinde yaşayan, aralarında dil, tarih, duygu, ülkü, gelenek ve görenek birliği olan insan topluluğu, ulus”*⁴ şeklinde tanımlanmıştır

Batı sosyolojisinde “Millet” kavramından ziyade “Irk”, “Etnik grup” veya “Etnisite” daha çok işlenir. Bu, “millet” kavramına yönelik çok farklı görüşlerin olduğundan kaynaklanır. Bazı görüşlere göre (Heckmann, 1995: 84) *“Ulus ve millet gibi kavramlar, aslında etnik grupların belirli bir siyasî aşamasını ya da konjonktürel kavramlardır”*.

⁴ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&xarama=gts&guid=TDK.GTS.5530ed5f631af3.00921452, TDK, Güncel Türkçe Sözlük, Erişim Tarihi: 17.04.2015.

Anthony Smith'e göre (Smith, 1994: 32) “Millet” *“Tarihi bir toprağı/ülkeyi, ortak mitleri ve tarihi belleğı, kitlevi bir kamu kültürünü, ortak bir ekonomiyi, ortak yasal hak ve görevleri paylaşan bir insan topluluğunun adıdır”*. Smith’in görüşlerine göre, “Millet” (nation), kavram açısından iki grup özellik taşımaktadır (Ma Rong, 2004a: 57): 1. “Vatandaşlık” (civil/ sivil halkın) ve “bölgesel” (territorial) özellik, 2. “Etnik” (ethnic) ve kan bağı, soya dayanan (genealogical) özellik. Belirli bölgelerde bu iki özelliğin hangisi ağırlık basarsa, “millet” tanımı da ona göre kabul edilmektedir. Örneğin, Batı devletlerinde Ulus-Devlet (millet=devlet) yani belirli ülke ve toprak üzerinde siyasî birlik oluşturarak ortaya çıkan topluluk, “Millet” olarak nitelendirilmektedir⁵. Doğu devletlerinde ise daha çok etnik özelliklerindeki farklılıklarıyla bir birinde ayırt edilen ve entelektüeller, bürokrat sınıflar tarafından bilinçli çabalarla sivil/teritoryal siyasî milletlere dönüştürülen, millet statüsünü kazanan Etnik milletler “Millet” olarak tanımlanır. Oysa gerçek toplum durumunda, bu iki farklı özellik farklı toplumlarda farklı derecede örtüşür. Bazı durumlarda “millet” kategorisinde birkaç tane “Etnik Grup”u kaplar, bir millet birkaç tane etnik grubun birikimi olabilir. Smith’a göre (1991: 25) *“Milletler iyi tanımlanmış ülkelere, topraklara sahip olmaları gerekir... Ama o herhangi bir toprak parçası değil, tarihi bir toprak, yurt, halkın beşiğı olmalıdır. Türklerde olduğu gibi, o toprak, soyun köklerini taşımasa dahi bu böyledir”*.

Türk sosyolojisinde sıklıkla kullanılan bir kavram ise “Milliyet”tir. Türk sosyologlarına göre milliyetin şeklen anlamı “milli olmak”tır. Yani tabiiyet, belli bir millete tabi olmak anlamını taşır. Değirmencioğlu (1999: 84) milliyet için *“Milliyet, milli bir devlet kurmaya muktedir herhangi bir topluluktur. Yani devlet kurabilecek bir millete milliyet denilir. Millet ise açığa çıkarak gerçekleşmek isteyen bir milliyettir. Bir başka deyişle, milliyet tohum halindeki millet demektir”* ifadesini kullanmaktadır.

Milletleşme hakkında Mustafa Erkal (2001: 67): *“Her türlü etnik, mezhep, aşiret, boy ve bölge taassubunun aşılarak milli seviyede kültürel ve manevi bir mutabakata ulaşılmadır”* görüşünü dile getirir. Batı’da ortaya çıkan ve öteki Batı dışı toplumlara yayılan çağdaş manada Ulus-Devlet anlayışı toplumların egemen milliyet etrafında tarihî, siyasî, kültürel ve ekonomik olarak bütünleşmesini dolayısıyla “Milletleşmesi”ni bekler. Milletleşmede biyolojik bir takım tasniflerden çok, kültürel

⁵ Smith buna “sivil ve teritoryal millet” adını veriyor. Bakınız: Smith, A. D. (1994). Milli Kimlik (1. Baskı. Çev: B.S.Şener). İstanbul: İletişim Yayıncılık. Sayfa. 25.

faktörler aranır ve mensubiyet duygusu ön plana çıkar (Erkal, 2011: 67). Ancak, milletleşme ve onun etiketi olan milliyet, etnisite veya etniklikle karıştırılmamalıdır; çünkü her etniklik birer milliyet olamaz, milletleşme ve milliyet içinde farklı etnisiteler bulunabilir. Milliyet ve milli kimlik ise her şeyden evvel hukuka dayalıdır ve ortak iradenin, ortak varoluş anlayışının sonucudur.

Uluslaşma sürecinde ortaya çıkan “Ulus-Devlet” çağcıl dünyanın ayırt edici bir özelliği olan, hükümetin tanımlanmış bir toprak parçası üzerinde egemen güç olduğu ve nüfus kitlelerinin kendilerini tek bir ulusun bir parçası olan vatandaşlar diye gördükleri belirli bir devlet tipidir. Ulus-Devletler her ne kadar ulusçu bağlılıkların her zaman var olan özgü devletlerin sınırlarına uymaları gerekmesede ulusçuluğun yükselişi ile el ele gitmektedirler. Ulus-devlet, Avrupa’da ortaya çıkmıştır. Ancak bugün bütün dünyaya yayılmış olan yükselen ulus devlet sisteminin bir parçası olarak ortaya çıkmaktadır (Giddens, 2008: 1077).

Azınlık, TDK Güncel Türkçe sözlüğüne göre⁶ azınlık, “*Bir toplulukta kendine özgü nitelikler bakımından ayrı ve ötekilerden sayıca az olanlar, azlık, ekalliyet, çoğunluk karşısı olanlar*” şeklinde tanımlanmıştır.

Dünyada “Azınlık” kavramı, 16. yüzyılda Mutlakiyetçi Krallık yönetiminin ortaya çıkışıyla birlikte kullanılmaktadır. Katoliklere karşı Protestanlar, Protestanlara karşı Katolikler korunma isteğinde bulunmuşlar ve “Azınlık” kavramı ortaya çıkmıştır. 1789 yılından sonra ise dinsel azınlıklara birde ulusal azınlık kavramı eklenmiştir. 1598 tarihli Nant Fermanı gibi tek taraflı fermanlar, 1699 tarihli Karlofça Antlaşması gibi ikili antlaşmalar ve 1856 tarihli Paris Antlaşması gibi çok taraflı antlaşmalardan sonra 1920 yılında Milletler Cemiyetinin kurulmasıyla uluslararası anlamda azınlık koruması dönemi açılmıştır. Bugün azınlıklar konusu Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Avrupa Birliği, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı gibi kuruluşların güvencesi altında yürümektedir⁷. (Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu, “Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Çalışma Grubu” Raporu, Ekim 2004: 1)

“Azınlık terimi, 1930’lardan itibaren, ırksal, etnik, biyolojik ya da diğer özellikler temelinde baskıya uğramış veya damgalanmış toplumsal grupları ifade etmek amacıyla kullanılmıştır” (Marshall, 1999: 53).

⁶ http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5530ee2ac7db81.34202487. TDK, Güncel Türkçe Sözlük, Erişim Tarihi: 16.04.2015.

⁷ http://www.baskinoran.com/belge/IHDKAzinliklarRaporu-MakamaTakdim_Ekim2004_.pdf. Erişim Tarihi: 16.04.2015.

Amerikalı sosyolog Louis Wirth (1945: 47) azınlık terimini “Fiziksel veya kültürel karakteristikleri nedeniyle toplumdaki başka kişilerden farklı ve eşit olmayan muamele altında yaşamakla ayırt edilmiş ve bu nedenle de kendilerini kolektif ayrımcılığın nesnesi olarak gören bir insan grubudur” diye açıklamaktadır. Azınlığın hâkim davranış tanımlamada daha da ileri giden Rose (Arnold ve Rose 1948: 3) şöyle yazar: “Bir azınlık grubunu tanımlayan salt dini, ırksal veya milliyet kökeni nedeniyle genelde nefretle karşılanma olgusudur”.

Azınlık bir kültür içinde fizyonomi, dil, örf ve adetler veya kültürel örnekler (bu öğelerin herhangi bir bileşimi de dâhil) açısından farklılaşma nedeniyle hâkim gruptan ayırt edilebilen alt gruplardır. Bu alt gruplar aslı olarak farklı ve hâkim gruba “ait olmayan” olarak kabul edilir. Bu nedenle onlar kültürel yaşama tam katılımdan bilinçli veya bilinçsiz olarak dışlanırlar (Schermerhon, 1949: 5).

Giddens’e göre (2008: 1052) azınlık grubu: “Verili bir toplumdaki, ayrı fiziksel ya da kültürel özellikleri yüzünden kendilerini toplum içinde eşitsizlik durumu içinde bulan azınlıktaki insanların oluşturduğu grup. Bu tür gruplar etnik azınlıkları da içermektedir.”.

Azınlık, milletler arası anlaşmada gündeme gelebilir. Etnik-Azınlık grup kültürel veya ırkı özellikleri ile hâkim kültürden farklı ve sosyal dezavantajları ile belirlenir, örneğin; Batı Trakya’daki Türk azınlık, İran’daki Türkmenler azınlıktır. Azınlık grup hâkim grup veya gruplardan büyük de olabilir. Örneğin; Güney Afrika’da azınlıkta olan beyazlar çoğunluk yani hâkim grup olarak değerlendirilmektedir (Erkal, 2001: 35).

Günümüz Batı Sosyolojisinde azınlık, sayısal değil, fiziksel ve kültürel özelliklerinden dolayı kolektiften ayırt edilen marjinal durumdaki grubu gösterir. Bu kapsamdan bakıldığında bir azınlık grubu toplum içinde sayısal çoğunluk da olabilir ancak politik, sosyal ve ekonomik açıdan düşük statüde olduğu için İktidara ulaşma açısından marjinal konumdadır ve toplum içinde kazandığı hakları egemen konumda olanlardan her alanda az olur.

Çoğunluk/Hâkim Grup, Schermerhon’a göre (1949: 6) egemen grup (çoğunluk): “Tarihsel dili, gelenek ve örf adetleri tüm toplum içinde belirleyici olan gruptur ve bunların üstünlüğü günlük kurallar veya yasalar aracılığıyla onaylanır ve zamanla bu öğeler kültürel ön varsayımlar mertebesine erişir.”.

Orhan Türkdoğan hâkim grubu “*Toplumda ayırt edici kültürü veya fizyonomisi üstün olarak belirlenmiş ve değişik kültür veya fizyonomili başka gruplara karşı farklı veya eşitsiz biçimde davranan grup*” (2005: 23) olarak görmektedir.

Aslında bir toplumda azınlık ya da çoğunluk statüsünde olmak, yaşadığı toplumdaki diğer gruplar ile ilişki biçimi ve gruplar arası farkın nasıl değerlendirildiğidir. Etnik gruplar arası ilişkiler ise tarihi şartlara göre değer kazanmıştır. Onun ırk veya etnik ilişkiler ile alakası yoktur. Ancak, işbirliği ve çatışma bütün sosyal ilişkilerde mevcuttur. İki değişik ahalinin karşılaştığı durumda mutlaka yaşanır. İki veya daha çok etnik grubun olduğu yerde de resmen veya biçimsel olmaksızın yürütülen bir etnik üstünlük geliştirme eğilimi mevcuttur ve fakat her sistemde “biz”den aidiyet duygusu ve “onlar”dan ayrılık hissi mevcuttur. Ayrıca, yukarıda bahsettiğimiz gibi sadece sayısal farkı sosyolojideki “azınlık” ve “çoğunluk” ayrımının şartı yapmak doğru değildir. Çünkü bazı toplumlarda sayısal olarak az olanlar da toplumun egemen grubu olabilir.

Etnisite, Kelime kökü olan “Etnik”, Söz kökeniyle antik Yunanca ve Latinceye uzanmaktadır. Günümüzde etniklik bir sosyal grubun kimlik yapısını gösterir.

“‘Etnisite’ terimi ‘İrk’ terimine karşı olarak bulunmuştur. Çünkü etnik bir grubun üyeleri ırksal özelliklerine göre tanımlanabilecekleri halde, bunun yanında, din, meslek, dil, ya da politika gibi başka kültürel özellikleri de paylaşıyor olabilir.” (Marshall, 1999: 215).

Geertz, etnisteyi oluşturan öğeleri; doğruluğu kabul edilmiş kan bağı, ırk, dil, bölge, din ve gelenek olarak belirtmektedir (1994: 29-34).

Etnik kavramı Orhan Türkdoğan tarafından “*Dil, din, kültürel farklılaşmanın bir yansımasıdır.*” (2006: 11) olarak tanımlanmaktadır.

Türk Sosyolojisinde soy (ırk) türü kalıtsal ve biyolojik nitelik ayırmasına asla yer verilmemektedir, Batı sosyolojisi literatüründe rastlandığı gibi ırk ve milliyet unsurlarıyla bağlantılı bir biçimde ele alınmamaktadır. Yani etniklik bir ırk unsuru olarak değil, kültür, dil ve din gibi toplumsal ilişkiler sistemi içinde yorumlanmaktadır. İrk’a dayalı ayrımcılık daha çok Amerikan sosyolojisinde hâkim olan bir düşünce tarzıdır. Bu tür görüşlerdeki fark nedeniyle, Etnik Sosyoloji

incelenirken daha çok kendi kültür geleneği ve yerel durumundan kaynaklanan bakış açısı tercih etmek çok önemlidir.

Etnik Grup, Max Weber'in, etnik gruplar kavramını inceleyen ilk sosyal bilimci olduğu söylenebilir. Özgün olarak 1922 yılında yayınlanan; ancak kaleme alınışı 1914 öncesinde olan çalışmasında Weber, statü grupları çerçevesinde ırk, etnik grup ve ulus konularına değinmiştir (Sollors, 1996: 52). Weber'e göre (1996: 35-40) bir etnik grup *“Fiziksel tip veya geleneklerin veya her ikisinin benzerlikleri veya kolonileşme ve göç hatıraları sebebiyle ortak bir kökene dair öznel bir inanç taşıyan insan gruplarıdır.”*.

Etniklik, verili bir grubun üyelerini ötekilerinden ayırt eden kültürel değer ve normlardır. Etnik bir grup üyelerinin kendilerini etraflarındaki öteki gruplardan ayırt eden ortak bir kültürel kimliğin kesin olarak farkında olmayı paylaştıkları bir gruptur. Hemen hemen bütün toplumlarda, etnik farklılıklar, güç ve maddi servetteki farklılaşmalar el ele gider. Etnik farklılıkların aynı zamanda ırksal farklar olarak algılandığı durumlarda bu aşamalar daha da öne çıkarlar (Giddens, 2008: 1058).

M. Haralambos etnik grup kavramı için *“Etnik grup, ortak kolektif şuur, farklı tarih, örf ve adetler ile inançlardan kaynaklanır.”* ifadesini kullanır (1992: 56).

Guibernau ve Rexise bugün İngiltere'de Etnik Grup kavramının sadece azınlıkları ve aşağı görülenleri sınıflandırmakta kullanıldığını; hâkim ve çoğunluk gruplarının kendilerini Etnik olarak tanımlamadıklarını, Etnik Azınlıklar teriminin öncelikle beyaz olmayan göçmenler için kullanıldığını yazmaktadır (Guibernau ve Rexise, 1997: 4).

Talcott Parsons (1959: 172): *“Ortaklaşa bir soydan veya gruptan geldiklerini kabul eden akrabalık gruplarının bir araya toplanması Etnik Gruptur”*. şeklinde tanımlama yapmaktadır. Pitirim Sorokin Milliyet ile Etnik Grupları aynı anlamda tanımlamaktadır. Ona göre (1947: 201-202) *“Aynı dili konuşan ve aynı kültür değerlerine ortak olanlar Milliyet ve Etnik Grubu teşkil ederler.”*. Buna karşı bir görüş ise *“Dil, din, iktisadi düzenlemeler, hükümet şekli, beslenme alışkanlıkları, elbise şekilleri ve aile tipleriyle de insanların kültürel ayrılıkları ortaya koyulabilir. İşte kültürel pratiklerdeki bu farklılıklardan ötürü bu insanlara etnik gruplar diyoruz.”* (James, W.Vander, Zenden, 1979: 293).

Lale Yalçın-Heckmann'a göre (1995: 83), *“Etnik gruplar birbirleriyle ortak geçmişini olduğuna inanan, ortak kültür, din ve dil gibi değerleri olduğu farz edilen ve ortak bir geleceğe sahip olmak isteyen gruplardır”*. Orhan Türkdoğan'ın görüşü (2006: 11) ise: *“Etnik grup, belli bir alanda özdeşleştirilmiş ve bu nedenle ortak bir kültürel mirası paylaşan bir gruptur.”*.

“Etnik gruplar toplumsal sınıflardan da ayrı görülmelidir, çünkü bir etnik grubun üyesi olmak sınıfı aşan, ortak özellikleri paylaşan (ya da paylaştığı düşünülen) insanları kucakladığından toplum içindeki sosyo-ekonomik tabakalaşmayla genellikle kesişmektedir” (Marshall, 1999: 215).

İrk Sosyolojisi, Büyük ölçüde, toplumsal düzlemde kurulmuş toplumsal grup bölünmelerinin neden ve sonuçlarını, bu bölünmenin kişilik farklılıklar ve zekâ farklılıkları gibi faktörlerden herhangi birine yapılan bir gönderme aracılığıyla meşrulaştırılıp meşrulaştırılmadığına bakmadan, sözde ırklarına göre incelemekle ilgilenir.

“Buradaki kişilik farklılıkları, fenotipik farklılıkları; yani, yüz özelliklerindeki, deri rengindeki, vb farklılıklara dayanır; genotipik farklılıkları yani genetik yapılarındaki farklılıklara karşılıklı ilişkisi yoktur” (Marshall, 1999: 311).

İrk sosyolojisi, Amerika gibi ırksal durumlar söz konusu olan devletlere aittir. Ancak, İrk Sosyolojisinin başka bir şekli olan, fizyonomi farklılıklardan başka kültür farklılıklarından dolayı ırkçılık statüsünde ayrımcılığın yaşatıldığı bölgelerde de İrk Sosyolojisine yer vardır. Örneğin, Çin geleneksel kültüründe Konfüçyüs kültürü dışında kalanları reddeden, dışlayan onlara “barbar, canavar” sıfatını yakıştırma durumu belki de İrk sosyolojisi ile kültür sosyolojisinin araştırma alanıdır. Günümüzde, Çin Halk Cumhuriyetinde Batıda bilinen ırkçılık uygulamalarına benzer uygulamaların özellikle Uygur Türkleri ile Tibetlilere, Afrikalı göçmenlere uygulanmakta olduğu görülmektedir. Bu durumları mevcut Etnik-Azınlık Sosyolojisi veya Kültür Sosyolojisi açıklık getiremeyebilir.

Etnik Sosyolojisi, toplumlardaki farklı etnik gruplar veya İrkî gruplar arasındaki sosyal, politik ve ekonomik ilişkileri araştıran sosyolojinin bir alt disiplini. Bu disiplinin araştırma alanı ise farklı etnik gruplar veya ırklar arasındaki ırkçılık, konut

ayrışması ve diğer karışık sosyal süreçleri içerir⁸.Orhan Türkdoğan Etnik Sosyoloji hakkında şöyle bir görüşü dile getirmektedir (1997: 9):

Etniklik, Etnik Sosyolojisinin ana temasını oluşturur... Etnik araştırmalarda izlenen yol daha ziyade ‘din, dil ve kültürel farklılaşmaları’ yansıtan grupların içine girerek katılımcı gözlem denilen yöntemle hem grubun toplumsal yargılarını (emik yaklaşım) hemde araştırmacının gruba bakış açısını (etik yaklaşım) tahlil etmek suretiyle konu aydınlatılır. Böyle bir araştırma sabır, zaman ve deneyimin ötesinde tüm etnik gruplara olan insani sevgi ve bağlılığın duyulmasıyla ancak gerçekleştirilir.

Azınlık Sosyolojisi, Azınlık Sosyolojisinin araştırma konusu, ülke veya toplumlarda azınlık statüsünde bulunan dezavantajlı gruplardır. Orhan Türkdoğan’ın bahsettiği gibi (1997: 20) :

Her toplum her bir zaman ve yerde çeşitli biçimlerde farklılaşmıştır. Burada önemli olan farklılaşma türü ise statü farklılaşmasıdır. Statü ile göreceli pozisyon, mertebe veya bir kişinin grup veya gruplara karşı konumu kastedilmektedir. Araştırma alanımızın çerçevesinde (Azınlık Sosyolojisinde) söz konusu olan ise gruplar arası statü ilişkileridir.

Görüldüğü gibi, Batı literatüründe Irk/Etnik/Azınlık Sosyolojisi kavramları üzerinde çeşitli görüşler, tartışmalar cereyan etmektedir. Bunun nedeni Irk/Etnik/Azınlık Sosyolojisinin henüz daha çok güncel ve karmaşık insan/millet ilişkilerine odaklanıyor olmasıdır. Ayrıca, Irk/Etnik/Azınlık Sosyolojisinin araştırma amacı esas olarak etnik bölgelerde uygulanan sosyal durum ve ortaya çıkan sorunlardır. Durumun değişken oluşu, hassasiyeti kuramsal açıklamada durgunluk ve sıkıntı yaratabilir. Fakat bunlar Irk/Etnik/Azınlık Sosyolojisinin anlayışsız olduğu anlamına gelmez. Genel bir ortak fikir olarak Irk/Etnik/Azınlık Sosyolojisi bölgelerdeki sosyal durum, çağdaş sosyal sorunlar, üzerinde ağırlıklı çalışır, toplumun kesit sorunlarına dikkat eder. Bunun temelinde farklı bilim adamlarının araştırma perspektifinin farklı olması normaldir. Araştırma perspektifi farklıyken disiplin tanımlaması da farklı olabilir.

Şunu da belirtmek gerekir ki, “Milliyet”, insanlar birliğidir ve sosyal tarihi süreç içinde oluşur, olgunlaşırlar. Belirli bir sabitlik arz etse de sürekli gelişme, değişme

⁸ Bakınız: Banton, Michael. 2008. The Sociology of Ethnic Relations. *Ethnic and Racial Studies*; http://en.wikipedia.org/wiki/Sociology_of_race_and_ethnic_relations. Online erişim: 18.05.2015

yaşar. Milliyetlerin bütünleşmesi, ayrılması gibi durumların olabileceği de tarihi bir gerçektir. O yüzden hiçbir zaman hiçbir yerde milletlerin durumu sabit diyemeyiz.

2.2. Çin Literatürüne göre Irk/Etnik/Azınlık Sosyolojisi Kavramları

2.2.1. Çin Sosyolojisinin Kısa Tarihi

Çin’de sosyoloji ayrı bir disiplin olarak ortaya çıkması Çin modernleşmesi ve Batı ile temas sürecinde olmuştur. 19. yüzyılın sonlarında yaşamış olan döneminin yenilikçi bilim adamı, Pekin Üniversitesinin ilk rektörü Yan Fu (严复) tarafından 1897 yılında Herbert Spencer’in “Sosyoloji Araştırmaları” adlı kitabının bazı bölümlerinin Çinceye çevrilerek, Devlet Haberleri Gazetesinde (国闻报/Guowenbao) yayınlanmasıyla sosyoloji ilmi Çin’de duyulmaya, bilinmeye başlamıştır⁹. 1903 yılında Yan Fu, bu kitabın tamamını çevirmiş, “群学肄言/Qunxue Yiyen” adında Şanghai Uygar-Sanatlar Dairesi (上海文明艺术局/Shanghai Wenming Yishu Ju) tarafından neşir edilmesini sağlamıştır. Bundan dolayı günümüz ÇHC’de çoğu sosyal bilimci Yan Fu’yu Sosyoloji disiplinini ilk olarak Çin’e tanıtan kişi kabul ederler (王思斌/Wang Sibin, 2004: 8).

1906 yılı Pekin Politika ve Hukuk Yüksek Okulu’nda (京师政法学堂/Jing Shi Zhengfa Xuetang), 1910 yılı ise Pekin Pedagoji Okulunda (京师大学堂/Jing Shi Daxue Tang) Sosyoloji ve ilgili kürsüler açılmıştır. Daha sonraki yıllarda çok sayıda üniversitelerde sosyoloji bölümleri kurulmuştur¹⁰.

Çin’de gelişmeye başlayan sosyoloji, saha çalışmalarını ise daha çok yabancı uyruklu profesörlerin öncülüğü ve yönlendirmesi ile yapmışlardır. Benzeri saha çalışmalarının ilki 1914 yılında Pekin’deki esnaflar arasında yapılmıştır. Daha sonraki yıllarda bu çeşit çalışmalar yaygınlaşarak devam etmiştir (陆学艺/Lu Xueyi, 2013).

⁹ Çin’de sosyoloji ayrı bir disiplin olarak ortaya çıkması ile ilgili farklı görüşler de mevcuttur. Kimi bilim adamları 1891 yılında, Kang Youwei (康有为) ’in Guangzhou (广州) ’daki Changxing Ağaçlı Yazlığı (长兴里万木草/Changxing Liwanmucao), Changxing okul binasında gerçekleştirdiği bir konuşması esnasında Sosyolojiyi Çin’e tanıttığını, dolayısıyla Çin sosyolojisinin ilk başlangıcının 1891 tarihi ve tanıtan aydının Kang Youwei olduğu kanaatindedir. İşbu konuşmasında Kang Youwei, disiplinler üzerinde dururken, Devletçilik (经世) hakkında konuşmuş ve onun alt bilimi olarak Toplum Bilimleri (群学) ve İktisat İlkeleri İlmi (政治原理学) olduğundan bahsetmiştir (Wang Sibin/王思斌, 2004: 7).

¹⁰ 新中国社会学五十年/Xin Zhongguo Shehuixue Wushi Nian (Yeni Çin Sosyolojisinin 50 yılı)
<http://www.sociology2010.cass.cn/news/721824.htm>, Erişim tarihi: 26.04.15

1930'lu yıllara geldiğinde, Çin sosyolojisi eğitimi ve araştırmalarında büyük yükseliş görülmüş, çok sayıda sosyolog yetişmiş, çok sayıda sosyoloji eserleri neşredilmiştir. Bu gelişmeler sadece yurt içinde değil, yurt dışında da önemli yankı bulmuştur. Ancak, 1937 yılında, Japonya'nın Çin'e saldırmasıyla Çin'de birçok üniversite kapanmış ya da ülkenin iç kesimlerine veya Güneybatısına doğru taşınmıştır. Bu durum sosyolojiyi de derinden etkilemiş, çok sayıda sosyoloji bölümü kapanmış veya hoca öğrenci sıkıntısı çekmiştir. Ülkenin Güneybatısına taşınan bazı üniversiteler sosyoloji bölümlerini korumuş, Chen Da (陈达), Li Jinghan (李景汉), Fei Xiaotong gibi önemli Çinli sosyologlar Kunming, Chongqing gibi Çin'in Güneybatısındaki şehirlerde toplanarak sosyoloji öğretimi ve araştırmasına devam etmişlerdir. İstatistiklere göre, 8 yıllık savaş döneminde, Çin'in Güneybatısındaki 9 üniversitenin sosyoloji bölümlerinden mezun olan öğrenci sayısı 500'den fazla olmuş, çoğu Çin sosyolojisinin gelişimine önemli etki ve katkı yapmıştır.

Çin-Japon savaşının sonlanmasını müteakip Çin'in iç bölgelerine taşınan üniversiteler Pekin, Tianjin, Şanghai gibi kentlerdeki eski adreslerine taşınması ile sosyoloji bölümleri yeniden canlanmaya başlamıştır.

Sun Benwen (孙本文) 'in 1947 yılının Aralık ayındaki araştırmasına göre, o dönemdeki farklı üniversitelerde sosyoloji alanında görev yapan okutman, doçent ve profesörler sayısı toplam 144 kişi olup, bunlardan 10 kişi Amerikan vatandaşı idiler. Bu 134 yerli öğretim üyesinin 107'si yurt dışında okumuş kişiler idi. 1948 yılına geldiğinde, ülke genelinde 21 üniversitede sosyoloji bölümü, toplam 600'den fazla sosyoloji öğrencisi bulunuyordu (Lu Xueyi, 2013).

ÇHC kurulduktan sonra, 1949 yılından 1951 yılına kadar Çin üniversitelerinde sosyoloji bölümü ve eğitim, öğretim işleri normal devam etmiştir. Sosyoloji bölümlerinin ders müfredatlarına yeni ideolojik sisteme uygun olarak "*Markisizm ve Leninizm Eserlerinden Seçmele*", "*Siyasi-İktisat*", "*Yeni Demokrasi*", "*Toplumsal Gelişim Tarihi*" gibi dersler eklenmiştir.

1952 yılında, ülke genelinde 10 Sosyoloji bölümü, 472 Sosyoloji öğrencisi bulunuyordu. 1952 yılının sonuna doğru resmî ideoloji üniversitelerdeki bölüm ve disiplinlere yönelik "ayar" verilmiş ve 8 üniversitede sosyoloji bölümü ve sosyoloji öğretimini yasaklamıştır. 1953 yılına geldiğinde Zhongshan Üniversitesi (中山大学 /Zhongshan Daxue) ve Yunnan Üniversitesindeki (云南大学/Yunan Daxue) antropoloji

de yasaklanmış. Böylece sosyoloji, 1979 yılına kadar Çin üniversitelerinde olmamıştır. Bu durumda sosyologların büyük çoğunluğu dağılmış, bazıları da alan değiştirmiştir (Lu Xueyi, 2013).

1979 yılı Mart ayında Çin Sosyal Bilimler Akademisi öncülüğünde Pekinde “Sosyoloji Sohbet Toplantısı” düzenlemiştir. Toplantının esas önemli konusu Çin sosyolojisinin itibarının iade edilmesi olmuştur. Toplantıya katılan Çin Sosyal Bilimler Akademisi Başkanı başta olmak üzere siyasî karar vericiler ve diğer aydınlar bir an önce Sosyolojinin diriltilmesi ve saf dışı edilen sosyologların itibarlarının iade edilmesi kararlaştırılmıştır. 18 Mart 1979 yılı tarihinde, toplantı üyelerinin desteğiyle “Çin Sosyoloji Araştırma Kurumu” kurulmuştur. İlk olarak 50 kişilik yürütme kurulunu oluşturarak kurum başkanlığına sosyolog Fei Xiaotong’u seçmiştir. Bu “Sohbet Toplantısı” vesilesi ile kurulan “Çin Sosyoloji Araştırma Kurumu”, Çin sosyolojisinin yeniden dirilmesinin başlangıcı olmuş ve toplam 27 senelik durgunluk sona ermiştir.

1979 yılı Mart ayında, Sosyoloji Araştırma Kurumu kurulduktan sonra, Çin Sosyal Bilimler Akademisi bünyesinde sosyoloji enstitüsü açılması için girişimler başlatıldı, Başbakanlık tarafından alınan onay ile 20 kişilik sosyolog araştırmacı kadrosu bulunan Sosyoloji Enstitüsü 8 Ocak 1980 tarihinde resmen kurulmuş oldu. Daha sonraki yıllarda diğer eyaletlerdeki sosyal bilimler akademilerinde de benzeri sosyoloji araştırma enstitüleri arka arkaya kuruldu.

1998 yılına gelindiğinde ülke genelinde sosyoloji (araştırma) enstitülerinin sayısı 40’ı geçmiş olup, ülke genelinde nitelik ve nicelik bakımından kayda değer sosyolog kadrosu oluşturmuştu. Bu enstitülerin bazılarında 100 den fazla kadro varken en az olanlarda dahi 10 kişilik araştırmacı sosyolog kadroları bulunuyordu. Bu kurumlar, geniş kapsamda araştırmalar yapmakla birlikte, çok sayıda ulusal ve uluslararası düzeyde araştırma projelerini yürütür, yurt dışı ile işbirliği ve değişimi sağlamıştır.

1998 yılına geldiğinde, ülke genelinde 40 üniversitede sosyoloji bölümü ya da sosyal hizmetler bölümü bulunmaktaydı. Bunlardan 20 sinde lisansüstü program vardı. Bu dönemde Üniversitelerdeki Sosyoloji lisans öğrencilerinin sayısı 3000’den fazla, yüksek lisans öğrencileri ise 400’den fazla idi. Bunlardan başka, her düzeydeki ÇKP Parti okullarında, Yetişkin okullarında, Askeri akademilerde, Hukuk okulları, Gençlik

ve kadın okullarında, Sağlık meslek okulları ve spor okullarında arka arkadan sosyoloji eğitim ve araştırma ofisleri açılmıştır.

Günümüz Çin sosyolojisi gelişme tarihi için 19. Yüzyılın sonundan 20. Yüzyılın 80’li yıllarına kadar olan süreci üç ana aşamaya ayırabiliriz:

1. Sosyolojinin Çin’de yayılma süreci (19. Yüzyılın sonu-1929). Bu süreçte 1919 yılı ise sınırdır. 1919 öncesi Sosyolojinin Çin’e giriş aşaması, 1919 sonrası ise yayılma sürecidir.
2. Çin sosyolojisinin inşa süreci (1930-1949). Bu süreçte 1937 sınırdır. 1937 öncesi oluşma evresi ve 1937 sonrası ise olgunlaşma sürecidir.
3. Çin sosyolojisinin ayarlanma ve yeniden inşa süreci (1950-1989). Bu süreçte 1979 yılı sınırdır. 1979 öncesi Sosyolojiye ayar verilme ve durdurulma sürecidir. 1979 sonrası ise yeniden inşa sürecidir.

Özellikle Yüksek eğitim kurumlarında yaygınlaşması ve yeniden gelişmeye başlaması 1980 sonrasında yasağın kalkması ve hızla gelişmesi, sosyolog Fei Xiaotong’un yeni dönem ÇKP hükümetlerinde etkin rol üstlenmesi ile ancak mümkün olmuştur. ÇKP iktidarı 1950’li yıllarda “kapitalizmin kuyruğu” sosyalist rejime uygunsuz bilim diye yasaklamıştı. Bu yasak yukarıda bahsi geçen 1979 yılına kadar devam etmiş idi.

1980 yılı Çin Sosyoloji Araştırma Birliği (中国社会学研究会 /Zhongguo Shehuixue Yanjiuhui) kurulmuş, ardından hızla başta Pekin ve Renmin Üniversiteleri (北京大学/Beijing Daxue, 人民大学/Renmen Daxue) olmak üzere Çin’in en önemli üniversitelerinde Sosyoloji bölümleri kurulmuştur. Günümüzde, yüzlerce devlet üniversitesinde sosyoloji bölümü veya sosyolojik araştırmalar enstitüsü açılmıştır. Aynı zamanda sosyoloji ile yakın ilişkisi olan sosyal hizmetler bölümleri hızla çoğalmaktadır (Wang Sibin, 2004: 9). Artık resmî ideoloji sosyoloji ve sosyal hizmetleri Çin tarzı sosyalist rejimin ihtiyaç duyduğu elemanları yetiştiren, sorunlara bu çerçevede çözüm üreten önemli bilim dalı olarak görmekte ve gerekli önemleri vermektedir.

ÇKP iktidarı sonrası Çin hükümeti Çin’deki azınlık milliyetler ile ilgili politika ve ilgili çalışmalarda bir hayli gelişim arz etmiş kendine özgü kavramları çoğaltmakla birlikte özgü anlamlarla da sabitleştirmiştir (Qalurq, 2009: 64). Çinli sosyologlar,

etnologlar ÇKP ideolojisi ve devlet çıkarları çerçevesinde araştırma uygulamalarını sürdürmektedir. 1950-1980 arasında genellikle sosyalist çizgide Rus etkisinde çalışmalar yapılmış, 1980 sonrasında egemen ideolojinin başlatmış olduğu “Reform ve Açılma”¹¹ stratejisine paralel olarak özellikle 1992 yılında yürürlüğe giren sosyalist piyasa ekonomisi süreciyle birlikte sosyalist olmayan sosyoloji kuramcıları ile yakından ilgilenmeye başlamıştır. 1980 sonrasında Batı’daki sosyoloji ve etnoloji alanındaki çalışmaların hemen hemen hepsinin Çin dili ve yazısına çevrilmesine önem verilmiştir.

Aşağıda Çin sosyoloji ve Etnoloji literatüründe sıklıkla karşımıza çıkacak olan kavramlara Çin sosyoloji ve etnolojisinde nasıl açıklandığı veya anlamlandırıldığı üzerinde durulacaktır.

Milliyet (民族/Minzu): Çin yıllıklarında ya da Çince yazılan tarihî eserlerde bugünkü manadaki daha doğrusu bugünkü Çin literatüründe kullanılmakta olan “民族/Minzu” yani “Millet/Ulus” kavramının 20. yüzyıl öncesinde hiç kullanılmamış olduğu daha çok dikkat çekicidir. Çince aslında “Millet” kelimesi yoktur, bugünkü anlamındaki “Millet/Minzu” kavramı, 19. yüzyılın sonu 20. yüzyılın başlarında Japoncadan alınmıştır (Celil, 2002: 36).

Çinli aydınlar içinde “Milliyet-民族/Minzu” kavramını ilk olarak (1901 yılında) kullanan kişi Liang Qichao (梁启超)’dur¹². Çin sınırları içindeki Çinli olmayan

¹¹ “Reform ve Açılma”, Aralık 1978 yılında ÇKP’nin 11. Dönem ulusal toplantısının 3. oturumunda alınan karar ile uygulamaya konan Çin’in kaderini belirleyen en önemli seçenek olup, Çin tarzı sosyalizmin geliştirilmesi, Çin milletin yükselişini gerçekleştirmekte en önemli dönemeç olmuştur. İşbu toplantıda alınan karar gereği “içeriye dönük” reform, dışarıya/yurtdışına açılma veya “kapı açma” politikası benimsenerek uygulamaya konulmuştur. Çin’in içeriye dönük reformu öncelikle köylerden başlamıştır. Yani toprakların köylülere kiralanması veya uzun süreli sözleşme ile dağıtılması Çin’deki resmi söylemi ile “Köy ailelerinin sözleşme sorumluluk sistemi” (农村家庭联产承包责任制/Nongcun Jiating Lian Chengbao Zeren Zhi) uygulamaya geçilmesi ile başlamıştır. “Dışarıya dönük” ise önceleri belirli kıyı kentler veya bölgeler yabancı yatırımcılara öncelikli olarak önem verme politikaları ile uygulamaya geçilmiştir. 1992 yılında dönemin devlet başkanı ve “Reform ve Açılma” politikasının mimarı olan Deng Xiaoping (邓小平) Güney Çin’i gezdikten sonra Çin’in artık Sosyalist Piyasa Ekonomisine geçmesinin zorunlu olduğunu beyan ederek, meclisten ilgili yasa ve kararları geçirmiştir. Kimilerine göre Çin’in bu girişim ve uygulamaları komünist söylemlerden uzaklaşarak kızıl kapitalizme adım atmıştır.

¹² Liang Qichao (梁启超, 1873-1929) — Mançu Qing imparatorluğunun (Qing/清, 1644-1912) Guang Xu döneminde (光绪年间, 1875-1908) yaşamış Çin’in yakın tarihindeki önemli düşünür, siyaset adamı, eğitimci, tarihçi ve yazardır. Çin feodal sisteminin en son imparatorluğu olan Qing Mançu hanedanlığının çökmeye yüz tuttuğu sıralarda ortaya çıkan ve devleti kurtarma amacı güden Wuxu Reform (戊戌变法/Wuxu Bianfa) hareketinin liderlerinden biriydi. Aynı zamanda Çin’in yakın zaman tarihindeki yenilikçi reformcularının önemli temsilcisi olmuştu. Gençliğinde, Kang Youwei (康有为, 1858-1927) ile birlikte siyasi reform ve yenilikçiği savunmuş, siyasi reformu hareketi mağlup olduktan sonra yurtdışına kaçmıştır. Yurt dışındayken Anayasal monarşi görüşünü ileri sürmüştür. Çin feodal hanedanlık sisteminin çökmesine neden olan Xinhai Devrimi (辛亥革命/Xinhai Geming, 1911) sonrası kurulan cumhuriyet sisteminde Yuan Shikai (袁世凯) Hükümetine katılmış, Adalet Mahkemesi Başkanı olmuştur. Daha sonra, Yuan Shikai kendini imparator ilan ederek, “Çin imparatorluğu”

halkları “Milliyet” adıyla ilk olarak (1903 yılında) bir birinden ayırt eden ve ülkedeki farklı milliyetleri Han milliyeti (汉族/Hanzu), Tibet milliyeti (藏族/Zangzu), Moğol milliyeti (蒙古族/Mengguzu) şeklinde isimlendirerek yurtdışındaki yabancı milliyetler ile eşit gören aydın ise Huang Zunxian (黄遵宪)’dir (Ma Rong, 2004a: 41).

Mançu imparatorluğunu devirmeyi kendilerine hedef edinen Etnik Han Çinli Milliyetçileri dönemin yaygın ideolojisi olan milliyetçiliğe sınıksız sarılmıştır. Çinli milliyetçilerin atası olarak bilinen Sun Yatsan (孙中山) önceleri Çinlileri tek millet olarak görmüş ve Mançular başta olmak üzere öteki Çinli olmayanları dışlama eğilimi sergilediyse de daha sonraları “Han, Mançu, Moğol, Müslüman ve Tibetliler gibi beş ulustan oluşan Çin Milliyeti” görüşünü ortaya atmıştır (Sun Yatsan, 1986). 1911 yılında Mançu Qing imparatorluğunu devirerek kurmuş olduğu Çin cumhuriyetini “Beş Uluslu Cumhuriyet” diye adlandırmıştır (Prasenjit Duara/杜赞奇/Du Zanqi, 2003: 66-67).

Bu dönemde yaşayan Çinli aydınlardan Yuan Yeyu (袁业裕) “Millet” kavramını şu şekilde tanımlamıştır (1936: 19-21): “*Millet (民族/Minzu), tarihi süreçte doğal değişmelerde ortaya çıkmış sosyal bir birlikteliktir; yani, kan bağı, yaşam, dil, din ve örf adet ortaklığıyla birlik oluşturmuş geniş kitledir*”.

Çin Komünist Partisi meşhur uzun yürüyüşe çıktığı zamanlardan itibaren Çinlilerden farklı olan milliyet ve gruplar ile ilgilenmeye başlamış, farklı dönemlerde farklı vaatlerde bulunarak yanına çekmeye çalışmıştır. Çin ana karasında iktidarı ele geçirdikten sonra Milliyet kavramına resmî olarak Stalinist tanımlama ile açıklık getirmiş ve buna göre farklı milliyetlerin kimliği belirlenmiş idi (Qarluq, 2009: 64-65).

İşbu tanımlamaya göre, Çin’de belirli bir grubun bağımsız milliyet olabilmesi için dört ortak özelliğe sahip olması gerekiyordu. Bunlar: ortak dil, ortak mekân/coğrafyaya, ortak iktisadî yaşam ve ortak kültür temelinde teşkil etmiş olan ortak psikolojik özelliklerdir (Stalin, 1990). Bu özellikler içinde “Dil” en önemli özellik olarak kendini göstermiştir. Fakat Döngenlerin (回族/Huizu-Müslüman Çinli, Hui

(中华帝国, 12. 12. 1915—23. 03. 1916) nu kurmuş, feodal hanedanlık sistemi diriltmeye çalışmıştır. Buna yönelik sert eleştirilerde bulunan Liang Qichao, Yuan Shikai’dan uzaklaşarak Duan Qirui (段祺瑞) hükümetine katılmıştır. O dönemin “Yeni Kültür Hareketi” (新文化运动/Xin Wenhua Yundong) ni savunmuş, “Dört Mayıs Hareketi” (五四运动/Wu Si Yundong) ni desteklemiştir.

milliyeti) ayrı milliyet olarak belirlenmesinde ise dil özelliği üzerinde pek durulmadığı görülmektedir.

Stalinist tanımlamayı kendilerine çerçeve olarak kabul eden Çinli sosyal bilimciler, bu çerçevede değerlendirmelerine devam etmiştir. Örneğin, Han Çinlilerinin milliyet olma süreci hakkında 1954 yılında Fan Wenlan (范文澜, 1954: 13) aşağıdaki görüşü dile getirmiştir:

Han milliyeti, Qin (秦, M.Ö. 221– M.Ö.207) ve Han (汉, M.Ö. 202 — 220) imparatorlukları döneminden beri, hem devletin parçalanma dönemlerindeki aşiret değil, hem de kapitalizm dönemindeki burjuva milliyeti değildir, aksine özel sosyal koşullar içinde şekillenmiş ayrıcalıkları bulunan bir milliyettir. O, kapitalist aşamayı yaşamadan gerçek manada milliyet özelliğini kazanmış bir topluluktur.

Günümüzde “Milliyet” kavramı Çin Büyük Ansiklopedisinin “Milliyetler Cildi”nde (中国大百科全书-民族卷/Zhongguo Da Baike Quanshu-Minzu Juan, 1986: 302) aşağıdaki şekilde açıklanmıştır:

Çin’in eski klasiklerinde Zu (族) sözcüğü daima kullanılmıştır. Aynı zamanda Min (民), Ren (人), Zhong (种), Bu (部), Lei (类) ve Minren (民人), Minzhong (民种), Minqun (民群), Zhongren (种人), Buren (部人), Zulei (族类) gibi adlar da sıklıkla kullanılmıştır. Fakat “Min” ile “Zu” ikisini birleştirerek tek sözcük halinde kullanılması durumu ise yakın dönemlere aittir. 1903 yılındaki Çin’in yakın zaman burjuva bilim adamı Liang Qichao, İsviçre ve Almanya’nın siyaset kuramcısı, hukukçu Johann Kaspar Bluntschli’nin “Milliyet” kavramını Çin’e tanıttıktan sonra “Milliyet” kavramı Çin’de yaygın kullanılmaya başlamıştır. İşbu sözcüğün anlamı çoğu zaman “ırk” ve “devlet” kavramları ile karıştırılır, bu durum Batı Avrupa’nın millet kavramının etkisi ile yakından ilişkilidir.

“Minzu” kavramının günümüz azınlık bölgelerinde veya Çin siyaset dilindeki kullanımı ile ilgili olarak Abduresit J. Qarluq şöyle bir görüşü ileri sürmektedir (2009: 65) :

Çince “民族/Minzu” olan bu kavram, günümüzde daha çok azınlıkları ifade etmektedir. Hatta Uygur Özerk Bölgesi gibi bölgelerde Hanzulardan başka milliyetlerin tamamına Minzu denilirken, bölgedeki çoğunluk olan Uygurların dilinde “Millî, Milliyî” şeklinde söylenmektedir. Hatta son yıllardaki sosyo-politik değişimler, özellikle devletin Uygur millî kimliği ve millî şuurunu zayıflatma uygulaması sonucunda

ortaya çıkan sosyo-psikolojik hatta polito-psikolojik engeller yüzünden “Millî” veya “Milliylar” tanımlaması “Uygur” yerine sıkça tercih edilmektedir.

Azınlıklar (少数民族/Shao shu Minzu): Bu kavram ÇKP iktidarı sonrasında resmîyet kazanmış olup Han Çinlisinden başka ülke sınırları içinde yaşayan 55 Çinli olmayan milliyetleri kast eder. Hukuki boyutu olan bu kavram veya tanımlama Çin literatüründe gitgide kullanımı azalmakta veya yerine doğrudan “milliyetler” (Minzu/民族) kavramı kullanılmaktadır. Örneğin: Azınlıklar sosyolojisi için “民族社会学/Minzu Shehuixue”, Azınlıklar sorunu için “民族问题/Minzu Wenti” kullanılmaktadır.

ÇHC’de hâkim grup olan Etnik Çin kökenli Hanzular, kendilerinin öteki Çinli olmayan azınlık milliyetlerinden üstün ve farklı olduklarını vurgulama eğilimindedir. Dolayısıyla Azınlıkları aşağılama, küçümseme eğilimi kurumsal olarak resmî ve gayri resmî olarak yaşamın tüm katmanlarında görülür. Azınlıklar özellikle bölgelerinde sadece “Minzu” olarak adlandırılır. Çinli aydınlar Çin sınırları içinde veya çevresinde etkileştiği -tarihteki ve günümüzdeki- tüm toplumları “Azınlık” olarak tanımlama eğilimindedir.

Çin yönetimi Çin sınırları içindeki Çinli olmayan halklardan 55 toplumu ayrı “Azınlık millet” olarak kabul etmesi durumunu şu şekilde açıklamaktadır (马寅/Ma Yin, 1995: 160):

Çok güçsüz, zayıf ve ekonomisi fevkalade geri kalmış milletler içinde azımsanmayacak sayıda kapitalizm öncesi aşamalarda durakalmış, millet olmanın dört özelliğini hazır edememiş “milletler” vardır. Fakat onların tarihsel koşulları çoktan kapitalist döneme geçmiştir, dolayısıyla bu etnik grup özelliğindeki topluluklar farklı düzeylerde kapitalizm katmanlarına girmiş olup onlar çoktan eski millet olmaktan çıkmış, değişik bir türden çağdaş millet olmuştur.

Son yıllarda Çin’in milliyetler politikasına etki yapabilen resmî ideolojiye yakın sosyologlar resmî olarak kullanılan “Azınlık milliyet” kavramını uluslararası siyaset ve azınlık hak iddiası noktasından sorgulayarak daha değişik kavramlar türetme eğilimine girmiştir. Onların esas kaygıları “milliyet” statüsünün uluslararası siyasette hak iddia etme olasılığının varlığı, politik anlam içermesi ve ileride nispeten demokratik ortama geçildiğinde bölücülüğü körükleme olasılığının olması yönündedir.

Bahsi geçen eğilimin öncülerinden Ma Rong (2004a: 61), Çin'deki 55 azınlık milliyetin "Milliyet" değil, "Etnik grup" olarak isimlendirilmesinin ülke çıkarlarına uygun olacağını dile getirmiştir¹³. Bu görüştekiler, Çin'in Batı tarzı Ulus-Devlet olması gerektiğini, çok milliyetli ve çok kültürlü yapısından hızla tek milliyetli (Çin milliyeti) ve tek kültürlü (Hanzu/Çinli kültürü) yapıya dönüştürülmesi gerekliliğini ısrarla vurgulamaktadırlar¹⁴. Ma Rong ve benzeri görüşü savunan aydınlar¹⁵, Çin'deki azınlıkların azınlık milliyet olarak tanımlanmasıyla ortaya çıkan veya çıkması muhtemel olan sosyo-kültürel, politik hak iddiası ve siyasi sorunlar söz konusu olmasından epeyce rahatsız oldukları, yazdıkları makalelerden malumdur. Onlar, azınlıkları "Etnik grup" seviyesine indirgeyerek, Han Çinli milliyet anlayışını üst kimlik olarak kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadırlar. Ma Rong'a göre (2004b: 122-133), azınlıklar "Milliyet" olarak kabul edildiğinde onların "Ulusal kimlik", "Milli şuur" ve "Kendi kaderini kendileri tayin etme" haklarını kabullenmek durumu ortaya çıkabiliyor. Bunların altında ise Milliyetçilik şuurı veya anlayışı gizlidir ve bu milli mevcutluk görüşü, devleti parçalama potansiyeli olan kuvvetli bir "siyasi silahtır".

Etnik Grup (族群/Zuqun): Günümüz Çin sosyolojisinde yeni yeni tartışılmaya başlanan çok girift bir kavramdır. Çin'deki etnoloji ve Azınlık Sosyolojisi tamamen Çinli olmayan milliyet ve toplumları araştırmak için var olmuştur. Bundan dolayı

¹³ Ma Rong'un görüşüne göre, Çin'deki 55 azınlık, 1950'li yıllarındaki "Milliyetleri belirleme" çalışmalarında, aslında ne olduğu belirsiz topluluklar da "milliyet" olarak tanımlanmıştı. Ma Rong, Çin'deki azınlık sosyolojisinin öncülerinden biri olarak, "o dönemlerde yapılan hatalar sonucu özerk azınlık bölgeleri oluşturuldu ve onlara bölgesel özerklik hakkı verildi. Bu durum sonuçta azınlıkların siyasal haklar elde etmesini ortaya çıkarttı" diyerek günümüzde çeşitli platformlarda hoşnutsuzluğunu dile getirmekte ve bu durumun devlet çıkarlarına zarar verdiğini, Çin'in geleneksel milliyet anlayışından uzak ve faydasız olduğunu vurgularken, Azınlıkların mevcut yasalarca tanınmış haklarının ve statüsünün azaltılması veya düşürülmesini ciddi olarak önermektedir. Detaylı bilgi için bakınız: 马戎/Ma Rong, 理解民族关系的新思路/Lijie Minzu Gunaxi de Xin Silu (Milliyetler ilişkisini Anlamanın Yeni Düşünümü), 北京大学学报--哲学社会科学学科/Beijing Daxue Xuebao --Zhaxue Shehuixue Xueke (Pekin Üniversitesi Dergisi-Felsefe, Sosyoloji Bilimleri), 2004 年, 第六期/2004.Yılı, 6.Sayı.

¹⁴ Ma Rong'a göre (2004b: 122-133), Amerikalı sosyolog Gordon ırk sorunları üzerindeki tartışmaları genel olarak iki büyük gruba ayırmıştır: İlki, ırkların eşitsizliği veya ırkçı ideolojiler, ikincisi ise, ırkların eşitliği, ırkçı olmayan görüşler. Gordon'a göre ikinci çeşit görüş kendi içinden üçe ayrılabilir, Onlar: Asimilasyonculuk, liberal çoğulculuk ve Grup çoğulculuğudur. Bu konuda Ma Rong'un Han milliyetçiliği özelliğini taşıyan görüşünü şu şekilde dile getirir: "Çin'in geleneksel You Jiao Wu Lei (有教无类: Öğretilecek olanın kökeni önemsiz. Gizil anlamı farklılıkları merkez Han Çinli Uygarlığı ve kültürü içinde eğitilerek eğitilmesi 'bütünlük' için yararlıdır. Çin tarzı eğitim-öğretim farklı sosyal grupları, etnik grupları kaynaştırarak yönetimin istediği formata getirebilir) milliyet-etnik anlayışı ve Yong Xia Bian Yi (用夏变夷: Doğrudan çevirisi: Han Çinlisi ile Barbarları/Yabancıları dönüştürme) yöntemi ise genellikle milliyetlerin eşitlik kategorisindeki 'asimilasyonist' alt kategoridir. Çin geleneksel milliyet anlayışında, 'milliyetler' anlayış ve pratik etkileşimlerde hep 'kültürleşme' daha doğrusu Han Çinli kültürü ile 'kültürleşme' olarak cereyan etmiştir. 'Kültürleşme', Orta Düzluk bölgesindeki nispeten gelişmiş çekirdek Han milliyetinin daha da birleşerek, çevredeki grupları Han Çinli merkeziyle kaynaşmasındaki mucizevi bir düşünsel büyüdür" (Ma Rong, 2004b: 125, Ayrıca bakınız: Ma Rong, 2008, 人民论坛/Renmin Luntan/Halk Forumu, 14.Sayı.

¹⁵ Di Shengde (翟胜德) ile Ning Sao (宁骚) gibi ilgili araştırmacılar da Çin'deki azınlıkları "milliyet" değil, "etnik grup" olarak tanıma kanaatindedir ve bu görüşe destek çıkmaktadır.

devasa nüfusa ve bünyesinde yüzlerce farklı sosyo-kültürel grupları barındıran Han Çinli toplumu etnik sosyoloji veya etnoloji bilimi tarafından incelenmemiştir.

Etnik grup kavramı Çin'in dışı açılmaya başlaması sonucunda özellikle Batı'da sosyoloji alanında doktorasını yapmış ve Çin'e dönmüş aydınların sayısının artmasıyla, Tayvanlı aydınların eserlerinin Çin'e tanıtılması sonucunda Çin literatürüne girmeye başlamıştır (Ma Rong, 2004a: 60).

Çinli sosyologlar henüz Batıdan farklı olarak bir etnik grup tanımlaması yapmaktan ziyade kavramın içereceği anlamlar üzerinde durdukları, mevcut “Milliyet” sıfatı kazanmış olan halkların siyasal hakları olmayan birer farklı kültürel gruplar olarak “Etnik grup” olmaları gerektiği üzerinde kalem oyunu yaptıkları bilinmektedir¹⁶.

Çin Milliyeti (中华民族 /ZhonghuaMinzu): Çin'de “Millet-Milliyet” kavramının ortaya çıkması ile “ 中华民族 /ZhonghuaMinzu” kavramı da yaygınlaşmaya başlamıştır (Ma Rong 2004: 41). Liang Qichao 1922 yılında yazdığı “Çin Tarihindeki Milliyetlerin İncelenmesi” adlı makalesinde “ 中华民族 /ZhonghuaMinzu” kavramını sıklıkla kullanmış olup günümüzdeki “Ulus” manasına denk gelecek olan “国民/Guomin” ile eş anlamlı olabileceğini şu şekilde ifade etmiştir (Liang Qichao, 1922: 42) : “Bir ‘Guomin’ ikiden fazla milliyetten oluşmuş olabilir. Örneğin, Çin ulusu (中华国民/Zhonghua Guomin) Moğol, Müslüman, Tibetli ve diğer milliyetler oluşmuştur”.

Günümüz Çin anayasasının dördüncü maddesinde şöyle bir ibare yer alır:

Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki milliyetler eşittir, devlet her azınlık milliyetin meşru hak ve çıkarlarını korur; onların eşitlik, birlik ve arasında karşılıklı yardımını korur ve

¹⁶ Daha detaylı bilgi için şu kaynaklara bakılabilir: Di Shengde/翟胜德, (1999), “‘民族’译谈”/“Minzu” Yitan (“Milliyet”ın Tercümesi Üzerinde), “世界民族”/Shijie Minzu/Dünya Milliyetleri, 第 2 期, 第 66-79 页/ 2.sayı, Sayfa. 66-79; Ning Cao/宁骚, (1995), “民族与国家”/Minzu yu Guojia (Millet ve Devlet), 北京大学出版社 /Beijing Daxue Chubanshe/Pekin Üniversitesi Yayınevi, 北京/Beijing (Pekin); Ma Rong/马戎, (2004b), 理解民族关系的新思路/Lijie Minzu Guanxi de Xin Silu (Milliyetler İlişkisini Anlamanın Yeni Düşünümü), 北京大学学报 (哲学社会科学学科) /Beijing Daxue Xuebao (Zhaxue Shehuixue Xueke)/Pekin Üniversitesi Dergisi (Felsefe, Sosyoloji bilimleri), 第六期/ 6.Sayı; (2004a), 民族社会学-社会学的族群关系研究/Minzu Shehuixue-Shehuixue de Zuqun Guanxi Yanjiu (Azınlıklar Sosyolojisi-Sosyolojideki Etnik Grup İlişkileri Araştırması), 北京大学出版社/ Beijing Daxue Chubanshe/Pekin Üniversitesi Yayınevi, 北京/Pekin, 第 60-67 页/ Sayfa. 60-67.

geliştirir. Herhangi bir milliyete yönelik ayrımcılık ve baskıyı yasaklar; milliyetler birliğine zarar vermeyi ve milliyetleri bölmeye yönelik davranışları yasaklar¹⁷.

Bu ifade Çin'in batı tarzı bir "Ulus-Devlet" olmadığını teyit eder. Fakat uygulamada ise daha farklı söylem geliştirilmiştir. Çince sık sık söylenen 中华民族 /Zhonghua Minzu (İngilizce resmî belgelerde 'Chinese Nation' şeklinde çevrilmektedir) kavramı Etnik Çin merkezci yaklaşım sergiler ve ÇHC anayasasının yukarıdaki dördüncü maddesini sorgular niteliktedir.

Çinlilerin "Çin Milliyeti" (中华民族/ZhonghuaMinzu) adı ile ortaya çıkışı hakkında Çin'deki sosyologların ortak görüşleri şu şekildedir:

3000 sene öncesinden başlayarak Sarı Irmağın orta kesimlerinde ortaya çıkan çok sayıdaki farklı topluluklar birleşerek ve kaynaşarak bir çekirdek oluşturdular. Bu çekirdek zamanla Huaxia (华夏)¹⁸ diye anıldılar. Kartopu gibi döndükçe büyüyen bu topluluk çevresindeki başka milliyetleri kendi merkezine çekip eritmiştir. Sarı nehir ve Uzun/Yangtze nehirlerinin orta ve son bölgesindeki doğu Asya ovasını kapsadıktan sonra başka milliyetler tarafından Hanzu/Han (汉族) milliyeti diye tanınmıştır. Hanzular durmaksızın çevresindeki milliyetleri içine çekmiş ve böylece büyümüştür. Başka milliyetlerin yaşadığı bölgelere kadar genişleyerek milliyetler arası ilişkileri ve kaynaşmalarda esas rol oynamış ve kaynaştığı bu sınırlar içindeki milliyetleri bir birine bağlayarak ayrılmaz bir ortak gövdenin temelini kurmuş, ayrı bir milli varlık olmuştur. Bu milli varlığın milli bir bilince yükselmesiyle ise Zhonghua Minzu/中华民族 (Çin milliyeti) ortaya çıkmıştır (FeiXiaotong, 1999: 4).

Ulus (国族/Guozu): Günümüz Çin sosyolojisinde hemen hemen kullanılmayan kavramdır, fakat Taywan, Hongkong ve Singapur gibi Çinlilerin yoğun olarak yaşadığı veya Milliyetçi Çin döneminin bilim anlayışı ve kavramlarını kullanmaya devam eden bölgelerde kullanılmakta olduğu bilinir.

Bu kavram, ilk olarak Sun Yatsan tarafından 1924 yılında yazılan "*Milliyetçiliğin Birinci Dersi*" (民族主义第一讲/Minzu Zhuyi Diyi Jiang) de İngilizcedeki "Nation"

¹⁷ http://www.gov.cn/gongbao/content/2004/content_62714.htm 中国政府网/Zhongguo Zhengfu Wang (Çin Hükümeti Ağı) Erişim tarih: 28. 04. 2015.

¹⁸ Huxia=华夏, Bugünkü Çinlilerin eski dönemlerdeki genel adıdır. Günümüzde ise, Çince konuşan ve Çin ırkından olan kimseleri kast eder. Daha detaylı ve açıklayıcı bilgi için bakınız: Abdürreşit Celil, (2002), Sarı Uygurların Sosyo-Kültürel yapısı, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, Sayfa 36-43.

kelimesine karşılık olarak kullanılmış¹⁹ olup, “Milliyetçilik eşittir ulusçuluk” (民族主义/Minzu zhuyi=国族主义/Guozu zhuyi) görüşünü ortaya atmıştır (Sun Zhongshan, 2000: 184)²⁰.

1930’lu yıllarda YuanYeyu (1936: 19-21), “Ulus (国族/Guozu), ortak bir bölgede yaşayan, benzeri üretim teknolojisine sahip olan ve başka her cihetten benzerlikleri olan topluluktur” diye tanımlamıştır.

Çin Halk Cumhuriyeti, ekonomik gücünün artmasına paralel olarak yumuşak gücünü kullanmaya başlamış, aydınlar daha önceleri üzerinde fazla durulmayan kavram ve söylemleri sorgulamaya başlamıştır. Çin’in yasasında belirtilen çok milliyetli ülke söylemi ve gerçeği sorgulanarak Çin’in Batılı ülkeler gibi bir Ulus-Devlet olduğu veya en azından çok etnikli Ulus-Devlet olduğu görüşü resmî ideolojinin de desteğini almıştır (Ma Rong, 2004a: 42). Bu bağlamda Ning Cao (宁骚), tekrar ulus anlamına gelen Guozu (国族) kavramının yaygınlaştırılması gerektiğini, Çin’de sadece tek bir ulusun (中华民族/ZhonghuaMinzu-Chinese Nation) varlığını iddia etmiştir (Ning Cao, 1995: 5).

Azınlık Kadroları, Çincesi “少数民族干部/Shaosu Minzu Ganbu” olan bu kavram egemen toplum dilinde kısaltarak “民族干部/Minzu Ganbu” telaffuz edilmektedir. Abdureşit J. Qarluq’un açıklamasına göre (2009:66):

Azınlık kadroları, azınlık milliyetlerden olan fakat yönetimin çeşitli kademelerinde çalışan kimseleri, daha çok bürokrasidekileri kasteder. Merkezi hükümetin ilgili birimlerinde ve bazı önemli konumlarında azınlıklara ayrılmış sembolik kontenjanlar bulunmaktadır. Azınlık kadroları genellikle bulundukları idari birimlerdeki ÇKP sekreterliği ve ilgili birimlerin gözetimi, testi ve onayından geçerek otonom yasası ve ilgili yönetmenlikler gereği o milliyetin temsilcisi bulunması gereken makam, mevkilere gelebilmektedir.

¹⁹ Tartışmalar sürecinde ortaya çıkan Batı sosyolojisinde “nation” kavramı ile karşılığı olarak kullanılan “Minzu/民族” kavramının ifade ettiği anlamına bakarsak farklılık mevcuttur. Batı’daki “ulus devlet/民族国家 (nationstate)” ifadesinde Çin sosyologları tarafından kullanılan “国族/Guozu” (ulus) ve “民族/Minzu” (milliyet) kavramları önemli ölçüde örtüşmektedir. Batıdaki ulus devletler yani “bir millet-bir devlet” durumuna gelmiş devletler için doğru bulunan bu kavram, Çin gibi çok milliyetli, çok kültürlü bir devlet için uygun görülmemektedir. Etnik durumu, milletler siyasetindeki farklılıklardan dolayı bir yerde üretilmiş etniklik ve millet ile ilgili kavramların başka bir yerde aynı olarak kullanılması kavramlardaki karışıklık ve yanlış anlaşmayı ortaya çıkarır.

²⁰ Sun Yatsan’ın bu görüşü günümüz sosyologlarının ‘Milliyetçilik anlamında gelen 民族主义/Minzu Zhuyi (nationalism) bir milletin kendine özel bağımsız siyasi varlık kuruluş anlamına bağlanır (马戎/Ma Rong, 2004a: 44) açıklaması ile örtüşmektedir.

Azınlık kadrolarının önemli bir özelliği nitelik değil, genellikle niceliğinin önemli olmasıdır. Dahası egemen topluma olan sadakatine fazlasıyla önem verilmesi, liyakatin göz ardı edilmesi, kadronun mensubu olduğu halkın onayının hiçe sayılmasıdır.

Azınlık Bölgesi, genelde azınlıkların toplanıp, yoğun olarak yaşadıkları bölgeyi kasteder, özelde otonom bölgeleri göstermektedir. Çince “少数民族地区/Shao Shu Minzu Diqu” (Azınlık Milliyetler Bölgesi) olması gereken bu kavram, egemen toplum tarafından kısaltılarak “民族地区/Minzu Diqu” (Milliyetler bölgesi) olarak telaffuz edilmektedir. Azınlık bölgeleri büyüklük olarak günümüz ÇHC topraklarının yaklaşık 2/3’ne tekabül eder (Qarluq, 2009: 66).

ÇKP iktidarı ele geçirdikten sonra, ülke sınırları içinde yaşayan farklı azınlıkları daha iyi yönetebilmek ve döneminde yaygın olan milliyetler sorunu veya çatışmalarını daha hesaplı bir şekilde yatıştırabilmek için genellikle azınlıkların yoğun olarak yaşadıkları bölgelerin büyüklüğü esas alınarak sırası ile “Özerk Bölge”, “Özerk Oblast”, “Özerk İlçe”, “Özerk Kasaba” ve “Özerk Köyler” oluşturmuştur.

ÇHC’de ÇKP tarafından oluşturulan özerk sistemi dünyada benzeri olmayan Çin tarzı özerkliktir. Özerk bölgelerin idari yapılanmasında en fazla söz sahibi olan ise her düzey idari katmandaki ÇKP sekreterliği olup, azınlıkların lehine olması beklenen özerklik sistemi zaman zaman aleyhine işlemektedir.

Azınlık Sosyolojisi (民族社会学/Minzu Shehuixue): Çin’de son yıllarda önemi giderek artan ve üniversitelerin sosyoloji bölümlerinin çoğunda zorunlu olarak okutulan sosyolojinin bir alt disiplini.

Klasik Çinli sosyologlardan Sun Benwen Azınlık Sosyolojisi için şu şekilde tanımlama yapmıştır (1956: 11) :

Azınlık Sosyolojisi kültür sosyolojisinin bir şubesidir. Kültür sosyolojisi, insanlar toplumundaki kültürün genel durumunu araştırır. Azınlık Sosyolojisi ise özel bir folkloru ve kültürü araştırır. Araştırma prensibi ve metodu bakımından genel sosyoloji ile bir farkı yoktur, sadece araştırma hedef kitlesi farklıdır.

ÇKP iktidarı dönemindeki sosyologlardan Jia Chunzeng (贾春增) ve Cai Qingsheng (蔡清生) yayınlamış olduğu “Azınlık Sosyolojisine Giriş” (民族社会学概论/Minzu Shehuixue Gailun) adlı kitabında şöyle tanımlama yapmıştır.

Azınlık Sosyolojisi tarihi materyalizm ve Marksist milliyet kuramının yönlendirmesinde, etnolojinin kuramsal bilgilerini ve sosyolojinin genel metotlarını kullanarak ülkemiz azınlıklarının ve azınlık bölgelerinin sosyal yapısı ile sosyal değişmesini, milli kültürü ile milliyetler ara ilişkilerini, bilhassa azınlık bölgelerinin günümüzdeki sosyo-ekonomik ve sosyal politik sorunlarına yönelik universal ve karşılaştırmalı araştırma yapan bir bilim dalıdır (1996: 27).

Bir diğer sosyologun tanımlaması ise şöyledir: “‘Azınlık Sosyolojisi’ ya da ‘Sosyolojinin Milliyetler ilişkisi araştırması’ sosyolojik (Antropoloji, iktisat, demografi, tarih gibi bilim dallarından da destek alarak) araştırma perspektifi ile araştırma yöntemleriyle günümüzdeki milliyetler sorunu ve ilişkilerini analiz eder ve araştırır.” (Ma Rong, 2001a: 36).

Çin sosyolojisinin aksakallarından Fei Xiaotong’a göre (1999: 18): “Çin’de Etnoloji esas olarak azınlık bölgelerindeki sosyal araştırmalar ile meşgul olur, dolayısıyla Çin sosyolojisiyle etnoloji disiplin ayırımında bir birine kombine edilmiş bir disiplindir. Bu yüzden Çin’de azınlık bölgelerindeki sosyal araştırmaları Azınlık Sosyolojisi diyebiliriz”.

Çin Azınlık Sosyolojisi, Çin toplumunun gelişim sürecindeki farklı milliyet yapılarını ve özelliklerini açıklamaya çalışan, özellikle azınlıkların Çin toplumuyla nasıl uyum içinde gelişeceğini, azınlıkların nasıl egemen toplumla bütünleşeceği gibi konularda araştırmalar yapması gereken uygulamalı bir bilim dalıdır (张文山/ZhangWenshan, 1990).

Çin’de yayınlanmış olan Sosyoloji Büyük Sözlüğü’nde (社会学大辞典/Shehuixue Dacidian) şöyle açıklanmaktadır (1995: 26) :

Azınlık Sosyolojisi, azınlık milliyetlerin sosyal sürecini inceleyen bir bilim dalıdır. Yani, sosyal olayları, insani olguları ve milliyetler olaylarını araştıran organik birlik ve etkileşim içindeki bir mekanizmadır. Dolayısıyla Azınlık Sosyolojisi, sosyoloji, etnoloji ve antropolojiyi ilgilendiren disiplinlerarası bir bilimdir. Azınlıklar sosyolojisi, sosyoloji, etnoloji ve antropoloji perspektifinden, farklı milliyetlerin sosyal yapısı, sosyal ilişkileri

ve sosyal yaşamını araştırır. Marksist Azınlık Sosyolojisi iki yönden azınlık toplumlarını araştırır; birincisi, farklı sosyal toplumlardaki milliyetlerin kendisini araştırır, ikincisi, farklı milliyetler dairesindeki sosyal sürecin incelenmesidir.

Çinli sosyolog ve etnologlar arasında Azınlıklar Sosyolojisinin etnolojinin mi alt disiplini yoksa sosyolojinin mi alt disiplini olduğu konusunda fikir birliği yoktur. Fakat son yıllarda sosyoloji bölümleri ve sosyolog sayısındaki artışa paralel olarak bu nevi gereksiz tartışmaların yavaş yavaş ortadan kalktığı görülmektedir.

3. BÖLÜM

ÇİN'DE ÇOK MİLLİYETLİLİK DURUMLAR

Günümüzde Çin devleti, çok etnikli, çok milliyetli bir yapıya sahiptir. Ülkede hâkim grup olan Han Çinlileri haricinde yasalarca tanınmış olan 55 azınlık milliyeti vardır. Azınlıkların toplam nüfusu ülke genelinde fazla bir oran (%8.41) teşkil etmez iken yaşadıkları toprak bugünkü Çin topraklarının yaklaşık %64'ünü teşkil etmektedir (Qarluq, 2009: 74)

Azınlıkların çoğu, Çin'in sınır bölgelerinde daha doğrusu çevresinde ve kenar bölgelerinde yaşamaktadırlar. Dolayısıyla birçok Çinli olmayan milliyet aynı zamanda sınır aşan milliyetler konumunda bulunmaktadır. Bu nedenle Çinli olmayan milliyetlerden bazılarının bağımsız ülkeleri bulunmakta, bazılarının büyük bir kısmı komşu ülkenin çoğunluğunu oluşturan milliyetler şeklindedir (戴庆厦/Dai QingSha, 2000: 3).

Çin'deki bu çok milliyetli yapının bugünü olduğu gibi geçmişi de vardır. Çin yıllıkları Çin'in yaklaşık 4000 yıllık tarihinin bir nevi milliyetler tarihi veya farklı milliyetlerin etnik Han milliyeti merkeziliğinde kaynaşarak, asimile olarak bugünkü devasa nüfuslu Hanzu milliyetini ortaya çıkarttığı tarih gibi bir görünüm de sergiler.

3.1. Çin Tarihinde Çok Milliyetlilik Durumu

Bugünkü Çin coğrafyasında, çok eskilerde farklı kültür ve etnik kökenlere bağlı çok sayıda insan topluluklarının yaşamış olduğunu bizzat Çin tarih kayıtlarından öğrenmekteyiz.

Bundan 2000 sene önce bugünkü anlamda “Çinli” yoktu. Fakat yalnız zamanla bir birleriyle meczolarak bir birlik teşkil eden birçok kabileler ve kavimler vardı; günümüzün Han Çinlisi, işte bu çeşitli kavimlerin ve aşiretlerin kaynaşması ve karışması sonucu ortaya çıkmış bir kültürel birlikteliktir (Eberhard 1995: 1).

Çinlilerin ataları onların kendi deyimiyle “中原/Zhongyuan” (Orta Düzlük) diye adlandırdıkları Sarırmak ile Uzun/Yangtze ırmak havzasındaki topraklarda ortaya çıkmış ve türemiştir. Günümüzde Çin’de Çin kültürünün kurucu unsuru olarak kabul edilen Han Çinlilerinin bilinen Çin tarihinde ve Çin yıllıklarında sırası ile Orta düzlükte ortaya çıkmış olan ortak ataları Huangdi (黄帝) ve Yandi (炎帝) soyundan gelen ve çoğalan Huaxia (华夏) topluluğu, Çinliler (秦人/Qinren), Han’lılar (汉人/Hanren), Hua’lar (华人/Huaren), Han milliyeti (汉族/Hanzu) gibi farklı ifadeler ile günümüze kadar isimlendirildiği bilinmektedir (Fei Xiaotong, 1999; Paul Pelliot, Çev: Feng Chengjun/冯承钧, 1935: 41-55).

Günümüzde kendilerine Hanzu (汉族), yani Han milliyeti olarak adlandıran “Çinli” (汉人/Hanren) isimlendirmesi yukarıda bahsi geçen ortak ataları olan Yan Di ve Huang Di ²¹uruklarının birleşerek Huaxia topluluğunu ortaya çıkartmasından sonra özellikle Han sülâlesi (M.Ö. 206-M.S. 220) döneminden itibaren aldığı addır (Celil 2002: 39).

Yani ilk olarak, Han sülâlesi döneminde, resmî topluluk ve sülâle adı olarak ortaya çıkmıştır. Bu sülâle yöneticilerinin toplumdaki farklılıkları ve çeşitlilikleri yok edici politikalarının verimli olmasıyla, Han sülâlesinde homojen bir topluluk ortaya çıkmıştır. Bu topluluk sonra Hanzu, Hanren (汉人-Hanlı) adını almıştır (田继周/Tian Jizhou, 1984: 76-77). Bu dönemlerden itibaren Hanzu adını alan Çinliler, sürekli olarak Çinli olmayanları asimile etmiş ve sürekli büyümüştür.

²¹ Yan Di ve Huang Di Çin’in en eski efsanelerindeki kahramanlardır. Onların geçmişte yaptıkları kendi uruk-aşiretlerinin gelişimindeki büyük katkılarından dolayı ilâhlaştırılarak kendi uruk-aşiretlerinin sembolü haline getirilmişlerdir. Huang Di’nin bulunduğu uruk, ilk önceleri Ji nehri (姬水/Ji Shui) nin etrafında yaşamışlardır. Yan Di’nin uruğu ise, Jiang nehri (姜水/Jiang Shui) civarında yaşamışlardır. Ji nehri ise, Wei nehrinin (Wei nehri bugünkü Kansu sınırları içinden başlayarak Shanxi eyaletinden geçerek Sarı Irmağa dökülen nehirdir) bir yan nehridir. Jiang nehrinin günümüzdeki hangi nehre isabet ettiği hâlâ belirsizdir. Ancak kuzeyde olduğu bilinir. Günümüzde Huang Di’nin mezarı olarak bilinen mezar ise, Shanxi eyaletinin Huangling ilçesi sınırları içindedir. Huang Di ve Yan Di urukları, sonraki dönemlerde birlik olup sürekli doğuya genişleyerek Orta Ova’da (中原/Zhongyuan) belirleyici güç olmuştur. Yan Di urukları ile Huang Di urukları arasındaki üstünlük mücadelesinde galip çıkan Huang Di, kendilerinden olmayan topluluklara karşı sürekli yayılmacı politika uygulayarak, kendi halkı arasında ilk defa “Biz” ve “Ötekiler” şuurunu yaratmaya başlamıştır. Kendilerini “华/Hua” ya da “华夏/Huaxia” olarak tanımlamışlardır. Hua’lar, Çin coğrafyasında, Milattan önceki 22.yüzyılın sonu 21. yüzyılın başlarında kurulmuş olan Xia (夏) hanedanlığının çekirdeğini oluşturmuşlardır. Xia döneminden itibaren şekillenmeye başlayan Huaxia toplumu, Shang (商) ve Zhou (周) dönemlerinde sürekli gelişme kaydederek, Sonbahar (M.Ö 772-M.Ö 481) -Savaşan Beylikler (M.Ö 475-M.Ö 221) (春秋战国/Chunqiu-Zhanguo) dönemlerinde özellikle kültürel alanda büyük gelişmeler kat ederek çevresindeki Huaxia olmayanların üzerinde kültürel üstünlük kurmuştur. Bu sosyal ve kültürel üstünlük, Huaxia olmayanların çok sayıda ve hızla Huaxialaşmasına neden oldu. Bu dönemdeki Huaxialaşma ve Huaxialaştırma Çin tarihindeki ilk Milliyetlerin büyük karışımı=Huaxialaşması=Çinleşmesi olarak tarihe geçmiştir. Üstelik bu dönemdeki fikrî çalışmalarda da Huaxia ve “Barbar” ayrımı işlenmeye başlanmıştır (韦东超/Wei Dongchao -王瑞莲/Wang Ruilian, 2000: 256-259. ayrıca bakınız Celil, 2002).

Egemen olduğu sınırlar içinde, kendi kültürünün tam egemenliğini sağlayabildikten sonra Çinliler, Çinli olmayan “Çevre” bölgelere taşarak, Merkez Çin bölgesi ile Çinli olmayan “çevre”nin, Çin ile bağlantısını ve Çin’e bağımlılığını pekiştirmiş sonunda bu “çevre”nin de “Merkez” ile sosyo-kültürel açıdan bütünleşmesini sağlamıştır. Bir “çevre” Çinlileşince, “çevre” ikinci bir kuşağa taşınmış ve bu Çinli olmayan “çevre” nin bir önceki “çevre” gibi “Merkezileştirilmesi”ne çalışılmıştır (Celil, 2002: 39).

Çin’deki çoğu kâinat ile ilgili görüşlerde ifade edilen dünya, top şeklindedir ve tüm yerleşilebilir bölgeler denizlerle sarılmış olarak algılanılıyordu. Çin ise, dünyanın merkezinde yerini almıştı²². Dışarıdan gelen gruplar kovalanarak dış kenarlara itilmeliydi, içerde kalanlar kesinlikle asimile edilmeliydi. Bu çevredekilere: “四夷/Siyi” (Dört barbar)²³ denilirdi (Dikötter, 1999: 6).

Çin’de resmî tarih toplam 24 sülale veya imparatorluğun geçtiğinden bahseder. Bu 24 sülale veya imparatorlukların değişmeyen bir yıllık yazma ve kayıt tutma gelenekleri vardır. İşbu yıllıklarda sınırları içi ve dışındaki farklı Çinli olmayan millet ve halklar hakkında nispeten kapsayıcı bilgiler bulunur. Bu bilgiler Çin’in kuruluşundan beri farklılıklar ile iç içe yaşadıklarını gösterirken, idarenin sürekli olarak bu farklılıkları nasıl idare etme veya yönetme konusunda sürekliliği olan kurumsallaşan uygulamalarının olduğu kaydedilmiştir²⁴.

²² Çin, Çince çok eskiden beri, “中国/Zhongguo” denilmekte olup, anlamı “merkezî devlet/orta devlet” demektir (Celil, 2002: 39).

²³ Siyi (四夷), Çin’in klasiklerinde, yıllıklarında sık sık rastlanılan kavramdır. Genellikle etrafındaki Çinli olmayan millet ve toplumları kasteder. Bugünkü Çin literatüründe en yaygın olan söylem ile azınlıkları---Çinlilerdeki kökü çok eskilere dayanan kendini beğenmişlik ve kendini her zaman ötekilerden üstün tutma duygusunun dürtüleriyle günümüzde bile geçmişe bakarken, tarih üzerinde konuşulurken veya ciddi yazılar yazılırken bile geçmişteki Çin ile komşu olan devlet, milliyet ve toplumlardan, “Çin’in çevresindeki azınlıklar”, “azınlık milliyetleri” “Sınır bölgelerdeki azınlıklar”, “Kuzeydeki Azınlıklar, Güneydeki Azınlıklar, Batıdaki Azınlıklar” şeklinde bahsedilir. Onlara göre Hunlar, Syanpilar, Türkler, Moğollar, Tibetler, Güney Asyalılar... Birer azınlıklardı.--- Siyi (四夷), müspet manada anlamlandırılmak istendiğinde Dört yabancı, dört taraftaki yabancılar şeklinde Türkçeleştirilebilir. Bu Dört Yi ayrı ayrı olarak ve bugünkü ortak Çincedeki okunuşuyla (klasik Çince nasıl okunduğu ve telaffuz edildiği belirsizdir) : Yi (夷), Man (蛮), Rong (戎), Di (狄) lerdir. Yi (夷) : Çinliler kendilerine göre doğuda olan millet, kısacası devletin doğusundaki yabancıları Yi (夷) diye adlandırırlardı. Tanımlama için kullanılan Çince karakterin manası: “yabancı” anlamına gelmektedir. Man (蛮) : Çinlilerin güneyinde bulunan halkları bu şekilde adlandırırlardı. Man için kullandığı Çince karakter menfi anlamlıdır. Yani vahşi, duygusuz, kaba anlamındadır. Rong (戎) : Çinliler batısında bulunan halk ve milletleri bu şekilde adlandırırlardı. Rong için kullanılan Çince karakter, “ordu, silah” anlamındadır. Her zaman “Vahşi kurt ile özdeşleştirmişlerdir. Di (狄) : Çinliler kendilerinin kuzeyinde bulunan kavim ve halkları bu şekilde Di (狄) diye adlandırırlardı. Kelimenin anlamı müspet değildir (Celil 2002: 39).

²⁴ Bu konuda daha detaylı bilgiler için şu kaynaklara müracaat edilebilir: Wei Dongzhao, Wang Ruilian/韦东超,王瑞莲. (2000), 中国民族流变史/Zhongguo Minzu Liubianshi (Çin’deki Milliyetler Evrim Tarihi). Wuhan: 湖北人民出版社/Hubei Renmin Chubanshe (Hubei Halk Yayınevi); Xu Xusheng/徐旭生. (1962), 中国古代史的传说时代/Zhongguo Gudai shi de Chuanshuo Shidai (Çin’in Eski Tarihindeki Rivayetler Dönemi), 科学出版社/Kexue Chubanshe (Bilim Yayınevi); Chen Lian kai/陈连开. (1999), “传统民族观与中华民族一体观”/Chuantong Minzuguan yu Zhonghua Minzu Yiti Guan (Geleneksel Milliyet Anlayışı ve Zhonghua/Çin Milliyeti Tek Gövde Anlayışı), Fei Xiaotong: 中华民族多元一体格局/Zhonghua Minzu Duo Yuan Yiti Geju (Çin Milliyeti, Çok

3.2. Çin Geleneksel Düşüncesinde “Çinli-Barbar” Ayırımı

Çinlilere göre Çin kültürünün 5000 yıllık kesintisiz geçmişi vardır (尹红卿/Yi Hongqing, 曹鸿骞/Cao Hongqian, 2006). Çin'in yaklaşık 3 bin yıllık sürekliliği olan yazılı kültürü Çinlilerde kültürel özgüven dolayısıyla güçlü bir kültür merkezcilik anlayışını kurumsallaştırmıştır. Bunun nedenleri ise Çin'in özel coğrafi konumu ve ekolojik koşulları, Sarı ve Yangtze/Uzun ırmak havzasında oluşan Çin kültürü Doğu Asya bölgesinde en erken gelişmesine imkan vermiş, 4000 sene öncesinde çevresine nispeten yüksek düzeye ulaşan bir medeniyet olabilmıştır. Huaxia uygarlığı ile Orta Düzlük hâkimiyetleri gelişerek zirve yaptığı uzun süreli zaman diliminde, çevresinde bulunan çok sayıda milliyet ve ülkeler Orta Düzlük (Çin) bölgesine gelene Çin medeniyetini öğrenmiştir. Örneğin, Tang imparatorluğu (唐, 618-907) döneminde Japonya, 607-894 tarihleri arasında 13 defa elçi heyetini Çin payitahtı Chang'an şehrine göndermiştir. Heyette kişi sayısı en fazla olduğunda 500 küsur kişiden oluşmakta idi (Ma Rong, 2004b: 148).

Doğu Asya'daki Sarı ve Uzun Irmak havzasını merkez kılan, dört tarafı uçsuz bucaksız denizlerle, buzul ve ormanlarla, yaylak ve çöllüklerle, soğuk tepeler ve tropikal ormanlar ile kuşatılmış olan uygun iklimsel özellikleri, zengin kaynakları olan topraklarda yaşayan bu insanlar yeryüzünün “merkezi” bölgesinde yaşıyor olduğunu düşünüyordu. Bu nedenle bu topraklarda kurdukları ülkesine “Merkez Ülke” (中国/Zhongguo) ve “Kutsal bölge” (神州/Shenzhou) diye adlandırmışlardı. İşte bu “Merkez Ülke” veya “Kutsal Bölge” çevresinde yaşayan halklar veya toplumlara

Köklü Tek Gövdeli Düzeni), 中央民族大学出版社/Zhongyang Minzu Daxue Chubanshe (Merkezi Milliyetler Üniversitesi Yayınevi); Fei Xiaotong/费孝通. (1988), “关于我国民族识别的问题”/Guanyu Woguo Minzu Shibie de Wenti (Ülkemiz Milliyetlerinin Belirlenmesi Meselesi) “民族研究文集”/Minzu Yanjiu Lunwenji (Milliyetler Araştırmaları Makaleler Külliyesi), Pekin: 民族出版社 Minzu Chubanshe (Milliyetler Yayınevi); Fei Xiaotong/费孝通, (1999), “中华民族多元一体格局”/Zhonghua Minzu Duo Yuan Yiti Geju (Çin Milliyeti, Çok Köklü Tek Gövdeli Düzeni), 中央民族大学出版社/Zhongyang Minzu Daxue Chubanshe (Milliyetler Üniversitesi Yayınevi); Wang Ke/王柯. (2001), “民族与国家: 中国多民族统一国家思想得系谱”/Minzu Yu Guojia: Zhongguo Duo Minzu Tongyi Guojia Sixiang de Puxi (Ulus ve Devlet: Çin'in Çok Uluslu, Birleşik Devlet İdeolojisinin Şeceresi), Pekin: 中国社会科学出版社/Zhongguo Shehui Kexue Chubanshe (Çin Sosyal Bilimler Yayınevi); Wang Jubao, Ning Xiao/王炬堡, 宁小. (1995), “中国各民族组成和分布的历史演变”/Zhongguo ge Minzu Zucheng he Fenbude Lishi Yanbian (Çindeki Milliyetlerin Oluşumu ve Dağılımının Tarihsel Değişimi), 中国的民族识 /Zongguode Minzu Shibie (Çin'in Milliyetleri Belirlemesi), Ed: Huang Guangxue/黄光学, Pekin: 民族出版社 /Minzu Chubanshe (Milliyetler Yayınevi). Song Shuhua-Chen Kejin/宋蜀华, 陈克进. (2001), “中国民族概论”/Zhongguo Minzu Gailun (Ana Hatlarıyla Çin Milliyetleri), Pekin: 中央民族大学出版社/Zhongyang Minzu Daxue Chubanshe (Merkezi Milliyetler Üniversitesi Yayınevi). Ayrıca bakınız: Abdürreşit Celil, (2002), Sarı Uygarların Sosyo Kültürel yapısı, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi.

“Dört barbar” yani “夷狄戎蛮/Yi, Di, Rong, Man” diye adlandırarak Çin geleneksel dünya anlayışı olan “Tianxia” (天下)²⁵ yani cihan düşüncesini oluşturmuştu.

Çin yani “Merkez Ülke=中国/Zhongguo” cihanın politik, iktisadi, kültürel ve demografik merkezi bölgesi olup dört etrafındaki “Yi, Di, Rong, Man” halkları Orta Düzlük kültürünün “dönüştürme/medenileştirme” amacındadır. Orta Düzlükteki hanedan, devletlerin padişahları ise “Tianzi” (天子) yani Tanrının Oğludur. “Tianzi” Tanrı adına cihandaki insanları yönetir, dönüştürür (Çinlileştirir) ve halinden haber alır (Ma Rong, 2004b: 148).

Çinlilerin milliyet anlayışı işte böylesi bir “Tianxia Guan” (Cihan hâkimiyet anlayışı) ile çok yakın ilintilidir. Orta düzlükte yaşayan Çinliler kendilerinin sosyal, ekonomik ve kültürel olarak en üstün uygarlığı temsil ettiklerine inanıyorlardı. Dolayısıyla Orta düzlüğün baskın kültürünü temsil eden Çinlilerde çevresindekileri Çin dili ve kültürü ile dönüştürme eğilimi ve düşüncesi hep baskın olmuştur. Geleneksel Çinliler kendilerinden farklı olan kabile, aşiret veya milliyetleri ayırt ederken genellikle “kültür” (Konfüçyüs zihniyeti ve ahlak normların ölçüt yapan kültürçülük anlayışı) esas alınmış, “fizyolojik” farklar dikkate alınmamıştır (Ma Rong, 2004a: 149).

Konfüçyüs inancı ve zihniyetine sahip olan bir Çinli genellikle diğer kültürleri küçümseme, inkâr etme eğilimini taşırlar. Bundan dolayı, geçmişten günümüze kadar Çin’e komşu olan Türkler, Moğollar, Tibetliler gibi farklı medeniyet sahibi halklar, Çin kültüründe olmadıkları zaman “Barbarlar” olarak tanımlanmıştır. Konfüçyüs inancına göre *“Barbarların, dili, fiziği, örf âdeti ne olursa olsun kültürel açıdan Orta Düzlüğün (Çin) kültürüne tabi olursa veya tamamen kabul ederlerse, barbarlıktan kurtulmuş ve ‘Dönüşmüş’sayılır, Çin merkezinin bir üyesi olabilir”* (Ma Rong, 2004a: 151).

25 “天下/Tianxia”, doğrudan anlamı: Gök kubbenin altı olup, Çinliler kendilerini Tianxia’da yani cihandaki tek uygarlığa sahip ülke ve millet olduğunu var sayarlar. Tianxia, geleneksel Çin, sınırlarını etkisinin ulaştığı yere kadar uzatıyordu (Cagnat-Jan1992:177). Tianxia düşüncesinin önemli bir özelliği, “Tianxia”yi eşit görmemesidir ki, “Merkezi Ülke” (中国/Zhongguo=Çin) ile sınırlandırmasıdır (王柯/Wang Ke 2001: 31). Tianxia, içinde Huaxialar-Çinliler, Doğudaki Yi’ler, Kuzeydeki Di’ler, Batıdaki Rong’lar ve Güneydeki Man’lardan ibaret beş büyük insan topluluğundan kurulu çok sayıda devlet ve boy birliklerinin bulunuyordu (Tian Jizhou, 1984: 72). Çin’in geleneksel cihan düşüncesinde, bu “Dört yabancı=Sıyi (四夷)”, “Çin Cihani”nın olmazsa olmaz bir parçasıdır. Onlar Huaxia’ların çevresinde yaşarlar, onlar Huaxia’ların içine alındığında, “Huaxia”ya dönüştürülebilir (Wang Ke, 2001: 31). Ayrıca bakınız: Abdürreşit Celil, (2002), Sarı Uygarların Sosyo-Kültürel yapısı, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora tezi, Sayfa. 40.

John K. Fairbank (Çince adı: 费正清 /Fei Zhengqing) Çinlilerdeki kültürel üstünlük veya aşırı kültürel merkezcilik anlayışı hakkında şu görüşü dile getirmiştir (1987: 73-74) :

Şüphesiz, Konfüçyüs ideolojisindeki ‘Konfüçyüs ve Mengzi²⁶ yolu tüm dünya için elzem yoldur’ (孔孟之道放之四海皆准/Kong Meng zhi Dao Fang Zhi Sihai Jiezhun) anlayışı düşüncesi Çin’in kültür merkezci anlayışının milliyetçilikten daha derin bir şey olduğunu göstermektedir... Bir kişi Konfüçyüs klasiklerine aşina olup iyi öğrenir ve ona göre iş yapmaya/davranmaya başladığında, onun dili, derisinin rengi o kadar önemli değildir.

Çin tarihinin daha sonraki süreçlerinde özellikle Güney Song (南宋, 1127-1279) ve Güney Ming (南明, 1644-1662) dönemlerinde, kuzey milliyetlerinin Çin’e akın etmesi ve Çin’de devlet kurarak Çinlilere egemen olması karşısında Çin’de daha fazlasıyla savunmacı ve saldırgan milliyetçiliğin hatta ırkçılığın hızla geliştiği daha öncelerinde var olan güçlü kültürel özgüven yerini “Kaybolma Endişesi” nin aldığı bilinir (Du Zanzi, 2003: 47). Ming Hanedanlığının (明, 1368-1644) sonu ve Mançu Qing (清, 1636-1912) imparatorluğunun başlarında yaşamış olan döneminin bilim adamı Wang Fuzhi (王夫之, 1619 – 1692) bu konuda şunları savunmuştur: *“Barbarlar merhamet edilmeden yok edilmesi lazım... Güvenim, insanla insan arasında Tarikat’ta (Konfüçyüs ideolojisi) ortaklık olur, ama bu ötekiler (bizden olmayan) barbarlara göre değildir”* (Du Zanzi, 2003: 47; Ma Rong, 2004a: 158).

Günümüzde Çinli sosyologlar, etnologlar ve tarihçiler Çin’in geleneksel düşüncesindeki “Çinli-barbar ayrımı” düşüncesinin temelinde yatanın “İrkî üstünlük” değil, “Kültürel üstünlük” olduğunu savunuyorlar. Çin’in Konfüçyüs ideolojisini benimseyen insanlar kökeni ne olursa olsunlar “Merkez” ile sorunu olmadan yaşayabilir. Ama farklılığını koruyarak Orta Düzlük yani Çin sınırları içinde barınamazlar ve tehdit unsuru olarak kalırlar. Dolayısıyla Konfüçyüs kültürü dışında kalan “kültürsüz barbar” halkların tehdidi ancak “İçeri” alınarak “Dönüştürülmek” sureti ile yani Çinlilerin yaşam tarzı, töresi ve Konfüçyüs ahlak değerlerini

²⁶ Çince adı Mengzi (孟子, MÖ 372-289) olan ve Mensiyüs veya Batıda Mencius olarak bilinen Çinli filozoftur. İnsan doğası ve siyaset üzerine olan görüşleriyle Konfüçyüsçülüğü temellendirmeye ve güçlendirmeye çalışmıştır. Mengzi, insanın eğiliminin iyiliğe doğru olduğunu, doğru yolu bulmak için, vicdanımızın sesine, bizde doğuştan var olan doğal bilgiye dayanmamız gerektiğini, uyum içinde yaşamamızın anahtarının kendi içimizde olduğunu ve bizim uyum içinde yaşadığımız takdirde, toplum düzeninin de, kendiliğinden en iyi bir biçimde kurulacağını söylemiştir.

benimseterek bertaraf edilebilir. Belki bu durumu en iyi açıklayabilecek örnek dünyanın dört bir tarafına dağılmış Yahudiler Çin hariç bulundukları ülkelerde kendi etno-kültürel mensubiyeti ve bağımsızlığını koruyabilmiş iken, sadece Çin'e gelen Yahudiler Çin kültürü içinde erimiş, kaybolmuştur (潘光旦/PanGuangdan, 1983).

Çin'in geleneksel milliyet anlayışının kültürel süreklilik çerçevesinden günümüze kadar ulaşmış olduğu rahatlıkla gözlemlenebilir. ÇHC, görünüşte Batıdan ithal edildiği söylenen komünist ideoloji ile yönetilmektedir. Her ne kadar yasa ve ilgili söylemlerde ülkenin çok milliyetli dolayısı ile çok kültürlü ülke olduğu dile getiriliyor olsa da uygulamada devletin azınlık milliyet kimliklerini ve farklılığı gizlice reddeden tek "Çin Milliyeti" inşa etme gayesi son yıllarda tüm çıplaklığı ile ortaya çıkmıştır.

Günümüz Çin sınırları içinde yaşayan, bilhassa kendi milli hatırasını (Ethno-National Memory) canlı tutan, milli yazısı ve kendi dili olan milliyetlerce bu "Çin milliyeti" kavramı nispeten rahatsız edici olmaktadır. Çünkü kavram, çok milliyetlilik ve çok kültürlülük gerçeğine dayalı ortak vatandaşlıktan öte daha çok doğrudan etnik Çinliliğe vurgu yapmaktadır. Bu durumu sadece kendi millî hatırasını unutmuş ve Hanzu (Konfüçyüs) eğitim tarzıyla sosyalleşen birçok azınlık Çin dilli aydınlar rahatça kabullenebilmektedir (Qarluq, 2009: 67).

3.3. Çağdaş Çin'in Çok Milliyetlilik Durumu

3.3.1. Milliyetçi Çin Dönemi Çok Milliyetlilik Durumu

1911 Yılında Milliyetçi Çinlilerce yapılan devrim ve silahlı ayaklanmalar neticesinde Çin'deki 2000 yıllık hanedanlık veya imparatorluk dönemine son verilmiş, Batı tarzı Cumhuriyet ilan edilmiştir.

Yeni kurulan Çin Cumhuriyetinin kurucu aydınlarının büyük çoğunluğu Japonya veya Batı'da eğitim görmüş veya oralarda bir müddet yaşamış kimselerden oluşuyordu. Ateşli Çin milliyetçiliği bir tarafta Konfüçyüs kültürünü paylaşan kalabalık insan yığınlarından çağdaş bir ulus yaratmaya çalışırken ilkin Mançular hedef düşman olarak seçilmiş ve Çin vatanından kıyımla veya sürgünle temizleme sloganlarını ortaya atmıştır (Ma Rong, 2004a:158).

Fakat bu dönemde yaşayan en önemli aydınlardan Kang Youwei (康有为)²⁷ Çin'in Konfüçyüs geleneğindeki “Kültürcülük” ve “Öğretilecek olanın kökeni önemsiz”, Konfüçyüs eğitim metodu ile “Dönüştürme” anlayışında ısrar etmesi gerektiğini ısrarla vurgulamıştır. Çünkü ona göre, Mançular çoktan Çinli kültüründe kültürlenmiş olup artık eski Barbar “Yi ve Di” halklarından değildir. Artık onlara “Çinli” muamelesi yapmak gerekir diyordu (Ma Rong, 2004a: 158). Kang Youwei göre, Çin milliyeti ortak kültürü olan insanlardan oluşur ki, sadece tek ırk (Han Çinlisi) veya azınlık bir milliyet oluşmaz (Du zanqi, 2003: 64). Bundan dolayı ırkçı milliyetçiliği savunan büyük lider Sun Yatsan daha sonraki söylemlerinde geri adım atarak daha çok kültürel milliyetçilik üzerine söylemler geliştirmiştir.

Sun Yatsan “Beş Uluslu Cumhuriyet” (五族共和 /Wuzugonghe) görüşünü savunmaya başlamıştır. Çin cumhuriyeti tarafından tanınan ve kabul edilen bu beş ulus Han Çinlisi, Mançular, Moğollar, Tibetliler ve Huiler²⁸den oluşuyordu. Bu şekilde yeni Cumhuriyetçiler devirdikleri Qing-Mançu sınırları içindeki tüm halkı kapsayan bir modern ulus yaratmayı hedeflemişlerdi (Du zanqi, 2003: 66-67).

Sun Yatsan sonrası milliyetçi Çin liderlerinden Jiang Jieshi (蒋介石), Sun Yatsan'nın ilk zamanlar savunduğu “Tek millet, tek devlet” açıklamasındaki Batı tarzı “Ulus-Devlet” anlayışını benimsemiş olup, etnik Han Çinli temelli “Çin milliyeti” görüşünü yaymaya çalışmış “Çin’de bir tek milliyet ‘Han milliyeti’ vardır, farklı dini gruplar olabilir, millet statüsünde değildir” görüşünü savunmuştur (郑大华/Zheng Dahua, 2014). Bu anlayış, Çin’deki farklı milliyet ve grupları tanınamamış, dolayısıyla asimilasyonist bir yaklaşım sergileyerek bu yönde uygulamalara gidilmiştir. Bu durum ÇKP iktidarına kadar devam etmiştir.

²⁷ Kang Youwei (康有为, 1858-1927) — Mançu Qing imparatorluğunun Guang Xu döneminde (光绪年间 /Guangxu Nianjian, 1875-1908) yaşamıştır. Çin yakın çağ düşünürü, siyaset adamı, eğitimci, yazardır. Qing Mançu imparatorluğu çökmeye yüz tuttuğu sıralarda ortaya çıkan ve devleti kurtarma amacı güden Wu xu Reform (戊戌变法) hareketinin liderlerinden biriydi. Çin Burjuva reformistlerinin önemli temsilcilerinden biridir. Gençliğinde, Liang Qichao (梁启超) ile birlikte siyasi reform ve yenilikçiliği savunmuş, siyasi reformu hareketi mağlup olduktan sonra yurtdışına kaçmıştır. Çin’de hanedanlık sisteminin çökmesine neden olan Xinhai Devrimi (辛亥革命/Xinhe Geming) sonrası Kang Youwei ile birlikte Şanghay’a dönmüş ve “Dayanma” (不忍/Bu Ren) gazetesinin başyazarı olmuştur. O, Konfüçyüs ideolojisine inanır, Konfüçyüsçülüğü modern topluma uygun devlet dinine dönüştürmede kararlıdır. Bir ara Konfüçyüs Derneğinin (孔教会/Kong Jiaohui) başkanı olmuştur. Kang Youwei, Yuan Shikai (袁世凯) kendini imparator ilan ederek, “Çin İmparatorluğu”nu kurduğunda, bu hareketin manevi lideri olmuştur. Kang Youwei, Hanedan sistemi yok ederek cumhuriyet isteyen burjuva aydınlarından farklı olarak, Konfüçyüs ideolojisinden yana, bu ideolojiyi benimseyen Han Çinli hâkimiyetinin egemen olmasını isteyen Çin milliyetçisidir.

²⁸ Çok karmaşık ve tartışmalı bir isimlendirmedir. Müslüman anlamına gelen “Hui” Çin sınırları içindeki tüm Müslümanları mı kast ediyordu yoksa Uygurları mı kast ediyordu? Sorusu halen tartışmalı olup pek netlik kazanmış değildir.

3.3.2. Çin Komünist Partisi İktidarı Sonrası Çok Milliyetlilik Durumu

Çin Komünist Partisi uzun süren savaşlardan sonra Ekim 1949 yılında Çin ana karasına egemen olmuş ve meşru yönetim Milliyetçi Çin'i Tayvan'a kovarak iktidarını-Çin Halk Cumhuriyetini resmî olarak dünyaya ilan etmek sureti ile meşruiyet kazanmaya başlamıştır. Çin Komünist Partisi meşhur uzun yürüyüşe çıktığı zamanlardan itibaren Çinlilerden farklı olan milliyet ve gruplar ile ilgilenmeye başlamış, Çin ana karasında iktidarı ele geçirdikten sonra Milliyet kavramına resmî olarak Stalinist tanımlama ile açıklık getirmiş ve buna göre farklı milliyetlerin kimliği belirlenmiş idi (Qarluq, 2009: 64-65).

ÇHC'nin kuruluşundan itibaren ülke sınırları içindeki farklı milletlerin tanınması ve ilgili milliyetlere siyasal ve teritoryal hakların verilmesi gündeme alınmış idi. Bu sürece paralel olarak ülkede Sovyet tarzı etnoloji çalışmalarına hız verilmiştir. Sovyetlerin 1930'lu yıllarda Sosyoloji bilimini kapitalizm ile ilişkilendirerek yasaklaması ve sosyalist ülkede sosyal sorunların olmayacağı görüşleri neticesinde Çin'de de sosyoloji yasaklanmış ve Sovyet tarzı etnoloji çalışmaları yaygınlaştırılmıştır. Sosyoloji disiplini ise 1979 sonrasında ülke çapında başlatılan "Reform ve dışa açılma" sürecine paralel olarak gelişmeye başlamıştır. Azınlık Sosyolojisi de işte bu süreçte etnoloji çalışmaları temelinde Çin tarzında hızla gelişmeye başladığı bilinir.

Günümüzde, ÇHC'de geniş coğrafyaya dağılan azınlıklar dil, din, yazı, nüfus açısından birbirlerinden belirgin farklılıklar arz ederken, devletin onları yönetmek için uyguladığı idari yapılandırması da kendine özel yöntem bulmuş durumdadır.

3.4. Çin Halk Cumhuriyeti'ndeki Milliyetlerin Etno-Demografik Özellikleri

3.4.1.Çin Halk Cumhuriyeti'nde Azınlıkların Nüfusu ve Genel Dağılımı

Çin Halk Cumhuriyeti kurulduğu 1949 tarihinden sonra ülke sınırları içinde kendi komünist ideolojisine uygun olarak yapılanma sürecine girmiştir. ÇKP yönetimi tarafından oluşturulan "Milliyetleri Belirleme" çalışma grubu ülke geneline dağılarak çalışmalar yapmıştır. 1953 yılında Çin'de yapılan ilk nüfus sayımında 400'den fazla birbirinden farklı milliyetler kaydedilmiştir. Fakat yönetim bunların sadece 41'i ilk olarak tanınmıştır (Song-Chen/宋-陈, 2001: 248). 1964 nüfus sayımına 53 farklı

milliyet dâhil edilmişken 1982, 1990 ve 2000 sayımlarında ise 56 farklı milliyet resmî olarak tanınmış ve nüfusları sayılmıştır. Geri kalan 350'ye yakın farklı grubun durumu ise hâlâ belirsizdir. 2000 sayımlarına göre, 734, 438 kişi hâlâ kimliksizdir ve tanınmayı beklemektedir (中国民族统计年鉴/Zhonghua Minzu Tongji Ninajian /Çin Milliyetler İstatistik Yıllığı, 2013: 684-685).

Milliyetleri belirleme ve tanıma çalışmaları daha çok ideolojik kaygılar ile yapılmıştır. Stalinist milliyet ölçütlerine göre belirlenen milliyetleri belirleme süreci genellikle Çinli olmayan veya Han Çinli kültürüne tamamen uzak olan gruplara yönelik yürütülmüştür. Örneğin Türkî dilli gruplar tamamen Rus çizgisinde veya Rusya'da uygulanmış şekli ile pratiğe geçirilmiş iken, Güneydeki aslında bir birlerinden çok farklı olan Nosu grupları birleştirilerek tek millet “Yi” olarak kaydedilmiş ve kabul edilmiştir. Özellikle, günümüzde Han Çinlisi olarak bilinen çok sayıda farklı gruplar (Örneğin, Cantonezler, Hakka'lar) aslında Han Çinlilerinden farklı milliyet veya etnik grup olmasına karşın onlar Han Çinlisi olarak kabul edilmiştir. Bu gruplar aradan 65 yıl geçmesine rağmen hala Çin kimliğini pek benimsemedikleri ortadadır.

Günümüzde Çin Halk Cumhuriyeti kalabalık nüfusu ile birlikte birbirinden farklı 56 milliyeti barındıran ve mevcut anayasası gereği çok milliyetli, çok kültürlü bir ülkedir. Bugün Çin'de, Hanzular dışında 55 farklı azınlık milliyet yaşamaktadır. Bu farklı azınlık milliyetler, Çin'in anayasası ve diğer ilgili yasalarınca resmen “Milliyet” olarak kabul edilmiştir.

ÇHC kurulduğu 1949 tarihinden beri resmî olarak 6 defa ülke genelinde nüfus sayımı yapmıştır. Son nüfus sayımı 2010 yılında yapılmış olup Çin Nüfus İstatistik Dairesinin açıkladığı resmî bilgilere göre, 2010 yılı itibari ile Çin'in toplam nüfusu 1.332.810.869'dur. Ülkedeki çoğunluk olan Han Çinlilerinin nüfusu 1.220.844.520 olup toplam nüfusun %91.59 oluşturmaktadır; geri kalan 55 azınlık milliyetlerinin toplam nüfusu ise 111.324.800 olup, ülke toplam nüfusunun %8.35 oluşturmaktadır. Günümüz Çin Halk Cumhuriyetindeki milliyetlerin demografik bilgileri aşağıdaki Tablo 1'de detaylı olarak verilmektedir.

Tablo 1. Çin’de Yapılan Resmî Nüfus Sayımlarında Milliyetlerin Nüfus Dağılımı

Milliyetler	1953 yılı	1964 yılı	1982 yılı	1990 yılı	2000 yılı	2010 yılı
Ülke geneli	577,856,141	691,220,104	1,003,913,927	1,130,510,638	1,242,612,226	1,332,810,869
Hanzular	542,824,056	651,296,368	936,676,944	1,039,187,548	1,137,386,112	1,220,844,520
Azınlıklar	634,013,782	39,883,909	66,434,341	90,567,245	104,490,735	111,324,800
Azınlıkların oranı	5.89	5.77	6.62	8.01	8.41	8.35
Moğol/Menggu	1,451,035	1,965,766	3,411,367	4,802,407	5,813,947	5,981,840
Döngen/Hui	3,530,498	4,473,147	7,228,398	8,612,001	9,816,805	10,586,087
Tibetli/Zangzu	2,753,081	2,501,174	3,847,875	4,593,072	5,416,021	6,282,187
Uygur/Weiwu’er	3,610,462	3,996,311	5,963,491	7,207,024	8,399,393	10,069,346
Miao	2,490,874	2,782,088	5,021,175	7,383,622	8,940,116	9,426,007
Yi	3,227,750	3,380,960	5,453,564	6,578,524	7,762,272	8,714,393
Zhuang	6,864,585	8,386,140	13,383,086	15,555,820	16,178,811	16,926,381
Buyi	1,237,714	1,348,055	2,119,345	2,548,294	2,971,460	2,870,034
Koreli/Chaoxian	1,111,275	1,339,569	1,765,204	1,923,361	1,923,842	1,830,929
Mançu/Manzu	2,399,228	2,695,675	4,304,981	9,846,776	10,682,262	10,387,958
Dong	712,802	8,361,123	1,426,400	2,508,624	2,960,293	2,879,974
Yao	665,933	857,265	1,411,967	2,137,033	2,637,421	2,796,003
Bai	567,119	706,623	1,132,224	1,598,052	1,858,063	1,933,510
Tujia		524,755	2,836,814	5,725,049	8,028,133	8,353,912
Hani	481,220	628,727	1,058,806	1,254,800	1,439,673	1,660,932
Kazak/Hasake	509,375	491,637	907,546	1,110,758	1,250,458	1,462,588
Dai	478,966	535,389	839,496	1,025,402	1,158,989	1,261,311
Li	360,950	438,813	887,107	1,112,498	1,247,814	1,463,064
Lisu	317,465	270,628	481,884	574,589	634,912	702,839
Wa	286,158	200,272	298,611	351,980	396,610	429,709
She		234,167	371,965	634,700	709,592	708,651
Gaoshan	329	366	1,650	2,877	4,461	4,009
Lagu	139,060	191,241	304,256	411,545	453,705	485,966
Shui’	133,566	156,099	286,908	347,116	406,902	411,847
Dongxiang	155,761	147,443	279,523	373,669	513,805	621,500
Naxi	143,453	156,796	251,592	277,750	308,839	326,295
Jiangpo	101,852	57,762	92,976	119,276	132,143	147,828
Kırgız/Ke’erkezi	70,944	70,151	113,386	143,537	160,823	186,708
Tu	53,277	77,349	159,632	192,568	241,198	289,565
Dağur/Dawo’er		63,394	94,126	121,463	132,394	131,992
Mulao		52,819	90,357	160,648	207,352	216,257
Qiang	35,660	49,105	102,815	198,303	306,072	309,576
Bulang		39,411	58,473	82,398	91,882	119,639
Salurlar/Sala	30,658	34,664	69,135	87,546	104,503	130,607
Maonan		22,382	38,159	72,370	107,166	101,192
Gelao		26,852	54,164	438,192	579,357	550,746
Şibe/Xibo	19,022	33,438	83,683	172,932	188,824	190,481
Achang		12,032	20,433	27,718	33,936	39,555
Pumi		14,298	24,238	29,721	33,600	42,862
Tajik/Tajike	14,462	16,236	26,600	33,223	41,028	51,069
Nu		15,047	22,896	27,190	28,759	37,524
Özbek/Wuzibieke	13,626	7,717	12,213	14,763	12,370	10,569
Rus/Eluosi	22,656	1,326	2,917	13,500	15,609	15,393
Ewenke	4,957	9,681	19,398	26,379	30,505	30,875
De’ang		7,261	12,297	15,461	17,935	20,556
Bao’an	4,957	5,125	9,017	11,683	16,505	20,074
Sarı Uygur/Yuguzu	3,861	5,717	10,568	12,293	13,719	14,378
Jing		4,293	13,108	18,749	22,517	28,199
Tatar/Tata’er	6,929	2,294	4,122	5,064	4,890	3,556
Dulong		3,090	4,633	5,825	7,426	6,930
Elunchun	2,262	2,709	4,103	7,004	8,196	8,659
Hezhe		718	1,489	4,254	4,640	5,354
Menba		3,809	1,140	7,498	8,923	10,561
Luoba			1,066	2,322	2,965	3,682
Jino			11,962	18,022	20,899	23,143
Kimliği belirsizler	1,017,299	32,411	799,705	752,347	734,438	640,101
Çin vatandaşlığına geçen yabancılar	1,004	7,616	4,937	3,498	941	1,448

(Çin Milliyetler İstatistik Yıllığı/中国民族统计年鉴, 2013: 684-685)

- Not:** 1. Nüfus sayımları sadece Çin anakarasında yaşayanlar arasında yapılmış olup görev başındaki askerleri içermez.
2. Azınlıkların toplam nüfusu kimliği belirsiz olanların ve Çin vatandaşlığına geçen yabancıların sayılarını içermez.
3. 1982 yılındaki nüfus sayımı, Tibet'te dolaylı sayımı yapılan 28601 kişiyi kapsamaz. İlgili istatistikî materyallere göre, 1982 yılında Menba milliyeti 6248 kişi, Luoba milliyeti ise 2065 kişidir.
4. 2010 yılındaki nüfus sayısı, nüfus sayım makinesinde toplanan verilerdir.

Azınlıkların dağılımı Çin'deki Azınlıklar Sosyolojisinde yaygın kullanılan deyim ile “*Küçük alanda yoğun, ülke çapında dağınık*” (Xiao Juzhu, Da Fensan/小聚居, 大分散) özelliğini arz etmektedir. Aslında bu durum, daha çok ÇKP iktidarı sonrası ortaya çıkmış ve belirginleşmiştir. Azınlık bölgelerine yapılan geniş kapsamlı Han Çinli göçü ile 1980 sonrasında Azınlıkların da kendi bölgelerinden çıkarak Çinli bölgelerinde çalışma, okuma veya çeşitli işlerle meşgul olması bu durumu daha da pekiştirmiştir. Bu durum çoğu azınlık bölgelerinde Han Çinlilerin nüfusça çoğalması ve doğal etno-sosyal yapının zorla değiştirilmesini, Çin merkezli geleneksel asimilasyonun ortaya çıkması durumunu meşrulaştırmıştır. Tablo 2’de Çin’deki azınlıkların dağıldığı bölgeler detaylı bir şekilde verilmektedir.

Tablo 2. Çin'deki Azınlıkların Yaşadıkları Bölgeler

Milliyetler	Dağıldıkları bölgeler
Moğol/Menggu	İç Moğolistan, Liaoning, Jilin, Heilongjiang, Xinjiang, Qinghai, Gansu
Döngen/Hui	Ningxia, Gansu, Henan, Xinjiang, Qinghai, Yunnan, Hebei, Shandong, Anhui,
Tibetli/Zangzu	Tibet, Siqian, Qinghai, Gansu
Uygur/Weiwu'er	Xinjiang
Miao	Guizhou, Hunan, Yunnan, Guangxi, Chongqing, Hubei, Siqian
Yi	Yunnan, Siqian, Guizhou
Zhuang	Guangxi, Yunnan, Guangdong
Buyi	Guizhou
Koreli/Chaoxian	Jilin, Heilongjiang, Liaoning
Mançu/Manzu	Liaoning, Hebei, Heilongjiang, Jilin, İç Moğolistan
Dong	Guizhou, Hunan, Guangxi
Yao	Guangxi, Hunan, Yunnan, Guangdong
Bai	Yunnan, Guizhou, Hunan
Tujia	Hunan, Hubei, Chongqing, Guizhou
Hani	Yunnan
Kazak/Hasake	Xinjiang
Dai	Yunnan
Li	Hainan
Lisu	Yunnan, Siqian
Wa	Yunnan
She	Fujian, Zhejiang, Jiangxi, Guangdong
Gaoshan	Taiwan, Fujian
Lagu	Yunnan
Shui'	Guizhou, Guangxi
Dongxiang	Gansu, Xinjiang
Naxi	Yunnan
Jiangpo	Yunnan
Kırgız/Ke'erkezi	Xinjiang
Tu	Qinghai, Gansu
Dağur/Dawo'er	İç Moğolistan, Heilongjiang
Mulao	Guangxi
Qiang	Siqian
Bulang	Yunnan
Salurlar/Sala	Qinghai
Maonan	Guangxi
Gelao	Guizhou
Şibe/Xibo	Liaoning, Xinjiang
Achang	Yunnan
Pumi	Yunnan
Tajik/Tajike	Xinjiang
Nu	Yunnan
Özbek/Wuzibieke	Xinjiang
Rus/Eluosi	Xinjiang, Heilongjiang
Ewenke	İç Moğolistan
De'ang	Yunnan
Bao'an	Gansu
Sarı Uygur/Yuguzu	Gansu
Jing	Guangxi
Tatar/Tata'er	Xinjiang
Dulong	Yunnan
Elunchun	Heilongjiang, İç Moğolistan
Hezhe	Heilongjiang
Menba	Tibet
Luoba	Tibet
Jino	Yunnan

(Çin Milliyetler İstatistik Yıllığı/中国民族统计年鉴, 2013: 689-690)

Tablo 1’de görüldüğü gibi Azınlıkların toplam nüfusu ülke genelinde fazla bir oran (%8.41) teşkil edemezken, yaşadıkları toprak bugünkü Çin topraklarının yaklaşık %64’ünü teşkil etmektedir. Tablo 2 ve Şekil 1’den anlaşılacağı üzere Çin yasaları tarafından kabul edilen azınlıkların çoğu, Çin’in sınır bölgelerinde daha doğrusu çevresinde ve kenar bölgelerinde yaşamaktadırlar. Dolayısıyla birçok Çinli olmayan milliyet aynı zamanda sınır aşan milliyetler konumunda bulunmaktadır. Bu nedenle Çinli olmayan milliyetlerden bazılarının bağımsız ülkeleri bulunmakta, bazılarının büyük bir kısmı komşu ülkenin çoğunluğunu oluşturan milliyetler şeklindedir (Dai Qingxia, 2000: 3).

Şekil 1: Çin Halk Cumhuriyetinin İdari Haritası (2002 sonrası)

Tabloda 2’den de anlaşılacağı üzere, azınlıklar genellikle ülkenin Doğu tarafı hariç Kuzey, Güney ve Batı taraflarında yoğun olarak yaşamaktadırlar. Günümüzde Çin’de toplam 155 Özerk bölgeler bulunmaktadır. Bunun içinde 5 Otonom Bölge, 30 Otonom Oblast (İl düzeyinde) ve 120 Otonom İlçe bulunmaktadır. Bunlardan başka,

ÇKP yönetimi bu özerk bölgelerde veya eyaletlerde 1173 Özerk köy kurmuş bulunmaktadır. Günümüzde 55 azınlık milliyetlerinden 44 azınlığın kendi adlarıyla kurulmuş özerk bölgeleri (Eyalet düzeyinde olan özerk bölgeler, il, ilçe ve köy düzeyindeki özerk bölgeleri içerir) mevcut olup teritorial özerkliği bulunan azınlıkların toplam nüfusu ülke genelindeki azınlıkların %71’ni tekabül etmektedir. Azınlıklara ait teritorial özerk bölgelerin toplam yüz ölçümü ise, Çin’in toplam yüz ölçümünün %64’üne tekabül etmektedir²⁹. Aşağıdaki Tablo 3’te azınlık özerk bölgelerinin 2012 yılına ait istatistiki bilgileri bulunmaktadır.

Tablo 3.Ulusal Otonom Alanlarda Bölgelere Göre Yıl Sonu Toplam Nüfusu ve Azınlıkların Nüfus Oranları

Bölge	Yıl Sonu Toplam	Azınlıklar	Azınlıklar Nüfusunun
Toplam	188, 021, 680	90, 665,	48.22
Hebei	2, 076, 200	1, 241, 400	59.77
İç Moğolistan Özerk Böl.	24, 900, 000	5, 422, 400	21.78
Liaoning	3, 323, 300	1, 770, 100	53.26
Jilin	3, 332, 900	1, 142, 000	34.27
Heilongjiang	252, 200	52, 500	20.82
Zhejiang	173, 100	19, 100	11.06
Hubei	4, 642, 200	2, 641, 600	56.90
Hunan	5, 206, 500	4, 010, 900	77.04
Guangdong	495, 600	182, 500	36.82
GuangxiZhuang Özerk Böl.	52, 400, 000	19, 880,	37.94
Hainan	1, 793, 600	915, 100	51.02
Chongqing	2, 737, 900	1, 945, 200	71.05
Siquan	7, 595, 400	4, 605, 000	60.63
Guizhou	17, 481, 200	10, 614,	60.72
Yunnan	22, 497, 300	12, 727,	56.57
Xizang /Tibet Özerk Böl.	3, 076, 200	2, 828, 400	91.94
Gansu	3, 522, 900	2, 078, 100	58.99
Qinghai	3, 713, 200	2, 385, 000	64.23
Ningxia Hui Özerk Böl.	6, 471, 900	2, 350, 300	36.32
Xinjiang Uygur Özerk Böl.	22, 330, 000	13, 854,	62.05

(Çin Milliyetler İstatistik Yıllığı/中国民族统计年鉴, 2013: 291)

Aşağıda, Tablo 4’te Azınlık özerk bölgelerdeki toplam nüfus ile işbu bölgelerde yaşayan asli yerli (azınlık) nüfusunun yıllara göre değişim detayı verilmektedir.

²⁹ Çin Milliyetler İşleri Bakanlığı: 中国的民族区域自治制度/Zhongguo de Minzu Quyu Zizhi Zhidu (Çin’in Ulusal Teritorial Özerklik Sistemi), bakınız:http://www.gov.cn/test/2012-06/20/content_2165897.htm, Erişim Tarihi: 26.04.2015

Tablo 4.Ulusal Otonom Alanların Yıl Sonu Toplam Nüfusu ve Nüfus Yapısı

Yıl	Toplam nüfus	Toplam Nüfus İçindeki	Azınlıkların Toplam İçindeki Oranı
1952	56, 009, 500		
1957	64, 649, 000		
1965	77, 392, 000		
1975	104, 414, 300		
1978	110, 772, 200	43, 423, 600	39.2
1979	113, 339, 400		
1980	115, 863, 500	47, 143, 100	40.7
1981	117, 672, 900		
1982	121, 272, 600	50, 075, 000	41.3
1983	126, 590, 500	53, 391, 000	42.2
1984	128, 999, 800	54, 912, 000	42.6
1985	135, 477, 100	58, 528, 700	43.2
1986	139, 270, 300	60, 722, 300	43.6
1987	142, 466, 500	62, 525, 800	43.9
1988	145, 798, 400	64, 427, 900	44.2
1989	150, 605, 700	66, 886, 300	44.4
1990	152, 957, 100	68, 795, 800	45.0
1991	154, 627, 100	70, 443, 200	45.6
1992	156, 300, 600	71, 252, 000	45.6
1993	155, 776, 060	71, 790, 800	45.5
1994	159, 746, 800	72, 868, 300	45.6
1995	160, 444, 100	72, 321, 300	45.1
1996	162, 304, 100	73, 939, 900	45.6
1997	164, 079, 200	74, 511, 200	45.4
1998	166, 159, 500	75, 774, 500	45.6
1999	166, 780, 000	75, 713, 400	45.4
2000	168, 177, 000	77, 667, 600	46.2
2001	168, 701, 000	77, 994, 700	46.2
2002	170, 512, 400	79, 303, 900	46.5
2003	172, 141, 200	80, 169, 600	46.6
2004	173, 112, 800	81, 146, 600	46.9
2005	174, 986, 500	82, 389, 500	47.1
2006	176, 798, 600	83, 673, 700	47.3
2007	179, 478, 900	85, 012, 200	47.4
2008	181, 353, 300	86, 160, 200	47.5
2009	183, 179, 000	87, 137, 100	47.6
2010	185, 310, 200	88, 137, 600	47.6
2011	186, 561, 600	89, 138, 600	47.8
2012	188, 021, 700	90, 665, 400	48.2

(Çin Milliyetler İstatistik Yıllığı/中国民族统计年鉴, 2013: 290)

3.4.2. Çin Halk Cumhuriyeti’nde Azınlıkların Kullandıkları Diller ve Yazılar

Yukarıdaki tablolarda verilen bilgilerden de anlaşılacağı gibi günümüzde Çin hala çok milliyetli dolayısıyla çok kültürlü bir devlettir. Geniş coğrafyaya yayılmış olan azınlıklar çok farklı dil ve lehçeleri konuşmaktadırlar. Aşağıda, Tablo 5’de Çin’deki azınlıkların konuştukları dillerinin bağlı olduğu diller ailesi ve grupları verilmiştir.

Tablo 5. Çin’de Azınlıkların Konuştukları Dillerinin Bağlı Olduğu Diller Ailesi ve Gruplar

Çin Tibet Dilleri Ailesi	Tibet Burma Dilleri	Tibet dili, Menba dili, loba dili, Yi dili, Hani dili, Bai dili, Qiang dili, Lisu dili, Naxi dili, Lagu dili, Jingpo dili, Tujia dili, Pumi dili, Nu dili, Dulong dili, Achang	
	Zhuang-Dong Dilleri	Zhuang dili, Dong dili, Buyi dili, Dai dili, Shui dili, Li dili, Maonan dili, Mulao dili	
	Miao-Yao Dilleri	Miao dili, Yao dili, She dili	
	Dil Grubu Belirsiz	Mulao dili	
Altay Dilleri Ailesi	Türk Dili Grubu	Uygur Türkçesi, Kırgız Türkçesi, Kazak Türkçesi, Tatar Türkçesi, Özbek Türkçesi, Salar Türkçesi, Sarı Uygur Türkçesi	
	Moğol dili Grubu	Moğol dili, Dağur dili, Dongxiang dili, Tu dili, Ban'an dili, Doğu Sarı Uygur dili	
	Mançu-Tunguz Dili Grubu	Mançu dili, Ewenke dili, Elunchun dili, Şibe dili, Hezhi dili	
	Dil Grubu Belirsiz	Kore dili	
Hint-Avrupa Dilleri Ailesi		Slav Dilleri Grubu	Rus dili
		İran Dilleri Grubu	Tacik dili
Güney Asya Dilleri Ailesi		Wa dili, De'ang dili, Bulang dili	
Güney Ada Dilleri Ailesi		Gaoshan dili	

(Çin Milliyetler İstatistik Yıllığı/中国民族统计年鉴, 2013: 780)

- Not: 1. Jing dilinin bağlı olduğu dil ailesi henüz tespit edilememiştir.
2. Döngenler (Hui), Mançular esas olarak Çinceyi kullanır (Mançu dili günümüzde çok az sayıdaki Mançular tarafından kullanılmaktadır).

Tabloda gösterildiği gibi, Çin’de kullanılan bu diller farklı beş dil grubuna aittir. Bunlar: Çin-Tibet dilleri ailesi, Altay dilleri ailesi, Güney Asya dilleri ailesi, Güney Ada dilleri ailesi, Hint-Avrupa dilleri ailesidir.

Kullanıcı sayısı en çok olan dil grubu Çin-Tibet dil grubudur. Çin, bu dil grubunun mekânı sayılır çünkü bu dil grubuna ait olan kişilerin önemli çoğu Çin’dedir. Çin’in güney batısındaki azınlıkların çoğu bu dil grubundaki dillerle konuşur. Örneğin: Tibetler, Miaolar ve Zhuanglar.

İkincisi ise, Altay dil grubundakilerdir. Esas olarak Çin’in Batı, Kuzey batısındaki toplumlar Altay dil grubuna ait dilleri konuşur. Örneğin: Moğollar, Dağurlar ve Türk soylu Uygur, Kazak, Kırgız, Tatar gibi toplumlar hepsinin kullandığı dili Altay dil grubuna aittir.

Üçüncüsü ise, Güney Asya dil grubu, bu dil grubuna ait dili konuşan sadece Çin’in Güneybatı kesimindeki Yunnan eyaletinde yaşayan azınlık toplumlarıdır.

Dördüncüsü, Güney Ada dil grubu, bu dil grubuna ait dili konuşanlar ise Tayvan adasındaki Gaoshan milliyetidir.

Hint-Avrupa dilleri grubundaki dili konuşanlar sadece Rusça ve Tacikçe kullananlardır. Onlar hepsi günümüz Çin’deki Uygur Özerk Bölgesinde yaşamaktadırlar.

Çin sınırları içinde yaşayan 55 azınlık bir birinden farklı 82 çeşit dil kullanmaktadır. Mançular ve Çincece 回族 /Huizu diye adlandırılan Döngenler (Müslüman Çinliler) Çinceyi ana dili olarak kullanır, diğer 53 azınlık milliyetin içinde bazı milliyetler birkaç dili aynı anda kullanır ya da bir milletin farklı grupları farklı dilleri kullanırlar. Örneğin: Gaoshan (高山族/Gaoshanzu) milliyetindekiler farklı 13 dili kullanmaktadır. Kaybolmaya yüz tutmuş olan Sarı Uygur Türkleri ise günümüzde Batı Sarı Uygur Türkçesi, Doğu Sarı Uygurca (Moğolca) ve Çin dili olmak üzere üç dili ve ortak yazı dili olarak Çin yazısını kullanmaktadırlar (Qarluq, 2014: 59-60). Aşağıda, Tablo 6’de Çin’deki azınlıkların kullandıkları dili, yazısı ve dini inancı detaylı olarak verilmiştir.

Tablo 6.Azınlıkların Yaşadıkları Bölgeler, Kullandıkları Dili, Yazısı ve Dini İnançları

Milliyetler	Kullandıkları dil	Kullandıkları yazı	Dini inancı
Moğol/Menggu	Moğul Dili	Moğul Yazısı	Tibet Budizimi
Döngen/Hui	Çin dili	Çin yazısı	İslam dini
Tibetli/Zangzu	Tibet dili	Tibet yazısı	Tibet Budizm'i
Uygur/Weiwu'er	Uygur Türkçesi	Uygur Türkçesi yazısı	İslam dini
Miao	Miao dili	Miao yazısı	Katolik, Hristiyan
Yi	Yi dili	Yi yazısı	Tao, Hristiyan, Katolik
Zhuang	Zhuang dili, Çin dili	Zhuang yazısı, Çin yazısı	
Buyi	Buyi dili, Çin dili	Buyi yazısı, Çin yazısı	
Koreli/Chaoxian	Koreli dili	Koreli yazısı	Budizm, Hristiyan
Mançu/Manzu	Çin dili	Çin yazısı	Az bir kısmıŞamanist
Dong	Dong dili	Dong yazısı	
Yao	Yao dili	Çin yazısı	
Bai	Bai dili	Çin yazısı	Tao, Budizm, Hristiyanlık,
Tujia	Tujia dili, Çoğunluk Çin dili	Çin yazısı	Az bir kısmı Katolik
Hani	Hani dili	Hani yazısı	
Kazak/Hasake	Kazak Türkçesi	Kazak Türkçesi yazısı	İslam dini
Dai	Tai dili	Tai yazısı	Budizm
Li	Li dili	Li yazısı	
Lisu	Lisu dili	Lisu yazısı	Hristiyanlık, Katolik
Wa	Va dili	Va yazısı	
She	She dili	Çin yazısı	
Gaoshan	Gaoshan dili		
Lagu	Lagu dili	Lagu yazısı	Hristiyanlık, Katolik
Shui'	Shui dili		
Dongxiang	Dongxiang dili	Çin yazısı	İslam dini
Naxi	Naşi dili	Naşi yazısı/Dongba yazısı,	Budizm, Hristiyanlık
Jiangpo	Jingpo dili	Jingpo yazısı	Hristiyanlık, Katolik
Kırgız/Ke' erkezi	Kırgız Türkçesi	Kırgız Türkçesi yazısı	İslam dini
Tu	Tu dili	Çin yazısı	Tibet Budizm'i
Dağur/Dawo'er	Dağur dili	Moğol ve Çin yazısı	Bir kısmıŞamanist
Mulao	Mulao dili	Çin yazısı	
Qiang	Qiang dili, Çin dili	Çin yazısı	
Bulang	Bulang dili, Tai dili	Tai yazısı	Budizm
Salurlar/Sala	Salur Türkçesi	Çin yazısı	İslam dini
Maonan	Maonan dili	Çin yazısı	
Gelao	Gelao dili	Çin yazısı	
Şibe/Xibo	Şibe dili, Çin dili	Şibe yazısı, Çin yazısı	Şamanizm
Achang	Achang dili	Çin yazısı	Budizm
Pumi	Pumi dili	Çin yazısı	Tibet Budizm'i
Tajik/Tajike	Tacik dili, Uygur Türkçesi	Uygur yazısı	İslam dini
Nu	Nu dili	Çin yazısı	Hristiyan, Katolik, Tibet
Özbek/Wuziebieke	Uygur ve kazak Türkçesi	Özbek yazısı	İslam dini
Rus/Eluosi	Rus dili	Rus yazısı	Ortodoks
Ewenke	Ewenke dili, Moğolca, Çince	Moğol ve Çin yazısı	Şaman, Budizm, Ortodoks
De'ang	De'ang dili, Çin dili	Çin yazısı	
Bao'an	Bao'an dili	Çin yazısı	İslam dini
Sarı	Doğu Sarı Uygurca	Çin yazısı	Tibet Budizm'i
Jing	Çin dili	Çin yazısı	
Tatar/Tata'er	Tatar, Uygur, Kazak Türkçesi	İslam dini	
Dulong	Dulong dili		Hristiyan, Katolik
Elunchun	Elunchun dili	Çin yazısı	Şamanizm
Hezhe	Hezhe dili, Çin dili	Çin yazısı	Şamanizm
Menba	Menba dili, Tibet dili	Tibet yazısı	Tibet Budizm'i
Luoba	Loba dili		
Jino	Jino dili		

Kaynak:Wu Shimin/吴仕民 1995: 7 民族理论与民族政策/Minzu Lilun yu Minzu Zhengce/Milliyetler Teorisi ve Milliyetler Politikası (1985: 196-204) temel alınarak oluşturulmuştur. Ayrıca bakınız : (Celil, 2002: 83)

Çin'deki farklı milliyetler arasında konuşulan dil sayısı çok fazla olmasına karşı özellikle Çin'in iç ve Güney bölgelerinde Çince milliyetler ara ortak iletişim dili olma özelliğini son yıllardaki merkezi hükümetin hayata geçirmiş olduğu “Standart dili/Mandarin Çinceyi” yaygınlaştırma ısrarı neticesinde daha da belirginleşmiş bulunmaktadır.

Hükümetin resmî dilinin mandarin Çincesi olması, Çinli olmayan milliyetlerin zorunlu olarak bu dili öğrenmesi durumunu ortaya çıkartmıştır. Çinli nüfusunun çok az olduğu Uygur, Tibet bölgelerine yapılan nüfus göçü bölgelerin etno-demografik yapısını değiştirmekle kalmamış, özerklik yasası gereğince daha önceden verilmiş hakların geri alınmasına, “Çift Dilli Eğitim” adı altında zorla Uygur, Tibet dillerinde eğitim-öğretim ortadan kaldırılmaya başlanmıştır. Eğitim sisteminde sadece Çinceye önem verilmesi azınlık dillerinin kullanım alanının hızla daraltmış, Çince eğitim gören azınlık çocuklarının kendi ana dilleri ile iletişim kuramama durumunu ortaya çıkartmıştır. Çincenin kullanım alanı sürekli genişlerken, azınlık dillerinin kullanım alanı buna paralel olarak hızla daralmaya hatta yok olmaya yüz tutmuştur.

Sınır bölgelerde kullanılan azınlık dillerinin çoğu Çin ile sınırdaş olan ülkelerdeki milliyetler ile aynı dil grubuna dâhil olmaktadır. Yani, 20 den fazla azınlık milliyetler, komşu ülkeler ile aynı milliyetten olup onların dini, dili ve örf adetleri bu komşu ülkeler ile büyük ölçüde benzerlik göstermektedir. Çin'de azınlık dili konumunda olan bu dillerin birçoğu komşu ülkelerin devlet dilidir (Qarluq, 2009: 80). Örneğin: Moğolca, Tacikçe, Kırgızca, Kazakça, Rusça, Özbekçe...

Kullandıkları yazıya gelince, günümüzde Çin'deki 55 azınlıktan sadece 24'nün kendi diline özgün milli yazısı bulunmaktadır. Ancak bazı milliyetlerin birkaç farklı yazıyı kullandığı durum da mevcuttur. Örneğin: Dai milliyeti dört çeşit yazı kullanır. O yüzden Çin'de 24 azınlığın kullandığı 33 farklı yazı mevcuttur. Bazı milliyetlerin yazısı ÇKP iktidarı sonrası Çincenin Pin-yin sistemi temel alınarak oluşturulmuştur ve günümüzde birçoğu artık kullanılmamaktadır. Çin'deki azınlıkların kullandıkları yazıları Üstteki Tablo 6'da verilmiştir. Asırlardan beri kendine özgü yazı dili olan Tibetli, Uygur gibi toplumlar ise kendi yazı dilini kısıtlı olsa dahi kullanmaya devam etmektedir. Ancak, yakın tarihlerde Çin kültürünü çok fazla benimseyen milliyetler ya da bazı milliyet üyelerinin Çin yazısı ve dilini iyice benimsediği görülmüştür. Örneğin: Salurların ÇKP öncesinde milli yazıları (Çağatayca) varken, yönetimin kabul etmemesi sonucu Çin yazısını kabullenmek ve Müslüman Çinli şivesine yakın bir Çin

lehçesi kullanmak durumunda kalmıştır. Uygur, Tibetli, Moğol gibi sağlam yazı kültürü olan toplumların Çince eğitimde yetişen yeni kuşakları tamamen Çin yazısı kullanmaya başlamış, kendi yazılarını veya yazı dillerini unutmuşlardır. Yukarıdaki Tablo 6’de azınlıkların kullandığı yazı çeşidi detaylı olarak verilmişti, Aşağıda, Tablo 7’de ise Çin’deki milliyetlerin kullandıkları yazıların yazı türleri verilmiştir.

Tablo 7. Çin’deki Milliyetlerin Kullandıkları Yazı Türleri

Hiyeroglif yazı	Naxıların kullandığı Dongba yazısı.
Çin yazısı ve versiyonları	Çin yazısı, Küp Şekillik Zhuang yazısı, Küp Şekillik Dong yazısı, Shuishu, Bai yazısı.
	Naşılaların kullandığı Geba yazısı, Li yazısı.
	1. Hint Alfabetesi Sistemi—Tibet yazısı, Dai yazısı.
Heceli yazı	2. Arap Alfabetesi Sistemi—Uygur, Kazak, Kırgız, Tatar, Özbek Eski yazıları.
	3. Orhun Alfabetesi Sistemi—Moğol yazısı, Todo Moğol yazısı, Şibe yazısı.
	4. Kore Alfabetesi Sistemi—Kore yazısı.
Pin-Yin yazısı	5. Latin Alfabetesi Sistemi—Zhuang yazısı, Lagu yazısı, Va yazısı, Lisu yazısı, Uygur, Kazak, Kırgızların yeni Yazısı, Buyi, Miao,
	5. Kırıl alfabetesi— Rus yazısı.

(Çin Milliyetler İstatistik Yıllığı/中国民族统计年鉴, 2013: 780)

Tablo 7’den anlaşılabacağı üzere, Çin’deki azınlıkların kullandığı yazıları, ana hatları ile dört çeşit yazı türüne tabidirler. Bunların içinde Çin yazısını veya onun değişik versiyonlarını kullananların sayısı daha fazladır. Hiyeroglif yazıyı kullananlar ise sadece Naxiler ile Dongbalardır. Milliyet sayısı olarak ise, heceli yazıyı kullanan milliyetler en çoktur.

3.4.3. Çin Halk Cumhuriyeti’nde Azınlık Milliyetlerin Dini İnançları

Çin’deki azınlık milliyetlerin dini inançları birbirinden çok farklıdır. Farklı milliyetler yaşadıkları coğrafya veya etkileşimde bulundukları milliyet, kültür veya uygarlıklara göre çok değişik durum arz etmektedir. Bu durum onların gelenek-göreneklerinde, folklorunda, sosyal düşüncelerinde, ahlaki görüşlerinde kendisini belli etmiş ve özgün kültürlerinin oluşumunda belirleyici olmuşlardır.

Günümüz Çin Halk Cumhuriyeti'nde yaşayan azınlıkların inanç durumları Tablo 6'da detaylı olarak verilmiştir.

Çin'de İslam, Hristiyanlık, Budizm, Şamanizm, Taoizm gibi beş din vardır. Çin'de hala belirli bir dine inananların toplam nüfusu 100 milyondan fazladır (罗中 /Luo Zhong, 2013: 11). Çin'de çoğunluk dinsiz veya ateist olarak bilinir. Fakat azınlık milliyetlerinde bu durum daha düşüktür. Çoğu azınlık milliyetleri milletçe belli bir dine inanmaktadır. Döngenlerde olduğu gibi din zaman zaman onların milli kimliklerinde olmazsa olmaz unsur olmuştur.

Tablo 6'de görüldüğü gibi, Çin'de Uygur, Döngen, Kazak, Kırgız, Tatar, Tacik, Özbek, Salur, Bao'an, Dongxiang milliyetleri İslam dinine inanmaktadır. İslam inancında olan bu azınlıklar esas olarak Çin'in batısında yaşamaktadır. Bunlardan sadece Taciklerin çoğu Şii olup, diğerlerinin tamamı ise Sünnilerdir.

Çin'de Hristiyanlık daha çok sömürgecilik dönemlerinde Misyonerlerin çalışmalarıyla yayılmıştır. Günümüz Çin'de Rus, Koreli, Miao, Yi, Lagu, Dulong, Jingpo, Nu gibi azınlık milliyetlerin tamamı veya bir kısmı Hristiyan dininin değişik mezheplerine inanmaktadır, Çin'deki Hristiyanların çoğu Protestandır. 1980 sonrasında Çin'de Hristiyan misyonerlerin çok aktif olarak faaliyet gösterdiği bilinir. Hristiyanlık Çin'de hızla yayılan veya yayılmakta olan dindir.

Çin'deki Budizm'in tarihi çok eski olup değişik mezhepleri bulunmaktadır. Genel olarak Han Çinlilerinin yoğun olarak inandıkları Han Budizm'i ve azınlıkların yoğun olarak inandıkları Tibet Budizm'idir. Azınlıklardan Tibet Budizm'ine inananlar Tibetli, Moğol, Tu, Sarı Uygur, Menba, Pumi, Naxi milliyetleridir.

Çin'de Dağur, Sarı Uygur, Şibe, Elunchun gibi milliyetlerin bir kısmı ya da büyük çoğunluğu Şaman inancındadır. Şamanizm inancındaki azınlıkların çoğu Çin'in batısındaki Altay dil grubuna ait azınlıklardır. Az bir kısmı Çin'in Kuzey doğusundaki komşusu olan Sibiry'a'daki milliyetler ile ortak Şamanizm inancında olan azınlıklardır. Günümüzde Şamanizm hala başka inançta olan fakat geçmişte bu inanca sahip olan Mançu, Boyi, Uygur, Kazak, Kırgız gibi milliyetlerin kültüründe etkilerini belirgin şekilde korumaktadır.

Taoizm, Çin kültüründen yaratılan, Konfüçyüs ideolojisinin kültürel faktörlerini kendine sindiren, Tarikat “道/Dao”ı inanç zirvesi olarak bilenen yerel bir dindir. Çin kültüründen kaynaklanan “Tarikat” ve “Ahlak” görüşü Taoizm’in merkezini oluşturur. Taoizm inancına sahip olan azınlıklar Çin’in güneyi ve Güney batısına dağılmıştır. Örneğin: Zhuang, Buyi, Tujia, Miao, Qilao, Maonan gibi azınlık milliyetlerde Taoizm inancının etkisi çoktur. Günümüzde bazı azınlıklar Taoizm inancında olmasa da ama kültüründe Taoizm’in derin etkisi saklanmaktadır. Örneğin: Yao, Bai, Naxi, Yaolao, Maonan, Achang gibi azınlıkların yerel inancında koyu Taoizm etkisi bulunmaktadır.

3.4.4. Çin Halk Cumhuriyeti’nde Azınlık Bölgelerinin İdari Yapılanmaları

ÇKP iktidarı sonrasında, azınlıkların yoğun olarak yaşadıkları bölgeler yani azınlık bölgelerinde çeşitli düzeylerdeki Çin’e özgü özerk bölgeler kurulmaya başlanmıştır³⁰. 2004 yılının sonuna kadar 155 özerk idari birimler kurulmuş olup bunun içinde 5 özerk bölge, 30 özerk oblast/İl, 117 özerk ilçe vardır. Bunun dışında yine değişik idari birimlere bağlı olarak kurulmuş çok sayıda azınlık köyleri de bulunmaktadır³¹. Tablo 8’de Çin’deki azınlık özerk bölgelerinde kurulmuş olan teritoryal özerk bölgelerin detayı bulunmaktadır.

³⁰ Bölgesel özerklik düşüncesi 1913 yılı SSCB’de Lenin tarafından “Komünizmi Gerçekleştirme” düşüncesinde milliyet ilişkilerini çözmeye yönelik politika olarak ortaya koyulmuştur. SSCB’de gelişen özerk cumhuriyet sisteminden yararlanan ÇKP yönetimi SSCB’dekinin aksine daha kısıtlayıcı ve kontrollü Özerk Bölge sistemini geliştirmiştir ve ÇHC sınırları içinde yoğun olarak yaşayan azınlıklara uygulamıştır. 1952 yılında ÇHC’nin “Çin Halk Cumhuriyeti Azınlık Bölgelerinde Özerklik Uygulamanın Ana Hatları” ilan etmiştir.

³¹ Çin Milliyetler İşleri Bakanlığı: Çin’in Ulusal Teritoryal Özerklik Sistemi/中国的民族区域自治制度, bakınız: http://www.gov.cn/test/2012-06/20/content_2165897.htm, Erişim Tarihi: 26.04.2015

Tablo 8. Çin'deki Azınlıklara Ait Özerk (Otonom) Alanlardaki İdari Yapılanma
(2012 yılı sonu itibari ile)

Eyalet düzeyinde	İl düzeyinde	İlçe düzeyinde	Köy düzeyinde
5Özerk bölgede	77	702	7987
Hebei		6	117
İç Moğolistan Özerk Bölgesi	12	101	767
Liaoning		8	151
Jilin	1	11	111
Hubei	1	10	107
Hunan	1	15	300
Guangdong		3	23
GuangxiZhuang Özerk Bölgesi	14	109	1126
Hainan		6	60
Chongqing		4	136
Siquan	3	51	1219
Guizhou	3	46	730
Yunnan	8	78	790
Tibet Özerk Bölgesi	7	74	683
Gansu	2	21	267
Qinghai	6	35	310
Ningxia Hui Özerk Bölgesi	5	21	193
Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi	14	101	864

(Çin Milliyetler İstatistik Yıllığı/中国民族统计年鉴, 2013: 240-241)

Günümüzde, Çin'deki azınlık milliyetlere ait bölgelerin toplam yüzölçümü 6.133.277 km² olup Çin'in toplam yüzölçümünün %63.89 teşkil eder. Azınlıkların çoğu Çin'in sınır bölgelerinde daha doğrusu çevresinde veya kenar bölgesinde yaşamaktadır. Dolayısıyla birçok Çinli olmayan milliyet aynı zamanda sınır aşan milliyetler konumunda bulunmaktadır. Bu nedenle Çinli olmayan milliyetlerden bazılarının bağımsız ülkeleri bulunmakta, bazılarının büyük bir kısmı komşu ülkenin çoğunluğunu oluşturan milliyetler şeklindedir (Dai Qingxia, 2000, 3). Günümüzde hala tartışmalar içinde olan Çin sınırları içinde kara sınırları Çin'in resmî görüşüne göre 22.000 km olup, 14 farklı ülke ile sınırdadır. İşte bu kara sınırlarının tamamı azınlık bölgelerindedir. Aşağıda, Tablo 9'da Çin'deki azınlık özerk bölgelerin yüzölçümü ve nüfus yoğunluğu verilmektedir.

Tablo 9. Azınlık Özerk Alanlarının Yüzölçümü (2012 yılı)

Bölge	Toplam	Azınlık	Azınlık özerk	Azınlık özerk
Ülke geneli	9, 600, 000	6, 133, 277	63.89	22.44
Toplam	8, 362, 920	6, 233, 277	73.34	22.44
Hebei	187, 700	24, 005	12.79	10.96
İç Moğolistan	1, 183, 000	1, 183, 000	100.00	20.98
Liaoning	145, 900	34, 200	23.44	22.85
Jilin	187, 400	54, 849	29.27	17.88
Heilongjiang	454, 600	6, 054	1.33	0.55
Zhejiang	101, 800	1, 950	1.92	1.70
Hubei	185, 900	29, 444	15.84	24.87
Hunan	211, 800	30, 946	14.61	24.41
Guangdong	177, 900	4, 622	2.60	2.83
GuangxiZhuang	236, 000	236, 000	100.00	220.30
Hainan	33, 920	11, 462	33.79	52.94
Chongqing	82, 400	14, 629	17.75	33.01
Siquan	485, 000	303, 813	62.64	15.40
Guizhou	176, 000	97, 844	55.59	98.83
Yunnan	394, 000	275, 547	69.94	56.65
Tibet Özerk Böl.	1, 228, 400	1, 228, 400	100.00	2.47
Gansu	454, 000	171, 459	37.77	7.66
Qinghai	721, 200	709, 053	98.32	5.00
Ningxia Hui	66, 000	66, 000	100.00	96.89
XinjiangUygur	1, 650, 000	1, 650, 000	100.00	13.39

(Çin Milliyetler İstatistik Yıllığı/中国民族统计年鉴, 2013: 343)

Tablo 9'daki resmî veriler Çin'deki en büyük azınlık özerk bölgesinin Uygur Özerk Bölgesi olduğunu, Çin'in toplam yüzölçümünün 1/6'ni oluşturduğunu gösteriyor. Sadece beş özerk bölgenin toplam yüzölçümü 5 milyon km² olduğu da verilerden anlaşılıyor. Tibet'in nüfus yoğunluğunun (bir km² alana 2.47 kişi) en düşük olduğu, Zhuang milliyetinin yoğun olarak yaşadığı Guangxi Zhuang Özerk Bölgesinin ise tam tersi (bir km² alana 220, 30) durumda olduğu anlaşılmaktadır. Bu durum bize hangi bölgelerin daha fazla Han Çinli göçü almakta olduğunu, hangi bölgelerin ise daha az veya hiç denecek kadar (Örneğin Tibet) Han Çinli göçü aldığı gerçeğini de anlatılmaktadır.

Çin'de otonom idarî bölgelerin kuruluşu 1 Mart 1947 tarihinde İç Moğolistan Özerk Bölgesinin kurulması ile pratikte uygulama süreci başlanmıştır. Xinjiang Uygur Özerk Bölgesi 1 Ekim 1955 yılı kurulmuş olup, Çin'deki en büyük azınlık bölgesi olmakla birlikte egemen toplumla sosyal, kültürel ve politik mesafesi en uzun olan bölgedir. Değişik bir deyişle Çin sosyo-kültürel ve politik haritasına en geç katılan veya eklenmiş bölgedir. Guangxi Zhuang Özerk Bölgesi 15 Mart 1958 yılı kurulmuş

olup özerk bölgeler içinde deniz sınırına sahip tek özerk bölgedir. Ayrıca, Çin'deki nüfusu en fazla olan azınlık Zhuangların yoğun olarak yaşadığı bölgedir. Güney Asya halkları ile yakın sosyal ve kültürel bağları vardır. Ningxia Hui (Döngen, Müslüman Çinli) Özerk Bölgesi 25 Ekim 1958 yılı kurulmuş olup tek yabancı ülkeyle sınırdaş olmayan azınlık bölgesidir. Tibet (Xi Zang) Özerk Bölgesi 9 Eylül 1965 yılı kurulmuş olup nüfus yoğunluğu en az, ortalama irtifası en yüksek olan özerk bölgedir.

4. BÖLÜM

ÇİN'DE AZINLIK SOSYOLOJİSİ ÇALIŞMALARI

Yukarıda görüldüğü gibi Çin, tarihten beri bünyesinde sürekli çok sayıda farklı milliyet veya grupları barındıran, sınırlarını ortaya çıktığı dar alandan sürekli olarak ama sabit ve sağlam adımlarla genişleyen bir ülkedir. En az 3000 yıllık devlet geleneği ve ötekiler üzerindeki deneyimi, sürekliliği olan yazılı kültürü ve medeniyet birikimi sonucunda geliştirdiği farklılıkları yönetme “sanatı” Çin sınırları içinde yaşayan değişik kökenden toplum ve kültürlerin nihayetinde Han Çinli merkezinde erimesine sürekli olarak Merkez Han Çinli topluma “taze kan” bağışlamakta olduğu görülür.

Çin'in çok eski tarih yazıcılığı veya ötekiler hakkında tuttukları kayıtlar, Çinlilerin kendilerinden farklı olan topluluklar ile nasıl iletişim kurduğu, hangi yönde etkileşimde bulunduğu, sınırları içinde yaşayan veya sınırları içine gelerek onları yöneten gayri Çinlileri nasıl özümlediği gibi konularda çok sayıda kayıtlar, yazılar bulunmaktadır. Böylesine bir zenginliğe sahip olan Çinliler, Batıda gelişen milliyetçilik dalgasının etkisinde Mançu Qing imparatorluğunu yıkarak Cumhuriyet kuran Milliyetçi aydınlar, başlangıçta farklılıkları reddeden şovenist yaklaşımı benimsediyse de daha sonraki yıllarda geri adım atmak ve farklılıkları tanımak mecburiyetinde kalmıştır.

Sovyet sosyalizminden ilham ve destek alan Çinli komünistler iktidarı ele geçirmeden önce Çinli olmayan toplumlara çeşitli vaatler vererek yanlarına çekmeyi başarmıştır (Jiann Hsieh, 1986: 1-20). Fakat ÇKP iktidarı ele geçirdikten sonra, daha önce vermiş olduğu vaatleri asgariye indirmiş ve sınırlı, kontrollü Çin tarzı otonom bölgeler kurarak, SSCB'den daha farklı milliyetler politikası uygulamıştır. İşte bu süreçte Sosyoloji önceleri kapitalizm ile ilişkilendirilerek yasaklanmış (1955-1979), fakat Sovyet tarzı genellikle azınlık toplumlarını araştıran etnoloji bilimine ağırlık vermiştir. 1980 sonrasında sosyolojinin tekrar inşa edilmesi ile Çin sosyolojisinin

aksakalı olan Fei Xiaotong azınlıklar sosyolojisine de ağırlık vererek üniversitelerde yaygınlaşmasına önayak olmuştur. Son 30 küsur yıllık süreçte Azınlık Sosyolojisi “Devlet Çıkarları için Hizmet” şiarı etrafında “Yerelleşerek” yaklaşık 30 yıllık etnolojik çalışmalar temelinde hızla gelişmiş sistemleşerek olgunlaşmaya başlamıştır.

4.1. Çin Halk Cumhuriyeti’nde Milliyetlerin Belirlenmesi Üzerinde Çalışmalar

ÇKP, Milliyetçi Çinliler ile giriştiği amansız savaştan galip çıktıktan sonra 10 Ekim 1949 tarihinde (Pekin’de) Çin Halk Cumhuriyetinin resmen kurulduğunu tüm dünyaya duyurdu. Bu durum, Çin tarihinde yeni bir dönemin başladığının habercisi idi. Çünkü ÇKP Batı’dan ithal edilen, mahiyeti itibari ile Çin’in Konfüçyüs felsefesi ve zihniyetine yabancı olan bir ideoloji ile Çin sınırları içindeki halkları yönetecekti. ÇKP resmen iktidara gelmeden önce Çin’de yaşayan gayri Çinlilerin kaderleri hakkında farklı dönemlerde çok farklı vaatlerde bulunmuş, iktidarda muktedir olduktan sonra “devlet çıkarları” gereği daha önce verdikleri vaatlerden taviz vermek zorunda kalmıştır.

ÇKP yöneticileri, kontrol ettikleri bölgelerdeki farklılıkların bir an önce tespit edilerek gerekli tedbirlerin alınması hususunda vardıkları kanaat gereği, 1950-1952 yılları arasında birkaç defa “Merkez Misyon Heyeti” lerini Çinli olmayan milliyetlerin yoğun olarak yaşadıkları bölgelere sevk etti. Gönderilenler, bölge halklarına ÇKP’nin milliyetlere yönelik tutum vaatlerini açıklarken, diğer taraftan bu toplumlar hakkında bilgi topluyorlardı. Bilgi toplama sürecinde genellikle bu toplulukların kendilerini nasıl adlandırdıkları, mevcut nüfusu, kullandıkları dilleri ve genel tarihi, kültürel özelliklerini içeriyordu.

1953 yılında merkezi hükümet tarafından oluşturulan “Milliyetleri Belirleme” çalışma grubu Pekin’den yola çıkmış ve ülkenin hemen hemen tüm bölgelerine giderek milliyetleri tanımlama, belirleme çalışmalarını sürdürmüştür. Bu çalışma sonucunda kendilerini farklı milliyet olarak tanımlayan 400 farklı grup veya milliyet tespit edilerek merkezi hükümete sunulmuştur. Çalışma grubu ve ÇKP yöneticileri mevcut sonuçları tekrar değerlendirmek ve daha mantıklı sonuca varmak amacıyla çalışmalarını aralıksız olarak sürdürmüştür. Milliyetlerin kimliğini belirleme çalışmasında, Stalinist millet tanımlaması ve milletleri belirleme ölçütleri esas alınmıştır. İlk belirlemede ortaya çıkan 400 farklı grubun hangilerinin Çoğunluk grup

olan Han Çinlisine mensup topluluklar, hangilerinin hakikaten azınlık milliyetler olduğu eğer azınlıklarsa ayrı bir azınlık mı ya da belirli bir azınlığın mensubu mu oldukları gibi başlıklar altında çalışmalar yürütülmüştür (Fei Xiaotong, 1980: 148). 1954 yılına gelindiğinde ÇKP yönetimi sadece 38 farklı grubu azınlık milliyet olarak kabul etmiştir.

Daha sonraki nüfus sayımlarında bu sayıda sürekli artış olduğu görülmüştür. Örneğin, 1965 yılında 15 farklı milliyet daha tanınarak toplam 53 milliyet azınlık statüsü kazanmış; 1982 yılında ise gene iki azınlık milliyet resmî olarak kabul edilerek aynı yılı yapılan nüfus sayımına biri egemen olmak üzere toplam 56 milliyet tanınmış ve hakları yasalarca belirlenmiştir. Neticede ilk tespit edilen 400 farklı grubun 55 e düşürülmesi sürecinde kendilerini ayrı grup olarak tanıyanlara farklılığını reddettirme³² ve bazı kendilerini farklı milliyet olarak tanıyan birkaç tane grubu birleştirerek bir azınlık milliyeti yapma hizmetleri³³ de birlikte tamamlanmıştır (Fei Xiaotong, 1999: 4). Öylece, 1982 yılından bugüne kadar Çin sınırları içinde 55 azınlık milliyet ve bir çoğunluk/hâkim milliyet (Han Çinlileri/Hanzular) olmak üzere 56 farklı milliyet resmî yasa tarafından kabul edilmiş bulunmaktadır.

4.2. Çin'deki Milliyetlerin Belirlenmesi Sürecinde Ortaya Çıkan Sorunlar

Yukarıda belirtildiği üzere ÇKP iktidarının gayri Çinli milliyetleri belirleme ve tanıma uğraşları 1953 yılında kapsamlı olarak yürütülmüştür. Bu çalışmaya bizzat katılan önemli sosyologlardan Fei Xiaotong'a göre (1980: 148), bu dönemde milliyetleri belirleme ve tanıma çalışmalarında aşağıda belirtilen hususlar dikkate alınmıştır:

1. Bazı Han Çinlileri azınlıkların yaşadığı yerlere göç etmiş olup, Han Çinlilerine özgü özelliklerini korumuş, fakat kendilerinin Han Çinlisi olduklarını bilmiyordu. Dolayısıyla kendilerini yerli halk ile aynı kimliği benimsemiş ve o isim ile kaydolmuştu. Örneğin: Yunnan'deki Zheyuan (蔗园) halkı gibi.
2. Azınlıklar bölgesine göç etmiş olan Han Çinlileri çok erken zamanlarda olduğu gibi geç zamanlarda da olmuştur. Erken dönemde göç eden Han Çinliler ana gövdeden kopmuş daha sonra gelen Çinliler ile dil, örf-adet yönünden belirgin

³² Örneğin: (广西/Guangxi'deki 六甲人/Liujialar, 湖南/Hu nan'deki Waxianglar/哇乡人 Hanzu milliyetinden olarak görülmüş ve öyle kabul ettirilmiştir)

³³ (云南/Yun nan'deki 阿细/ A'xilar,撒尼/ Saniler, 阿哲/A'zhelar,普拉/ Pulalar 彝族/ Yi milliyetinin parçaları olarak kabul edilmiştir).

fark ortaya çıkmış; sonradan gelen Han Çinliler aşağılamaya maruz kalmış, dolayısıyla kendilerini yerli halk kimliğinde görme eğiliminde olmuş, hatta ayrı bir milliyet olarak tanınma isteklerini dile getirmişlerdir. Örneğin, Guizhou'daki Chuanqinglar (穿青) ve Guangxi'daki Liujianglar (六甲).

3. Bazı azınlıklar ÇKP öncesindeki baskıcı yönetimler döneminde kendilerini Han Çinlisi ile aynı olarak görmüş ve baskıcı yönetimler tarafından terfi edilerek başka azınlıklara yönetici olarak tayin edilmiştir. Bundan dolayı onları iyi tanıyan azınlıklar bu grubu Han Çinlisi olarak görmüş ve asla azınlık olarak tanımak istememiştir. Örneğin, Hunan'ın batısındaki Tujialar (土家人).
4. Bazı azınlıklar geçmişte çok dağınık olarak göçmen hayatı yaşamıştır. Göç sürecinde bazıları Han Çinlileri ile etkileşimde bulunmuş veya Çin kültürünün derin etkisinde kalarak dilini ve kültürünü değiştirmiştir. İktisadi yaşamda Han Çinlisinden farksız olmasına rağmen hep dışlanmış, Han Çinlilerinden farklı bölgede yaşamış, kendilerini azınlık olarak tanımlamışlardır. Örneğin: Fujian ve Jiejiang eyaletlerinde yaşayan She halkı (畬民) gibi.
5. Aslında tek bir milliyetin mensubu olan gruplar farklı bölgelere göç etmiş olmalarına karşın dil, örf-adet ve gelenek göreneklerinde benzerliği korumuştur. Fakat uzun süre ayrı yaşamasından dolayı çevresindekiler tarafından daha farklı isimler ile adlandırılmışlardır. Bundan dolayı farklı milliyet adı ile kaydedilmişlerdir. Örneğin, Guangxi'daki Buzhuanglar (布壮), Yunnan'deki Bushalar (布沙) ve Bunonglar (布依).
6. Bazı milliyetler farklı bölgelere dağılmış olup bulundukları bölgelerdeki milliyetlerin sosyal ve kültürel özelliğini kabul etmiştir. Fakat çevresindekiler tarafından ortak bir ad ile adlandırılmaya devam etmiştir. Örneğin, Sichuan ve Yunnan eyaletlerindeki eski adıyla Xifan (西番) diye adlandırılan toplumlar.
7. Bazı milliyetler çok geniş alana dağılmış olup, çok sayıda bir birinden bağımsız mahalle-semtler oluşturmuştur. Dil ve kültür açısından yakınlığı bulunmakla birlikte nispeten büyük farklılıklar da mevcuttur. Fakat çevresindekiler tarafından aynı adla adlandırılmıştır. Aynı zamanda bu grupta ortak bir milli kimlikte söz konusudur. Örneğin, Miaolar (苗人).
8. Bazı milliyetlerin kendi içlerinde kendilerinin tek millet mi ya da ayrı ayrı bir milliyet mi oldukları ihtilafları söz konusudur. Örneğin: Kuzeydoğu Çin'deki Dağur (达斡尔) lar.

Yukarıda beyan edilen karışık durumlar, 1950’li yıllardaki milliyetler durumunun özelliğini göstermektedir. Bu durumu esas olarak, ÇHC’nin Batı ve Kuzey batısı hariç Doğu, Kuzey doğu ve Güney doğu bölgelerindeki Han toplumu ile doğrudan ilişkide bulunan azınlık toplumlarının durumu ile alakalıdır. Fei Xiaotong’a göre (1980: 149), milliyetler durumu en karışık olan bölge Çin’in Güneybatı bölgesi Yunnan-Guizhou platosudur. Coğrafi konumundaki özelliğinden dolayı burada yaşayan azınlıkların bölgeleri yüksek dağlar ve derin vadiler ile ayrılmış olup, ayrılan her bir bölgede hemen hemen farklı bir topluluk yaşamaktadır. Yukarıda bahsedilen ilk milliyetleri belirleme çalışmasında kaydedilen 400 küsür farklı milliyet toplum içinde 260 küsuru bu bölgede bulunmuştur.

Günümüz ÇHC sınırlarının Batı, Kuzeybatısındaki azınlıklar ve onların kimliği hakkında, Çin sosyologları ve etnologlar doğrudan Stalin’in günümüzde Orta Asya adıyla adlandırılan aslı Türkistan, daha doğrusu Batı Türkistan bölgesindeki Türk kökenli toplumlara verdiği ayrı milliyet kimliği ve farklı milliyet adlarını kabul etmiştir. Aynı kökten gelen toplumların farklı milliyet kimliğinde nitelendirilmesi sonucunda yapay olarak birçok azınlık milliyet inşa edilmiş olduğu ÇKP iktidar sonrası milliyetler durumunun çok önemli siyasi amaçlı bir gerçeğidir. Örneğin: Uygurlar, Özbekler, Kazaklar, Kırgızlar, Tatarlar, Salurlar, Sarı Uygurlar. Bu toplumlar Çin tarafından kabul edilen Stalinist milliyet tanımlamasındaki “*Milliyet Olmanın Dört Özelliği*” ne göre tek bir milliyet olması gerekirken - Ortak dil, din, kültürlere sahip ve aynı coğrafyayı paylaşmaktadır - fakat bir birinden farklı milliyet olarak kaydedilmiştir.

Çin sosyologlar bu durum için farklı bir açıklama getirmektedir (Fei Xiaotong, 1999: 5):

Bu tanım Avrupa kapitalizmin gelişme döneminde ortaya çıkan milliyetlere göre özetlenmiş olup, “tarih sürecinde ortaya çıkmış olan” diye sınırlama, tanımdaki dört özelliğin sadece tarihin belirli dönemlerindeki milliyete uygun olduğunu gösterir. ÇHC yeni kurulduğu zamanlarda, Çin’deki azınlıklar büyük çoğunluğu henüz erken kapitalizm döneminde olduğu için tanımlamadaki dört özellik Çin’in “milliyetleri belirleme” çalışmasında sadece referans niteliğindedir ki, bahsedildiği gibi uygulamak doğru olmaz.

Bundan dolayı olsa gerek, Çin'deki milliyetleri belirleme süreci hemen hemen gayri Çinli milliyetlerin belirlenmesine yönelik olmuştur. Fakat egemen toplumda o kadar sosyal ve kültürel farklılık ile mensubiyette çeşitlilik olmasına karşın onlara herhangi bir şekilde dokunulmamıştır. Aksine, Çinli olmayan milliyetler genellikle bu siyaset akabinde daha fazla bölünmüştür.

Günümüzde ÇHC sınırları içinde artık sadece 56 milliyet olduğu kabul edilir. Bu sayı 1982 nüfus sayımında netleşmiştir. Fakat dikkat edilirse Çin'de yapılan nüfus sayımlarında “milliyeti henüz belirlenmiş” bir nüfus kategorisi mevcuttur. Bundan dolayı hala Çin'deki milliyetlerin kimliğini belirleme çalışmaları henüz bitmiş sayılmaz.

Bu alandaki en önemli sosyolog Fei Xiaotong'a göre (1980: 150) Çin'deki milliyetleri belirlemede eksik kalan çalışmalar şunlardır:

- 1) Taiwanve Tibet'in Güneydoğusundaki LuoYu (洛渝) ve ChaYu (察隅) gibi bazı bölgelerdeki azınlıklar sürekli incelenerek mensubiyetlerinin belirlenmesi beklenmektedir.
- 2) 1950'li yıllarda beyan edilen bazı milliyet adları henüz tanınmamış veya resmî kurumlarca herhangi bir karar verilmemiştir. Örneğin: Yunnan'deki Kusonglar (苦聪人).
- 3) Geçmişte belirlenmiş olan milliyet ayrımları yeniden teyit edilmesi gerekmektedir. Örneğin: Sichuan'deki Pingwu Tibetlileri (平武藏人) vs.

2000 yılında hala 734, 438 vatandaşın milliyeti belirsiz olduğu bilinmektedir. Bunlardan Çin Yahudileri gibi bazı gruplar hükümetin dikkatini çekmiş bulunmaktadır.

4.3. Çin'de Azınlık Sosyolojinin Disiplin Haline Gelmesi ve İlgili Çalışmaları

Çin'deki Azınlıklar Sosyolojisi ile ilgili çalışmalar Çin Halk Cumhuriyeti kuruluşundan önce sistematik olarak yürütüldüğü pek söylenemez. Fakat dönemin önemli sosyologlarının azınlıklar ile ilgili ciddi çalışmalar yaptığı bilinir. Örneğin, Li Anzhai (李安宅), Wu Zelin (吴泽霖), Wu Wenzao (吴文藻), Fei Xiaotong, Lin Yaohua (林耀华) ve Sun Benwen (孙本文)³⁴.

³⁴ Detaylı bilgi için bakınız: Yang Yabing/杨雅彬, (1987), 中国社会学史/Zhongguo Shehuixue Shi (Çin Sosyolojisi Tarihi), 山东人民出版社/Shandong Renmin Chubanshe (Shandong Halk Neşriyatı); Han Mingmo/韩

Azınlıklar sosyolojisinin Çin’de ortaya çıkışı konusunda üç çeşit görüş (赵利生 /Zhao Lisheng, 江虹/Jiang Hong, 2004: 100) nispeten yaygındır:

İlki, Çin azınlıklar sosyolojisinin 20.yüzyılın 30-40’lı yıllarında ortaya çıktığı görüşü olup, bu görüşü savunanlar Jia Chunzeng (贾春增) Luo Shandong (罗东山), Li Zhaoming (李绍明) gibi sosyologlardır. Çoğu sosyologlar bu görüşü destekler. Bu konuda Luo Dongshan Azınlıklar sosyolojisi araştırmalarının Çin’de 1930’lu yıllarda başlamış olduğunu, bu dönemde sadece “azınlıklar sosyolojisi” kavramının yaygın olarak kullanılmadığını, fakat araştırmaların hedef kitlesi ve amacına bakıldığında konunun daha iyi anlaşılacağını vurgular (Zhao Lisheng, Jiang Hong, 2004: 100).

İkinci görüştekiler Zhang Wenshan (张文山) öncülüğündeki sosyologlar olup, onlara göre azınlıklar sosyolojisi 1980 sonrası başlamıştır. O, genel manadaki milliyetler sorunu araştırmalarının hepsini Azınlık Sosyolojisi alanında gösterilmeyeceğinde ısrar etmiştir.

Üçüncü görüştekiler, yukarıdaki birinci ve ikinci görüşün birleştirilmesidir. Bu görüşü Zheng Fan (郑凡) ve arkadaşları “Geleneksel Ulus ve Modern Ulus Devlet” (传统民族与现代民族国家 /Chuantong Minzu yu Xiandai Minzu, 1997: 102) kitabında ortaya atmıştır.

Genel olarak Çin’deki sosyoloji biliminin gelişimi ve yaptığı çalışmalara bakıldığında azınlıklar sosyolojisinin 20.yüzyılın 30-40’lı yıllarında şekillenmeye başlayıp, 1980’li yıllardan sonra olgunlaşma sürecine girdiği görülür (Zhao Lisheng, Jiang Hong, 2004: 100).

4.3.1.Azınlık Sosyolojisinin Oluşma (1930-1980) Aşaması

Bu dönemde, azınlıklar sosyolojisi Etnoloji ve Sosyoloji araştırmalarının yaygınlaşmasıyla birlikte doğal olarak ortaya çıkmıştır. Bu aşama, ÇHC’nin kurulması dolayısıyla ÇHC öncesi ve sonrası olarak iki döneme ayrılır.

1) ÇHC öncesi dönem (1930-1950)

明谟, (1987), 中国社会学史/Zhongguo Shehuixue Shi (Çin Sosyolojisi Tarihi), 天津人民出版社/Tianjing Renmin Chubanshe (Tianjing Halk Neşriyatı). Ayrıca bakınız: Li Zhaoming/李绍明, (1982), 论我国的民族社会学研究/Lun Woguo de Minzu Shehuixue Yanjiu (Ülkemizdeki Azınlıklar Sosyolojisi Araştırması Üzerine), 云南社会科学/Yunnan Shehui Kexue (Yunnan Sosyal Bilimleri Dergisi).

Sai Yuanpei (蔡元培) Mayıs 1930 tarihindeki Çin sosyoloji derneğinin kuruluş kongresindeki nutkunda Etnoloji ile Sosyolojinin çok yakın ilişkisi olduğunu, sosyoloji ile etnolojinin işbirliğinin önemli olduğunu vurgulayarak, Azınlık Sosyolojisinin önemine de değinmiştir. Aynı zamanda o, Çin Merkezi Araştırmalar Akademisinin Başkanı olarak azınlık toplum araştırmalarının yaygınlaştırılmasına öncülük etmiştir. Bununla birlikte, araştırma inceleme grupları oluşturularak Kuzeydoğu ve Güneydoğu Çin’de azınlık milliyetler üzerinde ciddi saha çalışmasını başlatmıştır (刘敏 /Liu Min, 2002: 94). Bu dönemde Amerika’dan eğitimini tamamlayıp Çin’e dönen ünlü sosyolog Wu Wenzao (吴文藻) sosyoloji ve etnolojiyi birleştirerek çok önemli saha çalışmalarını gerçekleştirmiştir.

1935 yılında Wu Wenzao ve Malinowsky’nin öğrencisi Fei Xiaotong, Guangxi’daki Yao milliyeti köylerinde saha çalışması yaparak önemli bir eseri “*Guangxi Xiangxian Dongnan köyü Hualanyao Milliyetinin Sosyal Örgütlenmesi*” (广西象县东南乡花篮瑶社会组织/Guangxi Xiangxian Dongnanxiang Hualanyao Shehui Zuzhi) ni yazmıştır ve 1936 yılında yayımlamıştır. 1940 yılında Wu Wenzao editörlüğünde, dönemin saha çalışmalarından oluşan “*Sosyoloji Koleksiyonları*” 社会学丛刊/Shehuixue Congkan) yayımlamaya başlamıştır. Bu eserde ilk defa “Minzu Shehuixue” yani azınlıklar sosyolojisi kavramını kullanmıştır. Daha sonraki yıllarda özellikle Wu Wenzao ve onun öğrencilerinin bu sahada fazlasıyla emek sarf ettiği bilinir. Örneğin, Lin Yaohua’nın “Liang Shan Yileri” (凉山彝家/Liangshan Yijia); Tian Rukang (田汝康) tarafından 1946 yılında yayımlanan “*Mang şehrindeki hudut halkında ‘Salıncak’*” (芒市边民的摆/Mangshi Bianmin de Ba) (Liu Min, 2002: 94).

2) Çin Halk Cumhuriyeti sonrası dönem (1949-):

Yukarıda bahsedildiği üzere 1953 yılında sosyoloji resmî ideoloji tarafından yasaklanmıştır. Fakat bu süreçte azınlıklar sosyolojisini ilgilendiren çalışmalar Etnoloji adı altında resmî ideolojinin yönlendirmesi ile devam etmiştir. Örneğin, devlet Başkanı Mao’un “fırsatı yakalayarak azınlık milliyet toplumlarına yönelik sosyal tarihi araştırmalara hız verilmeli” şeklindeki direktifi ile sosyal, tarihî araştırma grubu oluşturulmuş. 1956-1964 yıllar arasında azınlık bölgelerinde araştırmalar yapılmış, sahada toplanan materyaller esasında yazılmış olan “*Milliyetler Sorununun Üç Takım Koleksiyonu*” (民族问题三套丛书/Minzu Wenti Santao Congshu) ortaya

çıkılmıştır. Daha sonraki yıllarda sosyoloji desteği olmayan etnoloji ağırlıklı benzeri çalışmalar yapılmıştır.

Özetle, “Reform ve Açılma” süreciyle sosyolojinin yeniden diriltildiği 1980 öncesi dönem Çin milliyetler sosyolojisinin henüz şekillenme aşaması idi. Bu aşamada gerçi Azınlık Sosyolojisi kavramı ortaya atılmışsa da disiplinin kuram ve yöntemi bomboş denilebilecek düzeyde idi. Bu dönemde, sosyoloji ve etnoloji disiplini saha çalışmalarında daha fazla işbirliğinde bulunmuştur. Fei Xiaotong “*Azınlıklar Sosyolojisi Araştırmalarında Deneme*” (民族社会学调查的尝试/Minzu Shehuixue Diaocha de Changshi) makalesinde (1982: 3) şöyle yazmıştır:

Etnoloji içinde genellikle azınlık milliyetler bölgesindeki sosyal araştırmaları yapar, dolayısıyla Çin’de sosyoloji ve etnoloji bilimsel disiplin ayrımında birleşik bir disiplin denilebilir. Bu nedenle, biz neden azınlık bölgelerindeki sosyal araştırmaları Azınlık Sosyolojisi demeyelim?

4.3.2. Azınlık Sosyolojisinin Olgunlaşma Aşaması (1980-)

Ekim 1991’e kadar “*Milliyetler Sorunu Beş Tür Koleksiyonu*” (民族问题五种丛书/Minzu Wenti Wu Zhong Congshu) toplam 403 takım kitap yayımlanmıştır. Bunun içinde çok sayıda Azınlık Sosyolojisi alanında araştırma sonuçlarına da yer verilmiştir. Ayrıca buna benzer çok sayıda araştırma sonuçları arka arkadan yayımlanmıştır. Örneğin, “*Çin’in Kuzeybatı politik, sosyal sorunları araştırma koleksiyonu*” (中国西北政治社会问题研究丛书/Zhongguo Xibei Zhengzhi Shehui Wenti Yanjiu Congshu, 1988); “*Kuzeybatı Azınlık Bölgelerinde Sosyal İstikrar ve Sosyal Kalkınma*” (西北民族地区社会稳定与社会发展/ Xi bei Minzu Diq Shehui Wending yu Shehui Fazhan, 1994), “*Günümüz Gansu’da Etno-Sosyal Sorunlar*” (当代甘肃民族社会问题/ Dangdai Gansu Minzu Shehui Wenti) vs. Bunlardan başka çok sayıda Azınlık Sosyolojisi ile ilgili kitap ve makaleler Çinceye çevrilmiştir.

Bu alanda ilk önceleri çevrilen eserler genellikle sosyalist ideolojiyi benimseyen Marksist kaynaklardan oluşuyordu. Örneğin, SSCB’deki Viladimir Arutinian ve diğerleri tarafından yazılan “*Sovyetler Birliği’ndeki Etnik Sosyolojisi*”³⁵ 1981 yılında Çinceye aktarılmıştır. Daha sonra, 1988 yılında Merkezi Milliyetler Enstitüsü

³⁵ Çeviren: 金火根/JinHuogen, (1981) — 民族译丛/Minzu Yi Cong (Milliyetler Tercümesi) 6.sayı.

Vladimir Arutinian'ın, SSCB'deki etnik sosyoloji teorisi ve yönteminin gelişmesi tanıtan “*Etnik Sosyoloji*”³⁶ adlı kitabı yayınlamıştır. Tianjin Halk Yayınevi 1997 yılı Sosyolog MaRong'un “*Batı Etnik/Azınlık Sosyolojisi Teorisi ve Yöntemi*” adlı kitabını yayımlamıştır. Bu kitap Çinli sosyologlara Batıdaki etnik sosyolojinin teori ve yöntemleri hakkında kapsamlı bilgi vermiştir. Çinli sosyologların Azınlık sosyoloji disipliniyi iyi anlaması, disiplinin araştırma kapasitesinin yükseltilmesi, daha da önemlisi “disiplinin yerelleştirilmesi” için yeni bir bakış açısı temin etmiştir (Zhao Lisheng, Liu Min, 江泼/Jiang Po, 2011: 15). Bunlardan başka Ma Rong'un öğrencisi olan genç Uygur Sosyolog Zulhayat İsmail Amerikalı Sosyolog Martin N. Marger'in “*Race and Ethnic Relation*” adlı kapsamlı kitabını Çinceye “*Etnik Sosyoloji*”³⁷ olarak çevirmiştir. Çin'deki Batı, özellikle Amerikan etnik sosyolojisindeki en yeni gelişmeleri kapsamlı tanıtan önemli kaynak eser olmuştur.

Çin'de milliyetler araştırması ile meşgul olan aydınların 1980 öncesinde yurt dışı bilim camiası ile olan etkileşimi çok yetersiz olup, yurt dışındaki Azınlık Sosyolojisinin kuram ve yöntem alanındaki yeni gelişmelerden çoğu zaman habersiz kalmışlardır. Dolayısıyla, yurt dışındaki milliyetler sorunu araştırmalarının kuram ve yöntemini Çin'e tanıtmak Çin'deki ilgili alanda araştırma yapanların seviyesini yükseltmek ve Çin azınlıklar sosyolojisini sürekli geliştirmek açısından önemli olmuştur (Ma Rong, 2001: 6).

Çin'de etnolojinin gelişmesi, gayri Çinli toplumlarına yönelik araştırmaların çoğalmasıyla 20. Yüzyılın 1980'li yıllarına gelindiğinde azınlık sosyoloji araştırmalarında artış görülmüş, araştırmacılar, gerekli araştırmalar ve ilgili tercüme eserleri gittikçe çoğalmış, uygulamalı araştırmalar derinleşmiş, akademik kurumlar çoğalmış, akademik araştırma dergileri, kitap ve koleksiyonlar yayımlanmaya başlamıştır. Böylece Çin Azınlık Sosyolojisinin bağımsız disiplin olarak gelişmesinin önü açılmıştır. İşbu süreçte Çin Azınlık sosyologlarının hedefi, Çin etnik-Azınlık Sosyolojisinde kapsamlı yenilikler yaratmak, kuram ve yöntemlerde yerelleşmek, uygulamalı araştırmaya ve personel eğitime önem vermek olmuştur. En önemli

³⁶ Çeviren: 马尚鳌/MaShangao, (1992), 中央民族学院出版社/Zhongyang Minzu Xueyuan Chubanshe (Merkezi Milliyetler Enstitüsü Neşriyatı).

³⁷ Zulhayat İsmayil Çin dilli bir Uygur aydını olarak, Hocası Ma Rong'un fazlasıyla etkisinde kalmıştır. Çok tartışmalı olan “Zu qun/Etnik grup” kavramını kullanmaktan tereddüt etmemiştir. Zulhayat gibi azınlık kökeni olan aydınlar milliyetçi-devletçi aydınlardan farklı olarak geleneksel kavram olan “Minzu” da ısrarcı olmuşlardır. Zulhayat Martin N. Marger'in “Race and Ethnic Relation” kitabını Çinceye çevirirken işbu tutumunu devam ettirmiş, kitap adındaki “Race” kavramını çevirmemiştir. Detayı için bakınız: (2007). 族群社会学/Zuqun Shehuixue (Etnik Sosyoloji), Pekin/北京: 华夏出版社/HuaXia Chubanshe (HuaXia Yayınevi).

husus ise Azınlık Sosyolojisi disiplini yerelleştirmeye fazlası ile vurgu yapılması olmuştur.

4.3.3. Azınlık Sosyolojisinin Kurumsallaşma Süreci

Çin sosyolojisinde ilk olarak 1940 yılında “Azınlık Sosyolojisi” adı ile anılan aslında sosyolojinin alt disiplini olan bu disiplin başlangıçta etnolojinin etkisinde kalarak kuramsal destekten yoksun Milliyetler Toplulukları Araştırmaları ile sınırlı kalmıştır. ÇKP öncesi Çinli sosyologlar arasında Milliyetler/Azınlık sosyolojisinin disiplin özelliği, hedefi ve vazifesinin ne olduğu üzerine en sistematik betimlemeyi yapan sosyolog Sun Benwen’dir. Ona göre (Liu Min, 2002: 94):

Azınlıklar Sosyolojisi kültür sosyolojisinin bir alt disiplinidir. Kültür sosyolojisi ise insanlar toplumundaki kültürün genel durumunu araştırır. Azınlıklar sosyolojisi ise belirli bir özel folklor ve kültürü araştırır. Araştırma ilkeleri ve metodu yönünden genel sosyoloji ile aynıdır, sadece araştırma hedefi farklıdır.

Çin Halk Cumhuriyetinin kuruluşundan 1980 yılına kadar olan süreçte ülke genelinde yayımlanan milliyetler ile ilgili toplumsal araştırmalarla ilgili eser sayısı 200 küsur adettir.

1950 sonrasında sosyolojinin yasaklanması sürecinde kuramsal gelişmeler sürekli olarak askıya alınmış fakat sosyalist milliyetler politikası ihtiyacı milliyetleri belirleme, milliyetler araştırması, özellikle kapsamlı yürütülen Azınlık toplumlarını araştırma projeler azınlıklara ait çok sayıda zengin sosyal ve tarihi materyalleri toplamıştır. Bu durum, Azınlık milliyet topluluklara yönelik bilgileri zenginleştirirken, Azınlıklar sosyolojisi gelişimi ve ayrı bir disiplin olarak ortaya çıkması için sağlam temeller atmıştır (Zhao Lisheng, Liu Min, Jiang Po, 2011: 14).

1980’li yıllardan sonra Azınlıklar Sosyolojisi özellikle FeiXiaotong’un öncülüğü ile kuramsal ve yöntemsel olarak hızla gelişmeye başlamıştır. 1982 yılında FeiXiaotong “*Azınlık Sosyolojisi Araştırmalarında Deneme*”³⁸ adlı makalesinde ilk olarak disiplin gelişimi perspektifinden “Azınlık sosyoloji” kavramının tanımını yapmış hem de “*Azınlıklar bölgesindeki sosyal araştırmaların azınlık sosyoloji olması*” gerektiğine öncülük etmiştir. Fei’in yaptığı başlangıç sonrası bazı araştırmacılar

³⁸ (1982), 民族社会学调查的尝试/Minzu Shehuixue Diaocha de Changshi—中央民族学院学报第 2 期/ Zhongyang Minzu Xueyuan Cuebao, Di 2 Qi (Merkezi Milliyetler Enstitüsü Dergisi, 2.sayı).

Azınlık Sosyolojisini kendilerine araştırma konusu yaparak yerelleşme deneyimleri temelinde araştırmalarını sürdürmüşlerdir.

1980’li yılların sonunda Azınlık sosyolojisi alanında yapılan akademik çalışmaların başlıcaları şunlardır: “Azınlık Sosyolojisi Üzerine Araştırmalar”³⁹, “Azınlık Sosyoloji Hakkında Bazı Görüşler”⁴⁰, “Azınlık Sosyolojisinin Temel Görevleri”⁴¹, “Azınlık Sosyolojisi”⁴², “Azınlık Sosyolojisinin Ana Konuları”⁴³, “Azınlık Sosyolojisinin Araştırma Yöntemleri ve Konuları”⁴⁴, “Azınlık Sosyolojisi Üzerine”⁴⁵, “Bilim Sosyolojisi, Azınlık Sosyolojisi, Gençlik Sosyolojisi, Kırsal Sosyolojisini Tanıtmak”⁴⁶ vs..1985 yılında Zhong Nan Milliyetler Enstitüsü Bilimsel Araştırmalar Ofisi ile Hubei Eyaleti Azınlık Sosyolojisi Araştırma Kurumu birlikte hazırladığı (kurum içi yayın) “Azınlık Sosyolojisi” (Referans materyalleri) daha önce yayımlanmış konuyla ilgili makaleler taranarak hazırlanmış bir derleme kitabı idi.

Genel olarak bakıldığında, 1980’li yıllardaki bu araştırmalar esas olarak temel kavramlar, araştırma konuları ve yöntemleri gibi ana sorunlar üzerinde ön çalışmalardan ibaret olduğu anlaşılr. 1990’lı yıllarda ise disiplin teori araştırmalarında derinleşmeye başlamış, yerel tecrübeler dayanan Çin tarzı Azınlık sosyolojisi teorisi yaratmayı hedefleyen araştırmalara hız verilmiştir. Bunlardan: “Milliyetler İlişkilerinin Sosyolojik Araştırması”⁴⁷, “Çin’in Azınlık Sosyolojisi Araştırması”⁴⁸, “Çin’in Azınlık Sosyoloji Teorisinin Çerçevesine Yönelik

³⁹ Li Zhaoming/李绍明, (1982), 论民族社会学研究/Lun Minzu Shehuixue Yanjiu, 云南社会科学/Yunnan Shehui Kexue, (Yunnan Sosyal Bilimleri).

⁴⁰ Tang Qitian/唐奇甜, (1982), 对民族社会学的一些想法/Dui Minzu Shehuixue de Yixie Xiangfa, 中南民族学院学报/Zhongnan Minzu Xueyuan Xuebao (Zhongnan Milliyetler Enstitüsü Dergisi).

⁴¹ Tang Qitian/唐奇甜, (1987), 论民族社会学的根本任务/Lun Minzu Shehuixue de Genben Renwu, 中南民族学院学报/Zhongnan Minzu Xueyuan Xuebao (Zhongnan Milliyetler Enstitüsü Dergisi).

⁴² Yang Huasheng/杨华贤, (1985), 民族社会学/Minzu Shehuixue, 社会科学/Shehui Kexue (Sosyal Bilimler).

⁴³ Luo Dongshan/罗东山, (1987), 谈谈民族社会学的主要课题/Tantan Minzu Shehuixue de Zhuyao Ketu, 湖北少数民族/Hubei Shaoshu Minzu (Hubei Azınlık Milliyetleri).

⁴⁴ Luo Dongshan/罗东山, (1987), 民族社会学的研究方法/Minzu Shehuixue de Yanjiu Fangfa yu Ketu, 中南民族学院学报/Zhongnan Minzu Xueyuan Xuebao (Zhongnan Milliyetler Enstitüsü Dergisi), 1987 (4).

⁴⁵ Miao Jianxin/苗剑新, 浅谈民族社会学/Qiantan Minzu Shehuixue, 新疆社会科学/Xinjiang Shehui Kexue (Xinjiang Sosyal Bilimleri), 2.Sayı.

⁴⁶ Weng Qiyin/翁其银, (1987), 科学社会学、民族社会学、青年社会学、农村社会学介绍/Kexue Shehuixue, Minzu Shehuixue, Qingnian Shehuixue, Nongcun Shehuixue Jieshao, 重庆社会科学/Chongqing Shehui Kexue (Chongqing Sosyal Bilimleri), 5.6. Sayı.

⁴⁷ Zhou Xing, Wang Mingming/周星, 王铭铭, (1996), 社会文化人类学演讲集/Shehui Wenhua Renleixue Yanjiangji, 天津人民出版社/Tianjin Renmin Chubanshe (Tianjin Halk Yayınevi), (498-532 页/SAYFA.), 天津/Tianjin

⁴⁸ Ma Rong/马戎, (2001), 论中国的民族社会学研究/Lun Zhongguo Minzu Shehuixue Yanjiu, 北京大学学报/Beijing Daxue Xuebao (Pekin Üniversitesi Dergisi), 5.Sayı.

Düşünceler”⁴⁹; “Azınlık Sosyolojisi Araştırmaları Üzerine”⁵⁰, “Azınlık Sosyoloji Araştırma Yöntemleri Üzerine”⁵¹, “Çin Azınlık Sosyolojisinin Gelişim Durumu ve Yönelimi”⁵², “Çin Azınlık Sosyolojisinin Kavram ve Yöntemleri”⁵³ vs.

Daha da dikkat çekici olan ise 1990’lı yıllardan sonra bu alandaki araştırmacıların niteliği ve niceliğinde verdikleri eserler daha üst seviyede olmuştur.

Yunnan Sosyoloji Derneği 1991 yılında “Azınlık Sosyoloji Araştırmaları (birinci ve ikinci serisi)”ni neşretmiştir. “Sosyolojinin yeni Vizyonu”⁵⁴ adlı çalışmada ise Azınlık Sosyolojisi özel başlık altında tartışılmıştır. Merkezi Milliyetler Üniversitesi yayınevi ile Yunnan Üniversitesi yayınevi 1996, 1997 yıllarında Jia Chunzeng editörlüğünde “Azınlık Sosyolojiye Giriş”⁵⁵ adlı kitabı yayınlamıştır. Zheng Fan, Liu Weilin (刘薇琳), XiangYueping (向跃平) birlikte “Geleneksel ve Modern Ulus-Devlet-Azınlık Sosyoloji Taslağı”⁵⁶ adlı kitabı hazırlamıştır. 2003 yılından 2007 yılına kadar, milliyetler neşriyatı “Azınlık Sosyolojisi” (民族社会学/Minzu Shehuixue), Pekin Üniversitesi yayınevi “Azınlık Sosyolojisi” (民族社会学/Minzu Shehuixue), Çin Renmin Üniversitesi yayınevi “Azınlık Sosyolojisine Giriş” (民族社会学概论/Minzu Shehuixue Gailun) gibi eserler neşretmiştir. (Zhao Lisheng, Liu Min, Jiang Po 2011: 15).

Böylece Çinli sosyologlar Azınlık sosyolojisinin ayrı bir disiplin olarak gelişmesi için disiplin sistemi ve yöntemine yönelik kapsamlı araştırma yürütmüşlerdir.

⁴⁹ Zhang Wenshan/张文山, (1990), 关于建立中国民族社会学理论构架的设想/Guanyu Jianli Zhinguo Minzu Shehuixue Lilun Lilun Goujia de Shexiang, 内蒙古社会科学/Neimenggu Shehui Kexue (İç Moğolistan Sosyal Bilimleri), 3.Sayı.

⁵⁰ Lü Qing/吕青, (1996), 试论民族社会学的研究课题/Shilun Minzu Shehuixue de Yanjiu Ketu, 西北民族学院学报/Xibei Minzu Xueyuan Xuebao (Xibei Milliyetler Enstitüsü Dergisi), 1.Sayı.

⁵¹ Lu Qing/吕青, (1998), 试论民族社会学的研究方法/Shilun Minzu Shehuixue de Yanjiu Fangfa, 西北民族学院学报/Xibei Minzu Xueyuan Xuebao (Xibei Milliyetler Enstitüsü Dergisi), 2. Sayı.

⁵² Liu Min/刘敏, (2001), 我国民族社会学的发展现状及趋势/Woguo Minzu Shehuixue de Fazhan Xianzhuang ji Qushi, 西北民族研究/Xibei Minzu Yanjiu (Xibei Milliyetler Araştırması), 1.Sayı.

⁵³ Sun Hongyan/孙红艳, Sun Qiuyun/孙秋云, (2005), 我国民族社会学内涵与方法述论/Woguo Minzu Shehuixue Neihan yu Fangfa Shulun, 中南民族大学学报/Zhongnan Minzu Daxue Xuebao (Zhongnan Milliyetler Üniversitesi Dergisi), 6.Sayı.

⁵⁴ Jiang Po/江波, (1996), Zhao Lisheng/赵利生: 社会学的新视野/ Shehuixue de Xin Shiye, 兰州大学出版社出版/Lanzhou Daxue Chubanshe Chuban (Lanzhou Üniversitesi Yayınevi).

⁵⁵ Çincesi: 民族社会学概论/Minzu Shehuixue Gailun

⁵⁶ Çincesi: 传统民族与现代民族国家—民族社会学论纲/Chuantong Minzu yu Xiandai Minzu Guojia—Minzu Shehuixue Lungang

4.3.4. Çin'deki Azınlık Sosyolojisi Üzerine Eğitim-Öğretim ve Araştırma Yapan Kurumlar

Çin Azınlık sosyolojisindeki teori ve yöntem araştırmaları ile birlikte saha araştırmalarının daha da yaygınlaşması ve yönetimin de özümsemesi sonucunda Azınlık sosyolojisi üzerine eğitim-öğretim yapan, araştırma ve uygulama yapan kurum ve kuruluşların sayısında artış olmuştur. Bu süreçte, Azınlık sosyolojisi alanında araştırma yapanların niteliği ve niceliğinde de gözle görülür değişim ortaya çıkmaya başlamıştır.

1980'li yılların başlarından itibaren özellikle Milliyetler İşleri Bakanlığı bünyesinde kurulan üniversitelerde Azınlık Sosyolojisi derslerini açmıştır. 1988 yılında Ma Rong'un Amerika'daki lisansüstü öğrenimini tamamlayıp Çin'e dönmesi ile özellikle ülkenin en büyük üniversitelerinden biri olan Pekin Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde "Azınlık Sosyolojisi" dersinin açılması ve çok geçmeden Azınlık Sosyolojisi yüksek lisans ve doktora programı açılması yeni bir dönemin başlangıcı olmuştur.

Günümüzde, Lanzhou Üniversitesi (兰州大学/Lanzhou Daxue), Merkezi Milliyetler Üniversitesi (中央民族大学/Zhongyang Minzu Daxue), Yunnan Üniversitesi (云南大学/Yunnan Daxue), Zhongnan Üniversitesi (中南大学/Zhongnan Daxue) gibi üniversitelerde Azınlık Sosyolojisi yüksek lisans ve doktora programları açılmış bulunmaktadır. Çin Renmin Üniversitesi (中国人民大学/Zhongguo Renmin Daxue) ve Yunnan Üniversitesi işbirliğinde Azınlık Sosyolojisi Doktora programı açılmıştır. Bunlardan başka bazı üniversitelerde Azınlık sosyolojisi yüksek lisan programı açılmıştır. Çin genelindeki tüm üniversitelerin sosyoloji bölümlerinin lisans öğrencilerine Azınlık sosyoloji dersi zorunlu ders olarak okutulmaktadır. Bu bölümler her yılı çok sayıda alanda uzmanlaşmış kadroları yetiştirmekte, merkezi hükümet başta olmak üzere azınlık bölgelerinin ilgili alandaki kadro veya eleman eksikliğini gidermektedir.

Eğitim, araştırmalar temelinde Azınlık Sosyolojisinin etki alanını genişletmek, daha kaliteli bilim adamları çekmek amacıyla 1995 yılında Pekin Üniversitesi Sosyoloji ve Antropoloji Enstitüsü öncülüğünde "Çin Ulusal Sosyoloji Kurumu Azınlık Sosyolojisi Araştırma Derneği" (中国社会学会民族社会学研究会/Zhongguo Shehuixuehui Minzu

Shehuixue Yanjiuhui) kurulmuş, aynı zamanda dernek tarafından “Azınlık Sosyoloji Araştırmaları Belleten” (民族社会学研究通讯/Minzu Shehuixue Yanjiu Tongxun) çıkartmaya başlamıştır. Bu oluşum, Azınlık Sosyolojisi ordusunu güçlendirmekle birlikte, ülke genelindeki Azınlık Sosyolojisi alanında eğitimi-öğretim ve araştırma yapan aydınlara kendi aralarında etkileşimde bulunabilecek bir platform hazırlamıştır (Zhao Lisheng, Jiang Hong, 2004: 102).

Günümüzde, Pekin’deki Merkezi Milliyetler Üniversitesi etnoloji ve sosyoloji fakültesi Azınlık Sosyolojisinin eğitim-öğretim, araştırma alanındaki en güçlü akademik kurumlardan biridir. Akademik elemanlarının ülke sınırları içindeki azınlık milliyetlerin seçkin bilim adamlarından oluşması, lisans ve lisansüstü düzeyde eğitim-öğretim veriyor olması, sürekli saha çalışmalarını yaparak zengin verilere sahip olmasından dolayı dikkat çekmektedir. Yurtdışı ile sıkı bağlantıları dolayısıyla güncel gelişmeleri yakından takip etmekte, çok sayıda yabancı uyruklu öğrencileri, misafir veya davetli bilim adamlarını ağırlamaktadır.

5. BÖLÜM

ÇİN'DEKİ AZINLIK SOSYOLOJİSİ ALANININ ÖNEMLİ TEMSİLCİLERİ VE ÇALIŞMALARI

Çin'de yapılan sosyoloji ve etnoloji çalışmaları ideolojinin engeli veya desteği ile zaman zaman aksamalara, kapatmalara maruz kalmasına rağmen günümüzde artık devletin ve yönetimin kabullendiği, ülke sınırları içindeki sorunların çözümü için başvurduğu önemli bir bilim dalı olarak karşımıza çıkmış bulunmaktadır. Azınlıklar sosyolojisi zaman zaman Merkezi Milliyetler Üniversitesinde olduğu gibi Etnoloji bilimin alt dalında gelişti ise de günümüzde artık sosyolojinin bir alt disiplini olduğu kabullenilmiş durumdadır.

ÇKP iktidarı başlangıçta sosyolojiye “kapitalizmin kuyruğu” yaftasını vurarak yasaklamış, fakat etnolojiye olabildiğince yeşil ışık yakmıştır. Daha önceleri yurtdışında ve Çin'de sosyoloji ihtisasını yapan sosyologların önemli bir kısmı üniversitelerin etnoloji veya tarih bölümlerinde varlığını sürdürmüştür. Çinli sosyolog ve etnologlar resmî ideolojinin yönlendirmesi ile araştırmalarını zaman zaman bilimden uzak ideolojik kaygılarla yapmak zorunda kalmışlardır. Çok sayıda bilim adamı kısıtlı imkânlarla azimla çalışmış, kendi milleti ve devletin çıkarlarına yararlı olabilme gayesini taşımışlardır. Örneğin, İngiltere'de yüksek öğrenimini tamamlayıp vatanına dönen Fei Xiaotong sosyoloji için hayatının 60 yılını vermiştir. Fei, çalışmalarının büyük çoğunluğunu azınlıklara ve azınlık bölgelerine yönelik yapmış olup Çin sosyolojisinin yeniden inşası ve azınlık sosyolojisinin temelini atılması sürecinde belirleyici olmuştur. Ayrıca genç ve yeni nesil sosyologların yetiştirilmesine önem vermiş bizzat onlarca önemli bilim adamlarını yetiştirmiş ve ya onların önünü açmıştır.

Aşağıda Çin Milliyetler/Azınlıklar sosyolojisinde en önemli simalardan Fei Xiaotong (1910-2005), Ma Rong (1950-) ve Naran Bilig (1950-) hakkında nispeten detaylı bilgi verilecektir.

5.1. Fei Xiaotong

Fei Xiaotong, Çin sosyolojisinin en önemli simalarından biridir. Milliyetçi Çin ve Komünist Çin döneminde araştırmalarını sürdüren her iki rejimde varlık gösteren özellikle 1980 sonrası ÇKP yönetiminde çok etkili olan sosyologdur. Çinli sosyologlar arasında şu şekilde tarif edilir: Fei Xiaotong, Han Çinlisi, Çin'in Sosyolog, Antropolog, Etnolog ve Sosyal aktivistidir. Çin Sosyoloji ve Antropolojisinin temelini atanlardan biridir. Yedinci, sekizinci dönem Çin Ulusal Halk Kongresi Daimi Üyeler Komitesinin Başkan yardımcısı, Çin Halk Siyasi Danışma Komitesi altıncı dönem Ulusal Komite Başkan yardımcısıdır.

2 Kasım 1910 tarihinde Jiangsu eyaletinin Wu Jiang bölgesinde doğmuştur. 1933 yılında Pekin Üniversitesi (O dönemdeki adı: Yenching University'in Peiping) sosyoloji bölümünden lisans diplomasını; 1935 yılında Qinghua üniversitesi (Tsinghua University) sosyal bilimler enstitüsünden sosyoloji ve antropoloji yüksek lisans diplomasını almıştır. 1936 yılının sonlarına doğru İngiltere'ye gelerek London School of Economics'da ünlü antropolog Bronisław Malinowski'ye öğrenci olmuştur. 1938 yılında “Çin Köylülerinin Yaşamı/Peasant Life in China” (Çincesi: 江村经济 /Jiangcun Jingji veya 中国农民的生活/Zhongguo Nongmin de Shenghuo) konulu doktora tezi ile antropoloji doktora derecesini almıştır.

O, 1938 yılında Çin'e döndü ve Yunnan Üniversitesi Sosyoloji bölümünde öğretim üyeliğine başladı. Aynı zamanda Yunnan Üniversitesi ile Pekin Üniversitesi işbirliğindeki Sosyoloji Araştırmaları Projesine başkanlık etti.

1940-1945 yılları arasında Yunnan Üniversitesinde Profesör kadrosunda öğretim üyeliğine devam eden Fei, 1945-1952 yılları arasında Qinghua Üniversitesinde sosyoloji profesörü ve üniversite öğretim işleri başkan yardımcılığı görevinde bulundu.

Ülke genelindeki politik olaylara da kayıtsız kalmayan Fei, 1945 yılında Çin Demokratlar Birliğine (中国民主同盟/Zhongguo Minzhu Tongmeng) katıldı, ülkenin demokrasi ve vatanseverlik faaliyetlerinde aktif olarak boy gösterdi. ÇKP iktidarı sonrasında da sembolik olarak varlığını sürdüren bu siyasal oluşumda ÇKP üyesi olmayan Fei, aktif görev almış ve 1987-1996 yılları arasında genel başkanlık görevini yürütmüştür.

O, ÇKP iktidarı sonrası yönetim tarafından oluşturulan “Merkez Milliyetler Komisyon Heyeti”ne vekâleten başkan olarak ve bu heyetin Guangxi alt grubuna ise grup başkanı olarak atanmıştır. 1955 yılında Guizhou eyaletindeki “Milliyetleri belirleme” çalışmalarına katılmıştır. ÇKP iktidarı sonrası Pekin’de kurulan Merkezi Milliyetler Üniversitesinde 1952-1957 yıllarında Rektör yardımcısı ve Antropoloji profesörü olmuştur. 24 Mart 1957 tarihinde Halk Gazetesinde yayımladığı bir yazısından dolayı “Sağcı” olarak yaftalanmış, Çin Ulusal Halk Kongresi Milliyetler Komitesi üyeliğinden çıkartılmıştır. “Kültür Devrimi” döneminde ise sürekli dışlanmış ve cezalandırılmıştır.

1979 yılında değişen yönetim ile sıcak ilişkiler kuran Fei, Çin’de sosyolojinin yeniden inşa edilmesi ve diriltilmesi için büyük çaba sarf etti. 1979 yılında Çin Sosyoloji Kurumunun kurulmasına öncülük etti ve başkan seçildi. 1980-1985 yılları arasında Çin Sosyal Bilimler Akademisi Sosyoloji Enstitüsü başkanı, fahri başkan görevlerinde bulundu. 1980 yılı Amerika Birleşik Devletleri’nin Denver’deki Uluslararası Uygulamalı Antropoloji Derneği tarafından Malinowski fahri ödülüne layık görüldü ve derneğe üye olarak kabul edildi. 1981 yılında İngiltere’de İngiliz Kraliyet Antropoloji Kurumu tarafından verilen Huxley madalyasına layık görüldü. 1982 yılında Londra Üniversitesi ekonomi ve Siyaset Bilimi Fakültesi tarafından fahri Akademik unvanı verildi. 1985 yılından itibaren Pekin Üniversitesi Sosyoloji Enstitüsü başkanlığı görevini yürüttü.

Fei, 1988 yılında New York’ta Britannica Ödülünü aldı. 1993 yılında Japonya’da Ona Fukuoka Asya Kültürü Ödülü verildi. 1994 yılında Ramon Magsaysay Ödülü’ne layık görüldü. Fei Xiaotong ülke içinde sayısız ödül ve dereceleri almıştır. 24 Nisan 2005 tarihinde 95 yaşındayken öldü.

Sosyal aktivist olarak Fei, Çin Danıştay Uzmanlar Bürosu başkan yardımcılığı; Devlet Milliyetler İşleri Bakan yardımcılığı; Çin Demokratlar Birliği Partisi Başkanlığı; Altıncı Çin Halk Siyasi Danışma Kongresi Ulusal Komitesinin başkan yardımcılığı ve yedinci, sekizinci dönem Çin Ulusal Halk Kongresi Daimi üyeler komitesinin başkan yardımcılığı gibi görevlerde bulunmuştur.

5.1.1. Fei Xiaotong'un Önemli Eserleri

Fei Xiaotong Çin'deki en verimli sosyologlardan biridir. Onun yayınları doktora tezinin İngilizce olarak yayımlanmasından itibaren ölümüne kadar devam etmiştir. Aşağıda onun seçilmiş eserleri verilmiştir.

1) Peasant Life in China: A Field Study of Country Life in the Yangtze Valley. Preface by Bronislaw Malinowski. London: G. Routledge and New York: Dutton, 1939. Bu eser, daha sonraki yıllarda defalarca basılmış ve Çin ve Japon dillerine çevrilmiştir.

Kitap 16 bölümden oluşur: Önsöz, Araştırma Evreni, Aile, Mülk ve Varislik, Akrabalık İlişkileri, Aile ve Köy, Yaşam, Mesleki Bölünmeler, Günlük Çalışma, Tarım, Toprak Mülkiyeti, İpekçilik, Koyun ve Kaçakçılık, Ticaret, Finans, Çin'in toprak sorunu. Ayrıca Malinowski'nin Takdim yazısı ve Ek (Çin'in Akrabalık Terimleri hakkında açıklama) bulunmaktadır.

İş bu kitap yayınlandığı dönem itibari ile uluslararası antropoloji, sosyoloji okurlarının Çin hakkında bilgi edinmesi için bilgiler sunmuştur.

2) 1947 yılında yayımlanan “*Kırsal Çin*” (乡土中国/Xiangtu Zhongguo) eseri, Çin'in geleneksel kır-köy toplumu üzerine yaptığı araştırmalarının sonucudur. Kitap 12 bölümden oluşur.

Aslında Güneybatı Üniversitesi (西南联大/Xinan Lianda) ile Yunnan Üniversitesinde (云南大学/Yunnan Daxue) verdiği “Kır Sosyolojisi” dersinin notlarının işlenerek kitap haline getirilmesi sonucu ortaya çıkmış idi.

Kitapta, yazar popüler ve akıcı bir dil ile Çin'in kırsal toplumunun temel özelliklerine kuramsal değerlendirme ve analizler yapmış, nispeten kapsamlı olarak Çin'in kır/köy toplumunun resmini çizmiştir.

3) 1989 yılında Fei Xiaotong uzun yıllık Milliyetler Sosyolojisi çalışmaları temelinde “*Çin Milliyeti, Çok köklü Tek Gövdeli Düzeni*” (中华民族多元一体格局/Zhunghua Minzu Duoyuan Yiti Geju) adlı kitabını yayımladı. Kitabın Çince adı ile birlikte İngilizcesi (the pattern of Diversity in Unity of the Chinese Nation) yan yana verilmiş olup Çin milliyetler araştırmalarında pek net olmayan muğlâk kavram “中华

民族/Zhonghua Minzu”⁵⁷ artık tekil olduğu ülkenin en muteber sosyolog, antropolog ve etnoloğu, aynı zamanda karar mercilerini en hızlı şekilde etkileyebilen biri tarafından tescil edilmiş oluyordu.

Kitaptaki en önemli görüşler ise, Çin milleti kavramının kökenleri ve günümüzdeki anlamı özellikle Çin sınırları içinde yaşayan ve yasa tarafından tanınan mevcut 56 milliyeti içeren bir kavram olduğu görüşüdür. Çin milletinin çok kökenli fakat tarihsel süreçteki birliktelik ve kültürel kaynaşmaların akıbetinde oluşan tek bir gövde olduğunun işlenmesidir.

Bu çok kökenli tek gövde görüşüne göre, 56 milliyet ise alt katman, Çin Milleti (中华民族/Zhonghua Minzu) ise üst katmandır. “Çok köken tek gövde” yapısının oluşum süreci ise çok dağınık ve çok kökenli yapının tedricen birleşerek bir gövdeye geliş sürecinde, muhakkak bir güçlü çekiciliği olan birleştirici rolü üstlenen merkez vardır. Han Çinlileri bahsi geçen alt katmandaki bir unsurdur, fakat Han Çinlileri diğer unsurlardan farklı olarak birleştirici ve bağlayıcı rol oynayarak çok kökeni tek gövdede birleştirmiştir. Fei, kitabında mensubiyet üzerinde de durmuştur. Ona göre üst kimlik alt kimliklerin yerine geçmez veya dışlamaz. Farklı katmanlardaki kimlikler aynı zamanda birbirine karşı gelmeden var olabilirler, hatta farklı katmanlardaki kimlikler kendi üstünlüklerini yerine getirerek çok dilli, çok kültürlü bütünlük yaratabilirler.

Fei Xiaotong’un diğer önemli eserleri ise şunlardır:

1. “Lü Köyünün Tarlaları” (禄村农田/Lü Cun Nongtian, 1943) ,
2. “Çinli Soylu” (中国绅士/Zhongguo Shenshi, 1945),
3. Çin’in İç Bölgelerindeki Köyler (内地农村/Neidi Nongcun, 1946),
4. Üreme Sistemi (生育制度/Shengyu Zhidu, 1947),
5. “Kırsal Çin” (乡土中国/Xiangtu Zhongguo, 1948),
6. “Kırsalın Yeniden İnşası” (乡土重建/Xiangtu Chongjian, 1948),

⁵⁷ İşbu kavram genellikle Çinli olmayan milliyetlerce tekil değil çoğul kavram olduğu şekilde anlaşılmış veya o şekilde anlatılmıştır. Örneğin, Çin’deki en büyük azınlık milliyetlerden olan Uygur Türklerinin dili ve yazısında mutlak şekilde kavram “Zhonghua Milletleri” şeklinde yerleştirilmiştir. Hiçbir Uygur dilli işbu kavramı tekil olarak “Çin milleti” şeklinde algılamaz. Bu durumun öteki Çinli olmayan milliyetler dilinde ve düşüncesinde benzer şekildedir.

7. Toward a Peoples Anthropology (1981) ,
8. Chinese Village Close-up (1983) ,
9. Sosyoloji ile Geçen 50 yıl (从事社会学五十年/Congshí Shehuixue WushiNian, 1983) ,
10. Küçük Kasabanın Dört Kaydı (小城镇四记/Xiao Chengzhen Siji, 1985) ,
11. Fei Xiaotong Sosyoloji Makaleleri Külliyatı (费孝通社会学论文集/Fei Xiaotong Shehuixue Lunwenji, 1985) ,
12. Small Towns in China (1986) ,
13. Küçük Kasabanın Kayıtları ve Diğerler (记小城镇及其他/Ji Xiao Chengzhen Ji Qita, 1986) ,
14. Hudut Bölgelerin Kalkındırılması ve Sosyal Araştırmalar (边区开发与社会调查/Bianjiang Kaifa yu Shehui Diaocha, 1987) ,
15. Fei Xiaotong Milliyetler Araştırması Külliyatı (费孝通民族研究文集/Fei Xiaotong Minzu Yanjiu Wenji, 1988),
16. Fei Xiaotong Külliyatı (费孝通文集/Fei Xiaotong Wenji, 1999) ,
17. Fei Xiaotong Yazmaları (费孝通散文/Fei Xiaotong Sanwen, 1999)
18. Demokrasi, Anayasa, İnsan Hakları (民主, 宪法, 人权/Minzhu, Xianfa, Renchuan, 2013)

5.1.2. Fei Xiaotong'un Görüşleri ve Çin Azınlıklar Sosyolojisine Katkıları

Fei Xiaotong bütün akademik hayatında, başından beri Çin toplumunda yaptığı sayısız saha çalışmaları ile her dönemin konjonktürünü iyi bilmiş, öngörmüş, sosyal değişimler pratiğinde sürekli düşünce ve görüşlerini güncelleyerek zenginleştirmiştir. Onun akademik düşüncesi, tutumu onun yüksek kuram bilincini yansıtmıştır. O Kentsel ve Kırsal Sosyoloji, Azınlık Sosyolojisi ve kültür araştırmalarındaki yüksek kuram bilinci ve kültürel öz bilinci ile Çin sosyolojisi için silinmez katkıda bulunmuştur.

Fei Xiaotong, Çin sosyolojisinin yerelleşmesi kendi toplumsal gerçeklerine uygun kuram ve kavram geliştirmesi gerekliliğini en üst seviyede dillendirmiştir. Fei Xiaotong şöyle demiştir:

Biz mutlaka Batı sosyal kuramları ve kavramlarının Batı toplum gelişmesinin ürünü olduğunu idrak etmeliyiz. Batı sosyal bilimcilerinin kendi toplumlarına yapmış olduğu derinlemesine saha çalışmaları ve genelleştirmelerinin sonucudur. Ayrıca, onlar gerçek sosyal değişmelere yönelik bilgilerinin sürekli derinleşmesi ve tekrar tekrar düzeltilmesi temelinde oluşmuş olmalarından ötürü işbu sosyal kuramlar sosyal gerçeklere daha uygundur. Biz Çin sorunlarını araştırırken, Batının sosyal kuramlarının aynen kopyalamamız kesinlikle doğru olmaz, mutlaka bu kuramları çok iyi anlayarak, sadece referans olarak kendi kuramlarımızı ve kavramlarımız geliştirmemiz lazım. Biz Çağın değişimine aktif ve geçerli reaksiyon göstererek sürekli kendi araştırmalarımızın gerçek topluma uygun olup olmadığını denetlememiz gerekir (Fei Xiaotong, 2000).

Bu görüşleri bize Fei Xiaotong'un "Kuram farkındalık" bilincinin ne kadar kuvvetli olduğunu anlatır.

Fei Xiaotong'un önemli görüşlerini iki noktada özetlemek mümkündür: bunlardan ilki Çin'in kırsal kalkınması ve kentleşmesi ile ilgili olan görüşleri, ikincisi ise Çin'deki Azınlık Milliyetler Sosyolojisi ilgili görüşleridir.

1) Kırsal Sanayileşme ve Yoksullukla Mücadele Görüşü

20. Asrın 1930-1940'lı yıllarında Fei Xiaotong saha çalışmaları ve kırsal sosyoloji araştırmaları temelinde kırsal sanayileşmeyi geliştirme ve köylülerin ekonomik durumlarını iyileştirilmesi dolayısıyla "Kırsalın Yeniden İnşası" görüşünü ortaya atmıştır. Onun bu görüşleri döneminde tartışmalara neden olmuştur. Örneğin Wu Jingchao (吴景超) şöyle demiştir:

El sanatları muhakkak kaybolacaktır, modern uygarlık ve makine sanayisi kentlerde doğmuştur. Dolayısıyla Çin yeni sanayiye geliştirerek köy nüfusunu çekmeli, çiftliklerin yüz ölçümü genişletilmeli, köylüler tarımla geçinmeli ve sanayi köylerden ayrılmalı ve makineleşmeye ve modernleşmeye yönelmelidir (1947: 20).

Fei'in görüşleri aslında dönem ve mevcut şartlar itibarı ile doğrudur. Wu'nun eleştirileri için Fei şu görüşleri ile karşılık vermiştir:

Çin'in nüfusu çok, arazisi az, eski kentler tüketim odaklı, yeni kentler ise ecnebi mallarına aracılık yapan istasyon şefleri ile dolu. Bu durumda kentlerin köylerdeki fazla nüfusu emmesi çok zor, Wu Jingchao'un görüşlerinin mevcut şartlarda gerçekleşmesi

imkânsız. Bundan dolayı kırsalda sanayiye geliştirerek köylerdeki işsiz ve yoksulluk meselesini daha verimli bir şekilde çözmek mümkündür. Ayrıca, kırsal sanayi mümkün oldukça dağınık yapılmalı, böyle olursa köylülerin çoğunluğu yarar elde edebilecek ve köylerin boşaltılmasının önüne geçilebilecektir (2009: 458).

Fei, bu görüşlerini kırsalda yaptığı saha çalışmaları temelinde ortaya atmış olup daha sonraki yıllarda sürekli geliştirmiştir. 1950 sonrası ÇKP iktidarı dönemi başlamıştır. Fei, bazı hatalı uygulamalara karşı görüşlerini özellikle köylerdeki sorunlarla ilgili olarak kırsal sanayisi, ticaret ve besicilik benzeri sektörlerin önemini vurgulayarak tekrar “kırsal sanayi” sorununu dile getirmiştir (Fei Xiaotong, 2009: 48-74). Onun bu görüşü resmî ideoloji tarafından eleştirilmiş ve dışlanmasına neden olmuştur. Fakat siyasetin normalleştiği “Reform ve Açılma” sürecinin başladığı 1980 sonrasında Fei, gene sahaya inmiş eski çalışma yaptığı kırsallarda tekrar araştırma yaparak yeni dönemdeki değişmelere paralel halde kuramsal arayışlara girmiştir. Hazırladığı kapsamlı “Küçük Kasaba Raporu” yönetimin ve karar merkezlerinin dikkatini çekmiştir. Onun görüşleri resmî makamlarca benimsenmiş, doğrudan Çin kırsallarının sanayileşmesi, kentleşmesi sürecine etki yapmıştır. Küçük kasaba teorisi yönündeki incelemeleri Çin Sosyolojisinin yeniden inşası ve gelişimini hızlandırmıştır (吴平清/Huan Pingqing, 2013: 68).

Fei, bu görüşlerini savunurken ihtiyatlı davranmaya devam etmiştir. O kırsalı asla Çin’in kentleşmesinin esas modeli olarak görmemiştir. O daha çok yerel koşulların dikkate alınmasını vurgulamıştır. Örneğin, azınlık milliyetler bölgesi ve yoksul bölgelerin kalkınması meselesinde, Doğu (Han Çinli bölgeleri) kalkınmasında küçük kasabalar “göz”, Batıdaki azınlık bölgelerinde ise azınlıklar ekonomik işbirliği alanları “göz” olmalıdır⁵⁸. Daha sonraki yıllarda yaptığı öz eleştiri ve değerlendirmelerinde Fei Xiaotong şunları dile getirmiştir:

Kırsal işletmelerin ve küçük kasabaların gelişiminde onların “kendiliğinden” oluşma mekanizması varsa da daha önemli olan dış koşullar vardı. O dönemdeki kent-köy nüfus hareketliliğini sınırlandıran politikalar, Kentlerdeki sanayi pazarın ihtiyaçlarına uyumlu değildi, kasaba işletmelerini geliştirmek özel tarihi koşullardan dolayı ortaya atılan bir seçenek idi (2009: 116-118).

⁵⁸ Detayı için bakınız: Fei Xiaotong/费孝通, (1986), 关于“小城镇大问题”的通信第一百零七封/Guanyu “Xiao Chengzhen Da Wenti” de Tongxin Di Yibai Ling Qi Feng (‘Küçük Kasabanın Büyük Sorunu’ ile ilgili 107. Mektup); Ayrıca bakınız: (2009), 费孝通全集/Fei Xiaotong Quan Ji (Fei Xiaotong Külliyyatı), 第20卷/20.Cilt, 内蒙古人民出版社/Neimenggu Renmin Chubanshe (İç Moğolistan Halk Yayınevi), Sayfa. 142-143.

Daha sonraki yıllarda özellikle Çin’de ortaya çıkan çok hızlı sosyal ve ekonomik değişmelere paralel olarak “Ülke genelinde kır-kent bütünleşmesi”, “Tarım ölçek yönetimi”, “Kentsel planlama” gibi sorunlar hakkında kendi görüşlerini ortaya koymuştur. O şöyle demiştir:

Çin’in kentleşmesi “Büyük, Orta, Küçük ve Köy-kasaba aynı anda birlikte” olması yolunda gerçekleşmeli; Birkaç tane megapol, çok sayıda metropol ve orta ölçek kentler ile sayısız küçük kentler ve küçük kasabalar inşa edilerek daha çok sayıda nüfusu buralarda barındırmamız, böylelikle Çin’in kırsal sanayileşmesi ve kentleşmesini ülke genelinde çok katmanlı, rasyonel tıpkı satranç tahtası gibi düzgün dağılıma kavuşturmalıyız (1998).

2) Fei Xiaotong’un Azınlıklar Sosyolojisi Araştırması

Fei Xiaotong’un akademik hayatındaki ikinci bir önemli alan milliyetler-azınlıklar araştırmasıdır. Fei Xiaotong erken dönemde esasen fizyolojik kültürel ve dil yönünden belirli bir milliyeti araştırmıştır. Daha sonraki dönemlerde ise, tedricen tarih ve milliyetler sosyolojisi bakış açısıyla Çin’deki milliyetlerin etkileşimini, kaynaşmasını, Çin milliyetinin birliği ile devlet bütünlüğü gibi meselelere ağırlık vermiştir. Bundan dolayı, Fei, Çin’deki milliyetler araştırmasında “Kuram Farkındalık” bilincinde kuramcılarının örneği olmuştur. Şunu da belirtmemiz gerekir ki Fei Xiaotong’un azınlık milliyetler üzerine yaptığı saha çalışmaları genellikle Güneydoğu Çin ile Güneybatı Çin’de yapılmıştır. Bu bölgede yaşayan azınlıkların sosyo-kültürel özellikleri Kuzeydoğu ve Kuzeybatı’da yaşayan azınlıklardan çok farklıdır. Fei’in araştırdığı milliyetlerin çoğu Çinlilerle yakın temasta bulunan milliyetler olup, çoğu Çin kültürünün etkisindedir.

1938 yılında yurtdışından dönen Fei Xiaotong döneminin tarihçisi Gu Jiegang (顾颉刚) ile Çin Milliyeti tartışmasına girişmiştir. Gu Jiegang “Çin milleti birdir” (中华民族是一个/Zhonghua Minzu shi Yige) makalesinde şu görüşü savunmaktadır:

Çin vatandaşlarının tamamı Çin milletidir, Çin milleti içinde biz kesinlikle “...milleti” çıkartılmasını müsaade etmemeliyiz, ilgililer “Minzu/Millet” kavramını çok ihtiyatla kullanmalı, biz daha önceleri uygunsuz olarak kullanılan ‘Hanren/Han Çinlisi’ tanımlamasından vazgeçmeliyiz. Aksine, ulaşım zorluğundan dolayı yaşam tarzı bizimle nispeten farklı olan hudut bölgelerdeki halkları “Çin milleti” adı altında birleştirerek emperyalistlerin saldırısına karşı direnmeliyiz (Gu Jiegang, 1939).

Gu Jiegang'ın bu görüşü dönemin çoğu aydınları tarafından desteklenmekle birlikte bazı tartışmaları beraberinde getirmiştir. Fei Xiaotong, Batının fonksiyonalist antropoloji ve sosyolojik bakış açısıyla kendisinin Guangxi Dayaoshan'de yapmış olduğu fiziki antropoloji araştırması verileri ile Gu Jiegang'ı eleştirmiştir.

Fei Xiaotong, Millet ise, dil, kültür ve biyolojik (Kan bağı) yönden benzer bir grup insanlardır. Çin vatandaşları, kültür, dil, fiziki yönden çok büyük farklara sahiptir. Objektif olarak karışma subjektif olarak birleşme değildir. Siyasal birlikteliği sağlamak için farklı milliyetler ve iktisadi güruhlar arasındaki sınırları yok etmek gerekmez. Aksine bu sınırları yaratan politik eşitsizlikleri ortadan kaldırmak lazım gibi görüşleri ileri sürmüştür. Onun bu görüşleri, ÇKP iktidarı sürecindeki akademik karayerinde değişecekti. Nitekim 1988 yılında yayınladığı “Çin Milliyeti, Çok Köklü Tek Gövdeli Düzeni” kuramındaki temel duruşu, görüşleri ve tarihi ispatlama yöntemi gibi yönlerde Gu Jiegang ile yüksek derecede aynılık gösteriyordu.

ÇKP iktidarı sonrası yeni ideolojiye uygun olarak Fei, araştırmalarının kırsal sosyolojiden milliyetler sosyolojisi alanına çevirmiştir. O, yönetim tarafından organize edilen “Milliyetleri Belirleme ve Azınlık Sosyal Tarihini Araştırma” grubuna katılmıştır. Bu süreçte farklı azınlık milliyetlerin kültürü dili, tarihi ve mevcut durumu hakkında bilgi sahibi olmuştur. Bu araştırmalar esnasında onu rahatsız eden bir konu ise, “*Han Çinlisi azınlık milliyetlerin sosyal tarihi gelişiminde nasıl rol üstlenmiş idi ve Han Çinlisi ile ülkede yaşayan tüm azınlıkları içeren ‘Çin milliyeti/Zhonghua Minzu’ meselesine nasıl bakmalı?’*” olmuştur.

Bu bilinçli teorik düşünme ve araştırma yapma sürecinde Fei Xiaotong, “Çin Milliyeti, Çok Köklü Tek Gövdeli Düzeni” teorisini ortaya atarak, Çin milletinin “Serbest bir millî gövde” den, “bilinçli bir milli gövde”ye geçtiğini ve milliyetler arasında “içimde sen varsın, içinde ben varım” (你中有我，我中有你/Ni Zhong You Wo, Wo Zhong You Ni) olan tarihi kaynaşma süreci ve gerçeğini yüksek düzeyde genelleştirmiştir. Bu görüşler ile Fei, Çin milleti bilinçli bir millî gövde olarak yaklaşık bir asırdan beri Çin ile Batı emperyalistlerinin karşı karşıya gelmesi sürecinde ortaya çıkmış, fakat serbest bir millî gövde olarak binlerce yıllık tarihi süreçte şekillenmiş kanaatine varmıştır. Bununla birlikte Fei, Avrupa merkezçiliğini temel alan ulus-devlet anlayışının Çin'in koşullarına uymayacağını, Çin milletinin oluşumunun ise bir çift yönlü süreç olduğunu şöyle açıklamaktadır:

Tabandan tavana giden süreçte, Çin milletinin tarihi ise farklı milletlerin kültürü sosyal grupların bir çeşit üst katmanlığı düzene alınmasının tarihidir; tavandan tabana giden süreçte üst katmanlığı düzen asla alt katmanlardaki milli kültürel sistemleri dışlamamıştır, Çin milleti ile içine aldığı “öteki kültürler” arasında ezelden net sınır hatları yoktu (Fei Xiaotong, 1989)⁵⁹.

Kısacası, Fei Xiaotong Çin’in ilk kuşak sosyologların en önemlilerinden biridir. Batı’da eğitim almış, Batı’daki sosyal bilimler alanından özellikle sosyoloji ve antropoloji bilimindeki yenilikleri Çin’e tanıtmakla kalmamış, saha çalışmalarını Çin sosyal bilimler dünyasına kazandırmıştır. Ayrıca, Batıya ait kuram ve kavramlara mesafeli durmayı bilmiş, sosyoloji araştırmaları ve çalışmalarını kendi toplumunun çıkarları ve sorunlarına yönelik yapmıştır. Aynı zamanda sosyolojinin Çin’de yerleşmesi için önemli çabalar sarf etmiştir. Onun izinden giden çok sayıda sosyolog ve etnolog günümüzde Çin’de milli bir sosyoloji, etnoloji inşası için devletin de desteğini alarak çalışmalarına devam etmektedir.

5.2. Ma Rong

Ma Rong, Çin entelektüel dünyasında Han Çinlisi olmayıp zaman zaman daha Çinli düşünebilen, yazabilen bir sosyologdur. Ma Rong politik milliyet ayırımında Hui milliyeti yani Müslüman Çinlidir. Günümüz Çin Halk Cumhuriyetinde azınlık sosyolojisi alanında varlık gösteren akademisyenler içinde en fazla öne çıkan isimlerden biridir.

Ma Rong Müslüman Çinlilerin yoğun olarak yaşadığı Gansu veya Ningxia Hui Özerk bölgesinde doğmamış, aksine Çinli nüfusunun en yoğun olduğu, Çin kültürü ve medeniyetinin üst seviyede yaşatıldığı Şanghay’da 1950 yılında doğmuştur. 1976 yılında İç Moğolistan’ın Tarım ve Hayvancılık Fakültesinin Tarım Makineleri Bölümünün Tarımsal planlama Anabilim dalından mezun olmuştur. 1979-1982 yılları Çin Sosyal Bilimler Akademisinde Siyasî İktisat üzerine yüksek lisans yapmıştır. 1984-1990 tarihleri arasında Amerika Brown Üniversitesinde yüksek lisans ve doktora öğrenimini tamamladıktan sonra, 1990-1991 yılları Harvard Üniversitesinin Fairbank Merkezinde doktora sonrası çalışmalarını yapmıştır. 1993 yılından beri Pekin Üniversitesi Sosyoloji Bölümünde öğretim üyeliğine devam etmektedir. Aynı

⁵⁹ Detaylı bilgi için bakınız: Fei Xiaotong/费孝通, (1989), 中华民族多元一体格局/Zhonghua Minzu Duoyuan Yiti Geju (Çin Milliyeti, Çok Köklü Tek Gövdeli Düzeni), 北京大学学报/Beijing Daxue Xuebao (Pekin Üniversitesi Dergisi), 第4期/4.sayı.

zamanda 1995 yılından beri Sosyal Antropoloji Enstitüsünün müdürü görevini yürütmektedir. Esas araştırma alanı bölgesel kalkınma, nüfus hareketliliği, kentleşme, milliyetler ilişkisi araştırmaları; eğitim sosyolojisi, nüfus sosyolojisi ve azınlık milliyetler sosyolojisidir.

Ma Rong lisansüstü öğrenimini Amerika’da tamamlamış olmasından ötürü, Amerikan Etnik ve Irk sosyolojisini iyi bilmekte Çin’deki “Çok milliyetlilik/ Multinationality” durumunun sürekliliğinin Çin’in sosyal ve kültürel bütünlüğünü “tehdit” edeceği düşüncesini güçlü bir şekilde dile getirmektedir. Bu düşünce bağlamında Çincedeki “Minzu” olan “Milliyet” kavramının İngilizcedeki mevcut karşılığı olan “Nationality”nin “siyasal hak iddiası” çağrıştırdığı kaygısı ile batıdaki “Ethnic Group” tarzında formüle edilmesi gerekliliğini şiddetle savunmuş, Çin siyasal söylemine ve milliyetler sosyolojisine “Zu qun” kavramını önermiştir. İşbu öneri gitgide milliyetçi sosyalizm çizgisine kayan Çin Komünist Partisince kabul görülmüş ve bu doğrultuda siyaset üretilmeye başlanmıştır.

Ma Rong görev yaptığı kurumda⁶⁰ ilgi ve araştırma alanı itibari ile çok uça kalmıştır. Dolayısıyla milliyetler işleri bakanlığı bünyesindeki üniversitelerde misafir veya davetli öğretim üyesi olarak çoğu zamanını geçirmiş veya geçirmektedir.

Ma Rong 1995 sonrası yayımlamış olduğu yayınları, ilgili bakanlıklar veya kurumlara teslim ettiği araştırma raporları veya ısmarlama çalışmaları ile Çin’deki milliyetler sosyoloji, azınlık araştırmaları alanında dikkat çeken, devlet ile özellikle milliyetçi, devletçi kesimler ile çok iyi diyalog kuran biri olmuştur.

5.2.1. Ma Rong’un Önemli Eserleri

1. Tibet’in Demografisi ve Toplumu (西藏的人口与社会/Xizang de Renkou yu Shehui/, 1996),
2. Millet ve Sosyal Kalkınma (民族与社会发展/Minzu yu Shehui Fazhan, 2001),
3. Sosyolojinin Uygulamalı Araştırması (社会学的应用研究/Shehuixue de Yingyong Yanjiu, 2002),

⁶⁰ Pekin Üniversitesinin ülkenin en önde gelen üniversitesi olmasından ötürü Sosyoloji bölümünün öğretim üyeleri daha çok makro alan ile ilgilenmişler ve Azınlıklar veya Milliyetler sosyolojisi ile uğraşmayı daha çok mikro alan veya diğer alanlar ile kıyasla önemsiz bulmuşlardır. Veya böyle alanlar ile Devlet Milliyetler İşleri Bakanlığına bağlı “milliyetler üniversiteleri” ve azınlık bölgelerindeki üniversitelerin ilgilenmesi gerektiği görüş baskındır.

4. Azınlık Sosyolojisi-Sosyolojinin Etnik İlişkiler Araştırması, (民族社会学—社会学的族群关系研究/Minzu Shehuixue—Shehuixue de Zuqun Guanxi Yanjiu, 2004),
5. Azınlık Sosyolojisine Giriş (民族社会学导论/Minzu Shehuixue Daolun, 2005),
6. Ethnic Relations in China, China Tibetology Publishing House, (2008),
7. Population and Society in Contemporary Tibet, Hong Kong University Press (2011),
8. Çin Azınlıklar Bölgesinin Sosyal Kalkınması ve Milliyetler Etkileşimi (中国少数民族地区社会发展与族际交往/Zhongguo Shaoshu Minzu Diqu Shehui Fazhan yu Zuji Jiaowang, 2012),
9. Etnik grup, Milliyet ve Devlet İnşası (族群、民族与国家构建/Zuqun, Minzu yu Guojia Goujian, 2012),
10. Çin Milliyetler Tarihi ve Çin Ortak Kültürü (中国民族史和中华共同文化 /Zhongguo Minzu Shi he Zhonghua Gongtong Wenhua, 2012),
11. Nüfus Hareketliliği ve Etnik İlişkileri: İç Moğolistan Chifeng’da Araştırma (人口迁移与族群交往：内蒙古赤峰调查/Renkou Qianyi yu Zuqun Jiaowang: Neimenggu Chifeng Diaocha, Neşri beklemektedir)

İngilizceden Çevirdiği Önemli Eserler:

1. Modern Toplumdaki Bürokrasi, (现代社会中的科层制/Bureaucracy in Modern society, Peter M.Blau ve Marshall W.Meyer/彼得·布劳和马歇尔·梅耶), (Çeviren: Marong, 时宪民/Shi Xianming, 邱泽奇/Qiu Zeqi, 2001),
2. Sosyoloji (Sociology/社会学/Shehuixue, Anthony Giddens/安东尼·吉登斯, 2003) 9. bölüm “Etnik Toplum ve Irk” (族群与种族/Zuqun yu Zhongzu)ıçevirmiştir.

5.2.2. Ma Rong’un Görüşleri ve Çin Azınlıklar Sosyolojisine Katkıları

Ma Rong tarafından yayımlanan yayınlara ve verdiği konferanslara bakıldığından fazlası ile Amerikan Etnik ve Irk sosyolojisinin etkisinde kaldığı, Çin’deki azınlık milliyetler ile egemen Han Çinli ilişkilerini Amerikan tarzı “*Melting Pot*” yöntemi ile yoğurarak Çin milleti (Zhonghua Minzu) yaratma kaygısında olduğu kolayca anlaşılabilir. Ma Rong, ciddiyetle önerdiği ve şiddetle savunduğu Azınlık milletlerin “Etnik gruplaştırılması”, siyasal hak iddiası taşıyan kavram ve söylemlerden

kaçınılması yani “Siyasisizleştirilmesi/Depolitization- 去政治化/Qu Zhengzhihua” ve “Kültürleştirme/Culturezation- 文化化/Wenhua” söylemi ile son 10 yılda ön plana çıkmıştır⁶¹.

SSCB’nin çökmesi ile komünist parti çizgisine uygun teori ve söylem üretmekte zorlanan ÇKP’nin artan milliyetler sorununa çözüm aradığı yıllarda Ma Rong sahneye çıkmış başta Devlet Milliyetler İşleri Bakanlığı olmak üzere Müslüman Çinli aydınların etkin olduğu Merkezi Milliyetler Üniversitesi Etnoloji ve Sosyoloji Fakültesinde kendi söylem ve görüşlerini yaygınlaştırma fırsatı bulmuştur. Azınlık veya Milliyetler Sosyolojisi daha önceler genellikle Rus çizgisinde işlenmiş ve derinlemesine kuramsal açıklama ve yöntemden yoksun olarak geliyordu. Ma Rong’un ABD’de lisansüstü öğrenim görmüş olması onun doğrudan Batı kaynaklarından haberdar olmasını dolayısıyla Batı’da yıllardır biriken birikimden kolayca istifade etmesi imkânını vermiştir. 1989 yılından itibaren Çin azınlıklar sosyolojisi ile ilgili araştırmalara ve yayınlara önem veren Ma Rong, daha sonraki yıllarda genellikle Amerikan veya Batı sosyolojisindeki Etnik sosyoloji kuram ve yöntemlerini Çin’e tanıtmaya, kendi görüşlerini bu çerçevede olgunlaştırmaya başlamıştır. Nitekim 2004 yılında bölük pörçük makale ve yayınlarını derleyerek “Azınlık Sosyolojisi-Sosyolojinin Etnik İlişkiler Araştırması”, (民族社会学—社会学的族群关系研究/Minzu Shehuixue-Shehuixue de Zuqun Guanxi Yanjiu, 2004) yayınlamıştır. Bu kitapta Ma Rong’un önemli görüşlerinin tamamına yakını mevcuttur. Kitaptaki bölümler ise aşağıdaki şekildedir:

- Giriş, bu bölümde: *Etnik Sosyolojinin konumu, dünya ve Çin için önemi; Batı Etnik Sosyolojisinin esas içeriği ve yöntem özellikleri, Çin için örnek alınabilecek yönler; Etnik Sosyoloji içeriği ve özellikleri; Çin Etnik Sosyolojisinin mevcut araştırma durumu ve gelişme potansiyeli*
- “Millet” ve “Etnik Grup”un Tanımı,
- Etnik Bilinç,
- Çin’in Etnik İlişkileri Anlamanın Kuramsal Çerçevesi
- Etnik İlişkilerin Sosyal Hedefi (1)
- Etnik İlişkilerin Sosyal Hedefi (1)

⁶¹ Detaylı bilgi için bakınız: Ma Rong/马戎, (2004a), 民族社会学—社会学的族群关系研究/Minzu Shehuixue—Shehuixue de Zuqun Guanxi Yanjiu, 北京大学出版社/Beijing Daxue Chubanshe, Sayfa. 60-66 页; Ma Rong/马戎, (2004b), 理解民族关系的新思路—少数民族问题的“去政治化”/Lijie Minzu Guanxi de Xin Silu—Shaoshu Minzu Wenti de “Qu Zhengzhi Hua”, 北京大学学报（哲学社会科学版）/Beijing Daxue Xuebao (Zhhexue Shehui Kexue Ban), 第 6 期/ 6.sayı, Sayfa. 122-133 页.

- Gerçek Yaşamdaki Etnik İlişkileri Nasıl Ölçme ve Analiz Etme Sorunu
- Etnik Gruplar Arasındaki Yapısal Farklılıklar
- Etnik Grupların Demografik Yapı Yönünden Farklılaşması
- Nüfus Hareketliliği ve Etnik İlişkiler
- Dil Kullanımı ve Etnik İlişkiler
- Etnik Yerleşim Durumu ve Etnik İlişkiler
- Karışık Evlilikler
- Etnik İlişkiler Değişmesini Etkileyen Faktörlerin Analizi
- Etnik Eşitlik ve Etnik İlişkileri Etkileyen Politik Etkenler
- Modernleşme Sürecinde Etnik İlişkilerin Değişimi
- Etnik İlişkiler ve “Milliyetçilik”
- Etnik İlişkiler Geleceğine Bakış

Ma Rong’a göre (2001b: 36) Azınlık Sosyolojisi, “Sosyolojik kuram ve yöntemlerden yararlanarak milliyetler sorunu ve ilişkisini araştıran disiplindir”. O, etnik-azınlık sosyolojisini çalışma, perspektif ve yöntem açısından başka bilim dallarından farkını aşağıdaki on başlık altında toplamıştır (Ma Rong, 2001a: 5-16):

- Tarihi değil, bugünkü gerçeği vurgular ve esas olarak günümüzdeki gerçek etnik sorunlara odaklanır.
- Ayır bir milliyetin kendisini değil, milliyet grupları arasındaki ilişkiyi vurgular.
- Birey ve grup iki katmanın birleştirilmesine dikkat eder
- Çeşitli faktörlerin universal araştırmasına nispeten önem verir.
- Mümkün olduğunca universal ve sadık betimleme temelinde çeşitli ilişkilerin şekillenme ve gelişmesini açıklamaya çalışır.
- Çağdaş sosyal bilimlerin araştırma yöntemi ve tekniklerini kabul etmeye ve ödünçlemeye dikkat eder.
- Ampirik araştırmaya odaklanır.
- Politik araştırmayı birleştirir.
- Bölgesel kalkınma araştırmasını birleştirir.
- Bir devletin çağdaşlaşma sürecindeki etnik ilişkinin genel yönelimine odaklanır.

Bunlar, Ma Rong’un azınlık sosyolojisinde vurgu yaptığı ve odaklandığı konuları genel olarak yansıtmaktadır. Onun, azınlık sosyolojisinde tarihi değil bugüne vurgu yapması milliyetlerin tarihi temelini reddetmektedir, ayrı milliyetleri araştırmaya

değil farklı grup ve düzeyi birleştirmeyi esas görmesi, görüşlerinde ortaya koyduğu “Çin’deki milliyetleri bir Çin milleti kimliğinde tanımlamak” fikrinin kuramsal temelinin bir parçasıdır.

Yukarıda üzerinde durulduğu gibi Ma Rong, Çin’de kullanılan “Milliyet/Minzu” kavramının siyasi içerik taşıdığını, kendisinin önerdiği “Etnik Grup/Zu qun” kavramının ise sadece kültürel özellik içerdiğini, siyasi varlık ve özellik taşımadığını düşünmektedir. Ona göre, Çin’deki azınlıkları “Milliyet” değil “etnik grup” olarak adlandırmak en azından iki yönden yararlıdır: 1) Uluslararası kurumlar arası etkileşimde kolaylık sağlar. 2) Milliyetlerin politik bilincinin zayıflatılmasına, milliyetler çatışması ve etnik bölücülüğün yaratacağı yurtiçi politik istikrarsızlığı önler (彭红艳/Peng Hongyan, 孙秋云/Sun Qiuyun, 2005: 22-26).

Ma Rong’a göre (2004b: 122-133), Amerikalı sosyolog Gordon ırksal konulardaki ideolojiyi ikiye ayırmaktadır. İlki, ırklarını eşitsizlik ya da ırkçı görüşlerde ısrar edenler, ikincisi ise, ırkların eşitliği savunan, ırkçı olmayan görüşlerde ısrar edenler. Gordon’a göre ikinci görüşün üç alt çeşidi vardır: 1) Asimilasyonizm; 2) Liberalizmin çoğulculuğu; 3) Grup çoğulculuğu. Bu hususta Ma Rong’un görüşü şöyledir:

Çin’in geleneksel etnik görüşü “You Jiao Wu Lei” (有教无类: Öğretilecek olanın kökeni önemsiz) düşüncesine göre, farklılıkların merkez Han Çinli Uygarlığı ve kültürü içinde eğitilmesi “Bütünlük” için yararlıdır. Çin tarzı eğitim-öğretim farklı sosyal grupları, etnik grupları kaynaştırarak yönetimin istediği formata getirebilir. Milliyet-etnik anlayışı ve “Yong Xia Bian Yi” (用夏变夷: Doğrudan çevirisi: Han Çinlisi ile Barbaraları/Yabancıları dönüştürme) yöntemi ise genellikle milliyetlerin eşitlik kategorisindeki “asimilasyonist” alt kategoridir. Çin geleneksel milliyet anlayışında, “milliyetler” anlayış ve pratik etkileşimlerde hep “kültürleşme” daha doğrusu Han Çinli kültürü ile “kültürleştirme” olarak cereyan etmiştir. “Kültürleştirme”, Orta Düzlük bölgesindeki nispeten gelişmişçeridek Han milliyetinin daha da birleşerek, çevredeki grupları Han Çinli merkeziyle kaynaşmasındaki mucizevî bir düşünsel büyüdür (Ma Rong, 2004b: 125; Ayrıca: Ma Rong, 2008, 人民论坛/Renmin Luntan, Halk Formu, 2008年, 第14期/2008 yılı 14.sayı).

Ma Rong’un bir taraftan Batı’nın ilgili görüşlerini referans göstermesi diğer taraftan Çin tarihindeki “asimilasyonist” gelenek ile kendi görüşünü meşrulaştırmaya

çalışması dikkat çekicidir. Onun bu görüşüne göre, Çinli olmayan azınlıkları “Milliyet/Minzu” statüsünde, siyasî hak hukuku olan bir varlık olarak kabul etmek yerine sadece kültürel farklılığı olan bir varlık statüsüne indirgemek çok önemlidir. Bu bağlamda azınlıkların “siyasal milli kimliği” ve “milli bilinci” yok edilerek Çin üst kimliği şemsiyesi altında tedricen Çin kültürüyle bütünleşmesi (asimilasyonu) sağlanarak sadece “Çin Milleti/Zhonghua Minzu” siyasi ve kültürel kimliği ile bilinci yerleştirilip sabitlenecektir.

Ma Rong’un son yıllarda üzerinde fazla çalıştığı bir konu ise, Çin anayasası uyarınca ÇKP iktidarı sonrasında beri azınlık bölgelerinde yürürlükte olan bölgesel özerklik sisteminin zayıflatılması veya temelden kaldırılması gerektiği konusudur. Onun ilgili görüşleri (2004b: 129) şöyle özetlenebilir: özerklik sisteminde azınlıklara verilen özerklik hakkının “kurumsallaştırılması” çok milliyetli ülkeleri parçalama gücüne sahiptir. Çünkü bölgesel özerklik, azınlıkların özerkliği bulunan bölgede toprak iddiası temelinde milliyetçi davranışlarda bulunmasına, “milli mevcutluk” görüşü beslemesine neden olabilir. Bunlar Çin’in toprak bütünlüğü ve istikrarı için yararsızdır. Dolayısıyla her alanda azınlıkların “milli kimlik ve mensubiyet” duygusunu koruyan, canlı tutan, ifade eden herhangi bir sistem, siyaset ve davranışlar ortadan kaldırılmalı, azınlık milliyetler “milli kimlik” ve “milli bilinç” olarak kendilerini “Çine tabi” ya da “Çinli” olarak kabullenme duygusuna sahip olmaları şarttır⁶².

Ma Rong’un görüşleri Çin’deki bazı sosyolog ve araştırmacılar arasında hoşnutsuzluk ve tartışmalar yaratmaktadır⁶³.

⁶² Detaylı bilgi için bakınız: Ma Rong/马戎, (2004a), 民族社会学—社会学的族群关系研究/Minzu Shehuixue—Shehuixue de Zuqun Guanxi Yanjiu (Azınlıklar Sosyolojisi-Sosyolojideki Etnik Gruplar İlişkisi Araştırmaları), 北京大学出版社/Beijing Daxue Chubanshe (Pekin Üniversitesi Yayınevi), Sayfa. 60-66 页; Ma Rong/马戎, (2004b), 理解民族关系的新思路—少数民族问题的“去政治化”/Lijie Minzu Guanxi de Xin Silu—Shaoshu Minzu Wenti de “Qu Zhengzhi Hua” (Milliyetler İlişkisini Anlamanın Yeni Düşüncesi-Azınlıklar Sorunundaki ‘Siyasetsizleştirme’), 北京大学学报 (哲学社会科学版)/Beijing Daxue Xuebao (Zhhexue Shehui Kexue Ban) /Pekin Üniversitesi Yayınevi (Felsefe ve Sosyal Bilimler Dergisi), 第 41 卷第 6 期/41.Cilt 6.sayı, Sayfa. 122-133 页; Hao Shiyuan/郝时远, Ma RONG/马戎, Zhang Haiyang/张海洋, (2013), “构建新型民族关系”之争论与共识/“Goujian Xin Xing Minzu Guanxi” zhi Zhenglun yu Gongshi (‘Yeni Milliyetler İlişkisi İnşatı’ Üzerine Tartışma ve Uzlaşma), 领导者, 总第 53 期/ Lingdao Zhe (Lider dergisi), Zong Di53 Qi (Toplam 53.sayı).

⁶³ Detaylı için bakınız: Wu Rui/吴锐, (2009). 中国古典史/Zhongguo Gudian Shi (Çin Klasisizmi 2.Cilt), 海南出版社/Hainan Chubanshe (Hainan Yayınevi). Ayrıca bakınız: 吴锐驳斥马戎取消民族自治/Wu Rui Bochi Ma Rong Quxiao Minzu Zizhi (Wu Rui Ma Rong’un Milliyetler Özerkliğini Kaldırma Görüşüne Ayıpladı), 博讯/Tengshun, <http://www.boxun.com/news/gb/china/2011/07/201107171133.shtml>, Erişim tarihi: 2011.7.17; Hao Shiyuan/郝时远, Ma RONG/马戎, Zhang Haiyang/张海洋, (2013), “构建新型民族关系”之争论与共识/“Goujian Xin Xing Minzu Guanxi” zhi Zhenglun yu Gongshi (‘Yeni Milliyetler İlişkisi İnşatı’ Üzerine Tartışma ve Uzlaşma), 领导者, 总第 53 期/ Lingdao Zhe (Lider dergisi), Zong Di53 Qi (Toplam 53.sayı).

Çin İdeoloji Tarihi araştırmacısı Wu Rui (吴锐), Ma Rong'un azınlık milliyetleri etnik grup statüsüne indirilmesi, özerklik hakkını da kaldırmayı önermesi, siyasi olarak Çin milleti inşa etmeye yönelik görüşlerini eleştirmiştir. Wu Rui'e göre (Wu Rui, 2009):

Ma Rong'un teşebbüsleri, salladığı "Çin milleti" adlı "çuval"a "Azınlık Milliyetleri"ni zorla doldurmak ve Çin vatandaşlarının hepsini Yan Di, Hang Di evlatları diye ayırarak, Han Çinlilerinin atalarını azınlık milliyetlere zorla ecdat yapmaktır. Onun bu görüşleri gerçek anlamdaki "Han şovenizm" tutumundan başka bir şey değildir.

Ma Rong'un "azınlık bölgelerde özerk otonom sistemini kaldırmak" görüşüne yönelik Wu Rui (2009) şu görüşleri ortaya atmıştır:

Ma Rong'un Bölgesel Azınlık Özerk Bölgeleri ortadan kaldırmak görüşleri "*Dünya İnsan Hakları Beyannamesi*" ve "*Yerli Halkların Hakları Beyannamesi*"ne aykırıdır ki, tartışmaya bile değmez. Ma Rong'un esas rahatsız eden önemli bir konu ise, Çin'de azınlıklara yönelik uygulanan önem verme politikasının çok sayıda azınlık ve Han Çinli karışık evliliğinden doğan çoğu çocukların milliyeti için azınlık milliyet kimliğini seçmesi sonucunda etnik Çinli nüfusta ortaya çıkan hızla azalma ve egemen milletin tek üstünlüğü olan nüfusa zarar vermesidir ki, bu da istikrarsızlığa neden olacak önemli unsurlardandır. Ma Rong'un esas kaygısı, Etnik Çinlilerin nüfus üstünlüğü olmadığında "Çin Milleti" büzülmüş torba gibi ayakta duramayacaktır. Yani "Çin milleti" inşa edilmesi için Etnik Çinlilerin mutlak patronluk yeri elde etmesi lazımdır. Ma Rong ve taraftarlarına göre, Etnik Çinliler millet olarak Han sülalesinde ortaya çıkmıştır. Onların kökü ise önceki Qin sülalesindeki Huaxialar idi. Huaxiaların önceki Qin sülalesindeki nüfusu mutlaka azınlıktır, öyle iken nasıl olup ta günümüzdeki 1.200.000.000 den fazla devasa etnik Çin nüfus ortaya çıktı ve ülke genelinde çoğu yaşam alanı ve geçim araçlarını elde etmiş bulunuyor? Bu nasıl bir teoridir? Günümüzde tüm dünyanın başını döndüren etnik Çinli nüfusu tehlikeli değil midir? Acaba bu Çin'in dünyaya katkısı mı sayılır?

Ma Rong Çin'de, Fei Xiaotong'un ortaya koyduğu "Çin Milliyeti, Çokköklü Tek Gövdeli Düzeni" (中华民族多元一体格局/Zhonghua Minzu Duo Yuan Yiti Geju) teorisini kendi görüşü çerçevesinde detaylandırmayı denemiş ve şu şekilde sıralamıştır: "Fei Xiaotong'un "çok köklü tek gövde" görüşünü somutlandırarak "Politik tekilcilik" ve "kültürel çoğulculuk" iki katmanın birleştirilmesi şeklindeki büyük çerçeveden Çin'in etnik ilişkiler sorununu düşünmek gerekir (2004b: 132).

Ma Rong'un, diğer Çinli sosyologlar ile ortaklığı Çin'deki sosyolojinin özellikle azınlık sosyolojisinin yerleştirilmesine yaptığı vurgudur. Ona göre (2012: 5):

Dışarıdan gelmiş olan sosyoloji kuramı ve yöntemi, Çinlilerin kendisine ait olması ve Çin kültürünün organik bir parçası haline gelebilmesi için mutlaka bir “yerleşme” sürecinden geçmesi şarttır. Bundan dolayı Çinli, Tayvanlı, Hongkong'lu araştırmacılar sürekli olarak sosyolojinin “Çinleştirilmesi” veya “yerleştirilmesi” sorununu güçlü bir şekilde dile getirmektedirler.

Ma Rong'un çalışmalarında ve görüşlerindeki “Yerleştirme” çabaları, Fei Xiaotong'un görüşlerindeki “Yerleştirme”den farklı olduğu anlaşıyor. Fei Xiaotong, gerektiğinde Batı'dan örnek alınabileceğini, fakat alınan teori ve yöntemlerin Çin'in sosyal gerçeğine uydurmak ve yerel teori, yöntemler üretmek şeklinde olması gerekliliğini söyler (Fei Xiaotong, 2000). Ma Rong ise daha çok Batı'nın teori ve yöntemlerini olduğu gibi kopyalayıp kabul etme ve yerel koşullara zorla uygulama eğiliminde olduğu “Etnik grup” isimlendirmesi ve “Ulus-Devlet” zorlamasından kolayca anlaşılabilir. Aslında bu ciddi bir çelişki içermektedir.

Ma Rong “Ulus Devlet” anlayışının Çin'e uygulanması zarureti aşağıdaki şekilde açıklamaya çalışmıştır (1997a: 2-3):

1) Çin'in Azınlıklar araştırması belirli azınlıkların tek olarak araştırmasına ağırlık vermiş, araştırma hedefi ve alanı yönünden sınırlılıkları vardır. Aksine Batı sosyolojisinde ise milliyetler araştırması bütün toplum gelişmesinin geniş arka planına konarak, farklı alanların araştırmasıyla birleştirir, dolayısıyla üretilen kuramlarının kapsamı geniştir.

2) Uzun zamanlardan beri, Çin'in milliyetler teorisinin içerik ve sistemi nispeten basittir. Aslında, dünyadaki milliyetleri açıklayan teoriler çeşitlidir. Bu yönden bakıldığında, Batının milliyetler teorisinde tek bir model yoktur, dolayısıyla teorik tartışmalar yapılması ve yeniliklerin üretilmesi için geniş bir alan vardır.

3) Çin'in milliyetler araştırma yöntemi nispeten eski ve muhafazakârdır. Çin'deki azınlıklar araştırmaları esasen teorik tartışma ya da geleneksel etnografya, durumun betimlenmesi gibi yöntemler ağırlıklıdır. Batının nicel analiz yöntemi ve yapı analiz yöntemini kabul etmesi yetersizdir.

Bunlar, Ma Rong'a göre günümüz Çin azınlık sosyolojisindeki yetersizlik ve eksikliklerdir.

Özetlersek, Ma Rong'un önemli görüşlerinin altında politik kaygı ile Çin milliyetçiliğinin akademik dil ile mayalanması durumu vardır. Savunduğu görüş ve ortaya attığı yeni kavramlar mevcut Çin gerçeğindeki çoğulculuğun reddi manasına gelmekte ve özendiği Amerikan tarzı “Ulus-Devlet” formülünü Çin’de gerçekleştirme uğraşısında olduğu kolayca anlaşılır. Bugünü eleştirirken tarihi inkâr etmek, Ma Rong’un en büyük yanlışlarından biridir. Amerika, sadece 230 yıllık geçmişi olan fakat esas yerli halkların mutlak çoğunu katlederek göçmenlerden oluşturulan bir kapitalist devlettir. Böyle bir ülkenin sosyal yapısına uygun etnik ilişkileri düzenleyen siyaseti, binlerce senelik geçmişte kah beraber kah yan yana yaşayan milliyetler ara ilişkilere uygulamaya kalkışmak çok yanlış bir tutumdur.

Kendi kuramlarını üretmekte zorlanan ve tıkanan komünist parti artık milliyetçi yönelimlere ağırlık vermektedir. Gelişen yeni küresel ortam ve konjötürde kendi sınırları içindeki farklılıkları yönetmekte zorlanan ÇKP için Ma Rong benzeri sosyolog, etnolog ve stratejistler can simidi gibi işlev gördüğü son on yıllık milliyetler politikası ve milliyetler ilişkilerinin düzenlenemesindeki pratik uygulamalardan malumdur. Bu çeşit “saray akademisyeni” işlevi gören Ma Rong ülkedeki “despot” akademik ortamdan iyice istifade ederek kendi söylemlerini tek taraflı olarak dillendirebilmektedir.

5.3. Naran Bilig

30 Ekim 1950 yılında İç Moğolistan’ın Köhhot şehrinde Moğol bir ailede doğmuş olan Naran Bilig, Çin’de ve Çin dışında tanınmış bir Antropolog, Etnolog ve Sosyologdur. Naran Bilig, Çin’in Etnoloji ve Antropoloji alanında Changjiang Bilim Adamı (长江学者/Changjiang Xue zhe) unvanını kazanan ilk bilim insanı Uluslararası Şamanizm Araştırmaları Derneği başkan yardımcısı, Çin Sanat Antropoloji Derneği başkan yardımcısı, Şanghay Fudan Üniversitesi Özel Davetli profesörü, Şanghay Fudan Üniversitesi Devlet Milliyetler İşleri Bakanlığı Milliyetler Araştırmaları Merkezi müdürü. Aynı zamanda, Çin Sosyal Bilimler Yüksek Araştırmalar Enstitüsünün müdür yardımcısı, Guizhou Etnoloji ve Antropoloji Yüksek Araştırmalar Enstitüsünün kurucu başkanıdır.

Naran Bilig 1978-1982 yılları arasında İç Moğolistan Pedagoji Üniversitesi, Yabancı Diller Bölümünün İngiliz Dili Anabilim dalında okumuştur.

1982-1985 yıllarında Merkezi Milliyetler Enstitüsü, Milliyetler Araştırmaları Enstitüsünde Etnoloji Anabilim dalında yüksek lisans yapmış olup Wu Wencao (吴文藻), Lin Yaohua (林耀华), Jin Tianming (金天明) gibi dönemin en ünlü sosyolog ve etnologlarının danışmanlığında tezini hazırlamıştır.

1986-1989 yıllarında, Merkezi Milliyetler Üniversitesinin Dil Etnolojisi Ana Bilim dalından hocası Ma Xueliang (马学良) danışmanlığında doktora tezini tamamlamıştır.

1989-2009 yılları arasında, Çin Sosyal Bilimler Akademisi Milliyetler Araştırmaları Enstitüsünde (Yeni adıyla Etnoloji ve Antropoloji Enstitüsü) önce Yardımcı Araştırmacı, Araştırmacı, sonra Araştırma Ofisi Müdürü, Akademik Kurul Üyesi, daha sonra ise Çin Sosyal Bilimler Akademisi Sosyal Bilimler Enstitüsünün danışman öğretim üyesi olmuştur.

2005-2009 yılları Amerika Carleton Enstitüsü Bernstein Doğu Asya Çalışmaları ve Antropoloji profesörü olarak görev yapmıştır. 2008 ve 2011 yılları Çin'deki Önde Gelen Beşeri Bilimci ve Sosyal Bilimci olarak seçilmiştir.

Naran Bilig'in araştırma alanı genel olarak Semiyoloji (gösterge bilimi) ve Etnisite kuramları üzerinedir. Somut olarak Dil Antropolojisi, Etnik Grup ve Irk, Azınlıkların Eğitimi, Doğu Asya Araştırmaları üzerinde çalışmaktadır.

5.3.1. Naran Bilig'in Önemli Eserleri

“Milliyet ve Milliyet Kavramını Ayırt Etmek” (民族与民族概念辨正/Minzu yu Minzu Gainian Bianzheng, 1995),

“Modern Arkaplandaki Etnik Grup İnşası” (现代背景下的族群建构/Xiandai Beijing Xia de Zuqun Jiangou, 2000),

“Antropoloji Kuramlarının Yeni Biçimi”(人类学理论的新格局/Renleixue Lilun De Xin Geju, Naran Bilig ve diğerleri. 2001),

“Ad Soyad Üzerine” (姓名论/Xing Ming Lun, 2002),

“China's Minorities on the Move” (with Robyn Iredale et al. 2003),

“Antropolojideki Anahtar Kelimeler” (Naran Bilig, 叶舒宪/Ye Shuxian, 彭兆荣/Peng Yaorong, 人类学关键词/Renleixue Guanjiansi, 2006),

“Dil Antropolojisi” (语言人类学/Yuyan Renleixue, 2010) ,

“Xinan Bölgesindeki Çok Milliyetlerin Uyumlu Birlikte Yaşama İlişkisi Araştırmaları Külliyyatı” (西南地区多民族和谐共生关系研究论文集/Xinan Diqu Duo Minzu Hexie Gongsheng Guanxi Yanjiu Lunwenji, Naran Bilig, 杨正文/Yang Zhengwen, 彭文斌/Peng Wenbin, 2012).

Tercüme Eserleri:

“Toplum Nasıl Hatırlar?” (Paul Connerton, 社会如何记忆/Shehui Ruhe Jiyi, 2000),

“Kültürün Yorumlanması” (Clifford Geertz, 文化的解释/Wenhua de Jieshi, 1999),

“Lin Köyünün Öyküsü—1949 SonrasıÇin Köylerinde Değişim” (黄树民/Huang Shuming, 林村的故事：一九四九年后的中国农村变革/Lin Cun de Gushi: Yi Jiu Si Jiu Nian Hou de Zhongguo Nongcun Biange, 2002).

Naran Bilig’in günümüze kadar Çin dilinde yayımlanmış 150, İngilizcede 20 olmak üzere toplam 170 adet yazı, makale ve kitabı vardır.

5.3.2. Naran Bilig’in Görüşleri ve Çin Azınlıklar Sosyolojisine Katkıları

Naran Bilig, Antropoloji ve Dilbilimi üzerinde kafa yoran, “dil ve kültür arasında köprü kurmaya” uğraşan, Çin milliyetler ve etnik grup araştırmalarında “Sembolik Ekol”ü kuran bilim adamıdır. Ma Rong benzeri Çin’deki Azınlık sosyoloji uzmanlarından farklı olarak Naran Bilig eserlerinde, milliyet ile etnik grubun farklılığını, biri ötekisinin yerini alamayacağını vurgular. Ona göre (2010), “Milliyet” ise bir idari-politik topluluktur, millet-devlet kuruluşu ve inşası ile ayrılmaz ilişkisi vardır; Etnik grup ise kültürel-politik topluluktur, hem “asli faktörleri” içerir (örneğin: ecdat bilinci) hem de çağdaş jeopolitik bağlamda yapılan tercüme faktörü de mevcuttur (kontekst aşırı tercümeler)⁶⁴.

⁶⁴ Detaylı bilgi için bakınız: Naran Bilig /Naribilige/纳日碧力戈, (2010a), 现代背景下的族群构建/Xiandai Beijing xia de Zuqun Goujian (Modern Arka Plandaki Etnik İnşaat), 云南教育出版社/Yunnan Jiaoyu Chubanshe (Yunnan Eğitim Yayınevi). (2000), 开中国大陆族群理论研究先河/Kai Zhongguo Dalu Zuqun Lilun Yanjiu

Cheng Zhiming (陈志明)'e göre (2005: 174-188):

Çin'deki bilim adamları içinde Naran Bilig, Çin ve uluslararası etnik araştırmalarda Batı'nın teorilerini en iyi bilen kişidir. Onun, milliyet ve etnik grup konusuyla ilgili İngilizce ve Çince yazdığı birçok makale eserleri bulunmaktadır. O, Çin'deki milliyetler/etnik araştırmalar alanında, yurt dışındaki ilgili teorileri iyi bilen ve bu teorileri yurt içindeki azınlıklar araştırmasında en iyi şekilde uygulayabilen araştırmacıdır”⁶⁵.

Naran Bilig'in Çin'deki milliyetler ve milliyet sorunlarına yönelik görüşleri Çin'deki mevcut egemen milliyetler anlayışından farklı olduğu bilinir. Özellikle, Ma Rong'un görüşlerinden çok farklı, zaman zaman tam tersidir. O, Çin'deki milliyetler araştırmasında tarihin önemini vurgular ve çok milliyetlilik, çok kültürlülük gerçeğinin siyasi birlik bilincine ters olmadığını iddia eder. Naran Bilig'e göre (2010b: 88): “Çin'deki milliyetler ilişkisi yeni düzeninin oluşumu, insanların tarihe yönelik berrak bilgisi ve çok milliyetliliğe yönelik derin algısından ayrılamaz. Etnikliğin veya milliyetliliğin çok çeşitliliği durumu derin siyasal kimliği etkilemez, yani ‘Çokkökenlilik ile Tek Gövdeli’ düzen ile zıtlık içinde değildir”.

Naran Bilig 21. Yüzyılda Ma Rong tarafından sürekli gündemde tutulan azınlıkların mevcut siyasal haklarının azaltılması, hatta özerkliğin kaldırılması tartışmalarına katılmak zorunluğu hissetmiş olmalı ki 2010 yılında yayımlamış olduğu “Çin'deki milliyetlerin Politik Kimliği: Bir Süper Topluluğun İnşası” adlı makalesinde öteki farklı görüşleri tek tek değerlendirerek kendi görüşlerini ortaya koymuştur. İşbu makalesinde Naran Bilig (2010b: 88-89) şu görüşleri dile getirir:

Çin, olgun bir kapitalist dönemi yaşamamış olmasından ötürü, Batı devletlerinde olduğu gibi güçlü sanayi işçi sınıfı veya birliğini ortaya çıkartamamıştır; Çin'in sosyalist devrimi köylerden kentleri kuşatarak zafere ulaşmış olup aksine şehirden köye yönelerek kazanılmış bir zafer değildir. Çin modernleşmesi ise sonradan modernleşme denilebilecek bir tarz modernleşmedir, koyu gelenekselci özelliğini hala sürdürmektedir.

Xianhe (Çin Karesindeki Etnik Teori Araştırmalarının Başlangıcını Açmak), 中华读书报/Zhonghua Dushu Bao (Çin Haftalık Okuma Gazetesi), 11 版/11th Ed.

⁶⁵Detaylı bilgi için bakınız: Chen Zhiming/陈志明, (2005), 从费孝通先生的观点看中国的人类学族群研究 /Cong Fei Xiaotong Xiansheng de Guandian Kan Zhongguo de Renleixue Zuqun Yanjiu (Fei Xiaotong'un Görüşünlerinden Çin Antropolojisinin Etnik Araştırmalarına Bakış), 上海人民出版社/Shanghai Renmin Chubanshe (Şanghay Halk Yayınevi); Ayrıca bakınız: 乔健等主编/JiaoJian ve diğerleri editörlüğünde, (2005), 文化、族群与社会的反思/Wenhua, Zuqun yu Shehui de Fansi (Kültür, Etniklik ve Toplumun Yansımaları), 北京大学出版社/Beijing Daxue Chubanshe (Pekin Üniversitesi Yayınevi), 第 174—188 页/ Sayfa. 174-188.

Aynı şekilde “köylerden şehirler kuşatılmıştır”. Çin’in eski matbaacılığı Batı’daki gibi “Hayali birliği” kurmaya hizmet etmemiştir... Hal böyleyken, Çin’in bazı bilim adamları küreselleşme bağlamındaki karışık milliyetler ilişkisi ve uluslararası ilişkileri, bilhassa Doğu Avrupa ve SSCB’deki büyük değişim sonrası Tibet ve Xinjiang Uygur Özerk bölgesindeki istikrarsız durumlarından hareketle ülkenin milliyetler sorunlarını yeniden gözden geçirme, milliyetler adının çevirme sorunları ve azınlık bölgelerinde özerk siyasetinin uygun olup olmadığı gibi sorunları çevreleyen akademik tartışmaları başlatmış, ülkenin istikrarlı ve kudretli olmasının kuramsal temellerini yenileme girişimlerinde bulunmuşlardır.

Yukarıdaki görüşlerini daha da detaylandıran Naran Bilig, Çin’in çok milliyetlilik gerçeği olan bir devlet olduğunu, çok milliyet birliği tarafından inşa edilecek süper bir birliğin ise milliyetleri devlet ile yönetmek, siyasî manadaki Çin ile kültürel manadaki Çini yönetmekle ortaya çıkacağı kanaatindedir. Ona göre (2010b: 90):

Çin’de, çok milliyet ortak yaşayan, çok milliyet ortak inşa eden süper bir birlik Ancak devletin milleti idare etmesi, politik Çin ile kültürel Çin’i idare etmesi, “Egemenlik - uzamın kültür - duygu özellikleri” ortak yönetimi çerçevesinde istikrarlı gelişmelidir. Aksine, kültür ile devleti, kültürel Çin ile politik Çin’i, “kültür - duygu karakteristikleri - egemenlik - uzam” çerçevesinde yönetildiğinde veya öyle yapılmaya çalışıldığı zaman yüksek bir bedel ödemek zorunda kalınacak hatta bu asla gerçekleşmeyecektir. Bu çeşit etnosantrik yaklaşım ve uygulamalar doğrudan politik düzenin ve politik gücün inşasını negatif etkileyecek ve sorun yaşayacaktır.

Dolayısıyla Naran Bilig, “Çin Halkı” anlamındaki “Zhonghua Minzu/Çin milleti” fikri ve uygulaması, olgun bir siyasi sembol ve siyasi kültür ile mevcut Çin’deki çok kökenli milliyet ve çok kökenli kültürü yönettiği kanaatindedir. Ona göre bu nispeten ölçülü, nispeten kabul edilebilir ve nispeten verimli bir stratejidir. Bu durum geleneksel Çin zekâsındaki “美美与共/Mei Mei Yu Gong” yani “Farklı güzellikler bir arada yaşayabilir/birleşebilir ananesine uygundur. Aynı zamanda 56 milliyetli cumhuriyetin modern siyasal yönetimine de uygundur.

Ma Rong gibi sosyologların ortaya koyduğu “Siyasisizleştirme/ Depolitizasyon” veya “Kültürleştirme” görüşünün Çin’in gerçek durumuna uygun olmadığını görüşünü ileri süren Naran Bilig Çin’deki öteki azınlık sosyolojisi alanındaki

sosyologlarca savunulan “Çin milleti” kavramına yönelik tartışmasını işbu kavramın Moğolca’daki karşılığından hareketle daha da anlamlı ve bilimsel seviyeye taşımıştır:

“Çin milleti” (中华民族/Zhonghua Minzu) kavramının iki çeşit anlamı vardır. Onun biri: Huaxia kültürü ile kan bağına dayalı olarak inşa edilen Çin milletidir ki, Çin yazı kültürü ile Yan Di ve Huang Di’ye tapma odaklı anlayış; Diğer biri ise, egemen politik ile vatandaşlık bilinci temeline inşa edilen Çin milletidir ki, çok kökenli tek gövdeli ulusal kimlik odaklı anlayıştır. “Siyasisizleştirme/Depolitizasyon” veya “Kültürleştirme”nin hepsi siyasi seferberlik sloganlarıdır ki siyasi araçlara dayanmadan başarılamaz, bundan dolayı bu sloganlar zaten yüksek düzeyde politize edilmiştir. Tersi iddiaya göre, milliyetlerin dil ve kültürel birliğini gerçekleştirmek ise uzak gelecekteki bir gaye olup nerdeyse bunu destekleyecek bir örneklem yoktur. Çünkü sembolik olgu olarak dil ve kültür zengin üreticiliğe, esnekliğe, iletilebilirliğe ve yenilikçiliğe sahiptir. Dolayısıyla kolay asimile edilemez (2010b: 91).

Naran Bilig çalışmalarında Çin’deki azınlık milliyetlerin yoğun olarak yaşadığı azınlık bölgelerde uygulanan bölgesel özerklik siyasetini desteklemektedir. Ona göre (2010: 92):

Azınlık bölgelerinde özerklik siyasetinin uygulanması uzun yıllardan beri milliyetlerin kendi aralarında yaptıkları politik istişareleri sonucunda ortaya çıkmış ve büyük olasılıkla tüm milliyetlerin yaşamsal çıkarlarını karşılamaktadır. Siyasi istişareler olduğuna göre, tarafların aralarında birbirine müsamaha ettikleri, aynı bir dönemde bazı müsamahaların nispeten çok, bazı müsamahaların nispeten az olduğu fakat uzun bir dönem içinde genel dengelemeyi elde ettiği düşünülebilir. Çin’in azınlıklar bölgelerindeki özerklik siyaseti uygulama sürecinde öyle veya böyle hata, kusurlar ortaya çıkmış olabilir... Ancak, azınlık bölgelerindeki özerklik sistemi ise ülke genelinde yürürlükteki sistemin önemli oluşturu parçasıdır. Onlar arasında birlikte mevcut olma ilişkisi vardır. Eğer sadece azınlık bölgesel sistemini gözetirsek, onu tüm ülkenin yürürlükteki sistemi ile ilişkilendirmez isek, mantıklı analiz yapmamız imkânsız olmakla birlikte inandırıcı bir sonuç elde etmemiz de zor olacaktır. Azınlık bölgelerindeki özerklik sistemi sebepsiz ortaya çıkmış değildir, birilerinin bazılarını özellikle kollaması da değildir. Aksine milliyetler arasındaki danışmalar, karşılıklı kollama ve ortaklık için farklılıkların mevcudiyetini koruma esasında ortaya çıkmıştır⁶⁶.

⁶⁶ Naran Bilig savları için Başkan Mao Zedong’un (毛泽东) şu görüşlerini dayanak olarak almıştır: “Çin’deki azınlık milliyetler politik açıdan Han Çinlilerini desteklemiş, Çin milletinin büyük ailesine katılmıştır; Azınlıkların ‘Toprağı geniş ve zengin’ (地大物博) özelliği ile Han Çinlilerinin ‘Devasa nüfus’ özelliği birbirini tamamlamıştır. Bu iki taraf arasındaki ilişki ise karşılıklı yardım ilişkisidir”. Gerekli bilgi için bakınız: Mao Zedong/毛泽东,

Naran Bilig milliyetler ilişkisinde dil ve kültürün önemine vurgu yapar, “milliyetler”e sorun gözüyle bakmak değil, anlayış ve çözüm gözüyle bakılması gerektiğini savunur. Ona göre (2014):

Çin gibi binlerce yıllık uzun tarihi olan medeniyetlerde Çin dili ve Çin yazısı süper istikrarlılığa sahiptir. Konfüçyüs “cihan” ideolojisi kültürel merkeziliği esas almış, hatta Konfüçyüs’ün ‘öğretilecek olanın kökeni önemsiz’ görüşü de “来化/Laihua”, “迪化/Dihua”, “归化/Guihua”⁶⁷ fikri üzerine kurulmuştur. Bundan dolayı yabancı diller ve kültürler pek kolay kabul edilmez, “*girip gezmesi kolay, ama kök salması imkânsız*” olmuştur. Bununla ilgili olarak, Fei Xiaotong’un ortaya attığı “Kültürel Farkındalık” (文化自觉/Wenhua Zijue) mutlaka “Kültürel Sorgulama” (文化反思/Wenhua Fansi) ile birleştiğinde ancak geçerlilik kazanabilecektir. Aksi durumda, yabancı milliyetlerin dili ve kültürü bilinmediğinde veya anlaşılmadığında, başka milliyetler sorun olabilir ve çok doğal olarak kovma/sürme ya da asimilasyon hedefine dönüşür. Konfüçyüs milliyet anlayışında en etkin olan “*Kökümden olmayanın, niyeti mutlaka başkadır/kötüdür*” (非我族类，其心必异/Fei Wo Zulei, Qi Xin Bi Yi) zihniyetindeki köken/milliyet farkı tamda dil ve kültür üzerine inşa edilmiştir. Dolayısıyla milliyetlerin sahip olduğu dil ve kültürün farkı da “sorun” olur. Azınlık milliyetleri anlamayan durumlarda birçok insan azınlık milliyetleri “muhalif veya yabancı” olarak görür, onların dili ve kültürüne yönelik şaşkın ve dışlayıcı tepkilerde bulunur.

(2003), 在中国共产党第七届中央委员会扩大的第六次全体会议上的结论/zai Zhongguo Gongchandang Di Qi Ji Zhongyang Weiyuanhui Guangda de Di Liu Ci Quanti Huiyi shang de Jielun (Çin Komünist Partisi 7. Merkezi Komitesinin Genişletilmiş 6. Genel Kurul Toplantısının Sonuçları), 1955 年 10 月 11 日/ 11. 10. 1955; Ayrıca bakınız: 论十大关系/Lun Shi Da Guanxi (On Büyük İlişki Üzerine), 1956 年 4 月 25 日/ 25. 04. 1956, 毛泽东著作专题摘编 (上)/Mao Zedong Zhuzuo Zhuanti Zhaibian, Shang (Mao Zedong Eserlerinden Tematik Alıntılar, 1.Kitap),北京/Pekin: 中央文献出版社/ Zhongyang Wenxian Chubanshe (Merkez Literatür Yayınevi), sayfa. 1068-1969.

⁶⁷来化/Laihua:Konfüçyüs görüşüne göre farklı grupların Çin içine girdiklerinde Konfüçyüs ahlak ve değerler sistemine uyum sağlamasıdır. Yani “LiYue/礼乐(Burada bahsi geçen LiYue/礼乐 sistemi Batı Zhou (西周, M.Ö. 1046-771) döneminde ortaya çıkmış olup geleneksel Çin’in tüm sosyal sistemini etkileyen, politik, kültürel ve düşünsel hayatına en büyük etki yapan. İşbu sistem iki bölümden oluşmaktadır: Lǐ/礼 bölümü ise genellikle kişinin kimliğine ve sosyal normlarına yönelik ayırımı gerçekleştirerek en sonunda tabakalaşma sistemini gerçekleştiriyor. Yue/乐 bölümü ise, genellikle Li’nin tabaka sistemi temelinde müziği kullanarak sosyal sorunları kolaylaştırır ile toplumu yönlendirmek ve farklı yeni katılan grupları kültürleştirmek/文化 tir. “迪化/Dihua”:doğrudan anlamı “Aydınlatmak” olup günümüz Uygur bölgesindeki Türkleri aşağılayan nispeten hakaret içeren bir tanımlamadır. Çin İmparatoru Qianlong (乾隆, 1711-1799) bu yer adı ile kendi egemenliğini korurken, yerli Türkleri “Uygarlığın aydınlığına başladığı”nı düşünmüş, dolayısıyla yerlilerin padişaha kalbiyle ebedi kulluk ederek saygı göstermesini, asla isyan etmemesini beklemiş idi. Böylece, Günümüz Urumçi şehrinin Mançu-Qing ordularınca istila edilmesinden (1763) sonra Çinlilerce verilen adıdır. ÇKP iktidarı 1 Şubat 1954 tarihinden Çin’ce Dihua olan adını Uygur Türkçesindeki Urumçi’nin telaffuzuna uygun olarak Wulumuqi/乌鲁木齐 olarak değiştirmiştir.“归化/Guihua”: sözlük anlamı “yerelleşmek” olup, Çin sınırları dışından gelenlerin Çin kültürü içinde erimesi, tamamen Çinlileşmesi durumudur. Yani bu insanların kendiliğinden, isteyerek Çin topraklarından yaşaması ve Çin kültürünü benimsemesidir.

Naran Bilig'in ortaya koyduğu “Sembolik Ekol” anlayışında Çin'deki milliyetler ilişkisi veya milliyetler sorununa şu şekilde yaklaşmıştır (2014):

Han Çinli merkeziliğinin garip çemberinden kurtulmak için, samimi olarak azınlık milliyetlerin dili ve kültürü ile temas kurmak gerekir. “O” nu “görmek” ve “O”nu “anlamak” lazım. “O”nu gördükten ve anladıktan sonra “Sorunsuz” (非问题/Fei Wenti) yöntemi ile “Milliyetler sorunları” çözülebilir. Yani milliyet “*Sorunsuzlaştırılmış*” olur. Milliyet sorunlarının “Sorunsuzlaştırması” için öncelikle “Anahtar semboller”⁶⁸ den başlamak lazım. Azınlık milliyetlerinin anahtar sembolleri anlanmadığında ya da yanlışlıkla kendisinin anahtar sembolünü başkaların anahtar sembolü olarak yaygınlaştırmaya çalışıldığında, milliyetler arasında yanlış anlaşılmalara neden olur ve kolayca “Milliyetler sorunu”nu ortaya çıkartır. Günümüzdeki azınlıklar hakkındaki söylemler zıtlıklarla dolu, özellikle farklı milliyetlerin dillerinde ifade edildiğinde anlattığı anlam tam tersindedir. Bunun esas sebebi, milliyetler sembolünün mesajları bir birinden farklı olmasıdır, tarih ile de çeşitli özel bağlantıları vardır. Örneğin, Moğollar sevgi ve saygıyla andığı Cengiz Han, Tibetlilerin aynı duyguyla dile getirdikleri reenkarnasyon Budaları ve Miao’ların ise İmparator “Chiyou”(蚩尤大帝/Chiyou Dadi)’su. Eğer onların hepsine “Huang Di” (黄帝) sembolünü kullanarak Cengiz Han ve reenkarnasyon Budalarını yönetmeye çalışırsak o zaman anahtar sembollerin uyumsuzluğu ortaya çıkar ve psikolojik engeller yaratılır. Bu tam bizim günümüzdeki milliyetler ilişkisi sorunlarını çözmeye çalıştığımızda genellikle gözden kaçırdığımız meseledir.

Naran Bilig Sembol Ekolü bağlamında, “Milliyetler sorunu” diye bilinen meselenin “Siyasi sınırlar” ile “Dil sınırları”nın örtüşmemesinden ortaya çıktığını iddia eder (Naran Bilig, 2014). Dil ve kültürün karmaşık ve özel bir gelişme kuralı olduğundan dolayı zorla yapılan dil-kültür asimilasyonu gerçekçi olmamakla birlikte kabul edilemez ve gerçekleşemez olduğu ise binlerce yıllık tarihi bir gerçektir. Çince yazı karakterleri reformu ve azınlık milliyetler yazı tasarım tarihi tam bu gerçeği göstermektedir.

Naran Bilig'in bu konudaki esas görüşü, Çin'in milliyetler sorununu “*Milliyetsizleştirerek*” çözme'nin önemini vurgular, “Hua” ile “Han” ayırımını nasıl yapmak, politik uzam ile kültürel uzamı nasıl ayırt etmek noktasına odaklanır. Onun teşebbüsü ise, “*Çin, Çin'deki milliyetlerin birlikte inşa ettiği yurdu*” ve “*Çin milleti*

⁶⁸ Amerikalı antropolog sherry ortner “Anahtar semboller” teorisini ortaya koymuştur. O, anlam üretimi ile ve duygusal seferberlik, sosyo-ekonomik organizasyon ile bağlantılıdır. Kuramların sınıflandırılması ve kültürel şema ile de ilgilidir.

demek Çin'deki tüm milliyetler demekle eşdeğer"dir, "Günümüzdeki Çin, Han Çinlilerinin nüfusça baskın olduğu, aynı zamanda her azınlık milliyetleri de içine aldığı siyasi birlik"tir.

Naran Bilig günümüz Çin sosyolojisindeki, özellikle Azınlıklar sosyolojisindeki tartışmalara etnik ve kültürel Çinli olmayan bir Çin vatandaşı bilim insanı kimliği ve duruşu ile katılmıştır. Onun, daha kapsayıcı, daha kalıcı çözümler üretmiş olduğu, aynı zamanda mevcut ideoloji ve rejimin desteklediği, önünü açtığı "saray" aydınlarına karşı tüm akademik birikimi ile meydan okuduğu resmî olarak yayımladığı yayınlarından malumdur.

6.BÖLÜM

ÇİN'DEKİ AZINLIK SOSYOLOJİSİ ÜZERİNDE GENEL DEĞERLENDİRME

Çin'deki Azınlıklar sosyolojisi yukarıda bölümlerde bahsedildiği üzere ÇKP iktidarının erken dönemlerinde sosyoloji ve antropolojinin yasaklanmasından sonra varlığını “Milliyetler araştırmaları” içinde sürdürmüş, ancak 1980 sonrası sosyolojinin itibarının iade edilmesi ve yeniden inşası sürecinde yavaş yavaş etnoloji hegemonyasından sıyrılarak sosyolojinin bir alt disiplini olarak şekillenmeye başlamıştır. Çin'deki Azınlıklar Sosyolojisi üzerine değerlendirme yapmak için, öncelikle Çin Azınlıklar Sosyolojisinin odaklanmış olduğu konuları bilmek ve incelemek gerekmektedir.

6.1. Çin'deki Azınlık Sosyolojisinin Odaklanmış Olduğu Konuları

Çin'in Azınlıklar Sosyolojisi araştırmalarının nispeten uzun geçmişi olduğu fakat soğuk savaş sonrasında hızla geliştiği, kurumsallaşmaya çalıştığı bilinir. Özellikle Çin'in “Dokuzuncu Beş Yıllık Plan” döneminden beri Azınlıklar Sosyolojisinin araştırma alanı sürekli genişlemiş, disiplin amacı ile misyonuna ve disiplin vasfına yönelik araştırmalarda yeni gelişmeler ortaya çıkmış ve yeni sonuçlar elde edilmiştir (Liu Min, 2002: 94).

Azınlık Sosyolojisinin araştırma amacı veya hedefi bakış açısından baktığımızda genel olarak “tekilcilik”, “çoğulculuk” ve “çoğulcu bireşimcilik” olmak üzere üç çeşit görüş mevcuttur. Bu görüşleri aşağıdaki şekilde sıralamak mümkündür (Liu Min, 2002: 94):

Erken dönemde (1982) Fei Xiaotong, “*Etnoloji Çin'de genellikle azınlık milliyetler bölgesindeki sosyal araştırmaları yapar, dolayısıyla Çin'de sosyoloji ve etnoloji bilimsel disiplin ayrımında birleşik bir disiplin denilebilir*” şeklinde tanımlamasını yapmıştır.

Tayvanlı Rui Yifu (芮逸夫) daha farklı olarak “Azınlık Sosyolojisi ilkel toplumlar ile geleneksel toplumların sosyal ilişkilerini araştırır. Yani sosyoloji temelinde milletin kendisinin araştırılmasıdır” görüşünü ortaya atmıştır.

Daha sonra bazı sosyologların (Li Zhaoming, 1982) kanaatine göre, Azınlık Sosyolojisini hem Etnolojinin bir şubesi hem de Sosyolojinin bir şubesidir. Dolayısıyla Azınlık Sosyolojisi Etnoloji ve Sosyolojinin arasındaki ara disiplin veya marjinal/kenar disiplindir. Azınlık Sosyolojisinin amacı ise milliyetlerin sosyal formasyonunu ve onun gelişim değişimi esnasında ortaya çıkan sorunları araştırmaktır.

1990’lı yıllarda yayımlanmış sosyoloji kaynak eserlerde farklı farklı görüşler ortaya konmuştur. Li Jianhua (李剑华) ve diğerleri tarafından hazırlanan “Kısaca Sosyoloji Sözlüğü” (简明社会学辞典/Jianming Shehuixue Cidian)’nde Azınlık Sosyolojisi şu şekilde tanımlanmıştır:

Azınlıklar Sosyolojisi ise kültür sosyolojisinin bir şubesidir. İlkel aşiretleri, çağdaş devletlerdeki göçmen topluluklarını, sosyal tabaka ve onun başka milletler ile birleşme durumunu araştırır. Özellikle belirli bir milliyetin folkloru ve kültürünü araştırır, kültür sosyolojisi için araştırma malzemesi temin eder (Li Jianhua, 范定九/Fan Dingjiu, 1984: 5-6).

Wang Kang (王康) hazırlamış olduğu “Sosyoloji Sözlüğü” (社会学词典/Shehuixue Cidian)’nde şöyle tanım yapmıştır:

Azınlıklar Sosyolojisi ise Sosyolojinin bir alt disiplinidir. O Etnoloji ve Antropoloji açısından çeşitli milliyetlerin sosyal yapısı, toplum tipleri ve sosyal yaşamlarını inceler. O bir çeşit marjinal disiplini olup etnoloji araştırmalarını sosyoloji araştırmaları ile birleştirerek etnoloji açısından milliyetlerin sosyal meselelerine yönelik araştırma yaparak hem Etnolojiden farklı olan hem Sosyolojiden farklı olan bir bağımsız disiplin olarak ortaya çıkmıştır. (Wangkang, 1988: 129)

Ma Rong “Milliyetler İlişkisinin Sosyolojik Araştırması-Azınlıklar Sosyolojisi” (1997b) makalesinde azınlıklar sosyolojisini “milliyetler ilişkisinin sosyolojik incelenmesidir” görüşünü ortaya atmıştır. Fakat Zhang Fan (郑凡), Liu Weilin (刘薇林) ve Xiang Yueping (向跃平) Ma Rong’un görüşünden farklı olarak “milliyetler Sorununun Sosyolojik Araştırmasıdır” görüşünü dile getirmiştir. Onlara göre (1997):

Günümüzde koşullarında milliyetlerin durumlarına vakıf olunarak milliyetler ile devlet toplum arası ilişkilere ve milliyetler kendi aralarındaki ilişkilere, milliyet grubunun bireyleri ile toplum arasındaki ilişkileri önem verilmelidir... Bu ilişkileri araştırırken temas edecek olan sosyal, kültürel meseleler doğal olarak sosyolojik analiz kategorisindeki rol, etkileşim, sosyal teşkilat ve gayri resmi grup, sosyal çatışma, sosyal bütünleşme, ulusal bilinç gibi kavramlara müracet edecektir.

Son olarak, Jia Chunzeng (贾春增) ve Cai Qingsheng(蔡清生) “*Azınlık Sosyolojisine Giriş*” kitabında şu görüşü (1996: 24) ortaya koymuştur:

Azınlık Sosyolojisi ise tarihi materyalizm ve Markisist milliyetler kuramının rehberliğinde, etnolojinin kuram bilgileri ile sosyolojinin metodunu kullanarak Çin’in azınlık milliyetler ve azınlık bölgelerinin sosyal yapısı ile sosyal değişmesi, milli kültürü ile milliyetler ilişkisi, özellikle azınlıklar bölgesindeki mevcut sosyal ekonomik ve sosyal meselelere universal ve karşılaştırmalı araştırma yapan bir disiplindir.

Azınlıklar Sosyolojisi araştırmasının amacı konusunda çok farklı görüşler vardır. Bunun nedeni ilkin, ilgili araştırmacının eğitim arka planı ve akademik okumalarının farklılığı neden olmuştur. İkinci neden ise, toplumu gözlemleme perspektifi birbirinden farklı olması durumudur. Üçüncü, disiplin gelişiminde olgunlaşmamışlıktan olgunlaşmaya giden doğal durumdur.

Çin’de sosyal bilimler araştırmalarında yaygın olan ideolojik söylem, bilimin devlet ve parti çıkarlarına hizmet etmesi gerekliliğidir. Bundan dolayı, etnoloji ve etnoloji çatısı altındaki disiplinler parti ideolojisi ve Markisist söylem çerçevesinde ancak gelişme imkânı bulabilmiştir. Genel olarak Çin etnolojisi ve milliyetler veya azınlıklar sosyolojisi araştırmalarına baktığımızda en fazla işlenen konunun “Milliyetler ilişkisi”, “Milliyetler birliği”, “Azınlık bölgelerindeki sosyal-politik istikrar”, “Çin milleti tanımı” ve “Ulusal kimlik-Milli kimlik ilişkisi” gibi konular olduğu anlaşıyor.

6.1.1. Milliyetler İlişkisi Araştırmaları

1) “Çin Milliyeti, Çok Köklü Tek Gövdeli Düzen” Kuramı

Çin’in en önemli sosyologlarından Fei Xiaotong, ülke sınırları içinde yaşayan Han Çinli-Gayri Çinli ilişkileri üzerine ciddi araştırmalar yapmış ve “*Çin milleti çok köklü tek gövdeli düzen*” kuramını ortaya atarak Çin Azınlıklar sosyolojisi için en

önemli kuramsal katkıda bulunmuştur. Fei, 1988 ve 1997 yıllarında neşretmiş olduğu “Çin milleti çok köklü tek gövdeli düzen” ve “Benim Milliyetler Araştırması Deneyimim ve Düşüncelerimin Kısa Beyanı” makalelerinde tezini net olarak ortaya koymuştur. Onun tezleri anahatlarıyla şöyledir:

1) Çin milleti ise, Çin sınırları içindeki 56 milliyeti içeren milli gövdedir. Aksine 56 milliyetin birleştirilerek adlandırılması değildir. Çünkü 56 milliyet çoktan birleşerek karşılıklı mevcut olan, birleşen fakat bölünmeyen bütünlüktür. Bu millî gövdeye tabi olan tüm üyeler yüksek katmanlı milli kimlik bilincine sahiptirler. Yani kaderde ve sevinçte, hayat mematta, şerefte ve namusta birlikte olma, kaderde birlikte olmanın duygusu ve ahlakıdır. Onun bu tezi millî kimlik bilincinin çok katmanlı kuramı denilebilir.

2) “Çok köklü tek gövde düzeni”nin şekillenmesi dağınık olan “çok köken”in birleşerek “tek gövde”ye dönüşümü sürecidir. Bu süreçte mutlaka bir kenetleyici işlevi olan merkeze ihtiyaç duyulur. Han Çinlisi işte çok kökenin temelindeki bir unsurdur. Çünkü o, kenetleyici rolünü icra ettiğinde “çok köken”i birleştirerek “tek gövde” yapabiliyor. Bu gövde artık Han Çinli değil, Çin milletidir (Zhonghua Minzu).

3) Yüksek katmandaki kimlik, alt katmandaki kimliği dışlamaz veya yerine geçmez. Ortak temelde hepsi aslında var olan özelliklerini geliştirerek, çok dilli, çok kültürlü bütünlük teşkil eder. Dolayısıyla, üst katmandaki millet söylenebilir ki, hem “tek gövde” hem “çok köken”in karmaşık bütünüdür. Bu arada, taraflarda karşılıklı olarak karşı gelmeler ve iç zıtlıklar yaşayabilir. Yani farkın birliğidir. Tedricen gerçekleşen değişimler ile bitmeyen, değişken iç koşullara uyum sağlar, bu şekilde iş bu ortak gövdenin mevcudiyeti ve gelişimi elde edilir (Ma Rong, 1999:2).

Bu noktadan baktığımızda, Fei Xiaotong’un “Çok köklü tek gövde düzeni” kuramında bir çeşit öncülükçülük, yepyeni perspektif vardır. Çin’deki milliyetlerin kaynaşarak gelişen pratik ilerlemesinin analizine bazı yeni kavram ve kuramsal yönlendirmeleri önermiş olup, milliyetler ilişkisi araştırmasına en önemli kuramsal katkı yapmıştır.

2) Pazar Ekonomisi Koşullarındaki Milliyetler İlişkisi

ÇHC 1992 yılında ÇKP’nın aldığı bir karar ile Çin tarzı sosyalist piyasa ekonomisine geçiş yapmıştır. Dolayısıyla pazar ekonomisi şartları altındaki milliyetler

ilişkisinin araştırılması (1990'lı yılların ortalarından itibaren) Azınlıklar Sosyolojisinin yeni konusu olmuştur. Bu alandaki önemli makaleler şunlardır:

Ma Rong, “*Lasa Kentinin Yerleşim Düzeni ve Han-Tibetli İlişkisi*”(1998), ve “*Çin Milletinin Birleştirici Güvünün Oluşumu ve Gelişimi*” (1999); Zhou Xing (周星) tarafından yapılan “*Çin Milliyetler İlişkisinin Gerçeği ve Geleceği*” (1999); Li Jianxin (李建新) “*Xinjiang Uygur-Han İlişkisi İncelemesi*” (1996); Sun Yanming (孙雁明) “*Sosyalist Piyasa Ekonomisinde Milliyetler İlişkisi Üzerine*”; Yin Jinshan (尹金山), “*Piyasa Ekonomisi koşullarında sosyalist Milliyetler İlişkisini Pekiştirmek ve Geliştirmek Üzerine*”; Cui Chengnan (崔成南), “*Milliyetler İlişkileri Gelişimindeki Derin Sorunlar ve Çözüm Yolları*” (2000) vs.

Ayrıca konuyu ilgilendiren araştırmaların bazıları kitap şeklinde yayımlanmıştır. Bunlardan bazıları ise: Wang Zongli (王宗礼), Jia Yingsheng (贾应生), “*Çin'in Kuzeybatı Bölgelerindeki Sosyal Modernleşmenin Şaşkınlıkları ve Çıkış Yolları*” (中国西北地区社会现代化的困惑与出路/Zhongguo Xibei Diqu Shehui Xiandaihua de Kunhuo yu Chulu, 1998); Jin Anjiang (金安江), “*Sosyalist Piyasa Ekonomisi ve Milliyetler İlişkileri*” (社会主义市场经济与民族关系/Shehui Zhuyi Shichang Jingji yu Minzu Gunxi, 1996); Yin Zhuguang (尹筑光), Xue Yongfu (薛永福), “*Xinjiang Milliyetler İlişkileri Araştırması*” (新疆民族关系研究/Xinjiang Minzu Gunxi Yanjiu, 1996); Zhang Qiaogui (张桥贵), “*Taoizm ile Çin Azınlıklar İlişkisi Araştırmaları*” (道教与中国少数民族关系研究/Daojiao yu Zhongguo Shaoshu Minzu Guanxi Yanjiu, 1998); Yang Dehua (杨德华), “*Yunnan Milliyetler İlişkisinin Kısa Tarihi*” (云南民族关系简史/Yunnan Minzu Guanxi Jianming, 1998); Huang Haikun (黄海坤), “*Aynı Teknede*” (同舟论/Tongzhou Lun, 1998), Huang Guangxue (黄光学), “*Yeni Çin'in Milliyetler İlişkisi*” (新中国的民族关系/Xin Zhongguo de Minzu Guanxi, 1998).

Yukarıda sıralanan kitap ve makalelerde, farklı açı ve derinliklerden adına “Çin Tarzı Sosyalist Piyasa Ekonomisi” denilen yeni ekonomik sistem ve yaşam tarzında, daha önceki Plan Ekonomisi ve nispeten eşitlikçi sistemden farklı olan “yeni dönem” milliyetler ilişkisinin niteliği, ana özellikleri, motive edici unsurları, sorunun tetikçileri veya mevcut ilişkilere etki yapan önemli unsurları; yeni düzende ilişkilerin

düzenlenmesi için alınması gereken önlemler, öneriler ve ilkleler gibi konular saha çalışmaları temelinde irdelenmiştir.

3) “Reform ve Açılma” Sonrası Çin’in Milliyetler İlişkilerinin Değişimi ve Yönelimleri

ÇKP 1979 sonrası aldığı genel karar ile içine kapalı dönemi kapatarak “Reform ve Açılma” sürecini başlatmıştır. Bu süreçte çıkartılan yasa ve politik kararlar ile Çin’deki milliyetlere nispeten geniş hak ve özgürlükler tanınmıştır⁶⁹. Fakat 1992 yılında yürürlüğe girmiş olan sosyalist piyasa ekonomisi var olan plan ekonomisi alışkanlıklarını dipten değiştirerek yeni tarz ekonomik ilişkiler hızla inşa edilirken, azınlıkların gitgide dezavantajlı konuma düşmüş, orantısız ve eşitsiz rekabet azınlıkların marjinalleşmesi durumunu ortaya çıkartmıştır. Hukuk sisteminin mükemmel ve bağımsız olmayışı sorunların adli boyutuna gölge düşürmüştür.

Hızlı kentleşme ve sanayileşme sürecindeki nüfus hareketliliği ülke çapında gerçekleşirken zengin yeraltı ve yerüstü zenginlikleri bulunan Azınlıklar Bölgesi orantısız seviyede Han Çinli göçü alarak paylaşım ve bölüşümde eşitsizliğin ortaya çıkmasına aslî yerli unsurların gözardı edilmesine neden olmuştur. Bu süreçte yapılan araştırma ve çalışmalar genellikle sorunları dile getirmekten ziyade daha pembe manzara sergilemeye gayret sarf etmiştir.

6.1.2. Milliyetler Bölgesinin Gelişimi ve İstikrar Araştırmaları

1978 yılında başlayan “Reform ve Açılma” sürecinde resmi ideolojinin “*Önce belirli kişiler zenginleşecek, belirli bölgeler kalkınacak, daha sonra kademeli olarak*

⁶⁹ 1979-1989 yılları arası ÇKP iktidarı sonrası milliyetlerin en rahat nefes aldığı, dini inanç ve kültürel pratiklerini en iyi şekilde uygulama fırsatını yakaladığı dönem olmuştur. 4 Haziran Tian An Men öğrenci olayları, Doğu Avrupa ve SSCB’de sosyalizmin çöküşü, Çin’in çevresinde oluşan yeni konjonktür Çinli siyasetçileri özellikle sağ kanat siyasetçi aydınların olup bitenlerden ders çıkartmasına ve verilen özgürlüklerin kısıtlanması için kafa yorması veya bahane uydurmasına sebep olmuştur. Başta Uygur ve Tibet bölgesi olmak üzere 1994 yılından itibaren kültürel mevcudiyeti güçlü olan milliyet bölgelerinde tekrar sıkıyönetim, dini inanç ve kültürel yaşama sert müdahaleler biri ardına biri tekrarlanmaya başlamıştır.

diğer bölgelere zenginleşecek ve kalkınacak”⁷⁰ söylemi ile öncelikli bölgesel kalkınma programına ağırlık vermesi Çin’de kalkınan Doğu, geri kalan Batı; zengin Doğulu (Han Çinli), fakir Batılı (azınlık) söyleminin meşruiyet kazanmasına neden oldu. Bu süreçte Azınlık Bölgeleri ekonomik açıdan az gelişmiş olması, diğer taraftan milliyet ve din meselelerinin hassas ve karışık olması durumu ile dikkat çekmiştir.

Reformun hızlandırılması ve ekonominin kalkındırılması ihtiyacı zaman zaman çelişmiş sosyal istikrar ve milliyetler ara birlik beraberlik gitgide önem kazanmıştır. Bundan dolayı kalkınma ile istikrarın ilişkisinin doğru çözümlenmesi Azınlık Sosyolojisinin bir önemli araştırma alanı olarak ortaya çıkmıştır (Liu Min, 2002: 98) .

Kalkınma ve istikrar ilişkisi üzerinde kafa yoran Çinli sosyologların zaman zaman tek taraflı tavır takındıkları sadece Han Çinli çıkarları veya zihniyeti ön planda tutularak yerel milliyetlerin çıkarları, kültürel hassasiyetleri gözardı ettikleri veya etnosantrik ve kültür merkezci yaklaşımla sorunlara çözüm aradıkları ortaya çıkmıştır. Örneğin, Wang Zongli (王宗礼) ve diğerleri tarafından kaleme alınan “*Çin’in Kuzeybatısındaki Azınlık Milliyetler Bölgesinde Politik İstikrar Araştırması*” (中国西北民族地区政治稳定研究/Zhongguo Xibei Minzu Diqu Zhengzhi Wending Yanjiu, 1998) adlı çalışmada azınlık bölgelerindeki istikrarsızlığın nedenlerini şunlara bağlamaktadır:

- Azınlık milliyetlerinde bölücülüğün belirmesi, azınlık bölgelerinde istikrarı korumanın en büyük tehdittir.
- Bazı bölgelerde yasal olmayan dinî faaliyetler yaygınlaşmasıyla dinî aşırılığın yükselmesi,
- Sınır anlaşmazlıkları, yaylak, otlak kavgalarının artması,
- Bazı alt düzey idarelerin zayıf ve güçsüzlüğü, sosyal anlaşmazlıkları çözmekte yetersiz kalması,

⁷⁰ Bakınız: Zhang Wanli/张宛丽, (1990), 近期我国社会阶级、阶层研究综述/Jinqi Woguo Shehui Jieji, Jiecheng Yanjiu Zongshu (Yakın Zamanlardaki Ülkemizin sosyal sınıfları ve Tabakaları üzerinde Araştırma), “中国社会科学”/Zhongguo Shehui Kexue (Çin Sosyal Bilimleri), 5. sayı; Dai Shengyuan/戴贤远, (1994), 论“一部分人先富起来”与“两极分化”两种社会状况的区别/Lun “Yi Bufen Ren Xian Fu Qilai” yu “Liangji Fenhua” Liang Zhong Shehui Zhuangkuang de Qubie (“Önce Belirli Kişilerin Zenginleşmesi” ve “İki Kutuplaşma” gibi İki Çeşit Sosyal Durum Arasındaki Fark Üzerine), “经济改革”/Jingji Gaige (Ekonomik Reform), 6. sayı; Dai Shengyuan/戴贤远, (1995), 谈谈“一部分人先富起来”与“两极分化”的区别/Tantan “Yi Bufen Ren Xian Fu Qilai” yu “Liangji Fenhua” de Qubie (“Önce Belirli Kişilerin Zenginleşmesi” ve “İki Kutuplaşma”nın Farkı Hakkında), “经济问题探索”/Jingji Wenti Tansuo (Ekonomik Sorunlar Araştırması), 1. sayı; Fei Yingqiu/费英秋, (2002), 对邓小平“一部分人先富起来”思想的几点思考/Dui Deng Xiaoping “Yi Bufen Ren Xian Fu Qilai” Sixiang de Jizhong Sikao (Deng Xiaoping’in İleri Sürdüğü “Önce Belirli Kişilerin Zenginleşmesi” Görüşüne Yönelik Bazı Düşünceler), “前沿”/Qianyan (Hudut), 1. sayı.

- Azınlık bölgelerinde yoksul nüfusun ve yoksullaşanların giderek artması ve kutuplaşmanın belirginleşmesi...

Genel olarak bu konulardaki araştırmalara bakıldığında sorunun temeline inilmediği, derin araştırmaların yapılmadığı, kalıcı çözüm üretilemediği kolayca anlaşılabilmektedir.

6.1.3. Azınlık Bölgelerinde Modernleşme Araştırmaları

Milliyetler bölgesinin modernleşmesi araştırmaları aslında sosyolojinin modernleşme araştırmalarının bir parçasıdır. İşbu araştırmalar “Azınlıklar bölgesi modernleşmesi kavramının anlamı ve içeriği”, “modernleşme ve azınlık kültürü”, “modernleşme ve azınlık yaşam tarzı”, “modernleşme ve milliyetler etkileşimi” gibi alanları kapsar.

1) Azınlıklar Bölgesi Modernleşmesi Kavramının Anlamı ve İçeriği

Modernleşmenin geleneksel toplumdan modern topluma geçiş süreci olduğunda Çinli sosyologlar hemfikir olmakla birlikte azınlık toplumlarının modernleşmesi konusunda farklı fikir sahibi oldukları bilinir (Liu Min 2002: 99). Liu Min’e göre Çinli sosyologlar aşağıdaki üç açıdan konuya yaklaşmışlardır:

- Çin’in çok eski zamanlardan beri çok milliyetli birleşik ülke olması ile azınlıkların yaşadıkları toprakların ülke toplamının %64’nü teşkil etmiş olması gerçeğinden dolayı azınlıklar bölgelerindeki modernleşme Çin’in sosyalist modernleşmesinin önemli parçasını teşkil eder. Azınlıklar bölgesi tedricen geleneksel toplum yapısından çağdaş modern topluma evrilmesi gerekir.
- Azınlıklar bölgelerindeki modernleşme Han Çinlilerin bölgelerindeki modernleşme ile kıyaslandığında, “sonradan katılma” veya “kovalayıp geçme” telaşı özelliğini taşır. Nüfus büyüklüğü, coğrafi dağılımı, dini inanç ve gelenek görenekleri, sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyleri bir birinden farklı olup Han Çinlileri ile etkileşim ve kaynaşma düzeyleri de bir birine benzemezler. Dolayısıyla Çin modernleşmesi sürecinde çeşitli milliyetlerin ortak abad olması için milliyetlerin mevcut durumlarına uygun kalkınma yolları aranmalıdır.
- Modernleşme sürecinde azınlıklar çift meydan okumaya maruz kalırlar: biri Batının modernleşmesine nasıl ayak uydurma sorunu, bir diğeri ise Çin’in Han Çinli merkezli genel modernleşmesine ayak uydurma sorunudur. Azınlıklar bu çok yönlü meydan okumalar karşısında kültürel yeniden yapılanma, psikolojik çöküntü, kişilik çatışması,

mevcudiyet arayışı ve değerlerdeki dönüşüm gibi süreçlerden geçmek zorunda kalır. Bu süreç aslında azınlıklar için bir seçme sürecidir. Örneğin, dil kullanımı, yaşam tarzı, üretim tarzının seçeneği gibi.

2) Modernleşme ve Azınlık Kültürü

Azınlıkların mevcudiyeti veya Çin’de ayrı bir milliyet olarak kabul edilmesinin en önemli unsurları başında kendine özgü dillerinin, dinî inanç ve gelenek göreneklerinin oluşu, farklı değer yargıları ve tarihinin varlığıdır. Kısacası azınlıkların kendilerine ait olan “milli kültürü”dür.

Azınlıkların kültürlerinin modernleşme sürecindeki durumları ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda genel olarak birkaç görüş öne çıkmaktadır: Ni Guoliang (倪国良) ve diğer akademisyenler modernleşme sürecindeki azınlık kültürlerinin geçirdiği değişimi “kültürel değerler dizisi” dönüşümü olarak açıklama eğilimindedir. Onlara göre (Ni Guoliang, 1998):

Geçmişteki “Kültürel merkezcilik” günümüzdeki ekonomik ve kültürel gelişmişlik merkezçiliğindeki paradigmaya değişmiştir. Dolayısıyla azınlıkların kültürleri bu yönde değişecektir. Bir diğer görüş ise, Konfüçyüs kültürünün belirleyiciliği anlayışıdır. Bunlara göre azınlıkların modernleşme sürecinde ülkedeki baskın kültürün etkisiyle giderek tek (Han Çinli) kültürde birleşecekleri düşüncesidir

3) Modernleşme ve Azınlık Yaşamı

Bu alanda en çok Gao Binzhong (高丙中), Naran Bilig gibi sosyologlar “Azınlık yaşam tarzının dönüşümü” tezini ortaya atmıştır. Onlara göre bu dönüşüm, geleneksellikten modernliğe dönüşüm, etnik sabitlilikten etnik hareketliliğe/açıklığa dönüşüm, mahallevî tekillikten mahallevî çoğulluğa dönüşümü içerir. Gao Binzhong’a göre (1997: 43):

Modernleşme dalgasında yaşam tarzındaki değişim ise pasiftir. Dışarıdan (zorlanan) gelen modernleşme ya da yaşam tarzındaki değişim, mutlaka aslında var olan kültürel sermayenin siyasileşmesi, iktisadileşmesi, yeniden sınırların çizilmesi veya yapılandırılmasına yardım edecektir. Bundan dolayı varislik, gelişme, değişim ise modernleşmenin ana temasıdır.

Tibetlilerin yaşam tarzı üzerine bir araştırma, modernleştirme bağlamında uygulanan uygulamaların Tibetlilerin geleneksel anlayışları, yerleşim çevresi, üretim ve iktisadi tarzları ile yaşam geleneklerinde gözle görülür değişmelerin ortaya çıkmış olduğunu dolayısıyla Tibetli toplumunun modernleşme sürecini hızlandırdığını ortaya koymuştur.

Tibetliler üzerine araştırma yapan, bir diğer bilim adamı Yang Yong (杨勇, 1999) Tibetli çiftçi ve çobanların giyim kuşam yönünden giderek kendileri tarafından üretilen yerel giysilerden uzaklaşarak, modern sanayi ürünlerini kullanmaya başladığını; yerleşim çevresi yönünden tedricen göçebe çadırlarından ayrılarak yerleşik evler inşa ettiğini; yeme içme alışkanlıkları koyun, dana etinden tahıl et, sebze ve meyve benzeri beslenme ağırlıklı yiyeceklere dönüştüğünü; eğlence tarzında geleneksel, yerel olan tekilci modelden modern çoğulcu eğlence tarzına dönüşmüştür.

4) Modernleşme ile Milliyetler Etkileşimi

Milliyetler etkileşim tutumunu araştırmak, farklı milliyetlerin psikolojik özelliklerini ve milliyetler ilişkisini anlamak, milliyetlerin parçalanışı, milliyetlerin asimilasyonu, milliyetlerin kaynaşması ve milliyetlerin modernleşme kurallarını derinlemesini anlamak açısından önemlidir. Dolayısıyla, Çin'deki azınlık sosyolojisi ile meşgul olan bilim adamları bu konuya önem vermiş ve çok sayıda deneysel çalışmalar yapmıştır. Örneğin, Li Qiuhong (李秋洪) “*Guangxi Milliyetler Etkileşimi Psikolojisi*” (广西民族交往心理/Guangxi Minzu Jiaowang Xinli, 1996) adlı kitabında Guangxi'da yaptığı saha çalışması temelinde Guangxi'daki çeşitli milliyetlerin etkileşim tutumu ile onların milli bilincini ve etkileşim tutumunu sınırlayan unsurları analiz ettikten sonra şu bulguları ortaya çıkartmıştır:

- Guangxi'daki milliyetlerde hala net milli kimlik hissi ile mensubiyet duygusu vardır. Fakat bunlar dar dışlamacı bilinç ya da önleyici psikolojide değildir.
- Guangxi'daki milliyetler arasında yaygın olan güven duygusu ve karşılıklı öğrenme, karşılıklı yardım etme istekleri, karşılıklı tolerans ve anlayış tutumu mevcuttur. Han Çinlisi ile Zhuang milliyetinin tolerans ve anlayış derecesi özellikle çarpıcı olup onlarda çok sayıda psikolojik özelliklerde belirgin, benzerlik eğilimi mevcuttur.
- Han Çinlilerin Guangxi'daki milliyetlerin kalbinde nispeten yüksek olan karizması ve etkisi söz konusudur.

- Ortak çıkar ve ortak coğrafilik mekân duygusu belirli şartlarda zaman zaman milli hissinin önüne geçiyor.

5) Azınlıkların Evlilik-Aile Araştırması

Çin’de sosyolojinin yeniden inşa süreci başlarken ağırlık verilen araştırma alanlarının başında evlilik ve aile araştırmaları geliyordu. Doğal olarak Azınlık sosyolojisi alanlarında çalışanlar da azınlıkların aile ve evlilik kurumlarının araştırmalarına ağırlık verdikleri hatta daha sonraki süreçte karışık evliliklerin araştırılması milliyetler ilişkileri açısından önemli bulunmuştur. Bu araştırmalardan bazıları ise:

Xu Ping (徐平), “*Tibet Köylerinde Evlilik ve Aile*” (西藏农村的婚姻家庭/Xizang Nongcun de Hunying Jiating, 1996); Wang Jinhong (王金洪) “*Günümüz Tibet Kadınlarının Evlilik Durumları ve Aile Konumu*”(当代西藏妇女的婚姻状况与家庭地位/Dangdai Xizang Funv de Hunying Zhuangkuang yu Jiating Diwei, 2006); Wang Junmin (王俊敏) “*Moğol, Mançu, Döngen ve Han Milliyetlerindeki Karışık Evlilikler Araştırması* (蒙、满、回、汉四族通婚研究/Meng, Man, Hui, Han Si Zu Tonghun Yanjiu, 1999); Li Xiaoxia (李晓霞) “*Uygurlarda Boşanma Olgusunun Oluşum Nedenleri Üzerine Deneme*” (试析维吾尔族离婚现象形成的原因/Shi Xi Weiwuerzu Hunli Xianxiang Xingcheng de Yuanyin, 1996); Fan Naigu (潘乃谷) “*Tu’larda Evlilik-Aile Kurumunda Değişme*” (土族婚姻家庭的变迁/Tuzu Hunying Jiating de Bianqian, 2001); Ma Rong (马戎) “*Çin’deki Milliyetler ara Karışık Evlilikler*” (中国各民族之间的族际通婚/Zhongguo ge Minzu Zhijian de Zuji Tonghun, 1986); Liu Yuanchan (刘援朝) “*Yannan Li Jiang İlçesindeki Pumi Milliyetinde Akrabalık Kurumu ve Evlilik*” (云南丽江市普米族的亲属制度与婚姻/Yunnan Lijiangxian Pumizu de Qinshu Zhidu yu Hunying, 1996) vs.

Çin azınlıklar sosyolojisindeki araştırmalar genel Çin sosyolojisindeki eğilimler özellikle “sosyolojinin yerelleştirilmesi” çerçevesi ve ilkesi bağlamında kavramların yeniden sorgulanması ve kuramların inşa edilmesi önemine vurgu yaptığı bilinmektedir. Bununla birlikte amprik araştırmalarda Çin için hayati önem arz eden konulardan milliyetler ilişkileri araştırmasına giderek önem verdiği, azınlıklar bölgesindeki sosyal, ekonomik ve kültürel değişimleri “modernleş(tir)me”

kapsamında doğal ve serbest değişme niteliğinde varsayımları ile ele aldıkları görülmektedir. Fakat azınlık bölgelerinde günsayın artan sosyal sorunların araştırılması ise bahsi geçen konular kadar önem arzemediği de bilinmektedir. Bu sorunlardan başlıcaları ise şunlardır: doğum kontrol politikası ve etkileri, kadınlar sorunu, çevre sorunu, uyuşturucu ve HIV/AIDS sorunu, kültürel erozyon ve yok olmaya yüz tutan dil-kültürler meseleleri vs.

Ayrıca, Çin azınlıklar sosyolojisinin daha çok hangi konulara ağırlık verdiğini anlayabilmek için Çin’de yayımlanmış “*Azınlık/Milliyetler Sosyolojisi*” kitaplarının içeriğine bakarsak konu daha iyi anlaşılabilir. Ekler bölümünde 1990 yılından sonra konu ile ilgili Çin’ce yayımlanmış tercüme ve telif eserlerden 4 adet azınlık sosyolojisi kitabının içindekiler bölümü Türkiye Türkçesine çevirilmiştir.

6.2. Çin Azınlıklar Sosyolojisinin Sorunları

Çin Azınlıklar Sosyolojisi ÇKP öncesi dönemlerde daha çok Batı sosyolojisi etkisinde gelişmeye başlamışken, ÇKP iktidarı sonrasında ise genellikle Sovyet etkisinde daha çok ideolojik kaygıların dürtüsü veya öncülüğünde betimleyici “milliyetler araştırması” adı altında gelişmeye başlamıştır. Ancak 1980 sonrasında sosyolojinin yeniden inşa süreci başlaması ile azınlıklar araştırmasında giderek sosyoloji ağırlık basmaya başlamıştır. 1990’lı yıllardan sonra azınlık sosyolojisi alanında eğiti-öğretim yapan, akademik ve stratejik araştırma yapan kurum ve kuruluşlar giderek artmış olmasına rağmen hala önemli sorunları bünyesinde barındırmış olduğu bir gerçektir. Son yıllarda Çin azınlık sosyolojisi üzerine genel değerlendirme yapan bazı araştırmacıların⁷¹ hemfikir oldukları sorunlar aşağıdaki gibidir:

⁷¹ Bakınız: Liu Min/刘敏, (2002), 我国民族社会学的发展现状及趋势/Woguo Minzu Shehuixue de Fazhan Xianzhuang ji Qushi (Ülkemiz Azınlık Sosyolojisini Gelişme Durumu ve Gidişatı). 西北民族研究/Xibei Minzu Yanjiu (Kuzeybatı Milliyetler Araştırması). 第 1 期/1.sayı. Sayfa. 93-104; Ma Rong/马戎, (2001b), 论中国的民族社会学研究/Lun Zhongguo Minzu Shehuixue Yanjiu (Ülkemizin Azınlıklar Sosyolojisi Araştırması üzerine), 北京大学学报/Beijing Daxue Xuebao (Pekin Üniversitesi Dergisi), 5.sayı; Zhao, Lisheng/赵利生, Jiang, Hong/江虹. (2004). 从自在到自觉 – 中国民族社会学发展的历程与展望/Cong Zizai dao Zijue – Zhongguo Minzu Shehuixue Fazhan de Licheng yu Zhanwang (Serbestlikten Bilinçliliğe Kadar –Çin Azınlık Sosyolojisi Gelişmesinin Cereyan ve Görünümü). 甘肃社会科学/Gansu Shehui Kexue (Gansu Sosyal Bilimler Dergisi). 第 2 期/ 2.sayı; Zhao Jinshan/赵锦山, (2010), 我国民族社会学经验研究的现状与反思——基于 1998- 2007 年 120 篇经验研究论文的内容分析/Woguo Minzu Shehuixue Jingyan Yanjiu de Xianzhuang yu Fansi——Ji yu 1998-2007 Nian 120 Pian Jingyan Yanjiu Lunwen de Neirong Fenxi (Ülkemiz Azınlıklar Sosyolojisi Araştırmalarının Günümüzdeki Durumu ve İlgili Düşünceler——1998-2007 yılına kadar yayınlanmış olan 120 Tecrübeli Araştırma Tezi Örneklemede Analiz), 延边大学学报(社会科学版)/Yanbian Daxue Xuebao (Yanbian Üniversitesi Dergisi), 第 1 期 1.sayı; Zhao Lisheng/赵利生, Liu Po/刘敏, Jiang Po/江波, (2011), 中国

- 1) **Temel kuramların zayıflığı:** Neşredilmiş ilgili yayınların sayısının artması sonucu belirli düzeyde yabancı kuramların tanıtılmış olmasına karşın Çin azınlıklar sosyolojisinin kavramlar ve kuramlar çerçevesi henüz inşa sürecindedir. Özellikle nispeten gelişmiş olan Batı sosyolojisinin kavram ve kuramları belirli bir sosyal realite temelinde geliştirilmiş olması nedeniyle uluslararası düzeyde kabul edilebilirliği daha yüksektir. Çin’de ise Çin’in çok milliyetli sosyal ve kültürel gerçekleri temelinde geliştirilmesi gereken kavram ve kuramsal açıklamaların zaman zaman resmi görüş veya sözde “devlet çıkarları” ile ters düşme ihtimali çoğu sosyologların uluslararası seviyede tanınırlığı olabilecek kavram ve kuramsal açıklama geliştirememesine neden olmaktadır.
- 2) **Akademik araştırmalarda kurumsallaşamama sorunu:** Çin’de azınlık araştırmaları alanında çalışanların önemli bir bölümünün etnoloji geleneğinden geliyor olması, siyaset ve resmi deoloji ile kesin sınırlarını çizememiş olması, aynı zamanda siyaset ve ideolojinin milliyetler sorunu veya araştırmasında pek etkili oluşu ise araştırmaların ciddiyetine gölge düşürmekle kalmamış, bazı fırsatçı “bilim insan”larının türemesine dolayısıyla işbu araştırma alanının akademik seviyede kurumsallaşmasına negatif etki yapmıştır.
- 3) **Araştırmacıların yetersizliği ve etik sorunu:** Günümüz Çin Halk Cumhuriyetinin çeşitli kurum ve kuruluşlarında azınlık milliyetleri araştıran çok sayıda insan vardır. Bu araştırmacıların büyük çoğunluğu etnik köken itibari ile Han Çinlileri, kültürel ve sosyal mensubiyeti itibari ile “Çinli”ler oluşturmaktadır. Yani azınlıkların dilini konuşabilen, kültür, inanç ve folklorundan anlayan bilim insanı çok yetersizdir veya yoktur. Bu durum ciddi bir etik sorunu oluşturmakla birlikte Çin akademik camiasından yadırganmayan, normal kabul edilen bir davranış olarak ortaya çıkmıştır. Fakat Naran Bilig benzeri azınlık kökenli aynı zamanda kendi milliyetinin dili ve kültüründen haberdar çok az sayıda bilim adamları bu durumun doğru olmadığını çeşitli şekillerde dile getirmekte veya mümkün olan ortamda eleştirmektedir.

- 4) **Sosyal etki ve akademik etkileşimin yetersizliği:** Çin Azınlıklar sosyolojisinin kendi akademik kurum ve kuruluşları, dernek ve dergileri olmasına karşın mesleki etkileşim, akademik geliş gidişler, deneyim değiş-tokuşu çok yetersizdir. Özellikle bazı dergilerin ve araştırma sonuçlarının sadece belli kurumlarla sınırlaması ve dağıtılması, üretilen bilgi veya verilerin yaygınlaşmasını önlemekte, sanki bu veriler sadece siyaset içinmiş gibi algı uyandırmaktadır. Ulusal ve uluslararası sempozyum, kongrelerin yapılmayışı ise bir diğer önemli eksikliklerdir. Yurtdışındaki Çin Azınlık araştırmaları ile meşgul olan çok sayıda eleştirel yaklaşan bilim insanları Çin'e ve ilgili üniversitelere davet edilmemekte hatta onların Çin'e girişi yasaklanmaktadır. Bu durum farklı görüşlerin, tezlerin tartışılması ve daha objektif, daha kabul edilebilir görüş ve tezlerin yaygınlaşmasına engel olmaktadır.

Yukarıda sıralanan sorunlar bugün Çin Azınlıklar veya Milliyetler sosyolojisinin acil olarak çözmesi gereken en önemli sorunlardır. Bu durum karşısında bazı Çinli sosyal bilimciler veya azınlık sosyolojisi alanında tanınan bilim adamları işbu disiplinin daha iyi kurumsallaşması ve gelişmesi için bazı önerileri ortaya atmıştır. Bu öneriler genellikle sorunların çözümüne yönelik olup ana hatları ile şunlardır: 1) Çin tarzı Azınlıklar Sosyolojisi kuramının oluşturulması, yeniliklerin yapılması; 2) Azınlıklar Sosyolojisi disiplinde kurumsallaşmaya gidilmesi bazı alanlarda standartların getirilmesi; 3) Uzman kadroların yetiştirilmesine önem verilmesi; 4) Yabancı ülkelerdeki konuyla ilgili yayınların Çinceye aktarılmasına ve yurtdışı ile akademik etkileşime önem verilmesi; 5) Akademik camia arasında aktif işbirliği ve değişimi ilerletilmesi.

SONUÇ

Azınlıklar Sosyolojisi sosyolojinin bir alt disiplini olarak Batı'daki eğitim-öğretim ve araştırma kurumlarında nispeten uzun yıllardan beri varlığını sürdürerek kurumsallaştığı, ister kuramlar yönünden, ister araştırma yöntemleri yönünden olsun dünyanın diğer bölgelerindeki benzeri araştırmalara nazaran fark attığı, örnek teşkil ettiği bilinen bir gerçektir.

Modern sosyoloji Batı'da doğduktan sonra dünyanın değişik ülkelerine farklı zaman dilimlerinde yayılmıştır. Çin ise, nispeten erken dönemlerde Batı sosyolojisini kabul eden ancak olduğu gibi değil “olması gereken” yani kendi toplumsal gerçeklerine uygun şekilde kabul etmeye veya daha doğrusu Çin'deki yaygın söylemi ile “yerelleştirerek” yaygınlaştırmaya çalışan ender ülkelerden biridir. 20. Yüzyılın başlarında Çin'e giren batı sosyolojisi Çin'deki onca kargaşa ve savaşa rağmen belirli düzeyde gelişme kaydetmişken Çinli komünistlerin Çin'deki iktidarı ele geçirmesi sonucu “kapitalizmin kuyruğu” yaftası ile 1955-1979 yılları arasında yasaklanarak durgunluk dönemine girmiştir. 1980 sonrasındaki sosyolojinin yeniden inşası sürecinde, aslında temelleri 1950 öncesi atılmış olan sosyal kalkınma kuramları, aile-evlilik, çalışma-emek, demografi, sosyal tabakalaşma, suç ve sapma, sosyal örgütler, sosyal değişme, sosyal refah ve güvenlik, sosyal psikoloji gibi alt disiplinler hızla canlanarak gelişme kaydetmiş iken, buna kıyasla azınlıklar sosyolojisi geriden takip etmek mecburiyetinde kalmıştır. Oysa 1950 öncesinde Li Anzhai (李安宅), Wu Zexia (吴泽霖), Fei Xiaotong ve Lin Yaohua gibi sosyolog kökenli bilim adamları azınlık toplumları üzerine çok sayıda araştırmalar yapmış idi. Fakat bu dönemlerdeki araştırmalar geneli itibari ile “milliyetler araştırması” kategorisinde olup kuram ve yöntem alanında özgül sistem oluşturamamıştı. Üstelik Batı'daki etnik sosyoloji araştırmalarının 1960'lı yıllardan sonra hız kazandığı düşünüldüğünde 1950 öncesi Çin azınlıklar sosyolojisinin durumu objektif olarak daha iyi anlaşılabilir. 1950 sonrası ülkeye egemen olan sosyalist ideolojinin Batı'yı dışlaması ve akademik olarak ilişkileri dondurmuş olması, ayrıca milliyetler araştırmasında Sovyet etkisi ile sadece

etnolojik ve etnografik çalışmalara ağırlık vermiş olması gerçeği, 1980 sonrasında neden azınlıklar sosyolojisinin diğer sosyoloji alt disiplinlerinden geri kalmış olması durumunu açıklayabilir.

ÇKP iktidarı sonrası Çin’de yaşayan azınlık milliyetleri açısından “altın on yıl” olarak değerlendirilebilecek olan 1980-1990 arası 10 yıllık süreç, ÇKP’nin azınlıkların dil, kültür, inanç ve ekonomik alanda ülkedeki egemen grup olan Han Çinliler ile nispeten eşit haklara sahip olmasına imkân verdiği dönem olarak tarihe geçmiştir. Fakat 1990 sonrası ortaya çıkan Doğu Avrupa ve Sovyetlerdeki radikal değişimler Çin’in daha önceki on yılda uygulamış olduğu liberal ve hoşgörülü azınlıklar politikasında radikal değişme ve dönüşme yapmasını tetikleyen dış etken olmuştur. Aynı zamanda, 1980 sonrası güçlenen Konfüçyüs düşüncesi ve Çin milliyetçiliği 1990 sonrası gelişen konjoktürde sosyalist ideoloji ile birleşerek sonraki yıllarda daha da belirginleşecek olan nasyonal sosyalizm kılıfına bürünerek 1990 öncesi hoşgörülü politikalardan vaz geçilmesinde etkili olan iç faktör olmuştur.

İdeolojik zihniyetteki değişimi destekleyen akademik artı ideolojik çalışmalar kendisini azınlık sosyolojisi alanında da göstermeye başlamıştır. Çin gerçeği olan ve anayasası tarafından da teyit edilen çok milliyetlilik ve çok kültürlülük durumu resmi siyaset yanlısı akademisyenler veya karar mekanizmasındaki belirleyiciler tarafından “tehdit” olarak algılanmış, Çin’in batı tarzı ulus-devlet modelinde modernleşmesine devam etmesi gerekliliği üzerinde açık ve gizli görüşler ağır basmaya başlamıştır. Bu bağlamda azınlıklar sosyolojisindeki kavramlar, araştırma yöntemleri sorgulanma başlamış, Batı azınlıklar veya etnik sosyolojisinden farklı olarak yerel bir Çin etnik sosyolojisinin geliştirilmesi fikri özellikle Ma Rong tarafından yüksek sesle dile getirilmeye başlanmıştır. Amerika’da doktorasını tamamlayan, Pekin Üniversitesi gibi bir büyük üniversite’de azınlık milliyeti- döngen- kimliğindeki sosyoloji profesörü olan ve Çin Milliyetler İşleri Bakanlığının ilgili birimlerinin gücünü de arkasına alan Ma Rong, kendi tezi ve söylemlerini resmi kurumlarda ve ilgili akademik camiada hızla yayma hatta meşrulaştırmıştır⁷².

⁷² Ma Rong tarafından sorgulanan “Minzu-Nationality” kavramının politik içeriği ve hak iddia varsayımları politik hassasiyetleri yüksek olan kurum kuruluşlar tarafından ciddiye alınmış ve Ma Rong tarafından önerilen Zu qun kavramının İngilizcesi olan “ethnic group” Minzu kavramının İngilizcesi olan “Nationality”ye tercih edilmiştir. Örneğin Milliyetler İşleri Bakanlığı (resmi Çince adının tercümesi: Devlet Milliyetler İşleri Komisyonu-国家民族事务委员会 /Guojia Minzu Shiwu Weiyuanhui) adının İngilizcesi State Ethnic Affairs Comission olarak değiştirilmiştir. Fakat aynı bakanlığın bünyesinde bir birinden farklı uygulama olduğu da göze çarpmaktadır. İşbu

Ma Rong ile daha da belirginleşen Devletçi-Milliyetçi zihniyet veya kaygı ile azınlıklar sosyolojisi yapan sosyolog, etnolog ve antropologlar ülke içindeki mevcut farklı milliyetler ile egemen grup arasındaki ilişkilerin çözümü için giderek Amerikan tarzı asimilasyon--melting pot/eritme potası--ile (özellikle) Çin'in Ming döneminde farklılıkların ortadan kaldırılması için uygulanan asimilasyon uygulamalarını birleştirerek mevcut azınlık milliyetleri yoğurarak veya zorla asimile ederek Çin milliyeti (中华民族/Zhonghua Minzu) yaratma yolunda bilim yaptıkları ortaya çıkmış bulunmaktadır. Devletçi-milliyetçi zihniyet veya kaygı ile azınlıklar sosyolojisi yapanların mutlak çoğunluğunun sadece Çin dili ve yazısı bildikleri yabancı dil olarak ender durumlarda İngilizceyi bildiği, azınlık milliyet dilleri ve kültürlerinden hemen hemen bihaber oldukları, araştırmaları veya yayınlarında etnosantrik yaklaşımları rahatlıkla sergilediği malumdur. Onların çoğunda egemen olan “devletin çıkarları herşeyden üstündür” anlayışı çalışmalarının bilimselliğine gölge düşürmüştür.

Ma Rong benzeri sosyologlardan farklı tutum ve görüş sergileyen azınlık kökenli sosyologlardan Naran Bilig, Abdureşit Jelil Qarluq ile Han Çinli etnolog ve sosyolog Zhang Haiyang ise Çin gerçeği olan çok milliyetlilik ve çok kültürlülük gerçeğinin görmezden gelinemeyeceğini, Çinli olmayan milliyetlerin toplumu ve kültürü incelenirken mutlaka önyargılardan kaçınılmasının önemli olduğunu, yerel halk dili ve kültürünü bilmenin bahsi geçen milliyet toplumlarında yapısı araştırmalar için temel şart olduğunu; milliyetler ilişkilerinin çözümü için geçmişteki uygulamalara örneğin, Tang dönemi uygulamalarının referans alınabileceği, günümüzdeki yurtdışı uygulamalarından ise Avusturalya benzeri ülkelerde resmi olarak uygulanan çok kültürcülük politikasının referans olabileceğini; çok milliyetli devlet olan Çin'de harmonik toplum inşa etmenin en önemli yollarından birinin azınlıkların dili, dini inancı ve kültürüne karışılmaması ve saygı gösterilmesinin önemli olduğunu; azınlık toplumlarındaki gözardı edilen önemli sosyal sorunlardan yolsuzluk, yoksulluk, işsizlik, uyuşturucu sorunu, bulaşıcı hastalıklar, boşanma gibi sorunların araştırılmasının önemli olduğunu vurgulamışlardır.

bakanlığa bağlı Milliyetler Yayınevinin adı Ethnic Publishing House olarak değiştirilmiş iken aynı birime bağlı olan Milliyetler Kültür Sarayının ise The Cultural Palace of Nationalities olarak kalmaya devam ettiği bilinmektedir (bakınız: www.cpon.cn, Erişim teyidi: 16.05.2014). Bir diğer önemli değişme ise Çin'deki azınlık elitlerinin toplandığı en üst düzey üniversite olan Merkezi milliyetler üniversitesinin adı İngilizce olarak Central University for Nationalities olarak 58 sene kalmış ve Temmuz 2009 tarihinde ani bir karar ile Minzu University of China olarak değiştirilmiştir. Burada nedense Ethnic kavramı değil Nationality'nin Çincedeki karşılığı olan Minzu kullanılmıştır. Oysa Minzu kavramı olarak İngilizcede yoktur.

1998-2007 yılları arasında azınlıklar sosyolojisi alanında yapılmış olan amprik çalışmalar üzerine yapılmış bir araştırmada⁷³ 120 adet yayın incelenmiş olup elde edilen veriler araştırmaların azınlıkların kültürü, azınlık toplumlarının modernleşmesi ve aile-evlilik kurumu konusuna yoğunlaştığı; önceleri araştırmacıların etnoloji ve antropoloji kökenli oldukları daha sonraları genellikle sosyoloji kökenli bilim adamları tarafından yapıldığı; araştırma metodunda saha çalışması ve literatür çalışmasının esas olduğu, istatistiki nicelik yönteminin nispeten az olduğu ortaya çıkmıştır. Son on yıl içinde yapılan araştırmalarda milliyetler ilişkisi, politik istikrar, çift dilli eğitim, azınlık köylü işçi transferleri, milliyetler ara karışık evlilikler, kimlik ve mensubiyet araştırmaları gibi konular azınlık sosyolojisi araştırmalarında önemli odak konulara dönüşmüştür. 2004 yılından beri Çin Azınlıklar sosyolojisinin Batı etnik sosyolojisi etkisine maruz kalmaya başladığı görülmüştür. Özellikle Ma Rong'un öncülük ettiği bu ekol Çin gerçeğini reddetme veya görmemezlikten gelme eğilimi taşıdığı, “Zu qun-Etnik grup” kavramı çerçevesinde kendi görüşlerini yaygınlaştırmaya çalıştığı, araştırmalarında genellikle etnik kimlik, mensubiyet ve etnik ilişkiler üzerine yoğunlaştıkları bilinmektedir. Çin literatüründe yaygın olan “Minzu-Milliyet-Nationality” yerine “Zu qun-Etnik grup” kavramını önermekte, milliyetlerin elde ettikleri siyasal haklarının geri alınıp sadece kültürel grup olarak varlıklarını sürdürmeleri gibi somut önerilerini sunmaktadır⁷⁴. Bu durumu onun 2004 yılında neşretmiş olduğu “Azınlıklar Sosyolojisi-Sosyolojideki Etnik Gruplar İlişkisi Araştırmaları” (民族社会学—社会学的族群关系研究/Minzu Shehuixue-Shehuixue de Zuqun Guanxi Yanjiu) kitabının içindekiler bölümüne bakıldığında birçok konu rahatlıkla anlaşılıyor (Bakınız: EK-3).

Genel olarak Çin azınlık sosyolojisi araştırmalarına baktığımızda araştırma metodu yönündeki çalışmaların yetersiz olduğu, fakat seviyeyi yükseltme uğraşısının devam ettiği; araştırma konularının gitgide çeşitlilik kazanmaya başladığı, geleneksel etnoloji ağırlıklı veya etnologlarca yapılma durumundan sosyoloji ağırlıklı ve sosyologlar tarafından yapılmaya başlandığı ortaya çıkmıştır.

⁷³ Zhao, Jinshan/赵锦山. (2010). 我国民族社会学经验研究的现状与反思 — 基于 1998- 2007 年 120 篇经验研究论文的内容分析/Woguo Minzu Shehuixue Jingyan Yanjiu de Xianzhuang yu Fansi — Ji yu 1998-2007 Nian 120 Pian Jingyan Yanjiu Lunwen de Neirong Fenxi (Ülkemiz Azınlıklar Sosyolojisi Araştırmalarının Günümüzdeki Durumu ve İlgili Düşünceler —1998-2007 yılına kadar yayınlanmış olan 120 Tecrübeli Araştırma Tezi Örnekleme Analiz). 延边大学学报(社会科学版)/Yanbian Daxue Xuebao (Yanbian Üniversitesi Dergisi). 第 1 期/1.sayı.

⁷⁴ Yukarıdaki ile aynı kaynak. S. 99.

Çin Azınlıklar Sosyolojisindeki gizil amaçlardan biri “Azınlıkları yönetmek” veya “farklılıkları yok etmek” ve ülkede tek Han Çinli kültürünü hâkim kılma telaşıdır. Yaygın politik söylem olan “devlet çıkarları her şeyden üstündür” anlayışının azımsanmayacak derecedeki etnolog, sosyologlarca benimsenmiş olması ve resmî kurumlarca meşru kabul edilmesi durumu disiplinin bilimselliği ve objektifliğine gölge düşürmektedir. Disiplinin objektifliği ve bu bağlamda yapılan araştırma sonuçlarının geçerliliğinin sorgulandığı bir önemli husus ise, araştırmacı uzmanların araştırdığı, uzmanlaştığı milliyetin dilini hiç bilmemesi, dolayısıyla bahsi geçen toplumun kültürünü, yaşam tarzını, düşünce tarzı ve zihniyetini anlamıyor olması, olaylara daha çok etnosantirik ve tepeden inmece, küçümseyici yaklaşımlarla yaklaşması, araştırma sonuçları ve önerilerinin geçerliliği ve güvenilirliğinde fazlası ile soru işaretleri bırakmıştır.

Çin’de egemen olan tek parti iktidarı ve nasyonal sosyalist zihniyet ülke sınırları içindeki farklılıkların yönetimi ve sosyo-kültürel bütünlüğün sağlanması için başta etnoloji olmak üzere azınlıklar sosyolojisinden önemli ölçüde istifade ettiği, kendi plan ve stratejileri dâhilinde çok sayıda araştırma, uygulamalar yapmıştır. 2000’li yıllardan sonra Ma Rong, Yang Shengmin gibi akademisyenler Çin Milliyetler İşleri Bakanlığı başta olmak üzere Devlet Konseyi, Uygur Özerk Bölgesi, Tibet Özerk Bölgesi yönetimleri ile sıkı sıkı çalıştıkları veya onların ısmarlama araştırmalarını yaparak ülkenin azınlıklar politikası, bilhassa Uygur, Tibetli politikasının belirlenmesinde ve uygulanması sürecinde fazlası ile aktif oldukları Çin akademik camiasında bilinen bir gerçektir.

Naran Bilig, Abdureşit J. Qarluq ve Zhang Haiyang örneğinde olduğu gibi Çin’de resmî ideolojiden farklı düşünen aydınların sayısı az olmakla birlikte mevcuttur. Akademik çalışma sadece resmî görüş veya ideolojik kaygı için değil bilim için ve yaşadığı toplumun daha istikrarlı, huzurlu; farklılıkların karşılıklı kabullenme, karşılıklı saygı çerçevesinde daha uyumlu olması için çalışmalarını sürdüren, geçerliliği yüksek somut öneriler getiren bilim adamları mevcuttur. Tek parti döneminin sona erdiği fikirlerin daha rahat ifade edildiği nispeten demokratik ortamlar oluştuğunda Çin akademik dünyasında daha renkli ve daha bilimsel çalışmaların ortaya çıkacağı kesindir.

KAYNAKÇA

- Banton, Michael. 2008. The Sociology of Ethnic Relations *Ethnic and Racial Studies*; Volume 31, Issue 7, 2008, sayfa 1267-1285.
- Cagnat, R-J. Michel. (1992). *İmparatorlar Beşiği SSCB, Çin ve İslam Arasında Orta Asya Yazgısı*, (Çev: E. Akbulut, T. A. Şensılay). İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Celil, A. (2002). *Sarı Uygurların Sosyo-Kültürel Yapısı*, Doktora Tezi. Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara.
- Chen, Liankai/陈连开. (2008). *陈连开学术论文集/Chen Liankai Xueshu Lunwen Ji (Chen Liankai Akademik Makaleleri Külliyyatı)*. 传统民族观与中华民族一体观/Chuantong Minzuguan yu Zhonghua Minzu Yitiguan (Genleneksel Milliyet Anlayışı ve Zhonghua/Çin Milleti Tek Gövde Anlayışı). Pekin: 中央民族大学出版社 /Zhongyang Minzu Daxue Chubanshe (Merkezi Milliyetler Üniversitesi Yayınevi).
- Chen, Zhiming/陈志明. (2005). *从费孝通先生的观点看中国的人类学族群研究 /Cong Fei Xiaotong Xiansheng de Guandian Kan Zhongguo de Renleixue Zuqun Yanjiu (Fei Xiaotong'un Görüşlerinden Çin Antropolojisinin Etnik Araştırmalarına Bakış)*. 上海人民出版社 /Shanghai Renmin Chubanshe (Şanghay Halk Yayınevi).
- Cheng, Jilong./程继隆 (Ed.). (1995). *社会学大辞典/Shehuixue Dacidian (Sosyoloji Büyük Sözlüğü)*. Pekin: 中国人事出版社 /Zhongguo Renshi Chubanshe (Çin İnsan Kaynakları Yayınevi).
- Dai, Qingxia/戴庆厦等. (2000). *中国少数民族语言文字应用研究/Zhongguo Shaoshu Minzu Yuyan Wenzi Yingyong Yanjiu (Çin'deki Azınlıkların Dil ve Yazı Kullanımı Araştırması)*, Yunnan: 云南民族出版社 /Yunnan Minzu Chubanshe (Yunan Milliyetler Yayınevi).

- Dai, Shengyuan/戴贤远. (1994). 论“一部分人先富起来”与“两极分化”两种社会状况的区别/Lun “Yi Bufen Ren Xian Fu Qilai” yu “Liangji Fenhua” Liang Zhong Shehui Zhuangkuang de Qubie (“Önce Belirli Kişilerin Zenginleşmesi” ve “İki Kutuplaşma” gibi İki Çeşit Sosyal Durum Arasındaki Fark Üzerine). “经济改革”/Jingji Gaige (Ekonomik Reform). 6 期/6.sayı;
- Dai Shengyuan/戴贤远. (1995). 谈谈“一部分人先富起来”与“两极分化”的区别 /Tantan “Yi Bufen Ren Xian Fu Qilai” yu “Liangji Fenhua” de Qubie (“Önce Belirli Kişilerin Zenginleşmesi” ve “İki Kutuplaşma”nın Farkı Hakkında). “经济问题探索”/Jingji Wenti Tansuo (Ekonomik Sorunlar Araştırması). 第1 期/1. Sayı.
- Demir, Ö. Acar, M. (1992). *Sosyal Bilimler Sözlüğü*. İstanbul: Ağaç Yayıncılık.
- Değirmencioğlu, C. (1999). Millet, Milliyet Üzerine. *Türk Yurdu, Mart-Nisan-Mayıs 1999*, s.81-87
- Dikötter, F. (1992). *The Discourse of race in modern china*, London: C.Hurst&Co. (Publishers) Ltd. 近代中国之种族观念/Jindai Zhongguo zhi Zhongguo Guannian (Modern Çin'in Irk Anlayışı). (1999). Nanjing/南京: 江苏人民出版社/Jiangsu Renmin Chubanshe (Jiangsu Halk Yayınevi).
- Di, Shengde/翟胜德. (1999). “民族”译谈/ “Minzu” Yitan (“Milliyet”ın Tercümesi Üzerinde), *世界民族/Shijie Minzu (Dünya Milletleri)*, 第2 期/2.sayı.s.66-79.
- Du, Zhanqi/杜赞奇 (Prasenjit Duara). (2003). 从民族国家拯救历史：民族主义话语与中国现代史研究/ Cong Minzu Guojia Zhengjiu Lishi: Minzu Zhuyi Huayu yu Zhongguo Xiandai Shi Yanjiu (Ulus Devletin Tarihi Kurtarmasından: Milliyetçi Söylem ve Çin'in Modern Tarihi Araştırması). Pekin:社会科学文献出版社 /Shehui Kexue Wenxian Chubanshe (Sosyal Bilimler Akademik Yayınları Yayınevi). (Prasenjit Duara, 1995, *Rescuing History From the Nation: Questioning Narratives of Modern China*, Chicago: University of Chicago Press).
- Eberhard, W. (2007). *Çin Tarihi* (1.baskı). Ankara: Türk Tarih Kurumu.

- Erkal, M. (2011). Milletleşme Süreci ve Önündeki Engeller. İstanbul Üniversitesi, s.66-76. Online erişim: <http://www.journals.istanbul.edu.tr/iusoskon/article/view/1023004870> .
- Fan, Wenlan/范文澜. (1954). 自秦汉起中国成为统一国家的原因/Zi Qin Han qi Zhongguo Chengwei Tongyi Guojia de Yuanyin (Çin'in Qin, Han Sülalerinden beri Birleşik Bir Ülke Olmasının Nedeni). 汉民族形成问题讨论集/ Han Minzu Xingcheng Wenti Taolunji (Han Çin Milliyetinin Ortaya Çıkması Üzerindeki Tartışmaların Seti). Pekin: 三联书店/Sanlian Shudian (Sanlian Kitap Dükkanı).
- Fei, Xiaotong/费孝通. (1982). 民族社会学调查的尝试/Minzu Shehuixue Diaocha de Changshi (Azınlıklar Sosyolojisi Araştırmalarında Denem). Pekin: 中央民族学院学报/Zhongyang Minzu Xueyuan Xuebao (Merkezi Milliyetler Enstitüsü Dergisi). 第2期/ 2.sayı.s. 3-10.
- (1980). 关于我国民族识别的问题 /Guanyu Woguo Minzu Shibiede Wenti (Ülkemizdeki Milliyetlerinin Belirlenmesi Meselesi Üzerinde). 民族研究文集 /Minzu Yanjiu Lunwenji (Milliyetler Araştırmaları Makaleler Külliyesi). (1988). Pekin: 民族出版社 Minzu Chubanshe (Milliyetler neşriyatı).
- (1989). 中华民族多元一体格局/Zhonghua Minzu Duoyuan Yiti Geju (Çin Milliyeti, Çok Köklü Tek Gövdeli Düzeni). 北京大学学报/Beijing Daxue Xuebao (Pekin Üniversitesi Dergisi). 第4期/ 4.Sayı.
- (1998). 我看到的中国农村工业化和城市化道路 /Wo Kandao de Zhongguo Nongcun Gongyehua he Chengshihua Daolu (Benim Gördüğüm Çin Köylerinin Sanayileşme ve Kentleşme Yolu). 浙江社会科学/Zhejiang Shehui Kexue (Zhejiang Sosyal Bilimleri). 第4期/4.Sayı. Online erişim: 数字中国网: http://www.china001.com/show_hdr.php?xname=PPDDMV0&dname=U7KGF41&xpos=64
- (1999). 中华民族多元一体格局/Zhonghua Minzu Duo Yuan Yiti Geju (Çin Milliyeti, Çok Köklü Tek Gövdeli Düzeni). Pekin: 中央民族大学出版社/Zhongyang Minzu Daxue Chubanshe (Milliyetler Üniversitesi Yayınevi).
- (2000). 我们要对时代变化作出积极有效的反应/Women yao dui Shidai Bianhua Zuochu Jiji Youxiao de Fanying (Dönem Değişmesine Olumlu ve Etkili bir

- Reaksiyon Vermeliyiz). 社会/Shehui (Toplum), 第 7 期/ 7.Sayı. Online erişim: (中国干部学习网) <http://study.ccln.gov.cn/fenke/shehuixue/shxkjs/shrwp/167729.shtml>
- (2001). 江村经济/Jiangcun Jingji (Çin Köylülerinin Yaşamı). Pekin: 商务印书馆 /Shangwu Yingshuguan (Ticaret Matbaası). (Peasant Life in China: A Field Study of Country Life in the Yangtze Valley. Preface by Bronislaw Malinowski. London: G. Routledge and New York: Dutton, 1939).
- (2006). 乡土中国/Xiangtu Zhongguo (Kırsal Çin). Şanghay: 上海人民出版社 /Shanghai Renmin Chubanshe (Şanghay Halk Yayınevi).
- (1946). 人性和机器 — 中国手工业的前途 /Rensheng he Jiqi—Zhongguo Shougongye de Qiantu (İnsanlık ve Makineler—Çin El Sanatlarının Geleceği). 费孝通全集/Fei Xiaotong Quanjì (Fei Xiaotong Külliyyatı). (2009). 第 4 卷/ 4. Cilt. 内蒙古人民出版社/Neimenggu Renmin Chubanshe (İç Moğolistan Halk Yayınevi).
- (1957). 重访江村/Chongfang Jiangcun (Köylere Tekrar Ziyaret). 费孝通全集/Fei Xiaotong Quanjì (Fei Xiaotong Külliyyatı). (2009). 第 8 卷/ 8. Cilt. 内蒙古人民出版社/Neimenggu Renmin Chubanshe (İç Moğolistan Halk Yayınevi). 第 48-74 页/ s. 48-74.
- (1986). 关于“小城镇大问题”的通信第一百零七封/Guanyu “Xiao Chengzhen Da Wenti” de Tongxin Di Yibai Ling Qi Feng (“Küçük Kasabanın Büyük Sorunu” ile İlgili 107. Mektup). 费孝通全集/Fei Xiaotong Quanjì (Fei Xiaotong Külliyyatı). (2009). 第 20 卷/ 20. Cilt. 内蒙古人民出版社/Neimenggu Renmin Chubanshe (İç Moğolistan Halk Yayınevi). 第 142-143 页/ s. 142-143.
- (1992). 中国乡镇发展的道路 /Zhongguo Xiangzhen Fazhan de Daolu (Çin Kasabalarını Kalkındırmanın Yolu). 费孝通全集/Fei Xiaotong Quanjì (Fei Xiaotong Külliyyatı). (2009). 第 14 卷/ 14. Cilt. 内蒙古人民出版社 /Neimenggu Renmin Chubanshe (İç Moğolistan Halk Yayınevi). 第 116-118 页/ s. 116-118.
- Fei, Zhengqing/费正清 (Jone King Fairbank). (1987). 美国与中国, (第 4 版) /Meiguo yu Zhongguo, (Di 4 Ban)/ Amerika ve Çin, (4.baskı). Pekin: 商务印

书馆/Shangwu Yingshuguan (Ticaret Matbaası). (Jone King Fairbank, 1980, *The United States and China*, 4th edition, Cambridge: Harvard University Press) .

Fei, Yingqiu/费英秋. (2002). 对邓小平“一部分人先富起来”思想的几点思考/Dui Deng Xiaoping “Yi Bufen Ren Xian Fu Qilai” Sixiang de Jizhong Sikao (Deng Xiaoping’in İleri Sürdüğü “Önce Belirli Kişilerin Zenginleşmesi” Görüşüne Yönelik Bazı Düşünceler), “*前沿*”/*Qianyan (Hudut)*.2002 年 01 期 /2002 yılı, 1.sayı.

Gao, Binzhong/高丙中. (1997). 现代化与民族生活方式的变迁/Xiandaihua yu Minzu Shenghuo Fangshi de Bianqian (Modernleşme ve Milliyetler Yaşam Tarzındaki Değişmeler). 天津 /Tianjin: 天津人民出版社 /Tianjin Renmin Chubanshe (Tianjin Halk Yayınevi).

Geertz, C. (1994). Primordial and Civic Ties, iç. Nationalism, (der. A. Smith, J. Hutchinson), Oxford: *Oxford University Press*, Sf: 29-34

Giddens, A. (2013). *Sosyoloji (5.bakı)*,İstanbul: Kırımızı Yayınları.

Guibernau, M. and Rex, J. (1997). *The Ethnicity Reader: Nationalism, Multiculturalism and Migration*. Cambridge: *Polity Press*.

Gu, Jiegang/顾颉刚. (1939). 中华民族是一个/Zhongguo Minzu shi Yige (Çin Milleti Tektir). 昆明/Kunming: *益世报/Yishi Bao (Yishi Gazetesi)*. 1939 年 2 月 13 日/ 13 .02.1939 Tarihinde.

Haralambos, M. (1992). *Sociology, New Directions (7th Edition)*, Causeway Press.

Han, Mingmo/韩明谟. (1987). *中国社会学史/Zhongguo Shehuixue Shi (Çin Sosyolojisi Tarihi)*. 天津 /Tianjin: 天津人民出版社 /Tianjing Renmin Chubanshe (Tianjing Halk Yayınevi).

Hao, Shiyuan/郝时远, Ma, Rong/马戎, Zhang, Haiyang/张海洋. (2013). “构建新型民族关系”之争论与共识/ “Goujian Xin Xing Minzu Guanxi” zhi Zhenglun yu Gongshi (‘Yeni Milliyetler İlişkisi İnşaati’Üzerine Tartışma ve Uzlaşma). *领导者/Lingdaoze (Lider)*, 第 53 期/ 53.Sayı.

- History From the Nation: Questioning Narratives of Modern China, *Chicago: University of Chicago Press*)
- Hobsbawm, E. J. (1995). *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik-Program, Mit, Gerçeklik* (Çev: O.Akinhay), İstanbul.
- Hsieh, J. (1986). *China's Nationalities Policy: Its Development and Problems*, *Anthropos*, Bd. 81, H. 1./3. pp. 1-20.
- Huan, Pingqing/ 吴平清. (2013). 费孝通学术历程的理论自觉及其意义/Fei Xiaotong Xueshu Licheng de Lilun Zijue jiqi Yiyi (Fei Xiaotong'un Akademik Hayatındaki Kuramsal Bilinci ve Önemi). *天津社会科学/Tianjin Shehui Kexue (Tianjin Sosyal Bilimler)*. 第6期/6.Sayı.s. 68-73
- Jia, Chunzeng/ 贾春增, Cai Qingsheng/ 蔡清生. (1996). *民族社会学概论/Minzu Shehuixue Gailun (Azınlık/Milliyet Sosyolojisine Giriş)*. Pekin: 中央民族大学出版社 /Zhongyang Minzu Daxue Chubanshe (Merkezi Milliyetler Üniversitesi Yayınevi).
- Jiao, Jian/ 乔健. (2005). *文化、族群与社会的反思/Wenhua, Zuqun yu Shehui de Fansi (Kültür, Etniklik ve Toplumun Yansımaları)*. Pekin: 北京大学出版社 /Beijing Daxue Chubanshe (Pekin Üniversitesi Yayınevi). 第 174—188 页/ s. 174-188.
- Komisyon. (1986). *中国大百科全书/Zhongguo Da Baike Quanshu (Çin Ansiklopedisi)*. 中国大百科全书出版社 /Zhongguo Da Baikequanshu Chubanshe (Çin Ansiklopedi Yayınevi). 民族卷/Minzu Juan (Milliyetler Çildi). Pekin.
- Li, Zhaoming/ 李绍明. (1982). 论我国的民族社会学研究/Lun Woguo de Minzu Shehuixue Yanjiu (Ülkemizdeki Azınlıklar Sosyolojisi Araştırması Üzerine). *云南社会科学 (第 4 期)/Yunnan Shehui Kexue (Yunnan Sosyal Bilimleri Dergisi)*.4.sayı.
- Li, Qihong/ 李秋洪. (1996). *广西民族交往心理/Guangxi Minzu Jiaowang Xinli (Guangxi Milliyetler Etkileşimi Psikolojisi)*. 南宁/Nanning: 广西人民出版社 /Guangxi Renmin Chubanshe (Guangxi Halk Yayınevi).

- Li, Zhaoming/李绍明. (1982). 论我国的民族社会学研究/Lun Woguo de Minzu Shehuixue Yanjiu (Ülkemizdeki Azınlık Sosyolojisi Üzerinde). *Yunnan: 云南社会科学/Yunnan Shehui Kexue (Yunnan Sosyal Bilimleri)*. 4.Sayı.
- Li, Jianhua/李剑华, Fan, Dingjiu/范定九. (1984). 社会学简明辞典/Shehuixue Jianming Cidian (Kısaca Sosyoloji Sözlüğü). *甘肃人民出版社/Gansu Renmin Chubanshe (Gansu Halk Yayınevi)*.
- Liu, Min/刘敏. (2002). 我国民族社会学的发展现状及趋势/Woguo Minzu Shehuixue de Fazhan Xianzhuang ji Qushi (Ülkemiz Azınlık Sosyolojisini Gelişme Durumu ve Gidişatı). *西北民族研究/Xibei Minzu Yanjiu (Kuzeybatı Milliyetler Araştırması)*. 第1期/1.sayı. s.93-104
- Lu, Xueyi/陆学艺. 新中国社会学五十年/Xin Zhongguo Shehuixue Wushi Nian (Modern Çin Sosyolojisinin 50 yılı). *中国社会学网/Zhongguo Shehuixue Wang (Çin Sosyoloji)*. Web: <http://www.sociology2010.cass.cn/news/721824.htm>, Tarih: 26.04.15
- Luo, Zhong/罗中. (2013). 中国少数民族宗教与和谐社会研究/Zhongguo Shaoshu Minzu Zongjiao yu Hexie Shehui Yanjiu (Çin'deki Azınlıklar Dini ve Harmonik Toplum Araştırması). Yayımlanmamış Doktora Tezi. Pekin: 中央民族大学/Zhongyang Mnzü Daxue Chubanshe (Merkezi Milliyetler Üniversitesi).
- Marshal, G. (1999). *Sosyoloji Sözlüğü* (Çev: O. Akınhay ve D. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Ma, Yan/马寅. (1995). 马寅民族工作文集/Ma Yan Minzu Gongzuo Wenji (Ma Yan Milliyetler Çalışması Külliyyatı), Pekin: 民族出版社 /Minzu Chubanshe (Milliyetler Yayınevi).
- Marger, M. N. (2007). “Race and Ethnic Relation”/族群社会学/Zuqun Shehuixue (Etnik Sosyoloji), (Çev: Zülhayat İsmayıl). Pekin: 华夏出版社 /Huaxia Chubanshe (HuaXia Yayınevi).
- Mao, Zedong/毛泽东. (2003). 在中国共产党第七届中央委员会扩大的第六次全体会议上的结论/Zai Zhongguo Gongchandang Di Qi Ji Zhongyang Weiyuanhui Guangda de Di Liu Ci Quanti Huiyi shang de Jielun (Çin Komünist Partisi 7.

- Merkezi Komitesinin Genişletilmiş 6. Genel Kurul Toplantısının Sonuçları). 1955 年 10 月 11 日/ 11. 10. 1955. *论十大关系/Lun Shi Da Guanxi (On Büyük İlişki Üzerine)*. 1956 年 4 月 25 日/ 25. 04. 1956. 毛泽东著作专题摘编 (上)/Mao Zedong Zhuzuo Zhuanti Zhaibian, Shang (Mao Zedong Eserlerinden Tematik Alıntılar, 1.Kitap). (2003). 北京/Pekin: 中央文献出版社/ Zhongyang Wenxian Chubanshe (Merkez Literatür Yayınevi).
- Ma, Rong/马戎. (1997a). *西方民族社会学理论与方法/Xifang Minzu Shehuixue Lilun yu Fangfa (Batı Millet Sosyolojisi Teorisi ve Yöntemi)*. 天津/Tianjin: 天津人民出版社/Tianjin Renmin Chubanshe (Tianjin Halk Yayınevi).
- (1997b). *民族关系的社会学研究:民族社会学/Minzu Gunxi de Shehuixue Yanjiu: Minzu Shehuixue (Azınlıklar/Milliyetler İlişkisinin Sosyolojik Araştırması: Azınlıklar/Milliyetler Sosyolojisi)*. 天津/Tianjin: 天津人民出版社/Tianjin Renmin Chubanshe (Tianjin Halk Yayınevi).
- (1999). *中华民族凝聚力的形成与发展/Zhonghua Minzu Ningjuli de Xingcheng yu Fazhan (Çin Milliyeti Merkeze Çekme Gücünün Oluşumu ve Gelişimi)*. 西北民族研究/Xibei Minzu Yanjiu (Xibei Milliyetler Araştırması). 2.Sayı.
- (2001a). *民族与社会发展/Minzu yu Shehui Fazhan (Milliyet ve Sosyal Kalkınma)*. Pekin: 民族出版社/Minzu Chubanshe (Milliyetler Yayınevi).
- (2001b). *论中国的民族社会学研究/Lun Zhongguo de Minzu Shehuixue Yanjiu (Çin'in Azınlıklar Sosyolojisi Araştırması Üzerinde)*, Pekin: *北京大学学报 (哲学社会科学学科版) /Beijing Daxue Xuebao (Zhexue Shehuixue Xueke)/Pekin Üniversitesi Dergisi (Felsefe, Sosyoloji Bilimleri sürümü)*. 第 38 卷, 第 5 期 /38.Cilt, 5.sayı.
- (2004a). *民族社会学—社会学的族群关系研究/Minzu Shehuixue—Shehuixue de Zuqun Guanxi Yanjiu (Azınlıklar Sosyolojisi—Sosyolojideki Etnik Gruplar İlişkisi Araştırmaları)*. Pekin: 北京大学出版社/Beijing Daxue Chubanshe (Pekin Üniversitesi Yayınevi).
- (2004b). *理解民族关系的新思路—少数民族问题的“去政治化” /Lijie Minzu Gunaxi de Xin Silu—Shaoshu Minzu Wenti de “Qu Zhengzhihua” (Milliyetler*

- İlişkisini Anlamanın Yeni Düşüncesi - Azınlıklar Sorunundaki “Siyasetsizleştirme”). *北京大学学报 (哲学社会科学学科版) /Beijing Daxue Xuebao (Zhaxue Shehuixue Xueke)/Pekin Üniversitesi Dergisi (Felsefe, Sosyoloji Bilimleri sürümü)*, 第 41 卷第六期/41.Cilt 6.sayı. s. 122-133.
- (2008). 强化中华民族的 “民族意识”/Qianghua Zhonghua Minzu de “Minzu Yishi” (Çin Milletinin ‘Millet Bilinci’ni Güçlendirelim). *人民论坛/Renmin Luntan (Halk Forumu)*, 第 14 期 (14.Sayı). Online erişim: http://paper.people.com.cn/rmlt/html/2008-07/16/content_65504.htm
- (2012). 社会调查与中国社会学的“本土化”—纪念费孝通教授逝世 7 周年/Shehui Diaocha yu Zhongguo Shehuixue de “Bentuhua”—Jinian Fei Xiaotong Jiaoshou Shishi 7 Zhounian (Saha Araştırması ve Çin Sosyolojisinin “Yerelleştirilmesi”- Profesör Fei Xiaotong ölümünün 7. Yıldönümünde anmak için). *青海民族研究/Qinghai Minzu Yanjiu (Qinghai Milliyetler Araştırması)*. 第 23 卷第 3 期/23.Cilt, 3.Sayı. s.1-7.
- Narin Bilig /Naribilige/纳日碧力戈. (2000). 开中国大陆族群理论研究先河/Kai Zhongguo Dalu Zuqun Lilun Yanjiu Xianhe (Çin Karesindeki Etnik Teori Araştırmalarının Başlangıcını Açmak). *中华读书报/Zhonghua Dushu Bao (Çin Haftalık Okuma Gazetesi)*. 2000 年 12 月 13 日第 11 版/13. 12. 2000, 11th Ed.
- (2010a). 现代背景下的族群构建/Xiandai Beijing xia de Zuqun Goujian (Modern Arka Plandaki Etnik İnşaat). Yunnan: 云南教育出版社/Yunnan Jiaoyu Chubanshe (Yunnan Eğitim Yayınevi).
- (2010b). 中国各民族的政治认同:一个超级共同体的建设/ Zhongguo Ge Minzu de Zhengzhi Rentong: Yige Chaoji Gongtongti de Jianshe (Çin’deki Milliyetlerin Politik Kimliği: Bir Süper topluluğun İnşası). *广西民族大学学报(哲学社会科学版) /Guangxi Minzu Daxue Chubanshe (Zhaxue Shehui Kexue Ban)/Guangxi Milliyetler Üniversitesi Dergisi (Felsefe ve Sosyal Bilimler)*. 4.Sayı.

- (2014). 中国民族问题的“非问题处理”/Zhongguo Minzu Wenti de “Fei Wenti Chuli” (Çin’deki Milliyetler Sorununun “Sorunsuzlaştırılarak Çözümlemesi”). *探索与争鸣/Tansuo yu Zhengming (Keşfetmek ve Tartışmak)*. 3. Sayı.
- Niu, Rui/牛锐. 蔡元培：研究民族学以终老/Sai Yuanpei: Yanjiu Minzuxue yi Zhonglao (Sai Yuanpei: Hayatının Sonuna Kadar Etnoloji Araştırmaları Yapmıştır), *中国民族文学网/Zhongguo Minzu Wenxue Wang (Çin Milliyetler Edebiyatı Ağı)*, Web: http://iel.cass.cn/news_show.asp?newsid=3953, Tarih:09.05.2015
- Ning, Cao/宁骚. (1995). *民族与国家/Minzu yu Guojia (Millet ve Devlet)*. Pekin: 北京大学出版社/Beijing Daxue Chubanshe (Pekin Üniversitesi Yayınevi).
- Ni Guoliang/倪国良. (1998). *中国西北地区现代化中的经济与文化关系/Zhongguo Xibei Diqu Xiandaihua Zhong de Jingji yu Wenhua Guanxi (Çin’in Kuzeybatı Bölgesinin Modernleşmesindeki İktisat ve Kültür İlişkisi)*. 兰州/lanzhou: 甘肃人民出版社/Gansu Renmin Chubanshe (Gansu Halk Yayınevi).
- Parsons, T. (1959). *The Social System*. New York: Free Press.
- Pan, Guangdan/潘光旦. (1983). *中国境内犹太人的若干历史问题/Zhongguo Jingnei Youtairen de Ruogan Lishi Wenti (Çin Sınırları İçindeki Yahudilerin Birkaç Tarihsel Sorunları)*. Pekin: 北京大学出版社/Beijing Daxue Chubanshe (Pekin Üniversitesi Yayınevi).
- Pelliot, P (伯希和/Poxihe). (1935). *支那名称之起源/Zhina Mingcheng zhi Qiyuan (Shina Adı ve Kökeni)*. Çev: Feng Chengjun/冯承钧. *西域南海史地考证译丛/Xiyu Nanhai Shi Di Kaozheng Yicong (Batı, Güney Çin Denizi Tarihi Araştırmalarının Çeviri Koleksiyonu)*. Şanghay/上海: 商务印书馆/Shangwu Yingshuguan (Ticaret Matbaası).
- Peng, Hongyan/彭红艳, Sun, Q/孙秋云. (2005). 我国民族社会学内涵与方法述论——兼议马戎的民族社会学研究/Woguo Minzu Shehuixue Neihan yu Fangfa Shulun—Qianyi Ma Rong de Minzu Shehuixue Yanjiu (Ülkemiz Azınlık Sosyolojisinin İçeriği ve Yöntemi Üzerine — Ma Rong’un Azınlık Sosyolojisi Araştırmaları Ayrıcalığıyla). *中南民族大学学报 (人文社会科学版)*

/Zhongnan Minzu Daxue Xuebao (Renwen Shehui Kexue Ban) / Zhongnan Milliyetler Üniversitesi Dergisi (Beşeri ve Sosyal Bilimler), 第 25 卷第 6 期/25. Cilt, 6.Sayı.第 22-26 页/ s. 22-26.

Qarluq, A. J. (2009). Çin Halk Cumhuriyetindeki Milliyetlerin Dağılımı ve Etno-Demografik Özellikleri. *Hacettepe Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (11), s. 63-90

(2014). İpek Yolu'nun Başlangıç Güzergâhında Tehlikedeki Türk Toplum ve Kültürleri: Sarı Uygurlar. *İpek Yolunda Türk Kültür Mirası*. Türk Yurdu Yayınları. S. 59-60

Rose, A. C. (1948). *America Divided*. New York: Alfred Knopf, inc.

Smith, A. D. (1994). *Milli Kimlik* (1. Baskı. Çev: B.S.Şener). İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Smith, A. D. (1991). *National Identity*. Reno: University of Nevada Press.

Schermerhorn, R. S. (1949). *These our People*. Boston: D.C. Heath Company.

Sorokin, P. A. (1947). *Sosociety, Culture and Personality: Their Structure and Dynamics*. New York: Harper & Brothers.

Sun, Zhongshan/孙中山 (Sun Yatsen). (1981). “孙中山选集” – 中国问题的真解决 / “Sun Zhongshan Xuanji” – Zhongguo Minzu Wenti de Zhen Jiejue (“Sun Yatsen’in Seçmeli Eserleri Külliyyatı” – Çin’deki Milliyetler Sorununun Gerçek Çözümü), 北京: 人民出版社/Beijing: Renmin Chubanshe (Pekin: Pekin Halk Yayınevi).

(1986). “孙中山全集, 第 9 卷” – 国民党一大宣言 / “Sun Zhongshan Xuanji” – Guomin Dang Xuanyan (“Sun Yat-Sen’in Seçmeli Eserleri Külliyyatı, 9.Cilt’ – Milliyetçi Parti 1. Büyük Beyannamesi). Pekin: 中华书局/ Zhonghua Shuju (Çin Kitap Bürosu).

(2000). “三民主义” – 民族主义第一讲 (1924 yılı)/“San Min Zhuyi” – Minzu Zhuyi Diyi Jiang (“Üç Meslek” – Milliyetçiliğin Birinci Dersi),长沙/Changsha: 岳麓书社年版/Yuelu Shushe Nianban (Yuelu Kitapevi Yıllık yayını).

- Si Dalin /斯大林 (Stalin). (1990). *斯大林论民族问题/Sidalin Lun Minzu Wenti (Milliyetler Meselesi Üzerine)*. Pekin: 民族出版社 /Minzu Chuban She (Milliyetler Yayınevi).
- Sollors, W. (1996), *Theories of Ethnicity: A Classical Reader*. New York: New York University Press.
- Sun, Benwen/孙本文. (1956). 帝国主义时代资产阶级社会学的思想内容及其对旧中国的影响/Diguo Zhuyi Shidai Zichan Jieji Shehuixue de Sixiang Neirong ji qi dui Jiu Zhongguo de Yingxiang (Emperyalizm Dönemindeki Burjuva Sosyolojisinin İdeolojik İçeriği ve Eski Çin'e Etkisi). *新建设/Xin Jianshe (Yeni İnşaat)*, 11. Sayı.
- Song, Shuhua/宋蜀华, Chen, Kejin/陈克进. (2001). *中国民族概论/Zhongguo Minzu Gailun (Ana Hatlarıyla Çin Milliyetleri)*. Pekin: 中央民族大学出版社 /Zhongyang Mnzu Daxue Chubanshe (Merkesi Milliyetler Üniversitesi Yayınevi).
- Türkdoğan, O. (1997). *Etnik Sosyoloji – Türk Etnik Sosyolojisi (1.baskı)*.İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tian, Jizhou/田继周. (1984). 我国民族史研究中的某些理论性问题/Woguo Minzu Shi Yanjiu zhong de Moxie Lilunxing Wenti (Ülkemizin Milliyetler Tarihi Araştırmadaki Bazı Teorik Meseleleri). *中国民族关系史研究/Zhongguo Minzu Guanxi Shi Yanjiu (Çin Milliyetler İlişkisi Tarihi Araştırmaları)*. Ed: Weng Dujian/翁独健. Pekin: 中国社会科学出版社/Zhongguo Shehui Kexue Chubanshe (Çin Sosyal Bilimler Yayınevi).
- Vander, J. W. (1979). *Sociology (4. th Edition)*, New York: The Ronald Press.
- Wang, Sibian/王思斌. (2004). *社会学教程, 第二版/Shehuixue Jiaocheng, Di 2 Ban (Sosyoloji Dersliği, 2.basım)*. Pekin: 北京大学出版社 /Beijing Daxue Chubanshe (Pekin Üniversitesi Yayınevi).
- Wang, Zongli/王宗礼. (1998). *中国西北民族地区政治稳定研究/Zhongguo Xibei Minzu Diqu Zhengzhi Wending Yanjiu (Çin'in Kuzeybatısındaki Azınlık*

- Milliyetler Bölgesinde Politik İstikrar Araştırması*). 兰州/Lanzhou: 甘肃人民出版社/Gansu Renmin Chubanshe (Gansu Halk Yayınevi).
- Wang, Ke/王柯. (2001). *民族与国家: 中国多民族统一国家思想得系谱/Minzu Yu Guojia: Zhongguo Duo Minzu Tongyi Guojia Sixiang de Xipu (Ulus ve Devlet: Çin'in Çok Uluslu, Birleşik Devlet İdeolojisinin Şeceresi)*. Pekin: 中国社会科学出版社 /Zhongguo Shehui Kexue Chubanshe (Çin Sosyal Bilimler Yayınevi).
- Wang, Kang/王康. (1988). *社会学词典/Shehuixue Cidian (Sosyoloji Sözlüğü)*. Jinan/ 济南: 山东人民出版社 /Shandong Renmin Chubanshe (Shandong Halk Yayınevi).
- Wang, Jubao/王炬堡, Ning, Xiao/宁小. (1995). *中国各民族组成和分布的历史演变 /Zhongguo ge Minzu Zucheng he Fenbu de Lishi Yanbian (Çindeki Milliyetlerin Oluşumu ve Dağılımının Tarihsel Değişimi). 中国的民族识 /Zongguode Minzu Shibie (Çin'in Milliyetleri Belirlemesi)*. Ed: Huang Guangxue/ 黄光学. Pekin: 民族出版社 /Minzu Chubanshe (Milliyetler Yayınevi).
- Wei, Dongchao/韦东超, Wang, Ruilian/王瑞莲. (2000). *中国民族流变史/Zhongguo Minzu Liubian Shi (Çin'deki Milliyetler Evrim Tarihi)*. Wuhan/武汉: 湖北人民出版社/Hubei Renmin Chubanshe (Hubei Halk Yayınevi).
- Weber, M. (1996). *The Origins of Ethnic Groups, iç. Ethnicity* (der. A. Smith, J. Hutchinson), Oxford: Oxford University Press, Sf:35-40.
- Wu, Shemin/吴仕民. (1995). *民族理论与民族政策/Minzu Lilun yu Minzu Zhengce (Milliyetler Teorisi ve Milliyetler Politikası)*. Pekin: 中央民族大学出版社 /Zhongyang Mnzu Daxue Chubanshe (Merkezi Milliyetler Üniversitesi Yayınevi).
- Wirth, L. (1945). *The Problem of Minority Groups, in Ralph Linton, ed. The Science of Man the World Crisis*: New York: Columbia University Press.

- Wu, Jingchao/吴景超. (1947). 中国手工业的前途/Zhongguo Shougongye de Qiantu (Çin El Sanatlarının Geleceği). 经济评论/Jingji Pinglun (Ekonomik Değerlendirme), 第20期/20.sayı.
- Wu, Rui/吴锐. (2009). 中国古典学(第2卷)/Zhongguo Gudian Xue, Di 2 Juan (Çin Klasisizmi 2.Cilt),海南出版社/Hainan Chubanshe (Hainan Yayınevi).
- Xu, Xunsheng/徐旭生. (1962). 中国古代史的传说时代/Zhongguo Gudai shi de Chuanshuo Shidai (Çin'in Eski Tarihindeki Rivayetler Dönemi). Pekin: 科学出版社/Kexue Chubanshe (Fen Yayınevi).
- Yalçın, L.—Heckmann. Ulus, Millet, Azınlık, Etnik grup ve Kültür Kavramları Üzerine. Birikim Dergisi Etnik kimlik ve Azınlıklar (özel sayı 3.baskı), Mart-Nisan 1995, s. 81-85.
- Yang, Yabin/杨雅彬. (1987). 中国社会学史/Zhongguo Shehuixue Shi (Çin Sosyolojisi Tarihi). 山东/Shandong: 山东人民出版社/Shandong Renmin Chubanshe (Shandong Halk Yayınevi).
- Yang, Yong/杨勇. (1999). 藏族生活结构的变化与藏区社会发展/Zhangzu Shenghuo Jiegou de Bianhua yu Zangqu Shehui Fazhan (Tibetlilerin Yaşam Yapısındaki değişimler ve Tibetli Bölgesinin Sosyal Gelişimi). 甘肃民族研究 Gansu Minzu Yanjiu (Gansu Milliyetler Araştırması). 3.sayı.
- Yin, Hongqing/尹红卿, Cao, Hongqian/曹鸿骞. (2006). 中华五千年历史故事 /Zhonghua Wuqian Nian Lishi Gushi (Çin'in Beş Bin Senelik Tarih Öyküsü). Pekin: 当代世界出版社/Dangdai Shijie Chubanshe (Çağdaş Dünya Yayınevi).
- Yıldırım, A. Şimşek, H. (2011). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (8.baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yuan, Yeyu/袁业裕. (1936). 民族主义原论/Minzu Zhuyi Yuanli (Milliyetçiliğin Baş Teorisi), Pekin: 正中书局/Zhengzhong Shuju (Zhengzhong Kitap Ofisi)
- Yue, Changhong/乐长虹, Sheng, Laiyun/盛来运 (Ed). 中国民族统计年鉴/Zhongguo Minzu Tongji Nianjian (Çin Milliyetler İstatistik Yıllığı). (2013). Pekin: 中国统计出版社/Zhongguo Tongji Chubanshe (Çin İstatistik Yayınevi).

- Zhao, Lisheng/赵利生, Jiang, Hong/江虹. (2004). 从自在到自觉 – 中国民族社会学发展的历程与展望/Cong Zizai dao Zijue – Zhongguo Minzu Shehuixue, Fazhan de Licheng yu Zhanwang (Serbestlikten Bilinçliğe Kadar –Çin Azınlık Sosyolojisi Gelişmesinin Cereyan ve Görünümü). *甘肃社会科学/Gansu Shehui Kexue (Gansu Sosyal Bilimler Dergisi)*. 第2期/2.sayı. s. 100-103.
- Zhao, Lisheng/赵利生, Liu, Po/刘敏, Jiang, Po/江波. (2011). 中国民族社会学学科的形成与发展/Zhongguo Minzu Shehuixue Xueke de Xingcheng yu Fazhan (Çin'deki Azınlıklar Sosyolojisi İlminin Oluşumu ve Gelişimi). *中南民族大学学报/Zhongnan Minzu Daxue Xuebao (Zhongnan Milliyetler Üniversitesi Dergisi)*. 第1期/1.sayı. 14-17 页/S.14-17
- Zhao, Jinshan/赵锦山. (2010). 我国民族社会学经验研究的现状与反思—基于1998- 2007 年 120 篇经验研究论文的内容分析/Woguo Minzu Shehuixue Jingyan Yanjiu de Xianzhuang yu Fansi—Ji yu 1998-2007 Nian 120 Pian Jingyan Yanjiu Lunwen de Neirong Fenxi (Ülkemiz Azınlıklar Sosyolojisi Araştırmalarının Günümüzdeki Durumu ve İlgili Düşünceler--1998-2007 yılına kadar yayınlanmış olan 120 Tecrübeli Araştırma Tezi Örneklemeinde Analiz). *延边大学学报(社会科学版)/Yanbian Daxue Xuebao (Yanbian Üniversitesi Dergisi)*. 第1期/1.sayı.
- Zhang Wanli/张宛丽. (1990). 近期我国社会阶级、阶层研究综述/Jinqi Woguo Shehui Jieji, Jieceng Yanjiu Zongshu (Yakın Zamanlardaki Ülkemizin sosyal sınıfları ve Tabakaları Üzerinde Araştırma). “*中国社会科学*” /*Zhongguo Shehui Kexue (Çin Sosyal Bilimleri)*. 第5期/5. Sayı.
- Zhang, Wen./张文山. (1990). 关于建立中国民族社会学理论构架的设想/Guanyu Jianli Zhongguo Minzu Shehuixue Lilun Goujia de Shexiang (Çin Azınlık Sosyolojisinin Kuramsal Çerçevesini kurmak Üzerinde Düşünceler). *内蒙古社会科学 (经济社会版) /Neimenggu Shehui Kexue (Jingji Shehui Ban)/ İç Moğolistan Sosyal Bilimleri (Sosyo-Ekonomik sürümü)*. 第3期/3.Sayı.
- Zheng, Fan/ 郑凡, Liu, Weilin/刘薇琳, Xiang, Yueping/向跃平. (1997). 传统民族与现代民族国家 – 民族社会学论纲/Chuantong Minzu yu Xiandai Minzu

Guojia – Minzu Shehuixue Lungang (Geleneksel Ulus ve Modern Ulus Devlet – Azınlık Sosyolojisi Anahatı). 云南/Yunnan: 云南大学出版社/Yunnan Daxue Chubanshe (Yunnan Üniversitesi Yayınevi).

Zheng, Dahua/郑大华. (2014). 论晚年孙中山“中华民族”观的演变及其影响/Lun Wannian Sun Zhongshan “Zhonghua Minzu” guan de Yanbian jiqi Yingxiang (Yaşlı Sun Yat-Sen’in “Çin Milleti” Görüşündeki Değişimler ve Etkileri Üzerinde). Pekin: 民族研究/Minzu Yanjiu (Milliyetler Araştırması Dergisi), 第 2 期/ 2.Sayı.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5530ed5f631af3.00921452, TDK, Güncel Türkçe Sözlük, Erişim Tarihi: 17.04.2015.

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.5530ee2ac7db81.34202487. TDK, Güncel Türkçe Sözlük, Erişim Tarihi: 16.04.2015

http://www.baskinoran.com/belge/IHDKAzinliklarRaporuMakamaTakdim_Ekim2004.pdf Başbakanlık İnsan Hakları Danışma Kurulu, “Azınlık Hakları ve Kültürel Haklar Çalışma Grubu” Raporu(2014). Erişim Tarihi:16.04.2015

http://www.gov.cn/test/2012-06/20/content_2165897.htm, Çin Milliyetler İşleri Bakanlığı: 中国的民族区域自治制度/Zhongguo de Minzu Quyu Zizhi Zhidu (Çin’in Ulusal Teritoriyal Özerklik Sistemi), Erişim Tarihi: 26.04.2015

http://www.gov.cn/test/2012-06/20/content_2165897.htm, Çin Milliyetler İşleri Bakanlığı: 中国的民族区域自治制度/Zhongguo de Minzu Quyu Zizhi Zhidu (Çin’in Ulusal Teritoriyal Özerklik Sistemi), Erişim Tarihi: 26.04.2015

<http://www.boxun.com/news/gb/china/2011/07/201107171133.shtml> 吴锐驳斥马戎取消民族自治/Wu Rui Bochi Ma Rong Quxiao Minzu Zizhi (Wu Rui Ma Rong’un Milliyetler Özerkliğini Kaldırma Görüşüne Ayıpladı), 博讯 /Tengshun, Erişim tarihi: 2011.7.17

[www: cpon.cn](http://www.cpon.cn), 国家民族事务委员会 /Guojia Minzu Shiwu Weiyuanhui (Devlet Milliyetler İşleri Komisyonu), Erişim tarihi: 16.05.2014

EKLER

EK1. Ю·В·阿鲁丘尼扬(Ю.В. Арутюнян), Л·М·德罗比热娃 (Л.М.Дробижева), В·С·孔德拉季耶夫 (В.Кондратьев), А.А.苏索科洛夫 (А.А. Сокуров). (1992). 民族社会学/Minzu Shehuixue (Azınlıklar Sosyolojisi). --- **İÇİNDEKİLER BÖLÜMÜ**
TERCÜMESİ

1. Araştırmanın Fikri ve Stratejisi
 - 1.1. Azınlıklar Sosyolojisinin Amacı ve İşlevi
 - 1.2. Azınlıklar Sosyolojisi Araştırmaları Çerçevesi
2. Geniş Ölçekli Araştırmanın İstatistik Materyalleri
 - 2.1. Sosyal Milliyetler Çevresinin Betimlenmesi
 - 2.2. Nüfus Araştırması
 - 2.3. Rutin Nüfus İstatistiği
3. Somut Sosyoloji Materyallerinin Araştırma Teknikleri
 - 3.1. Azınlıklar Sosyolojisi Araştırmasının Araçları
 - 3.2. Araştırmanın Organizasyonu
4. Somut Sosyoloji Materyalleri: Evrenin Seçilmesi
 - 4.1. Azınlıklar Sosyolojisinin Örneklem Araştırması
 - 4.2. Tabakalı Örneklem Sorunları
 - 4.3. Tüm SSCB Azınlıklar Sosyolojisi Araştırmasının Örneklemeleri
5. Analizin Genel Yöntem ve Araçları
 - 5.1. İstatistiğin Dağılımı ve Özelliği
 - 5.2. Kalite Özelliklerinin İstatistiksel Bağımlılık İlişkisi
 - 5.3. Sebep - Sonuç İlişkisi
 - 5.4. Gizli Değişkenleri Arama Yöntemi
 - 5.5. Çoklu Sınıflandırma Yöntemi
6. Somut Olay Analizinin Özel Yöntemi
 - 6.1. Evlilik Yapısı
 - 6.2. Milliyetlerin Coğrafik dağılımı

6.3. Bazı Milliyetlerin Dilbilim İndeksi

7. Araştırmanın Yönü ve Bazı Sonuçları

Ek: Temel Araştırma Teknikleri

EK2. Jia Chunzeng/贾春增, Cai Qingsheng/蔡清生, (1996) 民族社会学概论/Minzu Shehuixue Gailun (Azınlık/Milliyet Sosyolojisine Giriş). --- İÇİNDEKİLER
BÖLÜMÜ TERCÜMESİ

1. Azınlık Sosyolojisinin Araştırma Amacı ve Misyonu
 - 1.1. Tarihin Hatırlanması ve Düşünmek
 - 1.2. Azınlık Sosyolojisinin Geçmişi ve Gelişimi
 - 1.3. Azınlık Sosyolojisinin Disiplin Niteliği ve Özelliği
 - 1.4. Azınlık Sosyolojisinin Konumu ve Misyonu
2. Azınlık Sosyolojisinin Araştırma Yöntemi
 - 2.1. Azınlık Sosyolojisi Araştırmasının Metodolojik Sorunu
 - 2.2. Azınlık Sosyolojisi Araştırmasının Somut Yöntemleri
 - 2.3. Araştırma Materyallerinin Derlenmesi ve Analizi
3. Çin Milliyetinin Oluşumu ve Bölgesel Dağılımı
 - 3.1. Çin Milliyetinin Tarihi Kökeni
 - 3.2. Sosyalist Devrim ve Çin Milliyetinin Yeniden Doğması
 - 3.3. Çin Milliyetinin Bölgesel Dağılım Durumu
4. Milliyetler Sorunu ve Milliyetler Politikası
 - 4.1. Milliyetler Sorunu ve Sosyal Kalkınma
 - 4.2. Günümüzdeki Çin'in Milliyetler Sorunu ve Özelliği
 - 4.3. Çin'in Milliyetler Teorisi, Politikası ve Uygulaması
5. Milliyetlerin Geleneksel Kültürleri ve Değerleri
 - 5.1. Geleneksel Kültür ve Baskın Olmayan Değerler
 - 5.2. Örf-Adet, Ahlak, Din ve Sosyal Kontrol
6. Çin'deki Azınlıkların Psikolojik Özellikleri
 - 6.1. Psikolojik Özelliklerinin Anlamı
 - 6.2. Çin'deki Azınlıkların Sosyalleşme Sorunu
 - 6.3. Çin'deki Azınlıklarının Karakteristik Özellikleri
7. Azınlık Bölgelerindeki Nüfusun Niteliği ve Temel Eğitim
 - 7.1. Çin'in Doğu, Batı Bölgesindeki Gelişim Farklılığı ve İnsan Kaynak Yatırımı Stratejisi

- 7.2. Çin'deki Azınlık Milliyetlerin Batıdaki Sekiz İlde Nüfus Yapısı ve Kültürel Niteliği
- 7.3. Çin'in Azınlıklar Bölgesindeki Sosyal-Ekonomik Gelişme ve Uzman İhtiyacı
- 7.4. Çin'in Azınlık Bölgesindeki Temel Eğitim Durumu ve Kalkınma Stratejisi
- 8. Çin'in Azınlıklar Bölgesindeki Sosyal Yapı ve Sosyal Değişme
 - 8.1. Azınlıklar Bölgesinin Siyasi Yapısı
 - 8.2. Azınlıklar Bölgesinin İktisadi Yapısı
 - 8.3. Azınlıklar Bölgesinin Sınıf Yapısı
 - 8.4. Azınlıklar Bölgesindeki Sosyal Değişim
- 9. “Reform ve Açılma” ile Çin'deki Azınlıklar Bölgelerinin Sosyal Kalkınması
 - 9.1. “Reform ve Açılış” Öncesi Azınlık Bölgelerinin Ekonomik Durumu
 - 9.2. “Reform ve Açılış” Sonrası Azınlık Bölgelerindeki Değişim
 - 9.3. Piyasa Ekonomisi ve Azınlık Bölgelerinin Kapsamlı Kalkınması
- 10. Çin'deki Azınlık Bölgelerinin Sosyalist Modernleşme Süreci
 - 10.1. Sosyalist Modernleşme Nedir?
 - 10.2. Azınlık Bölgeleri Sosyalist Modernleşmesinin Olumlu Koşulları ve kısıtlayıcı Faktörleri
 - 10.3. Azınlık Bölgelerinin Sosyalist Modernleşmesindeki Gelişim Stratejisi

EK3. Ma Rong/ 马戎. (2004). 民族社会学—社会学的族群关系研究/Minzu Shehuixue—Shehuixue de Zuqun Guanxi Yanjiu (Azınlıklar Sosyolojisi—Sosyolojideki Etnik Gruplar İlişkisi Araştırmaları). --- İÇİNDEKİLER BÖLÜMÜ
TERCÜMESİ

1. Giriş
 - 1.1. Etnik Sosyolojinin Konumu
 - 1.2. Günümüz Dünyası ve Çin Etnik Sosyolojiyi Geliştirmeye Muhtaç
 - 1.3. Batı Etnik Sosyolojisinin Esas İçeriği ve Yöntem Özellikleri
 - 1.4. Yurt Dışındaki Etnik Sosyolojinin Çin için Örnek Alınabilecek Yönleri
 - 1.5. Etnik Sosyolojisinin İçeriği ve Özellikleri
 - 1.6. Çin Etnik Sosyolojisinin Mevcut Araştırma Durumu
 - 1.7. Çin’deki Etnik Sosyolojisinin Gelişme Potansiyeli
 - 1.8. Özet
2. “Millet” ve “Etnik Grup ”un Tanımı
 - 2.1. “Millet” Tanımı Meselesi Etnik Sosyolojisi Esas Kuramlarının Önemli Bir Bölümüdür
 - 2.2. Yakın Çağ Çin Litiraturünde “Millet” Tanımına Yönelik Anlayışı
 - 2.3. Stalin’in “Millet” Tanımlaması ve Onun Çin’e Etkisi
 - 2.5. Günümüz Batı Sosyal Bilimler Araştırmasındaki “Millet” Tanımı
 - 2.6. “Etnik grup” Kavramının Ülkemiz Milletler Araştırmasına Tanıtılması
 - 2.7. Özet
3. Etnik Bilinç
 - 3.1. “Etnik Grup” ise İnsan Topluluklarının Katmal Ayrımındaki Türlerden Biridir
 - 3.2. Etnik Bilincin Ortaya Çıkışı
 - 3.3. Etnik Gurubun Belirlenmesi
 - 3.4. Etnik Kimlik ve Pratik Çıkarlar
 - 3.5. “Etnik Grup”un Sembolik Anlamı
 - 3.6. Etnik Bilincin Değişimi
 - 3.7. Etnik Bilinç ve Milliyetçilik
 - 3.8. Özet
4. Çin’in Etnik İlişkileri Anlamanın Kuramsal Çerçevesi

- 4.1. Profesör Fei Xiaotong'un “Çin Milliyeti Çok Kökenli Tek Gövdeli Düzen” Teorisi
- 4.2. Çin Milliyetler Tarihiyle İlgili Diğer Araştırmalar
- 4.3. Çin Milliyeti Çok Etnikli Birleşik Gövde olarak Çok Katmanlıdır
- 4.4. Çin Milliyeti Çok Kökenli Tek Gövdeli Düzen Tarihi Gelişmesinin Üç Aşaması
- 4.5. Çin Milliyetinin Çok Kökenli Tek Gövdeli Düzeninin karşılaştığı Yeni Tarihsel KoşullarıYeniden İnşa Etmek
- 4.6. Modernleşme Sürecinde, Çin Milliyeti Büyük Ailesi İçindeki Dayanışma ve İşbirliği
- 4.7. “Kültürel Çoğulculuk” ve “Politik Tekilcilik”
- 4.8. Özet
5. Etnik İlişkilerin Sosyal Hedefi (1)
 - 5.1. Çin'in Geleneksel Etnik Grup Anlayışı ve Etnik İlişkiler Teorisi
 - 5.2. SSCB dönemindeki Milliyetler İlişkisi Teorisi
 - 5.3. Çin Komünist Partisinin Milliyetler Meselesine yönelik İlkesi
 - 5.4. Batılı Bilginlerin Marksizm-Leninizm Etnik Teorisi ve ÇKP'nin Ulusal Etnik Politikası Üzerine Araştırmaları
 - 5.5. Özet
6. Etnik İlişkilerin Sosyal Hedefi (2)
 - 6.1. Avrupa Sosyal Gelişme Tarihinde Şekillenen Etnik Anlayış
 - 6.2. Amerika'nın Etnik İlişkiler Gelişmesindeki “Üç Kademeli Teori”
 - 6.3. “İç Sömürgecilik” (İnternal Colonialism) Teorisi
 - 6.4. Hechter'in “Difüzyon Modeli”nin Çin'deki Uygulanabilirliği Hakkında Tartışma
 - 6.5. Batılı Bilginlerin Etnik grup Teorisine yönelik Diğer Arayışları
 - 6.6. Özet
7. Gerçek Yaşamdaki Etnik İlişkileri Nasıl Ölçmek ve Analiz Etmek Lazım?
 - 7.1. Gordon'un 1964 Yılı Ortaya Koyduğu Değişkenler Sistemi
 - 7.2. Gordon'un 1975 Yılı Ortaya Koyduğu Teori Modeli
 - 7.3. Etnik Grup İlişkileri Üzerine Gerçek Araştırmalar Yapıldığında Kullanılabilinen Değişken İndeksi
 - 7.4. Etnik İlişkilerin değişken İndeksini Değerlendirme Üzerine Tartışmalar
 - 7.5. Özet

8. Etnik Güruhlar Arasındaki Yapısal Farklılıklar
 - 8.1. Amerika Toplumundaki “Etnik Tabakalaşma”
 - 8.2. Malezya’nın Etnik Tabakalaşması
 - 8.3. SSCB Dağılmadan Önceki Etnik Yapı Farklılığı
 - 8.4. Nüfus Sayım Verilerinin Yansıttığı Çin’deki Etnik Grupların Yapısal Farklılığı
 - 8.5. Son Yıllardaki Sosyoloji Araştırmalarında Yansıtılan Çin’in “Etnik Tabakalaşma” Durumu
 - 8.6. Etnik Tabakalaşma ve Sosyal Hareketlilik
 - 8.7. Özet
9. Etnik Güruhların Demografik Yapı Yönünden Farklılaşması
 - 9.1. Nüfusun Sayısı ve Niteliği
 - 9.2. Nüfusun Yaş Yapısı
 - 9.3. Nüfusun Cinsiyet Oranı
 - 9.4. Doğurganlık Oranı Düzeyi
 - 9.5. Ölüm Oranı Düzeyi
 - 9.6. Evlilik Tipi ve Aile Yapısı
 - 9.7. Çin’deki Azınlık Etnik Gruplar Nüfusunun Özellikleri
 - 9.8. Özet
10. Nüfus Göçü ve Etnik İlişkiler
 - 10.1. Nüfus Göçünün Etnik grup Oluşumu ve Etnik İlişkilere Etkisi
 - 10.2. Göç ile Birleştirerek Etnik İlişkiler Araştırıldığında Düşünülmesi gereken Faktörler
 - 10.3. Kanada’daki Göçmen Sorunu ile İlgili Örnek Araştırma
 - 10.4. Çin’in Bazı Etnik Azınlık Bölgelerindeki Çin Hanlı Nüfusu Göçü
 - 10.5. Özet
11. Dil Kullanımı ve Etnik İlişkiler
 - 11.1. Dilin Kültürel Sembol ve İletişim Aracı Olmak gibi İkili Önemli Karakteri vardır
 - 11.2. Lenin ve Stalin’in “Milli Dil” Görüşü
 - 11.3. Devletlerin Dil Politikası
 - 11.4. Dil Kullanımı Açısından Etnik İlişkilerin Değişimi Üzerine Analiz
 - 11.5. Son Yıllardaki Çin’in Etnik Grup Dillerinin Kullanım Durumu Üzerine Araştırma

- 11.6. Etnik Grup Dili ve Etnik Azınlıklar Eğitimi
- 11.7. Özet
- 12. Etnik Yerleşim Durumu ve Etnik İlişkiler
 - 12.1. Etnik Yerleşim Durumunun Üç Katmanı
 - 12.2. Çok Etnikli Topluluktaki Etnik İlişkilerin Birkaç Ana Konuları
 - 12.3. Etnik Yerleşim Durumu Araştırması ve “Ayrılma İndeksi”
 - 12.4. Örnek Araştırma: Lasa Şehrinin Etnik Yerleşim Durumu Araştırması
 - 12.5. Çin’in Diğer Bölgelerindeki Şehir ve Kırsalda Etnik Yerleşim Modeli Üzerine Araştırma
 - 12.6. Okullardaki Etnik Durum
 - 12.7. Özet
- 13. Karışık Evlilikler
 - 13.1. Evlilik ve Karışık Evlilik
 - 13.2. Etnik İlişkiler ve Karışık Evlilik
 - 13.3. Yurtdışındaki Karışık Evlilik Araştırması
 - 13.4. Çin’in Geleneksel Karışık Evlilik Görüşü
 - 13.5. Kuruluş Döneminde Çin’in Azınlık Etnik Grup Sosyal-Tarih Araştırmasından Bilinen Karışık Evlilik Durumu
 - 13.6. Çin’in Nüfus Sayımlarından Edinilen Karışık Evlilikler
 - 13.7. Örnek Araştırma: Chi Feng Köyündeki Moğol-Han Karışık Evliliği Araştırması
 - 13.8. Özet
- 14. Etnik İlişkiler Değişmesini Etkileyen Faktörlerin Analizi
 - 14.1. Etnik İlişkiler Değişimi Analizinde Dikkat Edilmesi Gereken Araştırma Perspektifi
 - 14.2. Etnik İlişkiler Durumunu İfade Eden Süreklilik
 - 14.3. J. Milton Yinger’in Ortaya Koyduğu Etnik Grup Üyelerinin Kimliğini Etkileyen Değişken Sistem
 - 14.4. Milletler ilişkisi Değişimini Etkileyen Çeşitli Faktörler
 - 14.5. Etnik Gruplar Arasında Sosyal Mesafe Sıraları
 - 14.6. Özet
- 15. Etnik Eşitlik ve Etnik İlişkileri Etkileyen Politik Etkenler
 - 15.1. Etnik İlişkideki Politik Kurumsal Düzenlemeler
 - 15.2. Etnik İlişkiler Çerçevesi Arka Planındaki İdeolojik Faktörler

- 15.3. Etnik Eşitlik
- 15.4. Hükümetin Etnik Sorunlardaki “Kurumsallaşma”yı Çözmesi
- 15.5. Hükümetin Belirlediği Etnik Grup Amaçlı Sistemi
- 15.6. Etnik Azınlık Gruplara yönelik Tercihli Politikalar
- 15.7. Tercihli Politikaların Gerçek Etkisi
- 15.8. Özet
- 16. Modernleşme Sürecinde Etnik İlişkilerin Evrimi
 - 16.1. “Modernleşme” Nedir?
 - 16.2. Modernleşmenin Kalkınma Yolu ve Kalkınma Modeli
 - 16.3. Sosyal ve Ekonomik Gelişme Sürecinde Etnik Kültür Nasıl Korunur ve Geliştirilir?
 - 16.4. Etnik Azınlık Bölgeleri Gelişmesinde Doğal Kaynak Kullanımı
 - 16.5. Anlayış Değişimi ise Azınlık Etnik Gruplarının Modernleşmesindeki Önemli Koşuldur
 - 16.6. Örnek Araştırma: Çin’in “Batıyı Kalkındırma” ve İşgücü Hareketliliği
 - 16.7. Özet
- 17. Etnik İlişkiler ve “Milliyetçilik”
 - 17.1. Milliyetçilik ve “Ulus-Devlet”
 - 17.2. Dil ve “Ulus-Devlet” Kuruluşu
 - 17.3. Batı Siyasetçilerinin “Milliyetçilik” Sorunundaki Çifte Standardı
 - 17.4. “Milliyetçi-Ayrılcı Hareket”in Günümüzdeki Bozucu Etkisi
 - 17.5. Özet
- 18. Etnik İlişkiler Geleceğine Bakış
 - 18.1. Etnik Grup ile Medeniyet arasındaki Çatışma
 - 18.2. Etnik Sorunların “Siyasileştirilmesi” ve “Kültürleştirilmesi”
 - 18.3. Etnik Grup ve Devlet
 - 18.4. Etnik Grup ve Bölge
 - 18.5. Etnik Grup ve Din
 - 18.6. Etnik Etkileşimin Geleceğine Bakış
 - 18.7. Çin Sosyolojisi Etnik Araştırmalarını Geliştirmeye Muhtaçtır.
 - 18.8. Özet

EK4. Zheng Hangsheng/郑杭生. (2005). 民族社会学概论/Minzu Shehuixue Gailun, (Azınlıklar/Milliyetler Sosyolojisine Giriş). --- **İÇİNDEKİLER BÖLÜMÜ**
TERCÜMESİ

1. Azınlıklar Sosyolojisinin Perspektifi
 - 1.1. Sosyoloji Perspektifindeki Milliyetler Sorunu
 - 1.2. Milliyetler Ara Toplumun Müspet Çalışması
 - 1.3. Dönüşen Toplumdaki Milliyetler Gelişimi
 - 1.4. Küreselleşme ve Milliyetler Çeşitliliği
2. Azınlık Sosyolojisinin Araştırma Yöntemi
 - 2.1. Azınlık Sosyolojisi Metodolojisi
 - 2.2. Azınlık Sosyolojisi Araştırma Süreci
 - 2.3. Ana Araştırma Yöntemleri
 - 2.4. Azınlık Sosyolojisi Araştırmasındaki Etik Meselesi
3. Milliyetler Kültürü
 - 3.1 Kültürün Anlamı ve Çeşidi
 - 3.2. Çok Köklü Milli Kültür
 - 3.3. Azınlık Milliyetlerin Kültürel Özellikleri
 - 3.4. Milliyetler Kültürünün Değişimi
4. Milliyetler Mahallesi
 - 4.1. Milliyetler Mahallesinin Yapısı
 - 4.2. Milliyetlerin Yoğun Olarak Yaşadığı Bölge
 - 4.3. Milliyetler Mahallesi Kalkınması
5. Milliyetler Sosyal Tabakalaşması
 - 5.1. Sosyal Tabakalaşmanın Tanımı
 - 5.2. Milliyetler Sosyal Tabakalaşması
 - 5.3. Mesleki Konum ve Hareketliliğin Milliyetler Ara Farklılığı
 - 5.4. Milliyetler Sosyal Tabakalaşması ve Sosyal Bütünlük
6. Milliyetler Sosyal İlişkisi
 - 6.1. Milliyetler Sosyal İlişisine Genel Bakış
 - 6.2. Milliyetler Sosyal İlişisinin Ana Formu
 - 6.3. Çağdaş Milliyetler Sosyal İlişisinin Ayarlanması
7. Milliyetler Ara Etkileşim

- 7.1. Milliyetler Ara Toplum ve Milliyetler Ara Etkileşim
- 7.2. Milliyetler Ara Evlilik
- 7.3. Milliyetler Ara Nüfus Göçü ve Kültürel Temas
- 7.4. Milliyetler Ara Kaynaşma
- 7.5. Milliyetler Ara Çatışma
- 8. Milliyetler Yaşam Tarzı
 - 8.1. Milliyetler Yaşam Tarzının İçeriği
 - 8.2. Milliyetler Yaşam Tarzının Çeşidi
 - 8.3. Milliyetlerin İktisadi Yaşam Tarzı
 - 8.4. Milliyetlerin Yiyecek ve İçecek Yaşam Tarzı
 - 8.5. Milliyetlerin Görgü Yaşam Tarzı
 - 8.6. Milliyetlerin Dini Yaşam Tarzı
- 9. Milliyetler Nüfusu
 - 9.1. Günümüzde Azınlık Milliyetlerin Nüfus Durumu ve Özelliği
 - 9.2. Azınlık Milliyetler Nüfus Hareketliliği ve Göç
 - 9.3. Azınlık Milliyetler Nüfusu Gelişmesinin Geçmişi ve Geleceği
- 10. Milliyetler Eğitimi
 - 10.1. Sosyolojik Bakış Açısındaki Eğitim ve Milliyetler Eğitimi
 - 10.2. Milliyetler Eğitiminin Tarihi ve Günümüzdeki Durumu
 - 10.3. Milliyetler Eğitiminin Temel Formu
 - 10.4. Okul Eğitimi ve Azınlık Milliyet Öğrencilerinin Sosyalleşmesi
- 11. Milliyetler Dili
 - 11.1. Azınlık Milliyetler Dilinin Kullanım Durumu
 - 11.2. Milliyetler Dilinin Sosyal İşlevi
 - 11.3. Milliyetler Dili ile Yaygın Kullanılan Dilin İlişkisi
 - 11.4. Milliyetler Dilini Korumak ve Geliştirmek
- 12. Milliyetler Politikası
 - 12.1. Milliyetler Politikasına Genel Bakış
 - 12.2. Milliyetler Politikasının Belirlenmesi ve Yürütülmesi
 - 12.3. Yeni Çin Milliyetler Politikasının Ana İçeriği
- 13. Milliyetlerin Sosyal Kontrolü
 - 13.1. Milliyetlerin Sosyal Kontrolünün İçeriği
 - 13.2. Milliyetler Toplumunun Siyasi Kontrolü
 - 13.3. Milliyetler Toplumunun İktisadi Kontrolü

- 13.4. Milliyetler Toplumunun Kültürel Kontrolü
- 13.5. Milliyetler Toplumunun Milli Bilinç Kontrolü
- 13.6. Milliyetler Toplumunun Sapkın Davranış Kontrolü
- 14. Azınlık Bölgesi Dini
 - 14.1. Azınlık Bölgesindeki Geleneksel Din
 - 14.2. Azınlık Bölgesinde Dinin Sosyal İşlevi
 - 14.3. Azınlık Bölgesinde Dini Değişiklikler
 - 14.4. Azınlık Bölgesi Dini Sorunları
- 15. Azınlık Bölgelerinde Sosyal Sorunlar
 - 15.1. Yoksulluk Sorunu
 - 15.2. Ekolojik Çevre Sorunları
 - 15.3. Cinsiyet Eşitsizliği
 - 15.4. Uyuşturucu ve Uyuşturucu Kullanımı
- 16. Milliyetler Toplumunun Dönüşümü
 - 16.1. Toplum Dönüşümün Temel Teorisi
 - 16.2. Azınlık Bölgesinin Sosyal Dönüşümü
 - 16.3. Sosyal Dönüşüm İçindeki Milliyetler İlişkisi ve Ayarlanması

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Ad, Soyad : Mihrullah Tevekkül QARLUQ
(Miherela Taiwaiku)
Cinsiyet : Kadın
Doğum Tarihi : 20.06.1987
Medeni Durum : Bekâr
Uyruk : Uygur/Çin

İLETİŞİM BİLGİLERİ

Adres Bilgileri : Niğde Üniversitesi. Sosyal Bil. Ens. Sosyoloji ABD.
Cep Tel : 05536267676
E-posta : m.shewqiy@gmail.com

EĞİTİM BİLGİLERİ

Yüksek Lisans 2013--- Niğde Üniversitesi Sosyal Bil. Ens. Sosyoloji ABD,
Üniversite 2008-2013 Pekin, Merkezi Milliyetler Üniversitesi, Uyguur Dili ve Edebiyatı.
Böl.(1 yıl Çince hazırlık, 4 yıl lisans)
Lise 2005-2008 Kaşgar Uyguur Lisesi

YABANCI DİL VE BİLGİSAYAR

Uygurca (ana dil), Türkiye Türkçesi (çok iyi), Çince (mükemmel, HSK 10. derece), İngilizce (iyi, CET4), aynı zamanda Özbek ve Kazak Türkçesi gibi Türk lehçelerinden anlamaktadır. Bilgisayar derecesi: Ulusal Bilgisayar Seviye -1

PRATİK DENEYİMİ

2014-2015 Öğretim yılı Niğde Üniversitesi Öğrenci Konseyinde Halk İlişkileri Sorumlusu.
Temmuz-Ağustos 2012 tarihleri arasında Uyguur Özerk Bölgesindeki bölgesel TV kanalı olan XJTV-2’de program çevirmenliği ve çevir editörlüğü.
Haziran-Temmuz 2013’de Çin Sosyal Bilimler Akademisi Etnoloji ve Antropoloji Enstitünde yürütülen projede yardımcı uzman görevi.
Farklı tarihlerde resmi ve özel kuruluşlarda Çince-Uygurca, Türkçe-Çince, Türkçe-Uygurca tercümanlık.
2010-2011 Merkezi Milliyetler Üniversitesinde Uyguur Öğrenci Kulübü başkanlığı.
2009-2010 Merkezi Milliyetler Üniversitesi, Uyguur Dili ve Edebiyatı Bölümü tarafından neşredilen SADA gazetesi ve dergisinde editörlük.

BAŞARILAR / ÖDÜLLER

2012-2013 Öğrenim yılında bölüm birinciliği ve öğrenim bursu, «Merkezi Milliyetler Üniversitesinin En İyi Mezun» takdir belgesi.
2022-2012 Öğrenim yılında bölüm birinciliği ve öğrenim bursu.
2010-2011 Öğrenim yılında yüksek ders notu ve yüksek performanstan dolayı devlet bursu.
2009-2010 Öğrenim yılında bölüm birinciliği ve öğrenim bursu, devlet bursu, Pekin «En İyi Üniversite Öğrencisi» takdir belgesi.
2008-2009 Öğrenim yılında bölüm birinciliği ve öğrenim bursu.

AKADEMİK KATILIM VE MAKALE

1.Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu, 2014/Niğde
Türk Dünyası Bilgiler Zirvesi, 2014/ Eskişehir
1. Uluslararası Türklerde Tarih Bilinci ve Tarih Yazıcılığı Sempozyumu, 2014/Zonguldak

HOBİLER

Kitap okumak, kültürel gezi.